

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA MILLIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMAN

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

ALBERT EYNSHTEYN
(1879-1955)

2022
YANVAR
№36

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
7-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-7**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-7**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 36-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 январь 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 151 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохидат Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР

1. Латипова Феруза Дурдибоевна ЧЕТ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ.....	9
2. Olimova Nazokatxon Raxmataliyevna ONA TILI FANINI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN PRINSIPLAR	11
3. Sultanova Xolida O'rinbayevna MATN USTIDA ISHLASH ORQALI O'QUVCHILARNI ADABIY ESTETIK TAHLILGA O'RGATISH	13
4. Vafqulova Go'zal Ochilovna "NUTQNING KOMMUNIKATIV SIFATLARI" MAVZUSINI INTERFAOL USULLARDA O'QITISH	16
5. Сапаев Нейматжон Отабекович, Курбанова Марямжон Юсубжон кизи АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ЕГО ТВОРЧЕТВА И ВКЛАД В МИРОВУЮ ЛИТЕРАТУРУ	19
6. Nurullayeva Feruza Nusratullayevna UMUMTA'LIM MAKTABLARINING "O'QISH" FANI (2-SINF)GA OID IZOHTALAB ATAMALARNI O'RGANISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH	21
7. Abdullayeva Dildora Inoyatovna THE BASIC PRINCIPLES OF SIMULTANEOUS TRANSLATION FROM ENGLISH IN TO UZBEK	23
8. Abduqodirova Shohista Tohirovna SIFATNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI	25
9. Asrorov Ilgor Fayzi o'g'li FINDING OUT VISUAL IMPAIRMENTS AND TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO VISUALLY IMPAIRED LEARNERS.....	27
10. Atajanov Xusinboy Mavlanovich, Amanova Oksana Narimanovna RUS TILI FANIDAN NOAN'ANAVIY DARSLARNI TASHKIL QILISH	29
11. Atajanova Mehribon Rajabovna ONA TILIDA MORFEMA TUSHUNCHASI	31
12. Djumayeva Donoxol Abrammatovna SHAVKAT RAHMON SHE'RIYATIDA ARXAIIK SO'ZLAR VA ULARNING USLUBIY XOSLANISHI.....	33
13. Eshboltayev Bobur O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI KOMPRATIV IBORALARNING LEKSIK VA SEMANTIK XUSUSIYATI	36
14. Ibadullayeva Mexri Baxodirovna GRAMMATIK VA LEKSIK MA'NO TUSHUNCHASI	38
15. Mansurova Marxabxon Asilbek qizi ONA TILI - MILLAT G'URURI.....	40
16. Nurullayeva Qunduz Shakirovna NEW METHODS OF TEACHING ENGLISH	42
17. Rahimova Elmira Azodovna, Ro'zmetova Dilnoza SO'ZLARNING O'Z MA'NOSIDAN KO'CHMA MA'NOGA O'TISH YO'LLARI	44
18. Redjapova Dilfuza Karimjonovna CHET TILINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	46
19. Sultanova Sojida Doniyor qizi ONA TILI DARSLARIDA TO'G'RI YOZISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH.....	48
20. Аvezова Санамжон Сафарбаевна, Нуржанова Севара Хайитбаевна, Болтаева Гулноза Баходировна НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ИХ РЕШЕНИЕ	50
21. Болтабаева Нодира Сафаровна АКТИВИЗАЦИЯ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ УРОКЕ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	52
22. Давлетова Сабохат Атабековна	

ОНА ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ДИДАКТИК ЎЙИНЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	56
23. Дурдыева Наргиза Камилжановна	
РУССКИЙ ЯЗЫК И ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ	58
24. Жумабоева Сохиба Сапарбоевна	
ДИАЛЕКТИЗМЫ И ИХ ВИДЫ	60
25. Саидова Мохира Маримбаевна, Норматова Камола Йўлдошевна	
ИНГИЛИЗ ТИЛИ ЎРГАТИШДА ТАЛАФФУЗНИНГ АҲАМИЯТИ, ЎРНИ ВА ДАСТУР ТАЛАБИ	62
26. Собирова Махфуза Замонбек кизи, Ибадуллаев Жасурбек Озимбаевич	
ЎЗБЕК ТАРЖИМАШУНОСЛИК ТАРИХИ ВА АҲАМИЯТИ	64
27. Уринова Зайнура Иззатиллаевна	
РОЛЬ КРУЖКОВОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ	66
28. Хўжаев Ўктамбой Давлетович	
РОЛЬ ИГР В ОБУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В УЗБЕКСКИХ ШКОЛАХ	68
29. Қаландарова Саодат Нарбоевна, Каримова Ширин Ўринбоевна	
ИНГИЛИЗ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ	70
30. Abdullayeva Zuhra	
HOW TO INTEGRATE STEAM IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM	72
31. Masharipova Ruxsora	
HOW TO INTEGRATE STEAM IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM	74
32. Ergasheva Gulnora Nematovna	
THE ROLE OF MUSIC AND SONGS IN TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS	76
33. Ergasheva Gulnora Nematovna	
THE SIGNIFICANCE OF THEORETICAL PHONETICS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE	78
34. Sodiqova Fotimakhon Makhmud qizi	
PSEUDONYM S OF IMAM BARAKAT NASAFIY	80
35. Tumanova Shaxnoza No'monjon qizi	
TOTAL PHYSICAL RESPONSE IN TEACHING GRAMMAR	82
36. Шукурова Мастура Абдуробовна, Мирзаматова Гулнора Шахназимовна	
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК НАУЧНАЯ ДИСЦИПЛИНА	84
37. Nazarov Rustam Irkinovich	
PHONETIC DIFFICULTIES OF THE ENGLISH LANGUAGE FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES	86
38. Abdullayeva Gulasal Axmedovna, Saparova Shaxla Ataxonovna	
“TA’VIZ-UL OSHIQIN” DEVONIDA QO‘LLANGAN ZOONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI	88
39. Allaqulova Moqsuda	
XIV –XV ASRLARDA O‘ZBEK ADABIY TILIDA SO‘G‘DCHA O‘ZLASHMALAR	90
40. Avazova Malika Salayevna	
NEMIS TILINI O‘QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV	92
41. Bekchonova Reymajon Raximovna	
BADIY ASAR USTIDA ISHLASH JARAYONI	94
42. Boboyeva Erkinoy Karimovna, Ollanazarova Mashxura Ixamboy qizi	
UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARIDA NEMIS TILINI O‘QITISH XUSUSIYATLARI	96
43. Buzrukova Maloxat Axmadjonovna	
IXTISOSLASHGAN MAKTABLARDA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA TINGLAB SO‘ZLASHISHNI O‘RGATISH METODLARI HAQIDA	98
44. Eshmurodova Dilnoza Shavkatovna	
ONA TILI FANINI O‘QITISHNING O‘ZIGA XOSLIGI	100
45. Ilhomova Sevara Iqromovna, Jumanazarova Munisa Qahramon qizi	
SIMILARITIES AND PECULIARITIES OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS	102
46. Kodirova Xurshida Ulug‘bekovna	
THE ORIGINS OF GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE MODERN WORLD	104
47. Ne‘matjonov Sharifjon Rustamjonovich	

TEACHING VOCABULARY TO B1 LEVEL LEARNERS THROUGH CORPUS LINGUISTICS.....	106
48. Nizomova Nazira Mamirjon qizi	
ONA TILI FANINING O'QITISH METODLARI	108
49. Ortiqova Muharramxon Mirzajonovna	
INNOVATIVE WAYS TO TEACH ENGLISH.....	110
50. Normengliyev O'tkir Davlatovich	
THE IMPORTANCE OF DIDACTIC GAMES IN TEACHING ENGLISH	112
51. Qalandarova Iqbol Ergashovna	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA LUG'AT USTIDA ISHLASH VA NUTQ O'STIRISH METODIKASI.....	114
52. Radjabova Ozoda Baxromovna, Ibragimova Shoirra Rashidovna	
"TA'VIZ-UL OSHIQIN" DEVONIDA QO'LLANGAN FITONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI	116
53. Rahmatullayeva Barno Zafar qizi, Rahimova Norjon Karimovna	
RUS TILI VA ADABIYOTI DARSLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	118
54. Rajabova Klara Kalandarovna, Nazarova Dilnoza Ashirovna	
XORIJIY TILLARNI O'RGANISHNING AHAMIYATI.....	120
55. Raxmanova Anabibi Jalolatdinovna, Zaxidova Muslima Shakirovna	
INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH MASHQLARI.....	121
56. Sadikova Gulnura Askarovna, Botirova Salomat Karimovna	
TIL MILLATNING RAMZI	123
57. Sadikova Xaljan Axmedovna, Bobonazarova Bekposhsha Ergash qizi	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILIDAN BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI NAZORAT QILISH METODIKASI	125
58. Samandarova Sanobar Kurbandurdiyevna, Boboyeva Malohat Olimbayevna	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI.....	127
59. Shoxidova Mashxura Kobuljonovna	
MANAGING THE TEACHING AND LEARNING PROCESS	129
60. Turdaliyeva Gulchehra Ne'matjonovna	
IMPROVING THE STUDENTS' ENGLISH SPEAKING COMPETENCE THROUGH FLASHCARDS.....	131
61. Xodjibabayeva Nargiza Ravshanovna	
THE IMPORTANCE OF INTERACTION PATTERNS IN CLASSROOM LANGUAGE LEARNING	133
62. Юнусматова Мадина	
ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ БЕГЛОГО, ОСОЗНАНОГО ЧТЕНИЯ И ПУТИ ИХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ.....	135
63. Каримова Оксана Юлдашевна, Саидмуратова Шохида Казаковна	
ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ СЛОВОУПОТРЕБЛЕНИЯ.....	137
64. Каландарова Мафтуна Даврон кизи	
ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИЗУЧЕНИИ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	139
65. Казакова Раъно Машрабаевна	
РУСЧА ТАРЖИМАЛАРГА БИР НАЗАР.....	141
66. Тожибоева Дильноза Акбаржоновна	
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	143
67. Умарова Замира Хударгеновна, Якубова Шохсанам Алишер кизи	
ИГРОВЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА	145
68. Dolimova Qunduzxon Abdusamatovna	
THE DRAMATICS OF BERNARD SHOWS IS A STAGE IN THE DEVELOPMENT OF THE ENGLISH LITERATURE OF THE XX CENTURY	147
69. Dexqonova Dilnoza Valijonovna	
O'QUVCHI YOSHLAR O'RTASIDA VA ONA TILI ADABIYOT DARSLARIDA – HADISLARNING INSON MA'NAVIY KAMOLOTIDAGI O'RNI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR	149

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР

ЧЕТ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРНИ ҚЎЛЛАШ

Латипова Феруза Дурдибоевна

Хоразм вилояти Кўшкўпир тумани 35-сон

мактаби инглиз тили фани ўқитувчиси

Тел + 99-899-092-01-12

feruzalatifova@gmail.com

Аннотация: Таълим олувчиларни фаоллаштирувчи ва мустақил фикрлашга ундовчи, таълим жараёнининг марказида таълим олувчи бўлган хакида сўз юритилади.

Калит сўзлар: Методлар, муаммоли вазият, таълим, дарс жараени.

Чет тили дарсларида дарс жараёни оқилона ташкил қилиниши, таълим берувчи томонидан таълим олувчиларнинг қизиқишини орттириб, уларнинг таълим жараёнида фаоллиги муттасил рағбатлантирилиб турилиши, ўқув материални кичик-кичик бўлақларга бўлиб, уларнинг мазмунини очишда ақлий хужум, кичик гуруҳларда ишлаш, баҳс-мунозара, муаммоли вазият, йўналтирувчи матн, лойиҳа, ролли ўйинлар каби методларни қўллаш ва таълим олувчиларни амалий машқларни мустақил бажаришга ундаш талаб этилади.

“Кичик гуруҳларда ишлаш” методи - таълим олувчиларни фаоллаштириш мақсадида уларни кичик гуруҳларга ажратган ҳолда ўқув материални ўрганиш ёки берилган топшириқни бажаришга қаратилган дарсдаги ижодий иш.

Ушбу метод қўлланилганда таълим олувчи кичик гуруҳларда ишлаб, дарсда фаол иштирок этиш ҳуқуқига, бошловчи ролида бўлишга, бир-биридан ўрганишга ва турли нуқтаи- назарларни кадрлаш имконига эга бўлади.

“Кичик гуруҳларда ишлаш” методи қўлланилганда таълим берувчи бошқа интерфаол методларга қараганда вақтни тежаш имкониятига эга бўлади. Чунки таълим берувчи бир вақтнинг ўзида барча таълим олувчиларни мавзуга жалб эта олади ва баҳолай олади. Қуйида “Кичик гуруҳларда ишлаш” методининг тузилмаси келтирилган.

“Кичик гуруҳларда ишлаш” методининг босқичлари куйидагилардан иборат:

1. Фаолият йўналиши аниқланади. Мавзу бўйича бир-бирига боғлиқ бўлган масалалар белгиланади.

2. Кичик гуруҳлар белгиланади. Таълим олувчилар гуруҳларга 3-6 кишидан бўлинишлари мумкин.

3. Кичик гуруҳлар топширикни бажаришга киришадилар.

4. Таълим берувчи томонидан аниқ кўрсатмалар берилади ва йўналтириб турилади.

5. Кичик гуруҳлар тақдимот қиладилар.

6. Бажарилган топшириқлар муҳокама ва таҳлил қилинади.

7. Кичик гуруҳлар баҳоланади.

«Кичик гуруҳларда ишлаш» методининг афзаллиги:

- ўқитиш мазмунини яхши ўзлаштиришга олиб келади;
- мулоқотга киришиш кўникмасининг такомиллашишига олиб келади;
- вақтни тежаш имконияти мавжуд;
- барча таълим олувчилар жалб этилади;
- ўз-ўзини ва гуруҳлараро баҳолаш имконияти мавжуд бўлади.

«Кичик гуруҳларда ишлаш» методининг камчиликлари:

• баъзи кичик гуруҳларда кучсиз таълим олувчилар бўлганлиги сабабли кучли таълим олувчиларнинг ҳам паст баҳо олиш эҳтимоли бор;

- барча таълим олувчиларни назорат қилиш имконияти паст бўлади;
 - гуруҳлараро ўзаро салбий рақобатлар пайдо бўлиб қолиши мумкин;
- гуруҳ ичида ўзаро низо пайдо бўлиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Азизхўжаев. Н.Н Ўқитувчи тайёрлашнинг янги педагогик технологияси. Т.2000
2. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни. 1997

ОНА ТИЛИ ФАНИНИ О’ҚИТИШДА FOYDALANILADIGAN PRINSIPLAR

Olimova Nazokatxon Raxmataliyevna,
Rishton tumani 10-umumta’lim maktabi
ona tili va adabiyot, tarix fanlari o’qituvchisi
telefon: +998903030160
olimovanazokat@gmail.com

ANATATSIYA: Ona tili fanini o’qitishda hozirgi zamon texnologiyalaridan keng foydalangan holda yangi tamoillar orqali mavzuni tushuntirish o’quvchilarga yangi o’rgatilayotgan mavzuni kengroq va chuqurroq tushunishi uchun katta yordam beradi.

KALIT SO’ZLAR: Ta’lim prinsipi, ilmiylik, tizimlilik, izchillik, onglilik, ko’rsatmalilik, faollik, mustaqillik prinsiplari.

Ta’lim prinsipi ta’lim – tarbiya jarayoniga asos bo’ladigan ta’limiy qonun-qoida ma’nosini ifodalaydi. Darsni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishda o’quvchi va o’qituvchi faoliyatiga qo’yiladigan talablar, didaktik qoidalar ta’lim prinsiplari hisoblanadi. Bu prinsiplar har bir fanda o’ziga xos tadqiq etiladi. Biz quyida ona tili fanini o’qitishda qo’llaniladigan prinsiplar xususida so’z yuritamiz.

Tizimlilik va izchillik prinsipi. O’zbek tili o’qitishda tizimlilik va izchillik prinsipi muhim o’rin tutadi. Til fanining bo’limlarini bir tartibda o’rganish shu prinsipga mos tushadi. Ona tili fanini o’rgatishda dastlab fonetika, leksika haqida, shundan so’ng so’z yasash, so’z tarkibi, morfologiya va sintaksis haqida ma’lumot beriladi.

Ona tili fanini o’qitishda onglilik ham muhim o’rin egallaydi. Onglilik prinsipi ta’rif yoki qoidaning o’quvchilar tomonidan ongli o’zlashtirilishiga tirishmoqni talab etadi:

1. O’qitishda ongli verbal-kognitiv ta’limga (OVKT) asoslanish
2. Til materiali va ta’lim oluvchilarning yosh psixologiyasi mutanosibligiga e’tibor berish.
3. O’quvchilarda mustaqil va ijodiy mushohada malakalarini mustahkamlash
4. Darsni ma’lum bir tizimda olib borish
5. Mavzulararo bog’lanishga e’tibor berish
6. Nutqiy malakalarni mustahkamlash va til sezgirligini oshirish

Ilmiylik va tushunarlilik prinsipi.

Ilmiylik prinsipi o’quv predmetlarini hozirgi fan yutuqlari zaminida bayon qilishni talab etadi. Tushunarlilik prinsipi esa o’quv predmetini bolalarning yoshi, shaxsiy xususiyatlari, hayotiy tajribalari, tayyorgarlik darajasiga moslashtirishni taqozo etadi. Bu ikki prinsip bir-birini to’ldiradi. Bu prinsiplarni amalga oshirishda quyidagilarga e’tibor berish talab etiladi:

- til sathlarini o’zaro bog’liqlikda o’rgatish;
- o’qituvchining fan yangiliklaridan xabardor bo’lib turishi kerak;
- o’qituvchi butun fikrini ilmga asoslanib bayon etishi lozim;
- til va nutqni farqlab o’qitishning, ixcham va talaffuz me’yorlariga mos bo’lishi;
- ayrim o’quvchilarga individual munosabatda bo’lish.

O’zbek tili o’qitishning o’ziga xos prinsiplari

1. Til o’qitishda tabiiylikka rioya qilish.

Maktabda til o’qitish maktabgacha tilni o’zlashtirish jarayonining tabiiy davomi bo’lishi kerak. Tilni o’qitishda tabiiylik prinsipiga amal qilishda o’quvchilarning boshlang’ich sinfda olgan bilimlarini hisobga olish, til materiallarini jonli nutq tarkibida o’rgatishga e’tibor berish lozim bo’ladi.

2. Yozma nutqni og’zaki nutqqa chog’ishtirib o’rgatish.

Og’zaki va yozma nutqni o’zaro chog’ishtirib o’rgatish o’quvchilarning imlo savodxonligini oshiradi, ular orfoepik va orfografik qoidalarining farqlarini ongli ajratadigan bo’ladi. Bunday o’qitish o’quvchilarning nutq ma’daniyatini oshiradi. Bu prinsip quyidagi yo’llar bilan amalga oshiriladi: tovushni harf bilan chog’ishtirish, punktuatsiyani ohang bilan chog’ishtirish, og’zaki mashqdan yozma mashqqa qarab borish.

3. O’quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirib borish prinsipi.

Nutqning ifodaliligi va ta’sirchanligini ta’minlashga xizmat qiluvchi ko’nikma va malakalar ona tili mashg’ulotlarida shakllanadi. Tilning barcha bo’limlari ham nutqiy mahoratni rivojlantirishda

keng imkoniyatga ega.

4. Til bo'limlari va ular orqali ifodalangan ma'nolarni ajratish.

O'quvchilar tilni yaxshi egallashlari uchun uning fonetikasini puxta bilishlari lozim. Fonetik qoidalar esa talaffuz me'yorlarini belgilashda muhim o'rin tutadi. Fonetikani yaxshi o'rgatish imlo, leksikologiya va grammatikani yaxshi o'rgatishga ham yordam beradi.

5. O'quvchilarda yoshlikdan “til sezgirligi” tuyg'usini shakllantirish.

Bu qobiliyat tufayli o'quvchilar har bir so'z va shaklni o'zidagi mavjud bilim va malakalar yordamida tez uqib, ularni amaliy nutqqa tadbiq etadilar.

Og'zaki nutq bilan yozma nutq orasidagi munosabatni to'g'ri belgilash orqali o'quvchilarning yozuv malakalari ham takomillashib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva T.Ziyadova. “O'zbek tili o'qitish metodikasi” Toshkent.”Yangi asr avlodi” nashriyoti 2006-y.
2. “O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari” Toshkent. “O'qituvchi” nashriyoti 1995-y.

MATN USTIDA ISHLASH ORQALI O'QUVCHILARNI ADABIY ESTETIK TAHLILGA O'RGATISH

Sultanova Xolida O'rinbayevna

Urganch Davlat Universiteti o'qituvchisi

Telefon: +998(93) 742 36 66

b_rustamova00@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchi ko'proq o'quvchi nutqi orqali uning taassurotlarini tinglashga va fikr-mulohazalarini boyitishga intilishi, asarda tasvirlangan voqea-hodisalarning yaxshi va yomon oqibatlarini tushunib olishlarida o'quvchilarga ko'maklashishi, o'quvchida badiiy asarni to'g'ri anglash va ta'sirlanish fazilati qanday paydo bo'lishi, matn ustida ishlash orqali o'quvchilarni adabiy estetik tahlilga o'rgatishda adabiy asarni tahlil qilishning ahamiyati hamda H.Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostoni tahlilida o'quvchilar estetik his-tuyg'ularini rivojlantirish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: fikr-mulohaza, badiiy asar, estetik tahlil, badiiy matn, “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostoni.

Kirish.

Ma'lumki, umumta'lim maktablarining 5-sinfidan boshlab o'quvchilarga tilshunoslikka oid ilk ma'lumotlar berib boriladi. Maktabda, so'ng o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimida adabiyot o'qitish dasturlari o'quvchilarga bosqichma-bosqich badiiy adabiyotning mohiyati, adabiy tur va janrlar, badiiy obraz va obrazlilik, she'r tizimlari, badiiy tasvir va ifoda vositalari kabi adabiy-nazariy tushunchalarni o'rgatib borishni ko'zda tutadi.

Keyingi yillarda badiiy matn, badiiy matn tahlili va talqini, matn turlari, badiiy matn va unda til birliklarining qo'llanish, umuman, matn bilan ishlash imkoniyatlarini adabiyotshunoslik hamda tilshunoslikning turli sathlari doirasida tadqiq etishga qiziqish sezilarli darajada kuchaydi va bu muammolar bugungi kunda ham kun tartibidan tushgan emas. Insonning eng nozik his-tuyg'ulari asosida yuzaga kelgan badiiy matnlarda o'quvchiga estetik ta'sir ko'rsatish xususiyati kuchli tarzda namoyon bo'ladi. Badiiy matn shu ma'noda xalqimizning o'ziga xos mentaliteti, xarakteri, ijtimoiy turmush tarziga xos urf-odatlar, milliy-ma'naviy qadriyatlari va asrlar osha davom etib kelayotgan an'analarni o'zida yaqqol ifodalaydi. Ijodkor tomonidan hayotni teran va sinchkovlik bilan kuzatish natijasida yuzaga kelgan har bir ijod namunasida ma'lum ma'noda ijodkorning o'z davriga xos hayot tarzi aks etadi, unda keng qamrovli masalalar qatori badiiy adabiyotimiz muammolari ham bo'rtib turadi.

Badiiy matnlar millat ma'naviy dunyoqarashi, orzu-istaklarini tildagi mavjud usul va vositalar, lisoniy birliklar orqali yorqin ranglarda ifodalab beradiki, bu xususiyat uni san'atning boshqa turlaridan bir pog'ona yuqori ko'taradi. Shu o'rinda har bir badiiy ijod namunasining mukammal bo'lishi bevosita unda g'oya va ifoda uyg'unligidan iborat ekanligi, til va adabiyotning o'zaro uzviy bog'liqligi, ularning bir-birini taqozo etuvchi tushunchalar ekanligi ayon bo'ladi. Ularni bir-biridan ajratib o'rganishning iloji yo'q. Til va badiiy ijod orasidagi chambarchas aloqadorlik, shakl va mazmun yaxlitligi o'zbek xalqining shakllanishi va taraqqiy etishidan guvohlik beruvchi shonli o'tmishi, turmush tarzi, dunyoqarashi, ijtimoiy-siyosiy hayotida sodir bo'lgan tarixiy evrilishlar, ichki va tashqi ta'sirlar tufayli tilimiz lug'at tarkibining kundalik boyib borishidagi yangiliklar bilan hamohangdir.

Asosiy qism. Ma'lumki, adabiy ertaklar umumta'lim maktablarining 5-6-sinflarida o'qitiladi. Metodika ilmidagi 5-7-sinflar tayanch sinflar deb yuritiladi. Mazkur sinflardagi adabiy tahlil yuqori sinflardagidan farq qilib, bunda o'quvchilar diqqati matnni ifodali o'qishga, asar mazmunini o'zlashtirishga, yozma va og'zaki nutqni rivojlantirishga qaratiladi. O'qituvchi ko'proq o'quvchi nutqi orqali, uning taassurotlarini tinglashga va fikr-mulohazalarini boyitishga intiladi, asarda tasvirlangan voqea-hodisalarning yaxshi va yomon oqibatlarini tushunib olishlarida o'quvchilarga ko'maklashadi, ma'naviyatiga hamda tarbiyasiga alohida e'tibor beradi.

O'quvchida badiiy asarni to'g'ri anglash va ta'sirlanish fazilati adabiy asar o'qish bilan o'z-o'zidan paydo bo'lib qolmaydi. Badiiy asarning mohiyatini anglab yetish uchun har bir kishi muayyan darajada estetik tayyorgarlikka ega bo'lishi kerakki, umummilliy miqyosda bu yumush faqat maktab adabiy ta'limi tomonidan amalga oshirilishi mumkin. Ya'ni, adabiy ta'lim vositasida

maktabni bitirgan o'quvchida badiiy asarni o'qish va anglash bo'yicha muayyan tushunchalar shakllantirilishi, badiiy tahlilning ilk ko'nikmalari yuzaga keltirilishi kerak.

Adabiy asar tahlilining muhim tamoyillaridan biri san'at asariga g'oya ifodalash vositasigina deb qaramaslik va uning, birinchi navbatda, estetik hodisa ekanini hisobga olish kerakligidir. Adabiyotshunoslikda hanuzgacha ham badiiy asarga, avvalo, qandaydir g'oyani o'tkazish yo'li, deb qarash uchrab turadi. Bu hol badiiy asarning asl qimmatini pasaytiradi. Uning birinchi navbatda estetik zavq manbai ekanini e'tibordan tashqarida qoldiradi.

Adabiy asarni tahlil qilishning muhim prinsiplaridan biri estetik asoslarning ustuvorligi tamoyilidir. Badiiy asar inson ruhiyati manzarasi bo'lgani bois, o'quvchilarni eng qabariq, eng ta'sirchan tuyg'ular bilan yuzma-yuz qiladi. Shu tariqa, kitobxonlar o'zga odamlarning ruhiyatiga oshno bo'lalilar. Aslida, o'z tuyg'ularida anglab yetishga qiynaladigan kitobxonni o'zgalar hissiyotini tuyishga yo'naltirish uning sezimlarini ingichkalashtirib, kechinmalarini o'tkirlashtiradi. Estetik asoslar ustuvor bo'lgan badiiy tahlilgina o'quvchining qalb ko'zini ochib, uni tuyg'usizlik va hissizlikdan qutqaradi. Badiiy asar vositasida beparvolik va loqaydlikdan xalos bo'lish inson ma'naviy taraqqiyotida ulkan ahamiyat kasb etadi.

Chinakam badiiy asarning estetik jozibasi uning sirtida turmaydi. Matndagi yashirin nafosatni, nafislikni anglash, uning badiiy qatlamlarini kashf etish uchun o'quvchilarda muayyan adabiy bilim va estetik diddan tashqari go'zallikni kerakli joydan qidira bilish malakasi ham shakllangan bo'lishi kerak. Chin go'zallik hamisha yashiringan bo'ladi. Yashirin go'zallikni topish esa oson emas. Ijodkor tomonidan «shifrlab qo'yilgan» noma'lum badiiy ma'noni, estetik jozibani topish adibning estetik idealini, tasvir uslubini payqay olgan o'quvchigagina nasib etadi. Badiiy tahlil qilinmagan asar yechilmagan test kabi noma'lumlikdir. Tahlil ana shu noma'lumlikni ochadigan mantiqiy-estetik kalit vazifasini bajaradi.

Tahlilda o'quvchilarning estetik asoslarga yetarli e'tibor bermaslik asl san'at asarlarini yo'qqa chiqarishi mumkin. Hazrat Navoiyning

Lolazor ermaski, ohimdin jahonga tushdi o't,

Yo'q shafaqkim, bir qiroqdin osmonga tushdi o't.

matlasi bilan boshlanadigan g'azaliga faqat mantiqiy tushunchalar asosida yondashgan o'quvchi undan o'ta chuqur ma'no topolmasligi mumkin. Bu satrlar yuksak va betakror hissiy holat ifodasi tarzida o'rganilgandagina undagi tengsiz jozibani tuyish mumkin bo'ladi. Qip-qizil bo'lib ochilgan cheksiz-chegarasiz lolazor qo'ynida turgan lirik qahramon ma'shuqasi hajrida kuyib, ichi olovga to'lib ketgan. Uning nazarida, ufqlarga qadar tutashib ketgan bepoyon qizillik ochilgan lolazor emas, balki ma'shuqa firog'ida kuygan g'amboda oshiqning ohidan dunyoni tutib ketgan olov. Lolazor borib tutashgan ufq tepasidagi qizillik ham shafaq nuri emas, balki oshiqning ohidan chiqqan o't yerni yondirib bo'lib, osmon yer bilan tutashgan joydan ko'kka chirmashdi va endi osmon ham bir qirg'og'idan yonib ketmoqda. Shu xildagi yondashuvgina misralar jozibasini to'la his etishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, 5-sinf o'quvchisining tasavvur olamidagi o'ziga xoslik, kuzatishdagi jonli mushohadaning kuchliligi ertak va unga yaqin mavzularning osonroq va ta'sirliroq o'zlashtirilishiga imkon beradi. Shuning uchun ham bu sinfdagi H. Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostoni bejiz tanlanmagan. Unda adib hayoti va ijodi haqida qisqacha ma'lumot berish nazarda tutiladi. Asosiy urg'u esa “Oygul bilan Baxtiyor” ertagi syujeti va obrazlar tasviridagi o'ziga xosliklarga qaratiladi. Bu o'rinda tahlilning asosiy yo'nalishi ertakdagi asosiy qahramonlar, ularning o'ziga xos xususiyatlari, bu qahramonlarda bo'rtib ko'zga tashlanadigan axloqiy-ma'naviy sifatlarni yoritishdan iborat bo'ladi. Ertakda ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurash tasviriga e'tibor tortilar ekan, mana shu tushunchalarni ifodalaydigan so'zlarga, ularning qo'llanishidagi o'ziga xosliklarga urg'u beriladi. Ertakning badiiy xususiyatlari, undagi tasvir va ifoda vositalari, asar tilining favqulodda sodda, tushunarli va ravonligi, bularning natijasida yuzaga keladigan ta'sirchanligi ustida ishlanadi.

Mazkur ertakning o'z o'qilish ohangi bor. O'qituvchi darsga tayyorlanish jarayonida shu ohangni topib olishi zarur. Uning qaysi qismi yo'g'on ovozda, qaysi bo'lagi siniq ohangda, qay o'rinlarda mayinlik va qay biri qat'iyat bilan o'qilishini oldindan belgilab qo'ygani ma'qul. Asarning o'qilish ohangi va ifodaliligi darsning yarim muvaffaqiyati sanaladi. O'qituvchi mutolaasi bilan o'quvchilar ko'nglini bezovta qila olishi, ularning inon-ixtiyorini to'laligicha o'ziga qaratib olishi mumkin. Butun diqqat-e'tibori matnga qaratilgan o'quvchi boshqa narsalarga chalg'imaydi. Bunga ehtiyoj ham qolmaydi. U bor vujudi bilan yoqimli ohangda o'qilayotgan ertakni tinglaydi.

Mutolaa davomida ertak qahramonlarining ruhiyati, fe'l-atvori ifodalangan, ularning tabiati tasvirlangan lavhalarni, shoirning so'zni o'ynatib yuborgan o'rinlarni o'quvchilarga belgilatib borish mumkin. Asar matni ustida ishlanayotganda ajratib qo'yilgan so'z insonlarga xos bo'lgan baland sifatlar, chinakam fazilatlariga qaratiladi, munosabati so'raladi. O'quvchilar tomonidan farqlangan, munosabat bildirishga tortilgan insoniy fazilatlar ularning shaxsiyatida albatta iz qoldiradi. “Oygul bilan Baxtiyor” – adabiy ertak. Uning birinchi bandidagi tasvirlar esa ertak haqidagi hikoya. Lekin Ayni vaqtda, ular – asl haqiqat ifodalari. Unda tirik inson va uning bolalik tuyg'ulari, hayotidagi eng go'zal davr ifodalangan.

Xulosa.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, matn ustida ishlash orqali o'quvchilarni adabiy estetik tahlilga o'rgatishda badiiy asar o'zining chuqur mazmunini, go'zal badiiyatini namoyon qiladi, o'quvchi ongining qaysidir nuqtasiga joylashib, xislatlarining jilolanishiga yordam beradi. O'quvchilarda qahramonlarning fe'l-atvoridagi ijobiy va salbiy jihatlarni tahlil etish orqali ularni ma'naviy kamolotga yo'naltiruvchi tarbiyaviy maqsadni amalga oshirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Хализев В. Теория литературы. - М., 2000
2. Fitrat. Adabiyot qoidalar. T., 1995
3. Valixo'jaev B. O'zbek adabiyotshunosligi tarixi. - T.: O'zbekiston, 1995
4. Введение в литературоведение/под.ред. Г.Н.Поспелова. - М., 1987
5. Боров Ю.Б. Эстетика. - М., 1988
6. E.Xudoyberdiev. Adabiyotshunoslikka kirish. T., 1995
7. J.Turdimov. Lirik kechinma va obrazlilik // O'zbek tili va adabiyoti. - 2000
8. <http://library.navoiy-uni.uz/>

“NUTQNING KOMMUNIKATIV SIFATLARI” MAVZUSINI INTERFAOL
USULLARDA O‘QITISH

Vafoqulova Go‘zal Ochilovna

Samarqand davlat chet tillar
instituti akademik litseyi
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi
Telefon +99897 9252882

Annotatsiya: Maqolada “Nutqning kommunikativ sifatlari” mavzusini interfaol usullarda o‘qitish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: kommunikativ sifat, uslub, interfaol ta’lim soflik, shakllantirish, zamonaviy texnologiyalar, grafik organayzer, nutq.

Mustaqillik davrida o‘zbek tilining mavqei nihoyatda oshdi: ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ma’rifiy va boshqa barcha jabhalarda davlat tili amalda qo‘llanila boshlandi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ham aynan shuni nazarda tutib, “Yuksak o‘ma’naviyat – yengilmas kuch” asarida quyidagi dono fikrlarni keltirib o‘tgan: “Biz ajdodlardan avlodlarga o‘tib kelayotgan bebaho boylikning vorislari sifatida ona tilimizni asrab-avaylashimiz, uni boyitish, nufuzini yanada oshirish ustida doimiy ishlashimiz zarur.”¹

Ta’lim tizimiga yangi va ilg‘or pedagogik texnologiyalar joriy etila boshlandi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ham “Biz ta’lim va tarbiya tizimining barcha bo‘g‘inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o‘zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz”², deya ta’kidlagan edilar. Bugungi kunda ta’limga xos innovatsion texnologiyalar o‘qitish samaradorligini belgilovchi vositaga aylandi.

Ta’lim jarayonini tashkil etish, ayniqsa, nutq madaniyatiga e’tibor sohasidagi tavsiyalar va uslubiy qo‘llanmalarga keyingi yillarda ehtiyoj yanada ortmoqda. Ayniqsa, bu sohada o‘qituvchilar, ziyolilarning o‘rni va ularning mas’uliyatni chuqur anglashi juda muhimdir. Shu jihatdan olib qaralganda, “Nutqning kommunikativ sifatlari” mavzusini o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘rta Osiyo madaniyati tarixida nutq madaniyati o‘ziga xos mavqega egadir. “Nutq odobi”, “Muomala madaniyati” nomlari bilan yuritilib kelingan “nutq madaniyati” tushunchasi juda qadimdan olimlar, ziyolilarning diqqatini tortgan: Abu Rayhon Beruniy, Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Abu Abdulloh al-Xorazmiy, Ahmad Yugnakiy, So‘fi Olloyor, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy kabi ulug‘ siymolar nutq odobi masalalariga, umuman, nutqqa jiddiy e’tibor berish bilan birga, tilga, lug‘atga, grammatikaga va mantiqshunoslikka oid asarlar yozganlar.

Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarlarida ham nutq odobi borasida qadimiy turkiy xalqlar, jumladan, o‘zbeklar amal qilgan asosiy qonun-qoidalar, rasm-rusumlar haqidagi fikrlar yozilgan. Adib Ahmad Yugnakiy ham so‘zlaganda nutqni o‘ylab, shoshmasdan tuzishga, keraksiz, yaramas so‘zlarni ishlatmaslikka, mazmundor so‘zlashga chaqiradi. Alisher Navoiyning “Muhokamat ul-lug‘atayn”, “Mahbub ul-qulub”, “Nazm ul-javohir” kabi asarlari o‘zbek tilida nutq tuzishning go‘zal namunalarini bo‘lishi bilan birga, uning mukammallashtirishiga ham katta hissa qo‘shdi.

Nutqiy ifoda aniq bo‘lishi uchun, avvalo, nutq tuzuvchining o‘zi aytmoqchi bo‘lgan fikrini tiniqlashtirib olishi kerak. Ko‘pincha tadqiqotchilar ulug‘ rus adibi L.N.Tolstoyning «So‘zdagi noaniqlik shubhasiz, fikr noaniqligining alomatidir» degan gapini iqtibos qiladilar.

Atoqli adib Fitrat o‘zining «Adabiyot qoidalarini» asarida nutqning («uslubning») umumiy zaruriy sifatlari («hollari») tarzida to‘g‘rilik («tuzuklik»), aniqlik («ochiqlik»), soflik kabilarni tahlil etar ekan, xususan, soflikka shunday ta’rif beradi: «Uslubda soflik so‘z tuzishda, gap tuzishda yotchilik ko‘rsatmaslik, asarga yot so‘zlar yo eski onglashilmas so‘zlarni kirgizmaslik, yot tillarning nahviy qoidalariga qarab gap tuzmaslikdir».

Nutqning boyligi ham zaruriy kommunikativ sifatlardan biridir. Ulug‘ Alisher Navoiy aytganidek, “Bir deganni ikki demak xush emas, So‘z chu takror o‘ldi, dilkash emas”. Shuning

1 Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – B. 87.

2 Mirziyoyev Sh.M. - “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi” ma’ruzasi // Kuch adolatda gazetasi. №: 47. 2016 yil. 8 dekabr. 3-bet.

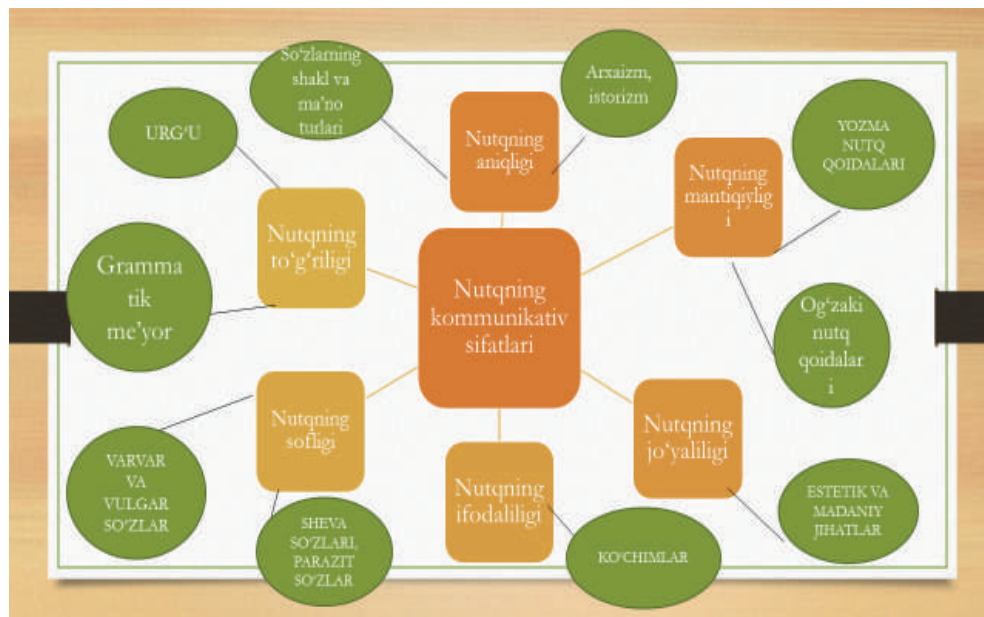

uchun nutqning bu sifati rang-baranglik tarzida ham talqin etiladi, ya'ni boylik tegishli fikr ifodasi uchun qo'llangan til birliklarining xilma - xilligi, rang - barangligi bilan o'lchanishiga urg'u beriladi.

Nutq to'g'ri bo'lishi uchun, asosan, ikki me'yorga - urg'u va grammatik me'yorga qat'iy amal qilish talab qilinadi. So'zlardagi urg'uning ko'chishi bilan ma'noning ham o'zgarib ketishi mumkinligini esdan chiqarmaslik lozim. Masalan, olma-olma, hozir - hozir, yangi-yangi, yigitcha-yigitcha, o'quvchimiz - o'quvchimiz so'zlarining ma'nosi ham urg'u yordamida oydinlashadi.

O'qituvchi ta'lim jarayonida interfaol ta'lim yordamida o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishi, interfaol metodlarni qo'llash orqali o'qituvchi o'quvchilarning aniq ta'limiy maqsadga erishish yo'lida o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatlarini tashkil etish imkoniyatini qo'lga kiritadi.

1- Topshiriq O'quvchilarga nutqning kommunikativ sifatlari va bu sifatlarni ta'minlovchi vositalar xususida klaster tuzish topshiriladi. O'quvchilar taxminan quyidagi shaklda klaster tuzadilar:

2-Topshiriq. Muammoli savollar

1. Nutq madaniyatini egallashning qanday yo'llari bor?
2. Lahjaviy nutq ko'nikmasi shakllanib qotib qolganda qanday chora- tadbirlar qo'llaniladi?
3. Adabiy tildan foydalana olmaslik nutqiy madaniyatni egallashda qanday salbiy ta'sir ko'rsatadi?

3-topshiriq O'quvchilarga quyidagi matn asosida Sitseron va Demosfenning notqlikdagi o'zi-ga xos va umumiy jihatlari haqida Venn diagrammasi tuzish topshiriladi.

MATN

Sitseron notqlikda tinglovchida zavq uyg'otish va uni o'ziga rom etishni asosiy fazilat deb hisoblagan. U Demosfendan farqli o'laroq balandparvoz so'z va iboralarni ishlatishni yoqtirgan, yuqori uslubga moyil bo'lgan, mubolag'adan keng foydalangan, artistizm imkoniyatlaridan keng foydlangan. Sitseron kishi shoir bo'lib tug'iladi, ammo notiq bo'lib yetishadi, degan hikmatni olg'a surgan.

O'quvchilar taxminan quyidagi shaklda Venn diagrammasi tuzadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –Toshkent: Ma'naviyat, 2008. –B. 85-, 87-bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. - “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi”ma'ruzasi // Kuch adolatda gazetasi. №: 47. 2016 yil. 8 dekabr. 3-bet.
3. Sayidahmedov N. Noan'anaviy dars. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.

АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ЕГО ТВОРЧЕТВА И ВКЛАД В МИРОВУЮ ЛИТЕРАТУРУ

Сапаев Нейматжон Отабекович

Янгиариқ туман 20 сон мактаб

Рус тили мутахассис ўқитувчи

Қурбанова Марямжон Юсубжон кизи

2 тоифа рус тили ўқитувчиси

Аннотация: В этой статье рассказывается о великом писателе драматурга про Антона Павловича Чехова и его творчестве.

Ключевые слова: Пьесы, драматург, повесть рассказ, комедия.

Антон Павлович Чехов писатель с образованием врача, создал более 300 произведений. В наши дни его пьесы ставят и экранизируют не только в России но и за рубежом. В своих текстах Чехов поднимал самые разные темы, но вот о самом себе писать не любил.

Антон Павлович Чехов родился в большой семье в Таганроге. Его отец был купцом третьей гильдии. Обстановка в доме Чеховых была строгой: детям не позволяли бездельничать. Ежедневно в пять часов утра братья пели в церковном хоре, а после школы помогали отцу в бакалейной лавке. Все дети должны были изучать профессию. Антон например знал профессию портного. Мать была доброй и отзывчивой женщиной. Она учила своих детей быть отзывчивым, уважать и поддерживать слабых.

Учиться писатель начал в 1868 году в таганрогской гимназии. В 13 лет Он впервые побывал в театре, где шла оперетта французского композитора Жака Оффенбаха “Прекрасная Елена”. Именно тогда Чехов полюбил сцену и литературу. Об этом он писал: “Театр мне давал когда-то много хорошего ...Прежде для меня не было большего наслаждения как сидеть в театре”

В 1879 году Чехов окончил гимназию и уехал из Таганрога в Москву. Там он начал заботиться о семье, обеспечивал близких на скромный доход от литературных публикации. В этом году он опубликовал юмористические рассказ “Письмо к учёному”. В этом же году Чехов поступил в медицинский факультет. После окончания университета он стал работать уездным врачом. Он совмещал литературную работу с медициной. Позднее появилась рассказы “Врач без пациента”, “Дяденька”, “Человек без селезёнки”, и другие. К 1885 году писатель был уже популярным автором малых рассказов. Но его литературный путь вмешался писатель Дмитрий Григорьевич который раскритиковал молодого писателя. Но благодаря критике Чехов раскрыл свой потенциал.

С 1887 года Чехов начал пробовать себя в более серьёзных жанрах и темах. Переломным произведением в творчестве писателя стала повесть “Степь” для журнала “северный вестник”. Эту произведению публика приняла хорошо. В том же году в московском театре Корша поставили первое драматическое произведение Чехова – пьесу “Иванов”, а через год его третий сборник “В сумерках”, отметили в Академии наук Пушкинской премией. В 1890 году Анто Чехов снова отправился путешествовать, на этот раз по Западной Европе. Писатель побывл в Вене, Болонье, Венеции, Неаполе, где он поднимался на Везувий, в париж и других городах.

В марте 1892 года Чехов купил имение в подмосковном Мелихове. Там он открыл медицинский пункт и лечил больных. В своем дневнике он писал что лечение больных отнимает у него много времени.

Его рассказы были доступны и понятны для публики . например в рассказе “Ванька” написанный с необычной трогательностью рассказ о том, как 9-летний мальчик, отданный из деревни на учёбу к московскому сапожнику, писал письмо домой деду. Ванька слёзно жаловался, что на новом месте его обижают и просил его забрать из Москвы домой. Ещё один рассказ про собаку “Каштанка” трогательный рассказ про собаки. Его хозяин специально хотел отделиться от собаки и заблудил его. Но собака не поняла он думал что сам заблудился. Потом его находит один дрессировщик. Приютил его. Но во время цирковых сцен его узнаёт сын бывшего хозяина. Собака от радости оставляет сцену и бежит к хозяину. В этом рассказе Чехов показывал но сколько взрослые не понимают душу своих детей. Для

мальчика эта собака была дорогим и другом. Но для хозяина Она была не нужной вещью.

В рассказе “Крыжовник” чиновник Николай Иванович, до старости просидевший в городской канцелярии, всю жизнь мечтал купить себе деревенские поместье с красивой природой и обязательно с кустами крыжовника в саду. Ради этой мечты он экономил на всём, плохо ел и одевался, а жалование клал в банк. Женился на богатой вдове и содержал её такой скудости, что она быстро умерла. Но когда приехал его брат крыжовник как раз дал первый урожай. Когда кухарка подала на стол тарелку крижовника Николай иванович стал есть его чуть не со слезами на глазах Брат же не стал его есть сказав что они кислые и твёрдые. Здесь Автор показывал жадность и скупость чиновника. Что он копил свои сбережения на ненужные вещи. Люди не знают и не ощущают счастья. Не наслаждаясь жизнью умирает его жена. Чрезмерное скупость сделал несчастным чиновника.

Антон Павлович Чехов умер 1904 году 15 июля. Талантливый писатель оставил после себя столько рассказов, пьес и повестей. Он внёс огромный вклад в развитие в мировую литературу.

Использованные литературы

- 1) Мирский М.Б. Антон Павлович Чехов Наука. 2003г.
- 2) Бочаров С.Г “Чехов и философия” М., 2005г.
- 3) Гиляровский В.А. Антоша Чехонте. Минск 1989г.
- 4) Соболев Ю.В. Чехов (жизнь замечательных людей) М.,1991г

UMUMTA'LIM MAKTABLARINING “O'QISH” FANI (2-SINF)GA OID IZOHTALAB ATAMALARNI O'RGANISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Nurullayeva Feruza Nusratullayevna

Buxoro shahar 8-umumta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Телефон: +99891 407 93 78

Elektron pochta: nurullayevaferuza895@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarining “O'qish” faniga oid atamalarni o'rganishda interfaol usullardan foydalanish yo'llari va uning pedagogik ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: insonparvarlashtirish, aqliy hujum, muammoli dars, izohtalab atamalar, lug'aviy ma'no, zamonaviy tushunchalar

Bugungi shiddatli kechayotgan jamiyatdagi o'zgarishlardan kelib chiqib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining nazariy va kasbiy tayyorgarligini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator qarorlari qabul qilindi. Jumladan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi (2020 yil 24 yanvar)dan: “2019 yilda mutlaqo yangicha mazmun va shakldagi 4 ta Prezident maktabi, 3 ta Ijod maktabi ish boshladi. Oliy ta'limni rivojlantirish uchun o'tgan yili 19 ta yangi oliy o'quv yurti, jumladan, 9 ta nufuzli xorijiy universitetning filiali ochildi. “Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir! Shu sababli hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, chinakam ma'rifat va yuksak madaniyat egasi bo'lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak”, “Maktab o'quv dasturlarini ilg'or xorijiy tajriba asosida takomillashtirish, o'quv yuklamalari va fanlarni qayta ko'rib chiqish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish, darslik va adabiyotlar sifatini oshirish zarur”, - kabi fikrlarni o'qib olishimiz mumkin.

Mazkur qaydlardagi eng ustuvor vazifa bu – zamonaviy talablar asosida o'quvchilarni bilimini yanada oshirish hisoblanadi. Maktab o'qituvchilari oldida turgan eng muhim vazifalardan biri-fanlarni o'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishdir. Bu maqsadni amalga tadbiq qilishda yangi tahrirda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi qonunda davlatimiz va hukumatimiz tomonidan ta'lim tizimini isloh qilish, takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlar asos bo'lib kelmoqda.

Umumta'lim maktablarining 2-sinflarida “O'qish” fanini o'quvchilarga o'rgatishda, bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirishda yangi pedagogik texnologiyalarning interfaol usullaridan foydalanish kutilgan yaxshi natijani beradi. Interfaol usul- bu ikki tomonlama bir-biriga ta'sir etish, jamoaviy fikrlash va mulohaza yuritish bo'lib, ta'limni demokratlashtirish, insonparvarlashtirish, o'quvchilar faolligini oshirish, ular erkin-ijodiy fikrlashlariga imkon beradi. Bugungi kunda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, namoyish, rolli o'yinlar, diskussiya-bahs-munozara, pinbord (mustahkamlash), videoproektor bilan ishlash, multimediya, trening (mashq), monitoring (tahlil qilish), muammoli dars o'tish kabi yuzlab interfaol usullar mavjud bo'lib, ular o'quvchilar shaxsini faollashtirishga xizmat qiladi[1].

Ushbu usullarning qo'llanilish darajasi o'qituvchi o'tadigan darslar tipi, mavzusi, mazmun-mohiyatiga qarab tanlab olinadi. Jumladan, 2-sinfning “O'qish” fanida har bir mavzuga tegishli izohtalab atamalar mavjudki, ular lug'aviy ma'nosi va mazmuni o'quvchilar tomonidan atroflicha anglab olinmasa, hosil qilingan ilmiy tushunchalar yetarli bo'lmay qoladi. “astronom”, “bargak”, “barkamol”, “hamjihatik”, “kashfiyot”, “mushtoq”, “pinak”, “ruda”, “sergak”, “tilsim”, “xilvat”, “ziyo”, “shay” kabi yuzlab atamalar mavjudki, o'qituvchi ularning lug'aviy ma'nosi hamda mazmunini o'quvchilarga tushuntirmasa yoxud bolalar o'zlari anglab olishmasa ko'zlangan maqsad to'la hosil bo'lmaydi.

Ushbu atamalar mohiyati va mazmunini bilib olishda interfaol usullarning “kichik guruhlarda ishlash”, “anketa”, “individual-amaliy” “mustaqil ishlash”, “muammoli dars o'tish” usullari qo'l keladi. O'qituvchi o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, (4-5 ta guruh) har bir guruh a'zolariga darsda uchraydigan izohtalab atamalarni yozib chiqish va tahlil qilishni topshiradi[2]. O'quvchilar ma'lum vaqt o'tganidan so'ng o'z faoliyatlarini guruhlar bo'yicha sarhisob qiladilar. To'g'ri va aniq javob bergan guruhlar o'qituvchi tomonidan baholab boriladi. Ayrim izohtalab atamalar mohiyatiga kengroq mushohada bilan yondashishga to'g'ri keladi. Masalan, *bama'ni-aqlli*, *hashar-ko'mak*

berish, izg'irin sovuq, mo'may-ko'p, sahro-cho'l, ta'na-xatolik, xasta-kasal, chatoq-yomon, ovloq-chet joy kabi atamalarni izlab topish uy vazifasi topshirilib, ularni monitoring (tahlil qilish) usuli orqali faoliyatini nazorat qilish mumkin. Masalaning yana bir jihati shundaki, o'rta asrlarda vujudga kelgan ko'pgina atamalar hozirda ham yashab kelmoqda. Masalan, *astronom, galaktika, neft, kislorod, separator* kabi tushunchalar jahon xalqlarining so'z mulkiga aylanib, baynalminal harakter kasb etgan. Yangi pedagogik texnologiyalarning interfaol usullaridan foydalanish eski avtoritar ta'lim tizimiga chek qo'yib, o'quvchilar dunyoqarashini kengaytiradi. Ularda ixtiyoriy asosda tashabbus ko'rsatib o'qishlari uchun ko'nikma va malakalarini kuchaytiradi[3].

Xullas, o'quvchilarga maktablarining 2-sinflarida “O'qish” fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalar (YaPT)ning interfeol usullari qo'l keladi. Shuningdek, o'quvchilarda yangi bilimlar va zamonaviy tushunchalar shakllanishida ushbu izohtalab atamalarni bilib olishning ahamiyati beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Zaripova G. Yangi pedagogik texnologiyalarning interfaol usullari //Pedagogik mahorat. 2007. -№3. - B.18-20
2. Xo'jaev B. O'qituvchining pedagogik texnikasi-yangi pedagogik texnologiyalar mexanizmi sifatida //Pedagogik mahorat, 2003. -№3.-B.13-14;
3. Xudoyqulova G., Jumaeva V. Muammoli o'qitish usulining psixologik xususiyatlari // Pedagogik mahorat, 2006. -№3.-B.13-16.

THE BASIC PRINCIPLES OF SIMULTANEOUS TRANSLATION FROM ENGLISH IN TO UZBEK

Abdullayeva Dildora Inoyatovna

Teacher of English language school № 34
Khazarasp District of Khorezm region

Annotation: Understanding to learners the basic principles of simultaneous translation. Here you can find useful explanations how to translate words in different languages. And also there are many key elements which will help to keep young learners interested in translation.

Key words: simultaneous, principle, language, semantic, interpreter, translate.

It is necessary to clarify the general principles of translation in order to describe the basic ways of simultaneous translation from English into Uzbek.

Translation is the replacement of a representation of a text in one language by a representation of an equivalent text in a second language. Text in different languages can be equivalent in different degree and at different ranks.

Languages are different from each other, they are different in form having distinct codes and rules regulating the construction of grammatical structures of a language and these forms have different meanings.

The translator has the option, then, of focusing on finding formal equivalent which preserve the context-free semantic sense of the text at the expense of its context-sensitive communicative value or finding functional equivalents.

The choice is between translating word for word or meaning for meaning. We must work out not only the semantic sense of each word or a sentence in the text but also communicative value, its place in time and space and information about the participants involved in its production and reception. Putting questions to the semantic sense of the text we can reveal semantic components of a text. Their names are What? And Why? And When? And How? And Where? And Who?

Thus, the speaker should focus on each message: who the sender of the message is, the intention or purpose of the speaker, when and where the action is taken place and how the message is delivered.

We must understand not of words but of idea, for it is ideas that have to be interpreted. Obviously, you cannot understand ideas if you do not know the words the speaker is using to express them, or if you are not acquainted sufficiently with the grammar and syntax of the speaker's language to follow the idea.

In connection with the notion of 'not knowing words', It is best to address here what is probably one of the two commonest questions put to conference interpreters by non-interpreters: "what do you do if they do not know a word or an expression that you hear in a speech?"

The answer to this has already been partially given, that the interpreter has to understand ideas, not words. It may well be perfectly possible to understand a speaker's speech without actually understanding every single word and expression be used and without having to reproduce all of those terms in the interpretation. The interpretation is possible without all the words and without changing the meaning.

There are other occasions, however, where a word is too important. For example: "Given the topography of the country, the construction of motorway has been very expensive. The Norwegians have found the solution to their financing problems by imposing tolls. And these tolls are pretty expensive. Roads are wonderfully built, a pleasure to drive upon, with beautiful scenery, but when the poor driver gets to the end of the journey and has to pay the toll, he certainly feels that his money is little.

The key word here is "toll", and if the interpreter does not know it he can hardly avoid it. But the interpreter can also benefit from working in consecutive. By the time they start interpreting they will have heard the whole speech, and should have been able to deduce the meaning of "toll" from context. Thus, again, it is possible for the interpreter to work satisfactorily, indeed in this case totally accurately, without their having known in advance all the vocabulary used by the speaker.

The interpreter must develop his ability to restructure immediately the speaker's speech for the purpose of sequence of ideas during translation process. The interpreter must keep in mind that in

translation he should focus on not the consecutive order of the speech but on the consecutive order of ideas conveyed by him in that language he is translating.

Here is an example for the translation of the main ideas simultaneously:

Mr. president, distingui-shed ladies and gentlemen.	Janob president, xurmatli xonimlar va janoblar.
The progress in the implementation of the recommendations adopted at the first session of the Conference has been disappointing.	Tavsiyalarning amalga oshish iachinarli bolmoqda.

The syntactic parallel between English original and Uzbek translation is impossible. But in simultaneous translation in order to follow the English speech in Uzbek translation the interpreter should have the ability to link the words not destroying the grammatical rules of the Uzbek language and in some cases to recall the meaning of the verb which is used as a predicate.

Compare:

Only in case of priority of such as the unity peace, friendship and cooperation, every people and every nation can live with prosperity and built a just and democratic society.	Faqat birdamlikda tinchlik, do'stlikda, o'zaro munosabatlarda har bir xalq va har bir millat yuksak va haqqoniy demokratik jamiyatni quradi.
Let me cordinally welcome you once more in the land of sunny Uzbekistan and wish all successes in the film festival.	Xush kelibsizlar yana bir bor quyoshli O'zbekistonga va hamma muvaffaqiyatlar kinofestivalga bo'lsin.

Sometimes the omission of the predicate doesn't distort the logical sequence and links of the sentences in the translation from English into Uzbek. In this case the suffics “-dir” is added to the last word of the sentence in Uzbek.

Example:

In this way , available resources are utilized to the maximum extend and dependence on imported technology is diminished.	Shunday qilib resurslar maksimal ravishdadir, manbalar va import texnologiyasi hamdir.
---	--

To sum up, the interpreter must pick up the halfdozen or so ideas that make up the backbone of the speech and lay sufficient emphasis on them in the interpretation; verbal redundancies should be cut down to a minimum; digressions and compression may be kept in the translation but should have the right relative weight in the overall context of the speech.

The first key to understand a speech is the identification of the main idea; the second is an analysis of links between those ideas. A speech is not just a sequence of juxtaposed sentences. The sentences are related to one another in particular way, and it is this relationship that determines the over all meaning of a speech.

Using literature:

1. Sylvia Lambert. Aptitudes of translator and interpreters.
2. Semultaneous Interpretetion. H.
3. www.tadqiqot.uz

SIFATNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Abduqodirova Shohista Tohirovna

Buxoro davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti
1-bosqichi talabasi Shohista2003@gmail.com +998916468156

Annotatsiya: Mazkur tezisda til birliklarining, ayniqsa, sifat so'z turkumining pragmatik xususiyatlarini aniqlash va oddiy so'zlashuvda ishlatiladigan gaplarda ifodalayotgan pragmatik xususiyatlari tahlil etilgan. Maqolada turli xil sifatning vaziyat talabiga kora turli ma'nolarni anglatishi krsatib berilgan.

Kalit so'zlar: sifat so'z turkumi, pragmatika, pragmatik xususiyat, presuppozitsiya.

Bizga ma'lumki, pragmatika so'zi yunoncha so'zdan olingan bo'lib, "pragma, pragmatos" - "ish, harakat" degan ma'noni bildirib, semiotika va tilshunoslikning nutqda til belgilarining amal qilishini o'rganuvchi soha sanaladi. Boshqacha qilib aytganda muayyan belgilar tizimini o'zlashtirib undan foydalanuvchi subyektlarning ayni shu belgilar tizimiga munosabatini o'rganuvchi fan tarmog'i.

O'zbek tilshunosligida til birliklarini pragmatik yo'nalishda tadqiq etish muammosiga ilk bor o'tgan asrning 80-yillarida e'tibor qaratildi. Bu yo'nalishda Mahmudov, A. Nurmonov, M. Hakimov, U. Rahimov, Z. Burxonovlarning u yoki bu yo'nalishdagi pragmatik tadqiqotlari yuzaga keldi.

O'zbek tilida sifatlar salmoqli o'ringa ega. Sifatlardagi -li, -siz, -ba, -be antonimik juftliklar o'zakdan anglashilgan predmet-hodisaning mavjudligini yoki aksi asosida anglashilgan belgi ma'nosini ifoda etadi. Hosil bo'lgan belgi ifodalovchi so'z predmetga nisbatan ijobiylik yoki salbiylik baho munosabatini ifoda etadi: bilimli bola, bilimsiz bola. Bu kabi hollarda mavjudlik -mavjud emaslik tushunchasi predmetga nisbatan ijobiylik yoki salbiylik ma'nosini yuklaydi. Masalan, "Bilimsiz bir yashar, Bilimli ming yashar".

Hozirgi o'zbek tilshunosligida sifat so'z turkumining pragmatik xususiyatlari to'laqlonligicha o'rganilmagan tadqiqot obyekti sanaladi. Sifatning nutqiy vaziyat, til egalariining umumiy bilimlari bilan bog'liq pragmatik xususiyatlarini o'rganish esa muhim ahamiyatga ega. Sifatning pragmatik xususiyatlarini o'rganishda esa sifat orqali yuzaga chiquvchi presuppozitsiya hodisasini o'rganish talab etiladi.

Presuppozitsiya gapning vaziyat kontekst hamda so'zlovchi va tinglovchilarning oldindan ma'lum bo'lgan umumiy bilimlari kabi elementlarni o'z ichiga oluvchi hodisadir. [2] Shunga ko'ra sifatlarda bu jarayon tashqi va ichki omillar ta'sirida yuzaga chiqadi. Rang -tusni bildiruvchi sifatlar ko'chma ma'noda qo'llanishi natijasida ham presuppozitsiya hodisasi hosil qilinadi: Yuragi sim -siyoh bo'lib, boshi aylanib ketdi [1]. Aksariyat vaqtlarda inson cheksiz quvonchdan yoki alamdanda boshi aylanib ketadi. "Sim-siyoh" leksemasi orqali yozuvchi "juda xafa bo'ldi" yoki "U xursand emas" degan tag ma'noni anglatmoqchi bo'ladi.

Kecha do'konda dahshat o'yinchoq ko'rdim (so'zlashuvdan). Aslida, dahshat leksemasi salbiy bo'yoqdorlikni kuchaytirish ma'nosida ishlatiladi. Qo'rqinchli xavfli so'zlari bilan sinonimiyani hosil qiladi. Ammo bu o'rinda "dahshat" leksemasi orqali juda ham qiziqarli va yoqimtoy o'yinchoq ko'rganligi ta'kidlanmoqda. "Dahshat" leksemasini qo'llash esa o'sha o'yinchoqning juda yoqqanligini kuchli tarzda ifodalash uchun xizmat qilmoqda.

Qora sifat leksemasi nutqda faqat predmetning rangini ko'rsatish maqsadida qo'llanganda emotsional-ekspressivlikdan xoli bo'ladi, uning vazifasi rang to'grisida xabar, ma'lumot berish bilan cheklanadi. Qora leksemasi so'zlovchi yoki yozuvchining o'z nutqi karatilgan shaxsga bo'lgan munosabati nuqtai nazaridan matnga bog'lik xolda ijobiy yoki salbiy ekspressivlikni ifodalashi mumkin. Bu leksemaning ortirma darajadagi shakli faqat rangni ifodalash uchun emas, balki ma'noni kuchaytirish uchun Xam xizmat qiladi: Qop-qora sochidan ikkita gajak / Buralib-buralib yuziga tushmish (CHO'lpon).

Umuman, qosh, ko'z, soch kabi a'zolariga nisbatan qora leksemasi epitet sifatida ko'llanganda ijobiy munosabat semasi ma'lum darajada aks etadi. Quyidagi misolda esa boshqacha holat ko'zga tashlanadi: Xo'p qora edi ichi (H-Olimjon).

Muallifning o'zi tasvirlayotgan kishi xarakteridagi odob-axloq normalariga mone kelmaydigan jihatlar - munofiqlik, g'alamislik, g'iybatchilik, ochko'zlik, berahmlik singari sifatlarini ko'rsatishga intilishi uning qora leksemasining salbiy semada qo'llashiga asos bo'lgan. Qora leksemasi ana shu xususiyatiga ko'ra ich so'zi bilan birikib, tilimizda «yomon niyatli, boshqalarga yaxshilikni

ravo ko‘rmaydigan» ma’nosini ifodalovchi ichi qora frazemasini sifatida qat’iylashib qolgan. Qora leksemasi tilimizda yana quyidagi okkazional semalarni ifodalashga xizmat qiladi:

1) «**motam**» semasini: Hamma qora libos kiygan (H.Olimjon);

2) «**qayg‘u**» semasini: Ro‘zg‘oring qora qilmay (E.Voxdsoy);

3) «**kun**» semasini: O‘tdi dahshatli kun / Qor a sahifa (E.Vohidov);

4) «**shom**» so‘zi bilan birikib, «kunning ma’lum shakli» semasini bildiradi: Qora shomda faqat horg‘in kuz / Astagina qaytadi boqqa (M.Ali). Bu misolda shom so‘zi «quyosh botib qorong‘ulik tusha boshlagan payt» ma’nosini bildiradi.[3] Qora leksemasi bu o‘rinda shom orqali ifodalangan «vaqt» belgisini yanada kuchaytirishga xizmat qilgan.

5) «**holat, daraja**» semasini ifodalaydi: Butun borliq chog‘lik uchish oldida / Sovuq, ...qora qishga ko‘chish oldida... (Cho‘lpon).

6) «yorug‘lik-qorong‘ulik darajasi» semasini ifodalaydi: Iltimos kutmagil, ey qora o‘rmon / YUtib yuborasan meni hoziroq! (M.Ali). Bu o‘rinda muallif faqat o‘rmonning rangiga emas, balki daraxtlarning baland va buyuk o‘sganligi sababli yorug‘lik kam bo‘lishi tufayli doimo qorong‘u bo‘lib turishiga ham ishora qilmoqda.

7) «**bid‘atli, zararli, yomon**» semalarini ifodalaydi: Ana shunda bu qora odat / Qiz baxtiga urgan edi (H.Olimjon);

8) «**noaniqlik, taxmin**» semasini bildiradi: Huv...qor uzra yelib borar bir qora nuqta... (M.Ali);

9) «**ayb, aybdor, gunohkor**» semalarini ifodalaydi: Quhog‘ini «o‘zligi»ga ochdi, deb / Oq ismimga qora zanjir ildingiz? (Cho‘lpon).

Xulosa qilib aytganda, sifatning presuppozitsion xususiyatlari uning pragmatik imkoniyatlarini o‘rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Sifatning bu xususiyati ulardagi yashiringan asosiy ma’noni anglashga yordam beradi. Sifat so‘z turkumi fikrni aniq, obrazli ifodalashga, poetik ta’sirchanlik, ohangdorlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Bu esa uning pragmatik xususiyatlarini ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aminov N. Yolg‘onchi farishtalar . –B. 32
2. Burxonov Z. Lingvistik presuppozitsiya pragmatik muammo sifatida// Til va adabiyot ta’limi, 2006.
3. Negmatov H., Vohidova N., Toirova G. Struktural tilshunoslikdan pragmalingsvistikaga // Xorijiy filologiya , 2007.
4. Sayfullayeva R., Mengliyev B. va bosh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili.-Toshkent :Fan va texnologiya ,2009.
5. Пардаев З. Сифат фразеологизмларининг семантик – услубий хусусиятлари // Республиканская научно- теоретическая конференция “Актуальные проблемы фразеологии” Самарканд , 995, 86-87-6.
6. G‘ulomov A. G‘. Uzbek tilida sifatning chog‘ishtirma darajalari, «Uzbek tili va adabiyoti masalalari» jurn. № 12, 1952.

FINDING OUT VISUAL IMPAIRMENTS AND TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO VISUALLY IMPAIRED LEARNERS

Asrorov Ilgor Fayzi o'g'li

International Islamic Academy of Uzbekistan

Telephone: +998901147343

Annotation: The government is paying a lot of attention to finding out disabled people and improving conditions for them. Creating equal opportunities and suitable conditions for visually impaired language learners and understanding their conditions and needs as well as helping them to use their opportunities is becoming a special topic for today's education. This article is dedicated to conditions and measures which are taken to develop that very sphere by the government and some tips which teachers and educators in the classroom should understand when working with visually impaired learners.

Key words: disabled people, visual impairments, conditions, blind people, assistance, degree of blindness, sight, learning problems

“In recent years, extensive work has been carried out to create a higher education system that meets the priorities of socio-economic development of the country and the requirements of international standards. The establishment of new higher education institutions in the regions, the opening of modern educational directions and specialties and part-time and evening departments of training, the increase of quotas for admission to higher education institutions are important reforms in this area” [1; 1-b.].

At the same time, a number of problems remain that hinder the improvement of the quality of education in higher education institutions of the country, the active participation of these institutions in the ongoing reforms, innovations and changes in the socio-economic sphere. Noting in the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. PP-3775 “On additional measures to improve the quality of education in higher education institutions and ensure their active participation in the ongoing comprehensive reforms in the country” mentioned that one of the problems is the process of organizing teaching in the higher education system, the system of assessment of students' knowledge does not meet today's requirements.

In particular, the creation of opportunities for people with disabilities and people with disabilities and the creation of conditions for them to effectively use the opportunities created in the higher education system are also considered as one of the main tasks today. Therefore, the Commission for the preparation of proposals for the radical improvement of the system of state support of persons with disabilities, established by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. F-5006 dated August 1, 2017, The state of affairs in the field of access, medical and social assistance to persons with disabilities, their vocational training and employment was studied comprehensively and in depth [2; 1-b.].

Today, during the 2021/2022 academic year, a total of 6,321 people with disabilities, including 1,040 blind students, are studying at higher education institutions in the country. Significant work is being done in every educational institution to provide them with social assistance, material and moral support, their place in society and the creation of a favorable learning environment. At the same time, it is true that such issues as the assessment of language skills of visually impaired students using modern advanced pedagogical methods and tools have become one of the most pressing issues today. In turn, there is a need to study the individual characteristics of visually impaired people, study them and determine the prospects by analyzing the results.

Visual impairment can occur in a variety of people for a variety of reasons. Vision problems in different people can be caused by genetic causes, childhood illnesses, viral infections, injuries, or even infectious diseases. These causes can cause a number of vision problems and vary depending on the severity of the condition. People with severe visual impairments face a number of challenges in many areas of their development as individuals. These areas are related to kinetic development and their direction, social and emotional development, linguistic development, as well as cognitive development. Therefore, the educational process involving people with visual impairments should not only play the role of a simple provider of knowledge and skills, but also a key link between the individual and the surrounding society helping understand the effect [3].

First and foremost, educators and teachers need to be sufficiently aware of the individual characteristics of visually impaired language learners and the state of their vision. As for the learning process, we can distinguish two main categories of visual impairment: low vision and visual impairment. Visually impaired students are usually users of printed learning materials, but may require the use of additional equipment and materials. The degree of visual impairment depends on the physical impairment of the student's eyes, the age of the student at the onset of the visual impairment, and how the impairment occurs. Sight may also be altered, or may be affected by other factors, such as poor lighting, glare, or fatigue.

Whatever amount of residual vision that is left of a blind person should be utilized to the maximum. So students with partial vision should be encouraged to read big print books. The next thing to do is to learn the background of the student. How and when he or she became blind. If the blind student became blind when he or she was, for example, at the age of eight or nine, he or she has certain visual memory. He or she will conceive ideas and images differently from someone who was blind at birth. When confronted with a totally blind student do not despair. Read teaching material to the blind student and get him or her to Braille the material before lessons.

Textbooks could never be brailled in time for my blind students. I always had to cope with one chapter at a time. But from my experience I can say that setting up a reader's service for the blind is never too difficult. Just spread the word that there is a need for a pool of volunteers to read books into tapes or to blind students and there will be many volunteers. Also, nowadays there is computer software that is able to download material and transcribe it into Braille dots. The machine for brailleing out the dots is quite expensive though. Not knowing Braille is the least problem of teachers who are not specially trained to teach the blind. Technology can overcome that problem. Blind students can be trained to use the computer. There is sound synthesis software such as text to speech and voice recognition that can be installed on the computer. This software varies in price, but there are a number of programs which can be downloaded for free. When in the classroom the blind student cannot see the board so the teacher has to be more vocal and say out every word he or she puts on the board including direction of where the words are.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим шартини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ–3775-сон қарори Қарори. 2018 йил 5 июн.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2017-yil 1-dekabrda PF-5270-son Farmoni
3. Kashdan, S., Barnes, R., & Walsh, C. E. (2002, September). Teaching English as a new language to visually impaired and blind ESL students: Problems and possibilities. In *A Celebration of Solutions. National Symposium on Literacy for Adults with Visual Disabilities, Atlanta, Georgia*.
4. Асқоров, И. (2021). INDIVIDUAL FEATURES OF VISUALLY IMPAIRED STUDENTS. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 4(3).

RUS TILI FANIDAN NOAN'ANAVIY DARSLARNI TASHKIL QILISH

Atajanov Xusinboy Mavlanovich

Xorazm viloyati Bog'ot tumani 21-son
maktabning Rus tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

Amanova Oksana Narimanovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani 21-son
maktabning Rus tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus tili darslarini tashkil qilish uchun noan'anaviy metodlar to'g'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: an'anaviy darslar, noan'anaviy darslar, ertak darslari, sayohat darslari, seminar darslari, munozara darslari, o'yin darslari, bayram darslari, dars tadqiqoti, auksion darslar.

Darsda talabalarning mustaqillik darajasi har xil. Bunga qarab, seminar elementlari, tashkil-lashtirilgan muhokamalar, shuningdek, katta yoshdagi talabalardan kichiklarga yordam berish mumkin. Boshqa shakllardan ham foydalanish mumkin, masalan, ma'ruzalar, lekin ularni rus tili darslarida qo'llash juda muammoli. Bularning barchasida dars turi o'zgarmaydi - navlar paydo bo'ladi.

Dars - seminar darsi. Seminarining o'ziga xosligi, birinchidan, talabalarning ma'lum bir mavzu bo'yicha o'z-o'zini tayyorlashida, ikkinchidan, maktab o'quvchilarining ushbu mavzular bo'yicha xabarlarida, uchinchidan, tinglovchilar uchun barcha hozir bo'lganlarning muhokamasida va to'rtinchidan, xulosa chiqarishda. o'qituvchi tomonidan mavzuni muhokama qilish. Darsni o'tkazishning ushbu shakli bir qator shunga o'xshash mavzular bo'yicha bilimlarni sinab ko'rishda va talabalar allaqachon biladigan mavzularni o'rganishda eng oqilona hisoblanadi. Bunday darslarni o'tkazish uchun mavzuni tanlagandan so'ng, talabalar (3-4) qo'shimcha adabiyotlardan foydalan-gan holda besh-etti daqiqalik xabarlar tayyorlaydigan aniq savollarni belgilang. Qolganlari darsda o'rtoqning xabarlarini muhokama qilishda qatnashish uchun o'tilgan mavzular bo'yicha o'rgan-ganlarini takrorlashlari kerak.

Munozara darsi. O'qituvchi tomonidan darsda tashkil etilgan muhokama o'quvchilarning faolligini va u orqali rus tili darslariga qiziqishni ta'minlaydi. Bunday darsni o'tkazish uchun siz savolni tanlashingiz kerak, unga javob muqobil yechimlarga ega bo'lishi mumkin. Uni muhokama qilishda talabalar to'g'ri dalillarni topa olishlari kerak.

Darsda katta yoshdagi o'quvchilarga kichiklarga yordam berish. Bunday darsda o'qitu-vchilarning roli, masalan, beshinchi sinf o'quvchilari uchinchi sinf o'quvchilariga, yettinchi sinf o'quvchilari - to'rtinchi sinf o'quvchilariga nisbatan o'ynaydi. Ishni bajarish uchun taklif qilin-adigan mavzular sifatida bir xil til hodisalari olinadi. Demak, III va V sinflarda ham ot, sifat, fe'l o'rganiladi. Beshinchi sinf o'quvchilariga nutqning ushbu qismlari haqida uchinchi sinf o'quvchi-lariga yetkaziladigan ma'lumotlar hajmi bilan tanishish va darsda nima ustida ishlash kerakligini o'qituvchi yordamida aniqlash tavsiya etiladi. Bunday darsga tayyorgarlik ikki-uch hafta davom etadi. Darsni tashkil etish uchun III va V sinflar ikki guruhga bo'linadi. Beshinchi sinf o'quvchilar-ining bir guruhi uchinchi sinfga o'qituvchi sifatida darslarga keladi va kichik guruhlarga bo'linadi; beshinchi sinf o'quvchilarining ikkinchi guruhi uchinchi sinf o'quvchilarining ikkinchi guruhiga maslahatchi sifatida keladi va shuningdek kichik guruhlarga bo'linadi. O'qituvchisi tomonidan tayyorlangan beshinchi sinf o'quvchilari kichik sinfdoshlariga tanish materialni tushuntiradilar va kerakli mashqlarni bajaradilar.

An'anaviy bo'lmagan darslar- klassik namunadagi standart darslardan tubdan farq qiladigan o'quv mashg'ulotlarining yangi konstruktiviyalari. Ular bu darslarni almashtirmaydi, balki ularni to'ldiradi, animatsiya, rang-baranglik keltiradi, qiziqishni oshiradi va shuning uchun o'quv jaray-onini takomillashtirishga hissa qo'shadi.

Rus tili darsining ushbu turini tanlashda siz quyidagilarni yodda tutishingiz kerak:

a) noan'anaviy darslar dars turlaridan faqat bittasi, shuning uchun ular kamdan-kam hollarda o'tkazilishi mumkin;

b) mavzu yoki mavzular materialining mazmuni har doim ham noan'anaviy shaklda taqdim etilishi mumkin emas.

An'anaviy bo'lmagan darslar

1. **Darslar - ertaklar**(shu jumladan, ertak parchalari, ertak qahramonlari darsda).
2. **Sayohat darslari**: sayohat xaritasining mavjudligi, sayohatning maqsadi (Mamlakat imlosi. Bolalar Ladies-Spelling tomonidan kutib olinadi).

3. **O'yin darslari**

nima edi? Qayerda? Qachon?”

4. **Darslar - testlar** mavzuni yoki bir qator mavzularni o'rganish oxirida bolalar tomonidan nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun amalga oshiriladi.

Sinf guruhlariga bo'lingan. Savollar oldindan beriladi. Maslahatchilar tanlanadi. Guruhlardagi bolalar javob berishga tayyorlanishadi. Navbat bilan javob bering. Guruh belgilarni belgilaydi.

Nazariy qism

Umumiy daraja

Amaliy qism

5. **Bayram darslari**

1. Bayramga tayyorgarlik (sinf dizayni).

2. O'qituvchining kirish so'zi.

3. Musobaqalar.

4. Sovg'alar berish.

6. **Dars tadqiqoti**- bu o'quv vazifasi og'zaki ravishda tekshiriladigan (o'rganiladigan) dars.

7. **Dars - auksion** rus tilini o'rganishda olingan bilimlarni yangilash uchun amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Aim.uz

2. Ziyonet ta'lim portali.

3. Google qidiruv tizimi.

ОНА ТИЛИДА MORFEMA TUSHUNCHASI

Atajanova Mehribon Rajabovna

Selixanova Oltin Azodovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumanidagi

1-son maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada morfema tushunchasi, uning turlari, qo'llanilishi haqida malumatlar berilgan va misollar bilan tushuntirilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, o'zak morfema, affiks morfema, o'zakdosh so'zlar, affiks.

So'z tarkibi tilshunoslikning alohida sohasi bo'lib, u so'zning ma'noli qismlari haqida ma'lumot beradi. Bu bo'lim morfemika deb ham ataladi.

So'zning ma'noli qismlari morfema deyiladi. Morfema so'zning eng kichik bo'linmas ma'noli qismi bo'lib u 2 turga bo'linadi. 1) o'zak morfema; 2) affiks morfema.

O'zak morfema so'zda albatta ishtirok etadigan, leksik ma'no ifodalay oladigan morfemadir. O'zak morfema so'z yasashi uchun ham, so'zning biron-bir grammatik shakli yasashi uchun ham asos bo'la oladi: *ishchi, ishchan, ishsiz* (*ish* so'zi yangi so'z yasashi uchun asos bo'lyapti); *ishni, ishga, ishda, ishdan* (*ish* so'zi kelishik shakli yasashi uchun asos bo'lyapti).

Affiks morfema mustaqil leksik ma'no ifodalay olmaydigan, so'zning leksik yoki grammatik ma'nolarning shakllanishida xizmat qiladigan morfemadir: *kuchli, harakatchan, ishla, do'stona* (so'z yasayapti); *uyilar, uyim, uyga* (shakl yasayapti).

So'z tarkibida affiks morfema (ya'ni qo'shimcha) har doim ishtirok etavermaydi. Masalan, *ish, odam, suv, havo, daraxt, qush, tosh* va boshqalar.

Biror so'z shakl jihatdan o'zak yoki qo'shimchalarga bo'linadigandek ko'rinishi mumkin. Lekin bu so'z qismlarga ajratilganda har bir qismning o'z ma'nosi bo'lmasa, bir o'zakka teng bo'ladi, ya'ni uni o'zak va affiks morfemaga ajratish to'g'ri bo'lmaydi. Masalan, **quloqchin** so'zidagi **quloq** mustaqil ma'no ifodalaydi. Lekin undagi **-chin** elementining ma'nosi haqida gapirish qiyin, shunga ko'ra uni morfema deb bo'lmaydi. Demak, **quloqchin** so'zi morfemalarga (ma'noli qismlarga) ajratilmaydi. Shuningdek, **tirik**, tiril so'zlaridagi **-ik, -il** ning qo'shimcha ekanligi bilinib turibdi. Lekin uning tir qismi biror ma'noga ega emas. Shu jihatdan bu so'zlarni ham morfemalarga ajratib bo'lmaydi. **Kunda, chindan** so'zlaridagi **kun** va **chin** qismi hozirgi kunda mustaqil ma'no ifodalaydi. **-da** va **-dan** qismlari kelishik ma'nosini ifodalovchi so'z shaklini yasaydi. Lekin ular **kunda, chindan** so'zi doirasida o'z ma'no va vazifasini yo'qotgan. Shu sababli bu so'zlar ham morfemalarga ajratilmaydi.

O'zak ifodalaydigan ma'no so'zga xos leksik ma'noning yadrosini tashkil etadi. Affiksning ma'nosi esa yordamchi, qo'shimcha ma'no bo'lib, o'zak ma'noga nisbatan ancha umumiyliги bilan farqlanadi. Masalan, **suvchi, sportchi, traktorchi, betonchi, dutorchi** so'zlarida har bir o'zak morfema (**suv, sport, beton, dutor**) aniq bir predmet nomini bildirgani holda, ularga qo'shilgan **-chi** affiksi faqat umumiy ma'noni bajaruvchi shaxs oti ma'nosini bildiradi.

O'zak morfema o'z ma'nosidan uzoqlashib, umumiy xarakterdagi ma'no ifodalaydigan vositaga, ya'ni affiks morfemaga aylanishi mumkin. Masalan, **ishxona, choyxona, bosmaxona** so'zlaridagi **xona** elementi o'z leksik ma'nosidan uzoqlashib, biror ish-faoliyat joyi ma'nosini bildiruvchi so'z yasovchi vositaga aylangan. Demak, bunda **xona** elementi o'zak morfemadan ko'ra affiks morfemaga yaqin turadi. Xuddi shuningdek, **talabanoma, ruxsatnoma, taklifnoma, aybnoma** so'zlaridagi **noma** elementi; **bog'bon, saroybon, janggoh, oromgoh, oshxo'r, g'amxo'r** so'zlaridagi **bon, goh, xo'r** elementlari ham aslida mustaqil ma'noli bo'lib, hozirda affiks holiga kelgan.

O'zakdosh so'zlar deb bir yasalgan turli ma'noni bildiruvchi yangi so'zlar nazarda tutiladi. Masalan, **gulchi, guldon, gulzor, gulli, gulsiz, guldor, gulla** kabi so'zlar turli so'z turkumiga oid yasovchi qo'shimchalar gul o'zagiga qo'shib yasalgandir, ular turli ma'no ifodalaydi. Bu so'zlar uchun umumiylik faqat o'zagining bir xil ekanligidadir. Lekin bir so'zga turli grammatik shakl hosil qiluvchi qo'shimchalar qo'shilsa ular o'zakdosh so'zlar deyilmaydi, aksincha bir so'zning turli grammatik ko'rinishi deb ataladi. Masalan, **gullar** (**grammatik ko'plik**), **gulning, gulni, gulga, gulda, guldan** (**kelishik shakli**), **gulim, guling, guli, gulimiz, gulingiz** (**egalik shakli**).

Til taraqqiyoti jarayonida, so'zning semantik va fonetik strukturasida bo'lgani kabi, uning

morfema strukturasida xam turlicha o'zgarishlar bo'lib turadi. Ularning asosiylari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin.

1. Ikki o'zak morfema bir o'zak morfema xoliga keladi. *Bugun-bukun*.

2. Aslida o'zak morfemaga teng bulgan qism o'z mustaqilligini yo'qotib, affiks bilan bir butun holda o'zak morfemaga aylanadi. Masalan, *yuksak, yuksal* so'zlaridagi **-k** va **-l** ning affiksial morfema ekani sezilib turibdi. Lekin hozirgi o'zbek tilida mustaqil qo'llanuchi *yuksa* leksemasi yo'q. Shu sababli yuksaklik va yuksaldi so'zlaridagi yuksak va yuksal bir butun holda o'zak morfema sanaladi. Aslida yuksa ning o'zi ham ikki morfemadan –yuk(“yuqori” ma'nosida) o'zak morfemadan va fe'l yasovchi **-sa** affiksial morfemadan iborat bo'lgan.

3. So'z tarkibida mustaqil ma'noli qism ajralib (ko'rinib) tursa-da, lekin unga qo'shilgan qism affiksga xos ma'no va vazifaga ega bo'lmaydi. Shu sababli bunday so'zlar ham morfemalarga ajratilmaydi: **biron (biror), bezor** kabilar.

4. So'z tarkibida yuz bergan fonetik o'zgarish natijasida o'zak morfema bilan affiksial morfema o'rtasidagi aloqa sezilarsiz holga keladi. Masalan, *qattiq* so'zi aslida *qot (qotmoq)* o'zagiga **-iq** affiksining qo'shilishidan yasalgan (qiyoslang: *yumshoq*). Lekin *qot* va *qattiq* so'zlaridagi **o** va **a** tovushining orttirilishi bu so'zning *qot* so'ziga aloqasini sezilarsiz darajaga keltirib qo'ygan. Natijada *qattiq* so'zi morfemalarga ajratilmaydiga bo'lib qolgan.

5. Biror yordamchi so'z yoki uning biror shakli affiksga aylanadi. Masalan, *boryapti, ishlayapti* shaklidagi **-yap** affiksi aslida *yot* ko'makchi fe'lining ravishdosh shaklidan kelib chiqqan: **-yotib//yatip-yap**.

6. Aslida mustaqil morfema hisoblangan birdan ortiq affiks bir affiks holiga keladi. Masalan, *ukamniki, maktabniki* so'zlaridagi **-niki** affiksi tarixan mustaqil **-ning** va **-ki** affikslaridan iborat bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. A. Hojiyev O'zbek tili so'z yasalishi tizimi.
2. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyodova. O'zbek tili o'qitish metodikasi.
3. www.tadqiqot.uz

SHAVKAT RAHMON SHE'RIYATIDA ARXAIK SO'ZLAR VA ULARNING USLUBIY XOSLANISHI

Djumayeva Donoxol Abramatrovna

Termiz davlat universiteti

Lingvistika: o'zbek tili mutaxassisligi

2-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada Shavkat Rahmon she'riyatidagi tarixiy leksemalar va arxaizmlarning uslubiy xususiyati haqida so'z yuritiladi. Tarixiy leksema bildiradigan narsa-hodisa iste'moldan chiqib, o'tmish voqeligiga aylanganligi sababli, bu leksemaning ko'pchiligi hozirgi davr kishisi uchun notanish bo'lishi mumkin. Arxaizm o'z o'rnini boshqa leksemaga bo'shatib bergan leksik birlik. Ijtimoiy taraqqiyot natijasida ayrim narsa-hodisa boshqa leksema bilan aytilib, avvalgilari iste'moldan chiqib ketadi.

Kalit so'zlar: arxaik so'zlar, tarixiy leksema, lingvopoetika, betaraf leksema

Davr taraqqiyoti, ijtimoiy hayotdagi o'zgarish tilning barcha sohalarida u yoki bu darajada o'zgarish bo'lishiga olib keladi. Bunday o'zgarish tilning leksik sathida ancha sezilarli kechadi. Bunda to'rt holat kuzatiladi. Birinchidan, ayrim so'zlarning eskirib, iste'moldan chiqishi kuza-tilsa, ikkinchidan allaqachonlar iste'moldan chiqib ketgan so'zlar qayta “jonlanadi”, “tiriladi”, uchinchidan, yangi- yangi so'zlar paydo bo'ladi, to'rtinchidan nafaol so'zlar faollashadi, iste'mol doirasi kengayadi, ma'noviy tabiatida o'zgarish yuz beradi.

Hozirgi tildagi eskirgan so'zlar eski leksika, yangi so'zning jami yangi leksika, na eskirgan, na yangilik bo'yog'iga ega bo'lgan so'zlar betaraf leksika deb yuritiladi. Demak, o'zbek tili leksikasini tarixiy nuqtayi nazaridan uchta asosiy qatlamga bo'lib o'rganish mumkin:

1. Betaraf leksika.
2. Eskirgan leksika.
3. Yangi leksika.

Eski qatlamga oid leksemalar o'ziga xos xususiyatiga ko'ra ikkiga bo'linadi:

- 1) tarixiy leksema;
- 2) arxaik leksema.

Tarixiy leksema hozirgi o'zbek tilida qo'llanuvchi o'tmishga oid, iste'moldan chiqib ketgan narsa-hodisani bildiruvchi leksemadir.

Tarixiy leksema bildiradigan narsa-hodisa iste'moldan chiqib, o'tmish voqeligiga aylanganligi sababli, bu leksemaning ko'pchiligi hozirgi davr kishisi uchun notanish bo'lishi mumkin.

Arxaizm o'z o'rnini boshqa leksemaga bo'shatib bergan leksik birlik. Ijtimoiy taraqqiyot natijasida ayrim narsa-hodisa boshqa leksema bilan aytilib, avvalgilari iste'moldan chiqib ketadi.

Arxaik leksema o'zining neytral leksika tarkibidagi “o'rinbosar”ining “tarixiy lik bo'yog'i” ifoda semasi bilan farqlanuvchi sinonimdir. Ular atash va vazifa semalari mushtarak birliklar.

Tilda bo'ladigan o'zgarishlar uzoq davom etadigan tadrijiy jarayon. Shu boisdan yangi leksema tilga birdan kirib kelmaganligi kabi leksemalarning tarixiylashuvi va arxaiklashuvi ham asta-sekinlik bilan yuz beradi. Shu boisdan tarixiylashish va arxaiklashish hodisasini ham darajalash mumkin.

Tarixiylashish yoki arxaiklashishning quyi darajasidagi leksema tilning bugungi bosqichida kam bo'lsa ham, iste'molda bo'lsa, yuqori darajadagi eskirish natijasida leksema butkul iste'moldan chiqib ketadi [8, 121-122].

Tarixiy leksemalar hozirgi o'zbek tilida ham zarurat taqozosiga ko'ra qo'llaniladi. Xususan, tarixga oid ilmiy asar va badiiy asarlarda ekspressivlikni oshirish maqsadida qo'llaniladi.

Shavkat Rahmon ijodida ham eskirgan qatlamga oid so'zlar miqdor jihatdan ko'pni tashkil etadi.

Turibsiz

habashiy qullarday **mahzun**,

yo'q, turkiy shevali pahlavonlarday, (S. 185-bet)

Ushbu banddagi **mahzun** so'zi eskirgan so'z bo'lib, “*hazin mungli, g'amgin*” (7, I.457-bet) ma'noni anglatadi. Ijodkor eskirgan so'zlarni ma'lum bir poetik maqsadini amalga oshirishda qo'llagan. Mazkur so'zni shoir nutqqa ko'tarinki, nazokatlilikni ifodalash uchun qo'llagan.

Shavkat Rahmon ijodida eskirgan qatlamga oid soʻzlar koʻpni tashkil etadi. Bunday soʻzlar maʼlum bir uslubiy xususiyatlarni amalga oshirishda qoʻllagan.

Ayniqsa,
bahorni xoʻb koʻrar hazrat,
jannatday shaharning harir shablari,
bulduruq shuʼlalar yoshartgan **ravza**
ancha ravshan qilar nozik taʼblarin. (S.285-bet)

Ravza soʻzi arabcha soʻz boʻlib, “*gulzor; gulshan; bog*™ (7, I.610-bet) maʼnosini bildiradi. Ushbu banddagi **ravza** soʻzi sheʼrdagi badiiylilikni oshirish maqsadida qoʻllanilgan.

Bu xotirjam yuzlar,
gʻulom andomlar,
bu soda tafakkur, bu talx nisonlar.
Bu mastlik aralash *junun ayyomdan*
yuksalib qaragan tamkin insonlar. (S.280-bet)

Ushbu bandda **gʻulom** arxaik soʻzi qoʻllangan boʻlib, “*saroyda xizmat qiluvchi yosh yigit, xizmatkor*” (7, II.665-bet) degan maʼnoni anglatadi. Ushbu banddagi **gʻulom** arxaik soʻzi sheʼrdagi badiiy taʼsirchanlikni oshirish maqsadida qoʻllanilgan.

Yolgʻonlar chekindi,
Yuksaldi nafrat,
Kecha shod koʻzlarni sindirdi **jola**. (S. 328-bet)

Mazkur satrdagi **jola** soʻzi fors-tojik tilidan boʻlib, “*koʻzyoshi*” (7, II.101- bet) maʼnosini ifodalaydi. Bu arxaik soʻz nutqning badiiyligini oshirishga xizmat qilmoqda..

Shavkat Rahmon sheʼriyatida shunday arxaik soʻzlar uchraydiki, ular obrazlilik ifodalangan fikrning taʼsirchanligini, nafisligini taʼminlagan:

Hali zahar-zaqqum totini bilmay,
mashriqdan magʻribga koʻchgan saboda, haris nigohlarni nazarga ilmay,
hilolday porlardi koʻm-koʻk **qaboda**. (S. 349-bet)

Mazkur satrdagi **mashriq, magʻrib, hilol, qabo** soʻzlari arxaik, eskirgan, kitobiy soʻz boʻlib, **mashriq** “*sharq, kun chiqish*” (7, I.453-bet), **magʻrib** “*gʻarb, kun botar*” (7, I.457-bet), **hilol** “*yangi chiqqan oy, uch kunlik oy*” (7, II.697- bet) , **qabo** “*ustki kiyim, libos*” (7, II.530-bet) degan maʼnoni anglatadi. Ushbu banddagi **hilol va qabo** soʻzlari sheʼrdagi badiiylilikni oshirish maqsadida qoʻllanilgan.

Moziy toʻlgan mungli sadoga,
bir sadoki,
ulugʻvor, **kabir**,
sahrolarda adashib ketgan
karvonlarning sadosi kabi. (S. 174-bet)

Eskirgan soʻzlarni shoir sheʼrda maʼlum bir uslubiy maqsadni amalga oshirishda qoʻllagan. Bandda keltirilgan **kabr** soʻzi arab tilidan olingan boʻlib, “*katta, ulugʻ*” (7, I.356-bet) maʼnosini anglatadi. Hozirda kabir soʻzi sheʼriy nutqda taʼsirchanlikni oshirish maqsadida qoʻllaniladi. **Moziy** soʻzi **arabcha** soʻz boʻlib, eskirgan qatlamga oid. Bu soʻz “*oʻtgan, oʻtib ketgan zamon*” (7, I.469-bet) maʼnosini ifodalab, sheʼrda badiiylilikni oshirish hamda misralardagi nafislikni taʼminlash uchun qoʻllangan. Arxaik soʻzlar muayyan davrning yozma uslubini ifodalashda yoki qahramonning nutqiy xarakteristikasini berishda ham uslubiy vosita sifatida ishlatiladi. sheʼriyatda nutqqa koʻtarinki ruh bagʻishlash maqsadida ishlatiladi [2, 57].

Burgʻular chirigan...
zanglagan tigʻlar...
itlar tomoq ichar oltin tojidan,
moziyga tikilib **mugʻanniy** yigʻlar,
sheʼr yozib **oʻltirar** lashkarboshilar. (S. 341-bet)

Mazkur misradagi **mugʻanniy** soʻzi fors tilidan olingan boʻlib, “*nagʻma chaluvchi sozanda, nagʻma bilan qoʻshiq aytuvchi xonanda*” (7, I.487-bet) maʼnosini anglatadi. Ushbu soʻz eskirgan qatlamga mansub boʻlib, misraning goʻzal tasviri uchun qoʻllanadi.

Bandda qoʻllangan **oʻltirar** eskirgan soʻz boʻlib, feʼlning ravishdosh shakli. Bu soʻz poetik uslubga xos boʻlib, soʻzlashuv uslubida ishlatilmaydi. Sheʼrdagi badiiylilikni oshirish maqsadida qoʻllanadi.

Bilmadim,
xayoliy dunyomidir **bul**,
judolig' bag'rimni tugatdi tamom, yana bu tuban**lig'** dashtida **maqtul** jismimni unutib izlayman
payg'om. (S.330-bet)

Mazkur misradagi **maqtul** so'zi eskirgan, kitobiy so'z bo'lib, “*qatl etilgan, o'ldirilgan*” (7, I. 457-bet) ma'nosini anglatadi. **Payg'om** so'zi fors-tojik tilidan o'zlashgan so'z bo'lib, “*xabar, mujda*” (7, I. 568-bet) ma'nosini anglatadi. Shuningdek, baytdagi **bul** so'zi hozirgi **bu** ko'rsatish olmoshining arxaik variantidir. **Judolig'**, **tubanlig'** so'zlarida **-lig'** hozirgi mavhum ot yasovchi **-lik** qo'shimchasining qadimgi ko'rinishi.

Bir yillik,
o'n yillik masofalardan
ko'z ochib yumguncha o'**tmak** imkoni
buyuk kelajakning qaysi qasrida? (S. 278-bet)
Mazkur misrada qo'shimchalarning arxaik shaklini qo'llangan. **Otmak**
so'zidagi **-mak** harakat nomining eski o'zbek tilidagi shakli, hozirda bu qoshimcha (*o't + moq*
= *o'tmoq*) tarzida qo'llanadi.

Bu yurtida
Hamisha fitnadan
Ulug'lar **yiqilur** yuztuban, peshobin oqizib bitmagan fitnachi o'tajak ustidan. (S. 322-bet)
Quyida berilgan **yiqilur** leksemasidagi **-ur** affiksi kelasi zamon sifatdoshining eskirgan shaklidir.
Bunday qo'llanishlar fikrning ta'sirchanligini hamda nafisligini ta'minlashga xizmat qiladi:
“Ey saxovatli zot,
kechirgi'l meni,
qushlarning tilini faqat qush bilgay. ” (S. 308-bet)
Armonim ulug'dir...

Ko'zyoshim ulkan, O'lsam, jasadimga yurtim to'**lajak**. So'nggi zuryodimni zaharlar qullar,
So'nggi chechaklarim aynib so'**lajak**. (S.329-bet) Voh, yalahg shoxlarim qilichday keskir.

bir yaproq qolmapti **shivir'ayturg'on**. (S.371-bet)
Shavkat Rahmon arxaik so'zlardan she'rning badiiy qiymatini oshirish, ohangdorligini ta'minlash, ba'zida esa qofiyani moslash uchun qo'llagan.

Bilmadim, xayoliy dunyomidir **bul**, **judolig'** bag'rimni tugatdi tamom,
yana bu tuban**lig'** dashtida **maqtul**
jismimni unutib izlayman **payg'om**. (S.330-bet)

Mazkur misradagi **maqtul** so'zi eskirgan, kitobiy so'z bo'lib, “*qatl etilgan, o'ldirilgan*” (7, I. 457-bet) ma'nosini anglatadi. **Payg'om** so'zi fors-tojik tilidan o'zlashgan so'z bo'lib, “*xabar, mujda*” (7, I. 568-bet) ma'nosini anglatadi. Shuningdek, baytdagi **bul** so'zi hozirgi **bu** ko'rsatish olmoshining arxaik variantidir. **Judolig'**, **tubanlig'** so'zlarida **-lig'** hozirgi mavhum ot yasovchi **-lik** qo'shimchasining qadimgi ko'rinishi.

Davr taraqqiyoti, ijtimoiy hayotdagi o'zgarish tilning barcha sohalarida u yoki bu darajada o'zgarish bo'lishiga olib keladi. Bunday o'zgarish tilning leksik sathida ancha sezilarli kechadi. Bunda to'rt holat kuzatiladi. Birinchidan, ayrim so'zlarning eskirib, iste'moldan chiqishi kuza-tilsa, ikkinchidan allaqachonlar iste'moldan chiqib ketgan so'zlar qayta “jonlanadi”, “tiriladi”, uchinchidan, yangi- yangi so'zlar paydo bo'ladi, to'rtinchidan nafaol so'zlar faollashadi, iste'mol doirasi kengayadi, ma'noviy tabiatida o'zgarish yuz beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Абдурахмонов Х., Махмудов Н. Сўз эстетикаси. - Т.: Фан, 1981, 3847 б.
2. Yo'ldoshev M. Badiiy matn va uning lingvopoetik tahlili asoslari. Toshkent: "Fan", 2007.57-73-b.
3. Азизов А. Тилшуносликка кириш. Тошкент, 1963, 29-б.
4. Бегматов Э. Хозирги узбек адабий тилининг лексик катламлари. Тошкент, 1985, 112-б.
5. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: "To'lqin", 2005.
6. Шавкат Рахмон. Сайланма. Тошкент: «Шарк», 1997.
7. Узбек тилининг изошли лугати. 2 томлик, 2-том. М., 1981, 457-б.
8. To'xliyev B., Shamsiyev M., Ziyodova J. O'zbek tili o'qitish metodikasi. Toshkent: 2006.70-b.

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI KOMPRATIV IBORALARNING LEKSIK VA SEMANTIK XUSUSIYATI

Eshboltayev Bobur

Termiz davlat universiteti

Lingvistika: o'zbek tili mutaxassisligi

2-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik iboralarning leksik-semantik, grammatik xususiyatlarini ochib berish, ularning emotsional-ekspressiv xususiyatlarini belgilashdan iborat. O'zbek va Ingliz tilidagi iboralar leksik jihatdan so'zlarning bo'linmaydigan birikmasi hisoblanadi. Bu tildagi iboralar o'ziga xos morfologik va sintaktik tuzilishga ega. Iboralar tarkibidagi so'zlar grammatik va semantik jihatdan bir-biri bilan uzviy bog'liq, bir butun ma'no anglatadi. Ularning tarkibiy qismidan biror komponentni chiqarib tashlash mumkin emas. Iboralar ko'chma ma'nolarda, obrazli ifodalarda qo'llanadi. Ular tarixiy qo'llanish me'yorlariga, usullariga ega bo'lib, ma'nolari muayyan nutqiy jarayonda oydinlashadi. Iboralar to'liq yoki qisman ko'chma ma'noga ega bo'lgan turg'un so'z birikmasidir. Iboralar yoki idiomalar til lug'atining eng rangorang va ifodali qismi hisoblanadi. Iboralar so'z birikmasi shaklini yo'qotmagan holda bitta so'z bitta leksema bo'lishga intilayotgan leksikolizatsiyalashgan so'z birikmasidir. Iboralar birdan ortiq so'zdan tashkil topishi bilan so'z birikmasi yoki gap tipida bo'lsada, ammo u nutq birligi bo'lgan bu birliklardan tamoman farqlanadi va lug'aviy birlik sifatida ko'p jihatdan so'zlarga yaqin turadi, so'zlarga xos bo'lgan juda ko'p xususiyatlar iboralarga xos.

Kalit so'zlar: iboralar, frazeologik birliklar, leksik-semantik xususiyat, obrazli iboralar

Abstract: The article aims to reveal the lexical-semantic, grammatical features of phrases in English and Uzbek, to determine their emotional-expressive features. Phrases in Uzbek and English are lexically inseparable. Phrases in this language have their own morphological and syntactic structure. The words in a phrase are grammatically and semantically interconnected and have a whole meaning. It is not possible to remove any component from their composition. Phrases are used figuratively, figuratively. They have historical norms and methods of application, and their meanings are clarified in a particular speech process. Phrases are regular expressions that have a full or partial metaphorical meaning. Phrases or idioms are the most colorful and expressive part of a language dictionary. Phrases are lexicalized phrases that tend to be a single lexeme without losing the form of the phrase. Although phrases consist of more than one word, even if they are in the form of a phrase or a sentence, but it is completely different from these units, which are a unit of speech. Many of the features that are specific to the phrase

Key words: Phrases, phraseological units, lexical-semantic features, figurative expressions

Iboralar so'zlar kabi yaxlit bir ma'no ifodallasada, ammo frazeologik ma'no ko'p jihatdan leksik ma'nodan farqlanadi. Shu sababdan ibora so'zlarga misol bo'lgan hollarda ham frazeologik ma'no bir-biriga teng bo'lmaydi. Frazeologik ma'noning hajmi leksik ma'noning hajmiga nisbattan keng, murakkab bo'ladi. Masalan: **a hard nut to crack** – Boshida *yong'oq chaqmoq*, **a very difficult problem**. *o'ta darajada azoblanmoq*. Ko'rinib turibdiki, bu iboralar ma'nosida “very” “o'ta darajada” komponenti bor. Frazeologik ma'no yaxlit ma'no bo'ladi, iboralar tarkibidagi so'zlar mustaqil ma'noga ega bo'lmaydi. Shuning uchun ayrim iboralarning komponentlari o'zgarsa ham frazeologik ma'no saqlanadi: **to stand to one's guns – to stick one's guns**; bir pul – ikki pul – uch pul. Keltirilgan dalillar iboralar garchi yaxlit ma'no ifodallasada, lekin iboraviy ma'no bilan leksik ma'no tabiati bir xil emasligini ko'rsatadi. Iboralar semantik jihatdan so'zlardan farqli belgi-xususiyatlarga ega bo'lganligi uchun ham tilda paydo bo'lgan va yashab kelmoqda.

Frazeologik birikmalarning ifoda plani sifatida kamida ikkita mustaqil so'z qatnashadi. O'zaro bog'langan bu so'zlar mohiyatiga ko'ra birikmaga yoki gapga teng bo'ladi. Bunday birikma yoki gapdan yaxlitligicha anglashiladigan frazeologik ma'no uni sintaktik birlik deb emas, balki **semantik** birlik deb qarashga olib keladi. Shu sababli birikmaga yoki gapga tenglik haqida gapirganda iboraning ichki sintaktik qurilishi ko'zda tutiladi; ibora tarkibini sintaktik tahlil qilish nutq birligining tarkibini emas, balki til birligining tarkibini tahlil qilish bo'ladi. Masalan: *ko'ziga cho'p solmoq*, *ko'zini bo'yamoq*, *ko'z o'ngida* kabi iboralar doim birikmaga teng qurilishli shakl-

da; *ko'zi yetdi, ko'zi ilindi, ko'zi ko'r – qulog'i kar* kabi iboralar doim gapga teng qurilishli shaklda ishlatiladi. Misollardan ko'rinadiki, ichki sintaktik qurilishli birikmaga teng iboralar ham, gapga teng iboralar ham yig'iq va yoyiq bo'ladi, odatdagi sintaktik bog'lanishlarda qanday bo'laklar qatnasha, iboralar tarkibida ham xuddi shunday bo'laklar qatnashadi. Iboralar tarkibida qatnashgan so'zlar orasidagi sintaktik bog'lanish o'z kuchini saqlaydi, faqat ichki bo'ladi. Iboralarning paradigmatic shakllari (turlanishlari, tuslanishlari kabilar) dastavval ularning qaysi turkumga mansub ekanligi bilan belgilanadi. Iboralarning asosiy qismini fe'l frazeologik birliklar tashkil etadi. O'zbek tilidagi iboralarning leksik va grammatik shakllari mavjud. Leksik variantlar quyidagi turlarga bo'linadi:

- a) leksik almashtirish: og'ziga talqin solmoq – og'ziga so'k solmoq;
- b) leksik tanlash: daryodan bir tomchi – daryodan tomchi;
- c) leksik qo'shish: esini tanimoq – es-hushini tanimoq.

Iboralar ayniqsa leksik-semantik jihatdan sinonimlarga juda boy. Birgina *asabi buzilmoq, xafa bo'lmoq* ma'nosida ishlatiluvchi *to be in a bad mood* iborasi ingliz tilida 9 sinonimga ega: *to be down in the mouth, to be in a bad temper, to be in a bad humor, to be in a low spirit, to be in a dumps, to be out of humor, to be out sorts, to be out of spirit, to be out of spirits*.

Xulosa qilib aytganda, Iboraviy birliklar tilda alohida sistemani tashkil etadi. Ular semantik-grammatik jihatdan shakllangan iboralardir. Ular o'ziga xos morfologik va sintaktik tuzilishga ega. Iboralar tarkibidagi so'zlar grammatik va semantik jihatdan bir-biri bilan uzviy bog'liq holda bir butun ma'no anglatadi. Iboralar ko'chma ma'noda, obrazli ifodalarda qo'llaniladi. Ularning tarixiy qo'llanish me'yorlari, usullari muayyan nutq jarayonida oydinlashadi, chunki ular to'liq yoki qisman ko'chma ma'noga ega bo'lgan turg'un so'z birikmalaridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

- 1) Haydarov A., Choriyeva Z. Ingliz tilida frazeologik birliklarning semantik-grammatik va uslubiy xususiyatlari. Tilning leksik-semantik tizimi va qiyosiy tipologik izlanishlar: sinxroniya, dioxroniya materiallar to'plami. – T.: Muharrir. 2012. –B.8-10.
- 2) Abdullayev A. O'zbek tilida ekspressivlikning ifodalanishi. – T.:Fan.1983.
- 3) Haydarov A., Jo'raqulova G. Frazeologik iboralar tarjimasida. Tilning leksik-semantik va qiyosiy tipologik izlanishlar: sinxroniya, dioxroniya
- 4) Ахманова А. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: СЭ.1966.-С.17-5) Antrushina G.V. English Lexicology. – М. 1985.
- 6) Bafoyeva M. Badiiy nutqda frazeologik sinonimlardan foydalanish. – T.: O'TA. 2003. 2-son.-B.43-45.
- 7) Doniyorov X. Yo'ldoshev B. Adabiy til va badiiy stil. – T.: Fan. 1988.
- 8) Федулёноква Т.Н. Английская фразеология. – Архангельск, 2000.132с.
- 9) Gizburug G.V. A Course in Modern English Lexicology. – М. 1966.

GRAMMATIK VA LEKSIK MA'NO TUSHUNCHASI

Ibadullayeva Mexri Baxodirovna

Xorazm viloyati Shovot tumani

27-son IDUM fransuz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tillarni o'rganishdagi grammatik va leksik ma'no tushunchalariga ta'rif berilgan, fransuz tilida misollar orqali tushuntirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: grammatik ma'no, leksik ma'no, fransuz tili, xususiyat, funksiya, rod.

Tilda asosan ikki xil ma'no, ya'ni leksik va grammatik ma'no mavjuddir. Leksik ma'no tashqi dunyodagi birorta voqea, hodisa yoki narsaga aloqador yakka ma'no hisoblanadi, ya'ni bir so'z bilan bog'langan bo'ladi. Grammatik ma'no leksik ma'nodan farq qilib, leksik ma'no singari dunyodagi narsa va voqealarni aks ettirmaydi va yakka ma'nolik xususiyatiga ham ega bo'lmaydi. Grammatik ma'no bir yoki bir necha so'z turkumiga xos bo'ladi.

Leksik va grammatik ma'nolar xususiyatlariga ko'ra bir-birlaridan farq qilsa ham, qo'llanilish doirasida, ya'ni nutqda bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Hech qachon ular nutqda biri ikkinchisiz uchramaydi.

Grammatik ma'no leksik ma'noga qo'shimcha ravishda nomoyon bo'ladi va turli grammatik munosabatlarni ifodalaydi: bir so'zning ikkinchi so'zga bo'lgan munosabatini, so'zni shaxsga, songa, zamonga va hokazolarga bo'lgan aloqasini ko'rsatadi. Masalan, Fransuz tilidagi *la maison, le livre, le renard, le chat, le chien* va boshqalar hamda o'zbek tilidagi *uy, nok, kitob, tulki, mushuk* kabi so'zlarning leksik ma'nolari har xil, ya'ni bu turli xil ko'rinishdagi so'zlar turli xil leksik ma'nolarni anglatadi. Lekin ularning grammatik ma'nolari bir xil: ularning hammasi birlik yoki bosh kelishik shaklida deyishimiz mumkin.

Odatda, leksik ma'no muayyan, aniq, grammatik ma'no esa mavhum ma'no deyiladi.¹ Grammatik ma'noning hammasini mavhum deyish maqsadga muvofiq emas. Chunki, ko'pincha grammatik ma'no borliqdagi munosabatlarni aks ettiradi. Agar leksik ma'no atrof-tevarakdagi ma'lum narsa, hodisalarni anglatadi, grammatik ma'no ana shu narsa va hodisalar o'rtasidagi munosabatlarni aks ettiradi, umumlashtiradi, guruhlariga, turkumlarga ajratadi.

Tashqi dunyodagi narsa va hodisalarning boshqa narsa va hodisalar bilan aloqaga kirishi tilda leksik va grammatik vositalar orqali ifodalanadi. Masalan, birlik va ko'plik, odatda grammatik ma'noga kiritiladi, birlik tashqi dunyoda bitta narsa yoki hodisani anglatadi, ko'plik esa ko'p narsa va hodisalarni aks ettiradi.

O'zbek tilidagi kelishik qo'shimchalari ham grammatik ma'noni anglatadi. Bu qo'shimchalar faqat matn so'zlari o'rtasidagi munosabat emas, balki borliqdagi kishilar, narsalar va hodisalar o'rtasidagi muayyan munosabatlarni ham aks ettiradi.

Fe'l zamonlari ham grammatik ma'noga kiradi, lekin bu zamonlar faqat nutqdagi, matndagi so'zlarni qaysi zamonga oid ekanini ko'rsatmay, balki tashqi dunyoda sodir bo'ladigan voqea va hodisalarni qachon bo'lib o'tganini, ya'ni aynan gapirilayotgan vaqtdami, yoki gapirilayotgan vaqtdan oldin va yo keyin sodir bo'lganini ifodalashga xizmat qiladi.

Barcha grammatik ma'nolar ham tashqi dunyodagi aniq munosabatlarni aks ettirmay, ba'zi mavhum ma'nolarni ham anglatishi ham mumkin. Bunga grammatik rod ma'nosi eng yaxshi misol bo'la oladi. Ma'lumki, ayrim tillarda masalan, rus, nemis, Fransuz va boshqa tillarda ot grammatik rod kategoriyasiga ega.

Grammatik rod ma'nosini mavhum grammatik ma'no deyishimizga sabab, uning biologik jinsga hech qanday aloqasi yo'q. Agar biologik jins bilan grammatik rod bir-biriga mos kelganda, biz uni mavhum ma'no deya olmas edik. Bu ikki jins ba'zi hollardagina mos kelishi mumkin. Grammatik ma'no har doim ham bir xil vositalar bilan ifodalanmaydi. Bu vositalarga affiksalar, ohang, takror, supletiv shakllar kabi vositalar kiradi.

Grammatik ma'noning leksik ma'nodan farqi xususida gapiradigan bo'lsak, ular quyidagilar orqali bir-biridan farq qiladi:

1. Nominativ funksiyasi bilan, ya'ni borliqdagi narsa, kimsa va hokazolarni nomlash xususiyati bilan. Leksik birliklar bunday vazifani mustaqil bajaradi. Grammatik birliklar esa nominativ funktsiyani boshqa lisoniy birliklarga bog'liq holda bajaradi yoki bunday vazifani umuman bajar olmaydi. Masalan, Fransuz tilidagi *La pie chante* ya'ni *Zog'izg'on sayrayapti* gapidagi birinchi so'z

(*La pie*) qushlarning bir turini ifodalaydi, ikkinchi soʻz (*chante*) esa shu qush amalga oshirayotgan harakatni ifodalaydi. Demak, bu soʻzlarning har biri leksik maʼnoga ega. Bu yerda leksik maʼno *La pie* va *chante* soʻzlarida aks etgan. Birinchi soʻzda leksik maʼnodan tashqari, birlik, aniqlik, umumiylik kabi grammatik tushunchalar ifodalangan. Ikkinchi soʻzda esa shaxs-son, zamon, mayl, nisbat kabi maʼnolar ifodalangan. Bu maʼnolar grammatik maʼno deb ataladi.

Baʼzi manbalarda taʼkidlanganidek, grammatik shakllar nominativ funksiyani bevosita bajarishi ham, yoki bajarmasligi ham mumkin. Ular borliqdagi narsa, kimsa va hokazolarga bevosita ishora etishi yoki ularga tamoman ishora etmasligi ham mumkin.

Bir xil yoki yaqin maʼnolar leksik yoki grammatik vositalar orqali ifodalanishi mumkin va ular oʻrtasidagi farq semantik emas, balki shakliy koʻrinishga ega boʻlishi mumkin. Masalan, Fransuz tilidagi *Il travaille demain*, yaʼni *U ertaga ishlaydi* yoki, *Il travaillera* yaʼni *U ishlamoqchi* gaplarini olaylik. Bu yerda grammatik maʼno ifodalashning ikki turi koʻrinib turibdi, yaʼni kelasi zamon maʼnosini ikki xil usul bilan – leksik va grammatik usul bilan ifodalash mumkin ekan. Xususan, birinchi gapda kelasi zamon maʼnosi *demain* soʻzi bilan ifodalagayotgan boʻlsa, ikkinchi gapda esa felning oʻzgargan shakli *travaillera* bilan ifodalanmoqda. Koʻrinib turibdiki, grammatik birliklar mustaqil holda ishlatilmaydi, ular soʻz tarkibida kelishi mumkin.

Soʻzlarning lugʻatda berilgan yoki matndan anglashiladigan referenstial maʼnolari ularning leksik maʼnosi deb yuritiladi. Leksik maʼnoning tabiati rang-barangdir. U narsa, kimsa va hokazolarni nomlash hamda ish-harakat, holat, jarayon, sifat kabilarni ifodalashdan iboratdir. Grammatik maʼno leksik maʼnoning kategorial libosi hisoblanadi. Masalan, otlardagi rod, son, aniqlik va noaniqlik kategoriyalari, feʼllardagi zamon, mayl, nisbat, shaxs son kategoriyalari leksik maʼno anglatuvchi soʻzlarga kategorial jilo berib, grammatik maʼno baxsh etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Orziqulov H. Fransuz tilining nazariy grammatikasi.
2. Irisqulov M. Tilshunoslikka kirish.
3. Gak V.G. Teoreticheskaya grammatika Fransuzskogo yazika.

ОНА ТИЛИ - МИЛЛАТ Г'УРУРИ

Mansurova Marxabxon Asilbek qizi
Andijon shahar 1-son kasb-hunar maktabi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek tilining tarixi, rivojlanishi, bugungi kundagi ahamiyati haqida, shuningdek tilimizni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, qabul qilinayotgan farmon va qarorlarga to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: til, millat, g'urur, o'zbek tili, ona tili, qonun, davlat tili, ona, o'zbek.

Til – millatning bosh belgisi. O'z ona tilidan mahrum millat tili iste'molda bo'lgan xalqlar ichiga singib ketishga mahkum. Ulug' o'zbek adibi, ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek: Milliy tilni yo'qotmak - millatning ruhini yo'qotmakdur”.

Ona tili – millatning g'ururi, or-nomusi, ma'naviy qiyofasi va orzu-umidlarining namunasidir. Ona tili millatning birdamligi va birligi timsolidir. Bejizga tilga ta'rif berilganda, unga nisbatan “millat ruhi”, “millat ko'zgusi” kabi tashbehlar keltirilmaydi. Har bir millatning o'z vatani, oilasi bo'lgani kabi uning betakror ona tili ham bo'ladi. Har bir inson uchun o'z ona tili uning vatani, otanasi va oilasi kabi muqaddas va qadrlidir. Hattoki, go'dak ham vatan, ota-ona va bu turfa olam tushunchasini o'z ona tili orqali anglaydi va atay boshlaydi. Farzand kamol topishida va yaxshi tarbiya olishida onaning o'rni muhim ahamiyat kasb etganidek, insonning hayotda o'z o'rnini topishida, kamolot sari intilishida tilning o'rni juda katta ahamiyatga ega. Shu bois tilni, onaga qiyoslab ona tili deb ataydilar. Barcha ezgu va pok fazilatlar, avvalo, ona allasi va ona tilining bebaho jozibasi orqali insonga singadi.

O'zbek xalqining ko'p asrlik madaniy, ilmiy-ma'rifiy va badiiy tafakkuri, chuqur intellektual salohiyatining yorqin va bebaho mahsuli bo'lgan o'zbek tili uzoq o'tmishga ega va jahondagi eng boy tillardan biri hisoblanadi. Aynan 1989-yil 21- oktyabrda xalqimiz asrlar davomida orzu qilib, intilib va kurashib kelgan davlat tili haqidagi qonunning qabul qilinishi, o'zbek tiliga mustahkam huquqiy asos va yuksak maqom berdi. Mamlakatimizning Asosiy Qonuni - Konstitutsiyamizning o'zbek tilida yaratilishi uning nufuzini yanada yuksaltirdi. Yurtimiz bo'ylab va xalqaro arenalarda ona tilimizda yangrayotgan milliy madhiyamiz ham qalblarimizda milliy vatanparvarlik tuyg'usini jo'sh urishida asosiy omillardan biri aks etadi.

Har qanday millat ma'naviyatining mustahkam poydevori bu- shak-shubhasiz ona tilidir. Ulug' ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, har bir millatning dunyoda borligini ko'rsatadigan oyinai hayoti- bu uning milliy tili va adabiyotidir.

Mustaqillik davrida yurtimizda barcha sohalarida bo'lgani kabi tilimiz taraqqiyoti va rivoji yo'lida ham muhim o'zgarishlar yuz berdi. O'zbek tilining xalqaro maydondagi obro'si mustahkamlana boshladi. Bugun O'zbekistonimiz “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” degan bosh tamoyil asosida taraqqiyotning yangi, yanada yuksak bosqichiga ko'tarilmoqda. Bu taraqqiyot yo'lida muhtaram Prezidentimiz tomonida belgilab berilgan islohotlar strategiyasi ona tilimizni rivojlantirish va xalqimizni yurtimizda erkin va ozod, farovon hayot qurishdek buyuk marralarga safarbar etadigan beqiyos kuch sifatida maydonga chiqishida imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Prezidentimizning “O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni va unga binoan “Davlat tili haqida”gi Qonun qabul qilingan kunning ulkan tarixiy o'rni va ahamiyatidan kelib chiqqan holda, 21-oktyabr sanasi yurtimizda “O'zbek tili bayrami kuni” deb belgilanishi bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Hozirgi kunda o'zbek tili davlat tili sifatida o'z taraqqiyotining yangi bosqichiga dadil qadam qo'ymoqda. Barcha sohalar bilan birga davlat tilining jamiyatda tutgan o'rni va nufuzini oshirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Davlatimiz tomonidan ma'naviy hayotimizni yanada rivojlantirish, jumladan, ta'lim-tarbiya ishlarini zamon talablari asosida tashkil etish, madaniyat, san'at va adabiyot sohalarini takomillashtirish, kitobxonlik madaniyatini oshirish bo'yicha qabul qilingan o'nlab farmon va qarorlar o'zbek tili ravnaqiga bevosita xizmat qilmoqda. Bunga qo'shimcha qilib quyidagilarni keltirish mumkin:

- Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetining faoliyati yo'lga qo'yildi. Bu yerda folklorshunoslik, dialektologiya, turkologiya, matnshunoslik kabi yo'nalishlar ochildi;

- “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident Farmoni ijrosi borasida Vazirlar Mahkamasida Davlat tilini rivojlantirish bo‘yicha alohida tuzilma tashkil etildi;

- Mamlakatimizning xorijdagi elchixonalari va diplomatik vakolatxonalari qoshida “O‘zbek tilining do‘stlari” klublari tashkil etilmoqda;

- O‘zbek tili Amerika Qo‘shma Shtatlari, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, Shvetsiya, Rossiya, Ukraina, Xitoy, Yaponiya, Janubiy Koreya, Hindiston, Turkiya, Afg‘oniston, Ozarbayjon, Tojikiston, Qozog‘iston, Turkmaniston, Qirg‘iziston kabi davlatlarning 60 ga yaqin oliy ta‘lim muassasalari va 100 dan ziyod maktabida o‘rganilmoqda;

- O‘zbek tili va adabiyoti bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borayotgan chet ellik olim va tadqiqotchilar soni yil sayin oshmoqda;

Muhtaram Prezidentimiz tashabbuslari bilan o‘zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro‘-e‘tiborini yanada yuksaltirish, yosh avlodni milliy vatanparvarlik, an‘ana va qadriyatlarga sadoqat, ulug‘ ajdodlarimizdan qolgan boy merosga vorislik ruhida tarbiyalash, yurtimizda davlat tilini to‘laqonli joriy etishni ta‘minlash maqsadida aniq chora-tadbirlar belgilab berilgan. Davlatimiz rahbari o‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilganining o‘ttiz yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruzasida aynan shu masalaga to‘xtalib o‘tdilar: “Ona tilimiz- milliy ma‘naviyatimizning bitmas-tuganmas bulog‘idir. Shunday ekan, unga munosib hurnat va ehtirom ko‘rsatish barchamizning nafaqat vazifamiz, balki muqaddas insoniy burchimizdir”- deb takidlab o‘tdilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Prezident Sh.Mirziyoyevning OAV dagi nutqidan.
2. Prezident farmon va qarorlari.
3. Ona tili darsliklari.

NEW METHODS OF TEACHING ENGLISH

Nurullayeva Qunduz Shakirovna

Teacher of English language at school № 32 in
Bagat District of Khorezm region

Annotation: This article discusses the use of innovative methods of teaching English.

Key words: example, methods, “effortless English”, AJ Hoge, Jim Scrivener.

Today is the whole world teaching foreign languages, especially English has become an essential part of education in all its' branches. We can even find two main types of English language teaching methodology like teaching English using traditional and modern methodology. But at the latest period in the whole world teachers tend to use modern methodology all the time. This becomes clear when we look at the results achieved using these two methods. As results show today modern methodology allows learns to communicate the real language rather than the traditional method. Taking into consideration this factor the government of our country is doing a lot in order to develop foreign language teaching in Uzbekistan using modern methodology. As a clear example of this we can mention the presidential decree N1875 dated December 10, 2012 “On measures of developing foreign language learning”. As it is mentioned in this decree, it is important to teach foreign languages using communicative methods, which enables teachers to encourage their students to become creative learners. In this article we decided to analyze the peculiarities of both traditional and modern methodology of teaching English.

There are many convenient ways to teach English around the world today. One of the most popular systems in the world today is the “effortless English” system invented by AJ Hoge. The system has a number of advantages. In it, the student will be able to speak English fluently in a short period of time. After a six-month course, the student will be able to speak English as well as native English. This method is popular all over the world.

In a fact, students are the most active element in the process. The teacher is here not to explain but to encourage and help students to explore make learning interesting.

Let's take a look at another innovative method developed by Jim Scrivener, which is the most widely used method of teaching English. Jim Scrivener suggested the most popular or the most common methods in modern teaching are:

- Match the words with the pictures
- Check the meaning of these words in the dictionary
- Match the words with the definitions
- Brainstorm words on a set topic
- Divide these words into two groups
- Label the items in a picture with right names
- Complete gapped sentences with words from a list
- Discuss a topic
- Say which words you expect to be in a text about.

To conclude the modern methodology principles, we can highlight the student centered interaction which is connected to the involvement of the students in everything going on during the lesson.

Teaching old traditional English is a very difficult and tedious method. There are many modern technologies that can be used in the modern method. And this method is much faster and easier to master. Today, all language learners want to learn a language as quickly and efficiently as possible in a market economy. At the same time, the demand for innovative methods is growing. This requires more research from language teachers than language teachers.

In the conclusion, we can say that for learners modern methodology is more motivating than traditional methodology. Especially for children, motivation is a vital aspect of education because there is a lot of schooling ahead of them. From this it seems that both traditional and modern methodologies bring results with respect to levels of encyclopedic knowledge, but that modern methodology is also more effective in encouraging children to communicate and in creating a positive attitude to the subject. In conclusion, it is important to note that today every teacher should support innovative education and work on innovative methods. Since it appears that motivation

is one of the most important aspects of children's education, we might conclude that modern methodology should be preferred in schools, colleges, lyceums and Universities particularly.

References

1. Broughton G. Teaching English as a Foreign Language. Oxford university press, 2008.
2. Scrivener J. Learning Teaching.- Oxford. Macmillan, 2005.

SO‘ZLARNING O‘Z MA‘NOSIDAN KO‘CHMA MA‘NOGA O‘TISH YO‘LLARI

Rahimova Elmira Azodovna

Xorazm viloyati Bog‘ot tumanidagi

1- son maktabning ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Ro‘zmetova Dilnoza

Xorazm viloyati Bog‘ot tumanidagi

7- son maktabning ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada so‘zlarning o‘z ma‘nosidan ko‘chma ma‘noga o‘tish yo‘llari haqida batafsil bayon qilingan. Ma‘no ko‘chishning har bir turiga alohida to‘xtalib, misollar asosida tahlil qilingan. So‘z ma‘nolarining kengayishi va torayishi haqida ham ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: ma‘no, leksik, grammatik, ko‘p ma‘noli, ko‘chirish, shakliy o‘xshashlik, qayta nomlash, birga anglash, nazarda tutish, vazifadoshlik, so‘z. So‘zning leksik ma‘nosini shakllantirishda ularning grammatik xususiyatlari xizmat qiladi. Ko‘chma ma‘noda qo‘llangan so‘z boshqa “semantik maydon”ga o‘tadi. Ko‘p ma‘noli so‘zlarning har bir ma‘nosi boshqa so‘zlarning ma‘nolari bilan aloqaga kiradi. So‘zlarning ko‘chma ma‘nolarda ishlatilishi barcha tillar uchun xosdir. O‘zbek tilida ma‘no ko‘chishning quyidagi usullari mavjud:

1. Metafora (grekcha: ko‘chirish)-bir narsa nomining ikkinchi narsaga shakl, rang va boshqa biror jihatdan o‘xshashligi asosida ko‘chirishdir.

Shakliy o‘xshashlik-odam qulog‘i (o‘z ma‘noda)-qozonning qulog‘i (ko‘chma ma‘noda). Umuman, mavjudotlarning a‘zolari bilan bog‘liq ko‘chishlar juda ko‘p uchraydi: qozonning qulog‘i, ko‘chaning boshi, ko‘lining etagi, daryoning yoqasi va hokazo. Belgi o‘xshashligi – temir eshik (o‘z ma‘nosida)- temir intizom (ko‘chma ma‘noda). Yorug‘ yuz, sovuq xabar, achchiq haqiqat, bemaza gap. Harakat o‘xshashligi-ipni uzmoq (o‘z ma‘nosida)-qarzni uzmoq (ko‘chma ma‘noda).

2. Metonimiya (grekcha: qayta nomlash)- bir narsa nomining ikkinchisiga ko‘chirilishi ular o‘rtasidagi haqiqiy aloqaning mavjudligiga asoslanadi. Bunda: 1) narsaning nomi shu narsa ichidagi boshqa bir narsaga ko‘chiriladi. Masalan, Butun Hirot yig‘ladi. 2) narsaning nomi shu narsaga asoslangan o‘lchov birligi nomiga ko‘chiriladi: kosa-narsa, ikki kosa un (o‘lchov birligi). 3) o‘lchov birligi nomi shu o‘lchov birligi nomiga ko‘chiriladi: to‘qson besh-o‘lchov birligi, to‘qson besh choy-choy navi. 4) muallifning nomi uning asarlari nomiga ko‘chiriladi: Fuzuliydan o‘qidi.

Ba‘zan ixtirochining nomi yoki biror joyning nomi bilan narsaga ko‘chirilishi mumkin. Masalan: ford, dizel, volt, gers kabi.

3. Snekdoxa (grekcha: birga anglash, nazarda tutish) – shaxs yoki narsa qismi nomini aytish bilan o‘zini tushunish yoki o‘zining nomini aytish bilan qismni tushunish asosida ma‘no ko‘chishidir. 1) qism nomi butunga ko‘chadi: Dunyoda tirnoqqa zor odamlar ham uchrab turadi (farzand), egri qo‘llar-o‘g‘ri, yostiq- Urush ko‘plarining yostig‘ini quritdi, soch-Jingalak sochni quvla. 2) butun nomi qismga ko‘chadi: qo‘l (Besh qo‘l barobar emas), panja (Besh panjangni og‘zingga tiqma) kabi so‘zlardagi ma‘no ko‘chishi snekdoxaning shu turiga misol bo‘ladi.

4. Vazifadoshlik asosida ma‘no ko‘chishi narsalarning o‘xshashligi jihatidan ma‘no ko‘chishidir. Qadimda xatni g‘oz pati bilan yozar edilar. Keyinchalik po‘lat qalamlar vujudga keldi. G‘oz pati vazifasini bajara boshlagan bu qalamlar pero deb atala boshlandi. O‘zbekcha siyoh, o‘q so‘zlarining ma‘nosidagi o‘zgarish ham shu usulda yuz bergan. Ilgari o‘q so‘zi yoyning o‘qi ma‘nosida ishlatilgan. **O‘q** – yoy o‘qi, o‘q- miltiq o‘qi, tomir-daraxt ildizi, tomir-qo‘l tomiri; **siyoh**-yozuvda qo‘llanadigan qora rangdagi suyuqlik (siyoh-fors-tojikcha qora deganidir), siyoh-yozuvda shu vazifani bajaradigan har qanday rangdagi suyuqlik; **chiroq**-elektr toki yordamida yorug‘lik taratuvchi asbob; chiroq-kerosin bilan yonadigan yorug‘lik taratuvchi asbob; **ko‘mir**-ilgari o‘tinni ko‘mib kuydirish orqali olinadigan yoqilg‘i turi, ko‘mir-yer ostidan qazib olinadigan va xuddi shu vazifani bajaradigan yoqilg‘i turi;

So‘z ma‘nolarining kengayishi yoki torayishi ham so‘zlarning semantik taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega. Masalan, o‘zbek tilidagi yasatmoq fe‘li ko‘chani, uyni, odamni, binoni yasatmoq kabi ko‘p ma‘nolarda ishlatiladi. Yurak so‘zi esa kishi a‘zosining biri ma‘nosidan tashqari- keng ma‘no - ko‘krak qafasi ma‘nosida ham qo‘llanganda ma‘nolari torayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. A. Abduazizov Tilshunoslik nazariyasiga kirish.
2. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 11-sinf ona tili fani darsligi.
3. Internet ma’lumotlari.

CHET TILINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Redjapova Dilfuza Karimjonovna

Andijon shahar 1-son kasb-hunar
maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tillarini o'qitish bugungi zamon talabi ekanligi, til orqali jahonga yuz tutish mumkinligi takidlangan, shuningdek chet tillarini o'rganishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish muhimligi takidlangan.

Kalit so'zlar: chet tili, innovatsion texnologiya, yosh avlod, interfaol, CEFR, pedagogik texnologiya, videorolik, CD player, axborot, ta'lim, sifat, so'z.

Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidano boyotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi va ularning o'quv-tarbiya jarayoniga kirib kelishi, shuningdek, axborot texnologiyalarining tez almashinuvi va takomillashuvi jarayonida har bir inson o'z kasbiy tayyorgarligini, mahoratini kuchaytirish imkoniyatlari yaratildi.

Ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni olib kirish «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning vazifalaridan biridir. Bugungi kunda ta'limda, xususan, chet tillarni o'rgatishda innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan keng foydalanilmoqda. Xorijiy til ta'limiga innovatsion pedagogik texnologiyalarning tadbiqu - shaxsni jamiyatning talabiga ko'ra yo'naltirish, ta'limni shu talablar asosida tashkil etish ta'lim tamoyillari, metodlari aloqadorligi asosida shaxsni har tomonlama yetuk kadr qilib shakllantirish, uning qobiliyati va imkoniyatlarini to'liq namoyon etishi va rivojlantirishi uchun qulay shart — sharoitlar yaratishdan iborat. Pedagogik innovatsion texnologiyalarning yana bir o'ziga xos xususiyati o'quvchi faoliyatining ustuvorligida, ta'lim jarayonida talaba yoki o'quvchining asosiy figura ekanligidadir.

Bugungi tezkor rivojlanayotgan zamonda ilm-fan, texnika ham shiddat bilan o'sib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Xususan, ilm-fanda ham katta o'zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib o'quvchilarga yetkazib berish bugungi kundagi ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Abdug'aniyevich Karimovning 2012 yil 13 dekabrda PQ 1875 —sonli qarori qabul qilingandan so'ng mamlakatimizda chet tillarni o'qitishga, o'rganishga bo'lgan e'tibor yanada kuchaydi. Yurtimizda chet tillarni o'qitilishida yangicha bosqich, yangicha davr boshlandi.

Chet tili darslarining o'qitilishi jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni, interfaol, innovatsion usullardan, kommunikativ-axborot vositalaridan foydalanish talab qilinmoqda. Respublikamizda chet tilining o'qitilishi, chet tili o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholashning umumevropa ramkalari tavsiyanomalari (CEFR) ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. Unga ko'ra o'quvchilar uchun yangi darsliklar yaratildi. Ushbu talablarga mos ravishda o'quv xonalari stendlar va yangi axborot kommunikativ texnikalar bilan jihozlandi.

Ta'lim texnologiyalari, bu ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishdir. Shuningdek, ta'lim jarayoniga zamonaviy innovatsion texnologiyalarini olib kirish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Xususan, chet tilini o'rganishda bunday axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjuddir. Til o'rganish va o'qitishda zamonaviy texnologiyaning roli beqiyosdir. Texnologik vositalardan foydalanish chet tili o'rganishning har bir aspekt (o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish)ida qo'l keladi. Masalan, tinglab tushunish uchun, albatta kompyuter, player, CD disklessiz bu jarayonni amalga oshirish mumkin emas. Tinglab tushunish til o'rganishning eng muhim qismlaridan biridir. Bunda o'quvchi bir paytning o'zida so'zlovchining talaffuzi, grammatik qoidalarga rioya qilganligi, so'z boyligi va uning ma'nolariga e'tibor berishi talab qilinadi. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda o'quvchilar ham axborot — kommunikatsion texnologiyalarni yaxshi bilishi va ulardan foydalana olishi muhim omil hisoblanadi. Chet tilini

zamonaviy texnologiyalardan foydalanib o'rgatish va o'rganish eng samador usullardan biridir. Bu jarayonda, jumladan:

— kompyuterlardan foydalanganda o'quvchi chet tilidagi video roliklarni, namoyishlarni, diolaglarni kino yoki multfilmlarni ham ko'rishi ham eshitishi mumkin;

— chet tilidagi radio eshittirishlar va televideniyaedagi dasturlarni eshitish va tomosha qilish mumkin;

— ancha an'anaviy usul hisoblanadigan magnitafon va kassetalardan foydalanish;

— CD pleyerlardan foydalanish mumkin.

Bu texnik vositalardan foydalanish o'quvchilarning chet tilini o'rganishlari jarayonini qiziqarlroq va samaralroq bo'lishini ta'minlaydi.

Globalashuv jarayonida hayotimizni internetsiz tasavvur qilish qiyin. Chet tilini o'rganish va o'qitish jarayonida undan unumli foydalanishning eng samarali usullardan hisoblanadi. Internet orqali chet tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot qilish imkoniyati paydo bo'ladi. E-mail orqali xat yozishish bilan yozish mashqini takomillashtirish mumkin.

Ta'lim jarayoniga zamonaviy - kommunikatsion texnologiyalarni olib kirish ulardan maqsadli va to'g'ri, unumli foydalanish, ular orqali o'quvchida chet tiliga bo'lgan qiziqishni orttirish, o'qitish samaradorligini oshirish eng muhim masala hisoblanadi. Bu orqali ta'limning innovatsion texnologiyalaridan foydalanishga imkoniyat tug'iladi va talab ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari tog'risida”gi 2012-yil 10-dekabrdagi 1875-sonli qarori.

2. Internet va OAV materiallari.

ONA TILI DARSLARIDA TO'G'RI YOZISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

Sultanova Sojida Doniyor qizi

Xorazm viloyati Xonqa tumani
33-umumiy o'rta ta'lim maktabining
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tilimizning bugungi kundagi ahamiyati va ona tili darslarida o'quvchilarda to'g'ri yozish ko'nikmasini shakllantirish masalalari haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, yozuv malakasi, to'g'ri yozish, imlo xatolari, orfografik xatolar, lug'at so'zlar, sheva, til, o'qituvchi.

Mustaqillik yillarida O'zbek tilini tiklash, asrash va rivojlantirish, uning davlat tili sifatida jamiyatdagi o'rni, ahamiyati va ta'sirini kuchaytirish, tom ma'noda milliy qadriyatga aylantirish yo'lida ulkan miqyosdagi ezgu ishlar amalga oshirilmoqda. Til ijtimoiy hodisa bo'lgani uchun ham zamon bilan hamnafas taraqqiy etib boradi. Mazkur yangilanish jarayonlari, eng avvalo, tilning lug'at tarkibida aks etadi. Zotan fan va texnologiyalarning rivojlanishi tillarga yangi-yangi tushunchalarni olib kiradi. Negaki, texnika taraqqiyoti natijasida yaratilgan kashfiyotlar qaysi mamlakatga kirib bormasin, shu tilda o'z nomini ham ommalashtiradi.

Ming shukrki, bugun yurtimiz ozod, Vatanimiz mustaqil. Oldimizda hech qanday g'ayriilmiy cheklov-u majburiyatlar yo'q. Xalqimiz xohish – irodasi bilan qabul qilingan davlat tili haqidagi qonun ham amalda. Shunga qaramay ayrim baynalmilal so'z va atamalarni ona tilimiz tabiatiga hamohang yozish va talaffuz qilish masalasida og'riqli nuqtalar, salbiy holatlar hanuz uchrab qolayotgani afsuslanarli. Bugun istalgan yo'l yoqasidagi reklama va afishalarga qarang, ekranga nigoh tashlang, uncha-muncha gazeta jurnalni, hatto, darslik va adabiyotlarni varaqlang, imlo xato ochiq oydin ko'rinib qoladi. Xo'sh ona tilimiz imlo me'yorlaridagi bu kabi oqsoqlanishlarning sababi nimada?

Yaxshi bilamizki, to'g'ri yozish ko'nikmasi, avvalo, maktabda shakllantiriladi. Bu ona tili fani o'qituvchilari oldidagi muhim ustuvor vazifa deb o'ylayman. Diktantda xatoga yo'l qo'ygan o'quvchi ustozning tuzatishlariga, albatta, e'tibor bilan qaraydi. Biroq bu “ko'zdan kechirish” keyingi gal o'quvchining shu so'zni xatosiz yozishiga asos bo'la olmaydi. Shu sabab ham biz ona tili o'qituvchilari o'quvchilarning to'g'ri yozish ko'nikmasini shakllantirishda turli noan'anaviy usullar ped texnologiyalardan foydalansak maqsadga muvofiq bo'lardi. Ana shunday usullardan biri “Orfografik xatolarni tuzatish mashqlari”.

1. Kartochkaga harf elementlari tushurib qoldirilgan yoki almashtirib qo'yilgan

8-10 ta so'z yozib o'quvchilarga tarqatildi. O'quvchilar esa tushirib qoldirilgan harf elementlarini o'z o'rniga qo'yib, so'zlarni daftariga ko'chirib yozadilar.

Bolib –	bo'lib
Tamon -	tomon
Bilb -	bilib
Broq -	biroq
Kulgu -	kulgi
Fuqoro -	fuqaro
To'g'irlamoq –	to'g'rilamoq
Aynala -	aylana

2. Jarangli undosh bilan tugagan so'zlarni jarangsiz undosh tarzida o'qib lug'at diktant o'tkazish. Masalan:

Maktab - maktab
Borip - borib
Hudut - hudud
Avzal - afzal
Putbol - futbol

Soʻz va bosh harflarni tuzatish mashqi

Bahor

Oʻlkamizga bahor keldi.
Men Bahor koʻchasida yashayman
Ona –aziz inson.

Biznikiga Aziz keldi.

Shevaga oid soʻzlarni tuzatish mashqi. “Chalgʻitma diktant” usulidan foydalanish maqsadga muvofiq. Oʻqituvchi shevaga oid soʻzlar bilan yozilgan diktant matnini yo sinf taxtasiga yozib qoʻyadi, yoki matn oʻquvchilarga tarqatiladi. Oʻquvchilar matnni adabiy til meʼyorlariga mos ravishda koʻchiradilar.

“Rasmlar soʻzlaganda” videolugʻat diktant

Oʻqituvchi monitorda yozilishi va aytilishi murakkab boʻlgan narsa buyumlarning rasmini koʻrsatadi. Oʻquvchilar esa ularning nomini daftarga toʻgʻri yozishga harakat qiladilar.

Rasmlarning barchasi koʻrsatib va yozilib boʻlingach, soʻzlarning toʻgʻri yozilgan shakli monitorda navbat bilan namoyish etiladi. Oʻquvchilar esa unga qarab oʻz xatolarini toʻgʻrlashadi.

Samolyot, xarita, monument, meteorit.

Xatolar ustida olib boriladigan bu usul va tajribalarni muntazam va izchil qoʻllab borish, albat-ta, oʻz natijasini bermay qolmaydi.

Oʻqituvchilar oʻquvchilarni imlo savodxonligini oshirishni istar ekan, umrboqiy haqiqat-ular-ni badiiy kitob oʻqishga undashdan charchamasligi va yuqoridagi kabi rang-barang zamonaviy pedagogik usullarni tegishli darslarda muntazam izchillik asosida olib borishi kerak. Shundagina oʻqituvchilarimiz uning samarasini oʻquvchilarning ravon nutqi va xatosiz yozuvlarida koʻrish baxtiga erishishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. F.Muhiddinov. Oʻquv jarayonida nutq faoliyati.
2. N.Mahmudov. Oʻqituvchi nutqi madaniyati.
3. T.Togʻayev va boshq. Oʻzbek tilining kirill va lotin alifbolardagi imlo lugʻati.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ИХ РЕШЕНИЕ

Авезова Санамжон Сафарбаевна

Учитель русского языка средней школы № 42
Хивинского района Хорезмской области

Нуржанова Севара Хайитбаевна

Учитель русского языка средней школы № 42
Хивинского района Хорезмской области

Болтаева Гулноза Баходировна

Учитель русского языка средней школы № 9
Хивинского района Хорезмской области

Аннотация: Данная статья посвящена некоторым проблемам преподавания русского языка. Как сделать урок интересным, насыщенным и познавательным. В статье обращается внимание методам педагогической технологии и их применению.

Ключевые слова: технические средства, модульное обучение, формы диалогов, стили речи, роль дистанционного обучения.

Одна из серьёзнейших проблем преподавания русского языка в школах, лицеях и высших учебных заведениях - резкое падение интереса учащихся к русскому языку и как следствие снижения грамотности неумения правильно и логично выражать свои мысли.

Интерес к определённому предмету – это эмоциональные одноимённый учащихся к данному предмету, которое вызывают у учащихся желанные познать изучаемый предмет. Внешне это отношение выражается в любознательности учащихся, в их внимании и активности на протяжении занятий.

Как сделать так чтобы урок был интересным, увлекательным, насыщенным и добиться того, чтобы урок развивал мыслительную активность на уроке. Над этой проблемой работали, работают и будут работать многие педагоги.

Новая педагогическая технология требует от современных педагогов и доказывает что интерактивное обучение это способ познания, основанный на диалоговых формах взаимного действия участников образовательного процесса обучение которое требует общение, в ходе которого у обучающихся формируются навыки и умения в речи.

Работа при интерактивном взаимодействии часто строится в парах малых группах. Групповая форма обучения одновременно решает три основные задачи: познавательную, коммуникативно-развивающую и социально-ориентационную.

Большая роль в развитии интереса к урокам русского языка отводится подбору дидактического материала, чтобы он был воспитывающим, доступным, интересным и занимательным.

Сегодня педагоги имеют возможность применять на уроке различные технологические средства обучения: компьютер, проектор, экран, магнитная доска, обучающие программы. Такие средства помогают учителям стимулировать познавательную активность учащихся и студентов.

Проблема особенностей изучения русского языка в национальных группах относится к одной из актуальных проблем современной методики. Преподаватель должен составить план структуры урока: организационный момент, опрос пройденного материала, объяснение новой темы, грамматика, чтение и понимание, аудирование, развитие диалогической речи, развитие монологической речи, закрепление новой темы при помощи различных методов новой педагогической технологии. Например: методы «кластер», «мозговой штурм», «синквейн», «ЗХУ», «работа в малых группах», «беседа за круглым столом», «психологически и логические тесты», «пословицы», «загадки» и другие.

Для повышения эффективности урока с точки зрения разговорной практики преподаватель объединяет ученики и пары или мини-группы и предлагает им совместно выполнить какое-либо устное задание. В процессе групповой или парной работы учащиеся пытаются корректировать друг - друга, получая при этом дополнительную возможность высказывать свои мнения. Кроме этого, преподаватель организывает групповые дискуссии, проводит

ролевые игры, этим он определяет тему беседы, следит за тем, чтобы каждый учащийся имел возможность высказать своё мнение. Коммуникативная методика, направлена именно на возможность общения, эта методика в данное время быстро развивается в нашей стране.

Список использованной литературы:

1. Русский язык как иностранный С.А.Вишняков.
2. Загвязинский В.И. Теория обучения. Современная интерпретация.
3. Шилова Е.П. Информационно-коммуникационные технологии в образовании.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология
5. Быстрова Е. А. Коммуникативная Методика в преподавании русского языка.
6. www.uzedu.uz

АКТИВИЗАЦИЯ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ УРОКЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

Болтабаева Нодира Сафаровна

учительница русского языка школы 71

Пайрыкский район Самаркандской области

Аннотация: В статье рассматривается влияние структуры урока и формы его организации на эффективность работы, как учителя, так и ученика; совершенствование учебного процесса и поиск наиболее эффективных методов и форм работы с учащимися.

Ключевые слова: Беседа, учебный материал, учащийся, эффективность, метод, урок, учитель, условия, дедуктивный путь, правила, индукция, русский язык.

Хорошее усвоение нового материала на уроке – это та основа, на которой будет создаваться прочная система знаний учащихся и умение пользоваться этими знаниями на практике. Качество усвоения учебного материала, прежде всего, зависит от выбора доминирующего метода изучения той или иной темы. Однако сам по себе правильный выбор метода еще не решает полностью этой проблемы. Очень важно и то, как будет применен метод (или прием) обучения, что он даст учащимся с точки зрения развития их познавательной активности и самостоятельности в учебном процессе.

Рассмотрим наиболее распространенный метод обучения – беседу.

Существует мнение, что это один из эффективнейших методов объяснения нового материала на уроке. Однако опыт показывает, что само по себе использование беседы не обеспечивает активного участия всего класса в изучении нового материала, если учителем не соблюдаются те дидактические требования, которые позволяют сделать этот метод предельно результативным.

Известно, что в школьной практике в настоящее время этот метод занимает довольно значительное место в структуре уроков разных типов. По

степени активности учащихся в учебном процессе беседа, безусловно, занимает одно из ведущих мест. Основанная на индуктивном пути познания,

она позволяет включать в активную работу всех учащихся класса на различных этапах урока. Однако на уроках русского языка приходится часто

наблюдать серьезные ошибки, связанные с неправильным использованием этого метода. Они выражаются, прежде всего, в нарушении дидактических требований к постановке и формулированию вопросов. Последние нередко требуют не серьезного напряжения умственных сил учащихся, а лишь механического воспроизведения имеющихся у них знаний. В таких случаях приходится отмечать лишь внешнюю активность. Внешняя активность, не поддерживаемая внутренней мыслительной работой, только задерживает познавательный процесс.

Беседу целесообразно использовать при объяснении трудных случаев учебного материала и особенно там, где необходимы наблюдения учащихся. Для большей эффективности этого метода и рационального использования времени на уроке учитель должен соблюдать следующие условия:

1) *примеры для наблюдений по возможности записываются на доске заранее;*

2) *они должны быть достаточно лаконичными и насыщенными изучаемым материалом;*

3) *оформление записи должно быть предельно наглядным, ярким;*

4) *с целью экономии времени вопросы следует формулировать кратко и ясно, четко и конкретно.* Они должны направлять беседу в нужное русло, предупреждать отклонение от темы, вызывать активную мыслительную деятельность учащихся. Например, при объяснении слитного и раздельного написания частицы не с причастием в словосочетаниях незамеченная ошибка и не замеченная учеником ошибка можно так организовать беседу:

а) *найдите определяемое слово в обоих случаях;*

б) *укажите, в каком из них имеется пояснительное слово;*

в) *сделайте вывод о правописании не с причастием в первом и втором случаях.*

Подводя итог сказанному, отметим, что метод беседы при правильном его использовании имеет некоторые преимущества: он способствует развитию логического мышления учащихся, приучает их делать самостоятельные выводы. При объяснении с использованием

метода беседы учитель путем хорошо подобранных вопросов и заданий руководит мышлением учащихся.

Однако активизировать работу учащихся можно и при дедуктивном способе усвоения материала, в случае использования учителем метода рассказа.

Преимущество рассказа состоит в том, что он позволяет до минимума сократить время на объяснение и высвободить его для тренировочных упражнений. Этим методом объясняют обычно более легкий учебный материал. Например, рассказ используется при изучении одновариантных правил, которые не требуют сложных наблюдений, но требуют достаточного количества упражнений. Это правила о правописании отрицательных и неопределенных местоимений, о правописании порядковых числительных, прилагательных на-ованный (-еванный), не с деепричастием, о, е в наречиях, ь в наречиях, не и ни с наречиями, некоторые частицы и др.

Как же активизировать процесс усвоения нового материала, когда

учитель сам ведет объяснение изучаемой темы? Прежде всего, необходимо научить школьников активно слушать, вникать в каждый вопрос, осмысливать его, устанавливать связи между отдельными языковыми явлениями и самостоятельно делать выводы и обобщения. Во многих случаях при объяснении нового материала полезно сочетать рассказ учителя с методом беседы. Например, сообщая правило, учитель обращается к классу с вопросами при подборе примеров, иллюстрирующих

данное языковое явление. Это активизирует процесс усвоения нового материала.

Рассказ учителя, в котором он использует дедуктивный путь познания, обеспечит активное восприятие изучаемого материала лишь в том случае, если учитель сумел воспитать у школьников внимание на всех этапах урока. Пассивность учащихся на уроке, особенно при изложении учителем нового материала по русскому языку, не представляющего для большинства особого интереса, – типичное явление, которое можно наблюдать на многих уроках. Это ведет к тому, что материал лишь излагается учителем и не осознается подчас самими учащимися.

Дедуктивный путь окажется неэффективным и в том случае, если дети утомлены, взволнованы. Даже одновариантные правила в таком случае целесообразно изучать методом индукции. Теперь уже мало кто сомневается в том, что учебник русского языка, являясь, наряду со словом учителя, основным источником знаний, может служить не только средством закрепления, но и средством приобретения новых знаний. Практика доказала большую эффективность использования учебника и для самостоятельного изучения нового материала. Хорошо поставленная работа с учебником активизирует процесс усвоения учебного материала и, кроме того, способствует более прочному закреплению знаний непосредственно на уроке.

Однако само по себе чтение учебника отнюдь не является показателем степени познавательной активности и самостоятельности учащихся в процессе обучения. Важно научить школьника самостоятельно работать по учебнику. Если на уроке не вырабатываются эти навыки, а практикуется лишь сплошное заучивание очередного параграфа учебника, то и знания учащихся не будут иметь должной осознанности и прочности; даже правильно раскрывая содержание заданного параграфа, учащиеся при такой «системе» оказываются подчас не в состоянии выделить в нем главное, установить причинно-следственные связи между отдельными языковыми явлениями, проявляют беспомощность в применении этих знаний на практике. Для того чтобы активизировать работу с учебником, учитель должен учесть содержание и характер изучаемого материала, особенности возраста и развития детей, их предшествующую подготовку. Решающее значение для организации активной познавательной работы с учебником имеет предварительный инструктаж учителя и характер заданий, которые он ставит на том или ином этапе.

Важно заранее предусмотреть трудности в усвоении нового материала, установить, что по данной теме уже известно учащимся и что для них будет новым, какие слова и термины следует предварительно объяснить, чтобы работа обеспечила активное восприятие нового материала. Задания учителя должны носить творческий характер.

Практика показывает, что мыслительные процессы протекают особенно интенсивно, если дети знают, на какие вопросы должны ответить после чтения того или иного параграфа. Поэтому работа с учебником может быть активизирована следующими вопросами и

заданиями:

- *составить план параграфа;*
- *подобрать примеры к каждому пункту правила;*
- *рассказать, что нового узнали из параграфа и что уже было известно;*
- *подготовить ответы на вопросы, записанные на доске;*
- *подготовить самостоятельный анализ таблицы, данной в учебнике, составить свою таблицу и др.*

Наиболее трудным моментом в самостоятельной работе по учебнику является выделение главной мысли в изучаемом материале и сопоставление нового с ранее изученным. Такие задания можно предлагать лишь тогда, когда школьники имеют опыт самостоятельной работы с книгой. Во время работы учащихся с учебником учитель не может выключаться из процесса обучения. Он обязан внимательно следить за работой всего класса, направлять ее, вовремя оказывать помощь слабым учащимся.

Объяснение нового материала нужно планировать так, чтобы в него входило как можно больше самостоятельных заданий и дети, наблюдая, сами делали сопоставления, чтобы они подводились к самостоятельным выводам, сознательно усваивали формулировки изучаемых правил и определений. С этой целью изучение нового материала можно практиковать на материале самостоятельной работы учащихся (как метода обучения), которую они выполняли дома или в классе. Например, приступая к изучению сложных слов, учитель даст самостоятельную работу такого характера: списать с доски следующие слова, выделив в них корни (ниже приводим вид записи в тетради ученика).

Выполнив такое задание, дети сами смогут установить способы образования сложных слов, а, следовательно, и их правописание. Окончательному выводу правила предшествует организованная учителем

беседа, в процессе которой выясняются следующие вопросы:

1. *Чем отличаются слова первого столбика от слов второго? (Способом образования.)*
2. *Как образованы сложные слова в обоих случаях? (При помощи соединительных гласных о, е – в первом случае, без соединительных гласных – во втором.)*

Далее учащимся предлагается сделать вывод и подтвердить его примерами.

Приведем еще пример использования самостоятельной работы учащихся для объяснения нового материала. Перед изучением темы «Правописание н и nn в прилагательных, образованных от существительных» была предложена такая самостоятельная работа: от данных слов образовать прилагательные при помощи суффиксов, записанных в скобках:

*туман (-н-), авиация (-онн-), хозяйство (-енн-),
камень (-н-), станция (-онн-), болезнь (-енн-).*

Выполняя самостоятельную работу, учащиеся, в сущности, уже проделали и осмыслили все действия, необходимые для определения правила

о правописании nn в прилагательных. После самостоятельной работы проводится беседа, в процессе которой выясняется способ образования

прилагательных, выделяются суффиксы, и формулируется правило. Затем

учащиеся читают и закрепляют соответствующий материал по учебнику. При объяснении орфографического правила может быть и такой вид самостоятельной работы: учитель предлагает учащимся вспомнить определенное правило и по его образцу, после выполнения самостоятельной работы, сформулировать по аналогии новое правило. Так, перед объяснением правописания не с именами прилагательными было предложено такое задание (после повторения аналогичной темы о существительных):

1. *Списать с доски примеры на правописание существительных с не.*
2. *Образовать от них прилагательные с не, подобрать к ним имена существительные.*
3. *Сделать вывод о правописании не с прилагательными.*

Указанные виды самостоятельных работ рассчитаны на то, чтобы дети при направляющей роли учителя, дающего им пищу для размышлений и помогающего использовать ранее полученные знания для приобретения новых, могли подойти к самостоятельным выводам и формулировкам правил и определений. Важно, чтобы их содержание вызывало активную познавательную деятельность учащихся, необходимость сопоставлять одни явления с другими, устанавливать их сходство и различие. Такая мыслительная работа делает понимание более глубоким, а усвоение – более сознательным.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Национальная программа по подготовке кадров (утверждена Законом Республики Узбекистан от 29.08.97 г.), стр. 1
2. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. М Просвещение, 1990. 141 с.
3. Актуальные вопросы обучения иностранным языкам Иностранные языки в школе. М., 1988. №2.
4. М.Т.Баранов Методика преподавания русского языка. М., Просвещение 1990г.
5. Бим И.Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранному языку // ИЯШ. – 2001. – № 4

ОНА ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ДИДАКТИК ЎЙИНЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Давлетова Сабохат Атабековна

Шовот тумани 38 -сон мактаб

Она тили 2 -тоифа ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада она тили фаниларида дидактик ўйинлардан қандай фойдаланиш ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: фонетика, орфография, дидактик ўйинлар.

Ҳозирги даврда республикаимиз ижтимоий ҳаётидаги туб ижобий ўзгаришлар бошланғич синфлар она тили таълимининг олдида муҳим талаблар қўймоқда. Машғулотларни педагогик технологиялар асосида олиб бориш давлат таълим стандартлари талабларини бажариш, болаларнинг фикрлаш даражасини мунтазам равишда ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини тўла таъминлаш ана шу талаблар сирасига киради.

Она тили ўқитиш методикасида ўқувчиларнинг саводини чиқариш, грамматик тушунчаларни шакллантириш, уларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини оширишда қўлланадиган усуллар, машқлар вариантлари кўп.

Фонетик, грамматик. Орфографик тушунчаларни мустаҳкамлаш, нутқий малакани мукамал шакллантиришда методика фанидан белгиланган машқлар қаторида таълимий ўйинлар ҳам муҳим ўрин тутди. Таълимий ўйинларни боўқа машқ турларидан фарқи шуки. Бунда бир томондан, ўқувчиларнинг зерикаши, чарчоғига барҳам берилса, иккинчи томондан болаларнинг фикрлаш жараёни тезлашади, муаян белгиланган малакаларнинг муфассал шаклланиши осонлашади.

Маълумки ўқувчи қанча ёш бўлса, дарсларда қўлланадиган қизиқарли ўйин элементларишунчалик кўп бўлиши лозим. Чунки дарсда қўлланадиган дидактик ўйин, бир томондан айрим болалар табиатига хос бўлган қизиқувчанлик, шўҳлик каби хусусиятларига мувофиқ келса, иккинчи томондан, баъзи болалардаги одамовилик, индамаслик, уятчанлик каби жиҳатларини бартараф этиб боради. Демак, ўйин жараёни ўқувчи психологиясида кескин ўзгаришлар ясади. Ўйин давомида ўқувчи мавҳум грамматик орфографик тушунчалар моҳиятини англай бошлайди, унинг хотирасида кўпгина сўзлар учун умумий бўлган белгилар ўрин ола бошлайди, ёзма нутқидаги орфоэпик орфографик нуқсонлар камаяди.

Таълимий ўйинлар синф жамоасининг эркин тутишларини таъминлайди, дарснинг самарадорлиги ортади. Ўйинда кўпчилик ўқувчиларнинг фаол иштироки таъминланиб, рейтинг баллари қўйиб бориш имконияти туғилади. Ўйиннинг яна бир диққатга сазовор жойи шундаки, синфда иноқлик шиддат суради. Ўқувчилар бир бирларига ёрдам беришадисинф жамоаси жипслиги янада ортади.

Она тили дарсларида мазмунига кўра таълимий ўйинлар қуйидагича тасниф қилинади:

1. Фонетик график ўйинлар
2. Сўзясаш ўйинлари
3. Грамматик ўйинлар
4. Орфографик ўйинлар
5. Нутқ ўстириш ўйинлари

Таълимий ўйинлар ўтказилиши характериға кўра қуйидаги турларға ажратилади:

1. Оғзаки ўйинлар
2. Индамас ўйинлар
3. Ёзма ўйинлар.

Ўйинларни ташкил қилишда ўқитувчи қуйидаги тамойилларға амал қилиши лозим:

Ўйинлар қизиқарли, содда, тушунарли, аниқ бўлиши керак. Ўйин мавзуга мос, чуқур мазмунли бўлишлиги. Ўйинда иложи борича кўпроқ ўқувчи иштирок этилиши; Ўйин ўқувчиларни муаян кўникмалари ва малакаларини шакллантириш; Ўйин ғолибларини рағбатлантириб борилиши зарурлиги.

Дидактик ўйинлар ўқувчиларнинг ўзаро ва ўқитувчилар билан ҳамкорлигини мухтакамлашда беқиёс аҳамият касб этади.

“Ким кўп сўз билади” ўйинида ўқувчиларнинг луғат бойлигини ўстиришга ёрдам бера-

ди. Бунинг учун гуруҳ иккига бўлинади. Биринчи гуруҳ ўқувчилари тезлик билан доскага унли билан бошланадиган сўзларни ёзиш берилса, иккинчи гуруҳга эса ундош билан тугаган сўзлар берилади. Сўз ёзишдан тўхтаган ютқазган ҳисобланади.

“Сўз топ” Мазкур ўйинда ўқувчилар луғат устида ишлайдилар. Ўйин қоида­сига кўра ҳар бир ўқувчи сўз айтади кейинги ўқувчи давом эттиради. Масалан: *мактаб бола, анхор расм ва ҳакозо.*

Шунингдек бу ўйинда мавзуга оид сўзлардан ҳам фойдаланиш мумкин. Масалан, уй жиҳозларига оид сўзларни айтиш топшириғи берилганда, 1 ўқувчи: хонтахта; 2 ўқувчи: кўрпача; 3 ўқувчи:гилам;ва ҳакозо тарзда давом эттиради.

бир дарсда қизиқарли ўйинлар билан ўтказилса дарс янада қизиқарли ва мазмунли ўтилади. Она тили фанига меҳри ва қизиқиши орта боради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Қосимова К. 4 синфда она тили дарслари. Т. “Ўқитувчи”,1965й
2. Узлуксиз таълим.2009й.№5
3. “Бошланғич таълим” журна­ли 2012№6сон Тошкент
4. А.Ғаниев Садриддин Айнийнинг педагогик фаолиятиТ. “Ўқитувчи”,1965

РУССКИЙ ЯЗЫК И ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ

Дурдыева Наргиза Камилжановна

Машарипова Нодира Шавкатовна

Учителя русского языка и литературы

средней школы №18 город Ургенч

Хорезмской области

Аннотация: В данной статье представлена информация о русском языке и формировании языковой личности. Уровни языковой личности приведены.

Ключевые слова: Личность, языковая личность, Ю.Н. Караулов, три структурных уровня, вербально-семантический, когнитивный, прагматический.

Длительное время в науке сохраняется тенденция к наиболее глубокому изучению человека: его природы, внешности, внутреннего мира, менталитета и т.д. Одним из актуальных направлений исследования является осмысление феномена человека через естественные языки. Язык, в данном случае, не просто средство коммуникации, передачи и выражения мысли, а система, в которой оформляется концептуальный образ мира.

Личность, то есть конкретный человек, является носителем сознания, языка, обладает свободой воли, сложным внутренним миром и определённым отношением к судьбе, миру вещей и себе подобным. Это позволяет ему постоянно вступать в различного рода диалоги, быть активным творческим участником процесса коммуникации. Человек – существо социальное по своей природе и потому выступает как субъект социокультурной жизни, человеческое в человеке порождается его жизнью в условиях общества, в условиях созданной человеком культуры.

Интерес к личностному аспекту изучения языка существенно повысился в последние годы во всех дисциплинах, так или иначе связанных с языком, – не только в лингвистике, но и в психологии, философии, лингводидактике. Порой «языковая личность» оказывается тем стержневым, определяющим понятием, вокруг которого разворачивается обсуждение наиболее интересных на сегодня проблем общего и русского языкознания.

Понятие «языковая личность» образовано проекцией в область языкознания соответствующего междисциплинарного термина, в значении которого преломляются философские, социологические и психологические взгляды на общественно значимую совокупность физических и духовных свойств человека, составляющих его качественную определённость. Прежде всего под «языковой личностью» понимается человек как носитель языка, взятый со стороны его способности к речевой деятельности, т.е. комплекс

психофизических свойств индивида, позволяющий ему производить и воспринимать речевые произведения – по существу личность речевая.

Под «языковой личностью» понимается также совокупность особенностей вербального поведения человека, использующего язык как средство общения, – личность коммуникативная и, наконец, под «языковой личностью» может пониматься закреплённый преимущественно в лексической системе базовый национально-культурный прототип носителя определённого языка, своего рода «семантический фоторобот», составляемый на основе мировоззренческих установок, ценностных приоритетов и поведенческих реакций, отражённых в словаре – личность словарная, этносемантическая.

Первое обращение к языковой личности связано с именем немецкого ученого Й. Вейсгербера. В русской лингвистике первые шаги в этой области сделал В.В. Виноградов, который выработал два пути изучения языковой личности – личность автора и личность персонажа. О говорящей личности писал А.А. Леонтьев. Само понятие языковой личности начал разрабатывать Г.И. Богин, он создал модель языковой личности, в которой человек рассматривался с точки зрения его «готовности производить речевые поступки, создавать и принимать произведения речи». В широкий научный обиход данное понятие ввёл Ю.Н. Караулов, опираясь на которого можно сказать, что языковая личность – это человек, обладающий способностью создавать и воспринимать тексты, различающиеся:

- а) степенью структурно-языковой сложности;
- б) глубиной и точностью отражения действительности;

в) определённой целевой направленностью.

Ю.Н.Караулов разработал уровневую модель языковой личности с опорой на художественный текст. Языковая личность имеет три структурных уровня.

Первый уровень – вербально-семантический (семантико-строевой, инвариантный), отражающий степень владения обыденным языком.

Второй уровень – когнитивный, на котором происходит актуализация и идентификация релевантных знаний и представлений, присущих социуму (и/или языковой личности) и создающих коллективное и/или индивидуальное когнитивное пространство. Этот уровень предполагает отражение языковой модели мира личности, её тезауруса, культуры.

Третий уровень – высший уровень – прагматический. Он включает в себя выявление и характеристику мотивов и целей, движущих развитием языковой личности.

Следовательно, кодирование и декодирование информации происходит при взаимодействии всех трёх уровней «коммуникативного пространства личности» – вербально-семантического, когнитивного и прагматического.

Список использованной литературы:

1. Тиллябаева Л.Р. Русский язык в реальности и перспективе. Преподавание языка и литературы.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского как иностранного
3. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: Учебное пособие для вузов
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность — М., 1987
5. Габдулхаков Ф.А. О роли русского языка на современном этапе развития общества.

ДИАЛЕКТИЗМЫ И ИХ ВИДЫ

Жумабоева Сохиба Сапарбоевна

Учительница русского языка и
литературы школы номер 238
Учтепинского района г. Ташкента

Аннотация: В данной статье представлена информация диалектизмы и их виды.

Ключевые слова: русский язык, диалектизм, фонетические, морфологические, лексические, диалект, слово.

Лексика современного русского языка распадается на две основные группы: лексику общеупотребительную и лексику ограниченного употребления. К общеупотребительной лексике относятся слова, использование которых ничем не ограничено. В неё входят слова из разных областей жизни современного общества: политической, экономической, культурной, бытовой и т. д. В группе лексики ограниченного употребления выделяются, во-первых, слова, присущие тем или иным говорам, диалектам (так называемые диалектизмы); во-вторых, слова специальные – профессионально-терминологические, а также жаргонные (или арготические).

Говор, или диалект, – самая маленькая территориальная разновидность языка, на которой говорят жители одной деревни или нескольких близлежащих деревень. Различают диалект жителей северных областей (косуля – соха, лава – мостик, теплина – костёр) и южных областей (заказ – лес, козюля – земля, площадь – кусты).

Северорусское наречие составляют местные говоры, для которых характерно «оканье»; «Г» взрывное, «Т» твёрдое в окончаниях глаголов 3-го лица ед.ч. и мн.ч. настоящего и будущего времени. Конечно, в каждом из северорусских говоров имеются и другие диалектные особенности, нередко многочисленные и разнообразные.

К южнорусскому наречию относятся местные говоры, для которых характерно «аканье»; «Г» щелевое, «Т» мягкое в окончаниях глаголов 3-го лица. Понятно, что южнорусские говоры, как и говоры северорусские, не являются совершенно одинаковыми, имеют различия между собой. Но по указанным особенностям они, объединяясь в одно южнорусское наречие, заметно противопоставлены всем северорусским говорам.

Диалектные слова называются диалектизмами. Термин “диалектизм” включает в себя не только то, что относится к особенностям словарного состава того или иного диалекта, или говора, но и то, что составляет его фонетическую, словообразовательную или грамматическую особенность. Исходя из этого, выделяют диалектизмы:

-фонетические: вяселый (веселый), дамно (давно), энтот (этот), ламоц-ки (лямочки), Хвёдор (Фёдор);

- морфологические: видел своим глазами (видел своими глазами), нисёт (несёт), степя (степи), у мене (у меня), говорил с умным людям (говорил с умными людьми);

- лексические. Лексические диалектизмы неоднородны, в них могут быть выделены следующие группы: собственно лексические, лексико-семантические, этнографические и фразеологические. Собственно лексическими диалектизмами называются слова, которые совпадают с общелитературными по значению, но отличаются своим звуковым комплексом. Они называют те же понятия, что и тождественные им слова литературного языка, т. е. являются своего рода синонимами. Например: голицы, шубенки (сев.) – варежки; вёкша (сев.) – белка; стёжка (южн.) – дорожка; грёбовать (южн.) – брезгать, пренебрегать. Лексико-семантическими диалектизмами называются слова, совпадающие в написании и произношении с литературными, но отличающиеся от них своим значением. Подобные диалектизмы являются омофонами по отношению к словам литературным. Например: бодрый (южн., рязанск.) – нарядный, красиво убранный и бодрый (лит.) – полный сил, здоровый, энергичный; пыж (волжск.) – нос судна, самый перед его; пыж (сев.- вост.) – конопляная мякина и пыж (лит.) – пучок пеньки, ткани, бумаги для забивки заряда. Этнографические диалектизмы – слова, называющие предметы и явления, свойственные быту населения лишь данной местности и неизвестные в других областях или чем-то специфическим отличающиеся от них. Например: курлук (вост.) – вид дикой гречи в Сибири; дулейка (сев.) – ватная

кофта. Фразеологические диалектизмы – устойчивые словосочетания, известные в данном значении лишь в какой-то местности. Например: в скуку упасть – заскучать; как в соль сел – зачах; без смерти смерть – что-то трудное, тяжелое и др.

Длительное время местные говоры обогащали русский литературный язык. Они были теми ручейками и родниками, которые питали полноводную реку общерусского языка. Так, из диалектов в литературный язык пришли некоторые названия, связанные с циклом сельскохозяйственных работ, с наименованием народной одежды, названия рода занятий в разных промыслах. Например: высев, боронить, борозда, клубень, стог, копна, доярка, дояр, конопатить, омуль, беспечный, ворковать, дряблый, жерлица, жуткий, зазноба, земляника, корявый, лебезить, мямлить, мохнатый, назойливый, осторожный, пасмурный, подоплёка, смекалка, ухаб и многие другие

Список использованной литературы:

1. Валгина Н.С. и др. Современный русский язык.
2. Русская диалектология. Под ред. В.В. Колесова.
3. Русская диалектология. Под ред. Н.А. Мещерского.
4. Русская диалектология. Под ред. П.С. Кузнецова.
5. Габдулхаков Ф.А. О роли русского языка на современном этапе развития общества.

ИНГИЛИЗ ТИЛИ ЎРГАТИШДА ТАЛАФФУЗНИНГ АҲАМИЯТИ, ЎРНИ ВА ДАСТУР ТАЛАБИ

Саидова Мохира Маримбаевна

Янгибозор тумани 1 сон мактаб

1 тоифа ингилиз тили ўқитувчиси

Норматова Камола Йўлдошевна

мутахассис ингилиз тили ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада ингилиз тили фонетикасини ва талаффуз қилишнинг аҳамияти ҳақида сўз боради

Калит сўзлар: фонетика, монофтонг, дифтонг, интонация.

Инсон қанчалик кўп тил билса унинг дунё қараши фикирлаши ортиб боради. Халқимиз бежизга “Тил билган эл билар” деб айтмаган. Чунки ҳар бир тил ўрганилганда битта миллатни халқни ўрганамиз ва ўша тилни ўрганишда, албатта талаффуз муҳим аҳамиятга эга. Агар талаффузимиз яхши бўлса, гапни тушиниш тушинтириб бериш ҳам яхши бўлади. Агар талаффузимиз яхши бўлмаса, гапни тушуниш ва тушунтириб бериш яхши бўлмайди.

Ингилиз тили фанида “фонетика”ни ўрганишда жуда катта эътибар бериш керак. Чунки “фонетика” даги унли, ундош, жарангли, жарангсиз товушлар, нутқ сузларнинг талаффузи, монофтонг, дифтонглар, интонация(оханг), урғу ва бошқа жуда кўп фонетикага оид сўзлар терминлар ингилиз тилини ўрганишда асосий манба ҳисобланади.

Демак ўқувчи инициализ тили фонетикасини бошқа бўлимлар билан бирга пухта ўзлаштириб олса, келажакда чет давлатлари билан ҳамкорлик қилишда, таржимон бўлишда айнан мана шу бўлим асосий таянч бўла олади. Фонетика бўлими тил ўрганишнинг бошланғич поғонаси ҳисобланади. Мактабларда фонетика алоҳида фан сифатида ўқитилмайди. Лекин ингилизча талаффуз ўргатилади. Талаффуз нутқнинг тинглаб тушинишига, гапиришига, ўқиб тушунишига, ёзма нутқига ҳам таъсир қилади. Уларни қуйидагиларда кўриш мумкин:

A) white ўрнига wide

It ўрнига eat

Pot ўрнига port

Send ўрнига sent

B) build ни built

Spend ни spent

Get ни got

Деб талаффуз қилиниши сўзларнинг маъносини ўзгартиради, ўқувчи тинглаб, бошқа маъно, мазмунни тушунади. Ўқувчи талаффуз қилиши учун урғу, ритм, охангни яхши билиши керак, улар мазмунга таъсир қилади. Ўқувчи ўзи нотўғри талаффуз қилса ёки нотўғри талаффуз эшитса, уни ёзишга ҳам таъсир қилади. Айниқса, ўқувчи тинглаб товушни ва товуш бирикмаларни талаффуз таний олмаса диктантни ҳато ёзади. Ўқитувчи буларни ҳисобга олиши зарур. Ўрта мактаб дастурида талаффуз материаллари синфлар бўйича тақсимлаб берилган. Дастур талаби бўйича ингилизча талаффузни ўргатиши апроксимация тамойилига асосланади. 1) Ўргатилган ингилизча товушларни ва оханг моделларини чегаралашни; 2) мумкин қадар ингилизларнинг талаффузига яқинроқ қилиб ўқувчиларни ингилизча талаффуз қилишга ўргатиш каби тамойилларни ўз ичига олади. Ингилизча талаффуз қилишни ўргатишда адабий талаффуз асос қилиб олинади. Бунда 2 хил талаффуз услуби мавжуд: 1) тўлиқ 2) қисқа услуб мавжуд. Тўлиқ талаффуз услуби Буюк Британиянинг радио, мактаб, университетларида, театр, киноларда, матбуотда қўлланиладиган талаффуздир. У ҳамма ритмик гуруҳларни, товушларни равшан талаффуз қилишни кўзда тутди. Талаффуз материали билан ўқувчиларни таништириш учта метод орқали амалга оширилади: 1) метод. Товуш талаффузини тинглаб, айнан ўзини қайтартириш ёки тақлид қилиб ўргатиш методи. Бу қуйидагича ўтказилади: 1) Янги товуш сўзда ёки нутқ намунасида ўқитувчи томонидан талаффуз қилинади 2) ўқитувчи товушни ажратиб олиб (харф ёки транскрипция орқали) доскада кўрсатади. 3) Ўқитувчи ўқувчилар билан биргаликда жўр булиб қайта қайта такрорлайди.

2 метод: Тушунтириш методи. Бу метод асосан она тилидаги товушлар билан қисман

ўхшаш умуман йўқ бўлган товушларни ўргатишда қўлланилади. Бунда ўқитувчи талаффуз қилишдан олдин уни хусусиятларини тушунтириб беради сўнг талаффуз қилади.

3 метод: анализ ёки таҳлил қилиш методи. Бу методда она тилида умуман йўқ товушларни чуқур таҳлил қилиб талаффуз қилинади. Ўқувчилар якка якка ҳолда талаффуз қилишади. Талаффуз қилиш босқичларин Г Р Рогова қуйидагича машқларга бўлди: 1) Тинглаш 2) Қайта талаффуз қилиш 3) таний олиш 4) репродукция машқларига бўлади.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки ингилиз тилини ўрганишда “фонетика” яъни талаффуз қилиш босқичи нихоятда катта аҳамиятга эга. Ўқувчи қанчалик талаффуз қилишни ўргана борса шунча мукаммалашади. Ўрганиш осонлашади. Ўқувчиларда қизиқиш орта боради.

Фойдаланилган адабиётлар

- 1) Джалилов Д.Д. “Teacher”s guide Книга для учителя к учебнику английского языка для 7 класса узбекской школы Т.,1977
- 2) Рогова Г.В Изучение фонетики английского языка М., 1998г
- 3) “Бошланғич таълим” журнали 2012№6сон Тошкент
- 4) А.Ғаниев Садриддин Айнийнинг педагогик фаолиятиТ. “Ўқитувчи”,1965

ЎЗБЕК ТАРЖИМАШУНОСЛИК ТАРИХИ ВА АҲАМИЯТИ

Собирова Махфуза Замонбек қизи ,
Янгиариқ тумани 20-сон мактаб
2 тоифа ингилиз тили ўқитувчиси
Ибадуллаев Жасурбек Озимбаевич
Рус тили 2 тоифа ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада 20 аср ўзбек таржимашунослигига бағишланади.

Калит сўзлар: таржимашунослик, таржима тарихи, бадий таржима

Ҳозирги даврда республикаимиз ижтимоий ҳаётидаги туб ижобий ўзгаришлар хорижий тилларни таълимининг олдига муҳим талаблар қўймоқда. Машғулотларни педагогик технологиялар асосида олиб бориш давлат таълим стандартлари талабларини бажариш, болаларнинг фикрлаш даражасини мунтазам равишда ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини тўла таъминлаш ана шу талаблар сирасига киради.

Таржима масалалари антик дунё тарихидан бошлаб ривожланган. Қадимги Юнонистон олимлари таржима назариясига катта эътибор беришган. Таржимонлик назарияси фан сифатида 20 асрнинг иккинчи ярмида фан сифатида шаклланган. Ҳар бир юртда таржима ишларига эътибор қай тарзда йўлга қўйилгани, ўша юртда мазкур соҳа бўйича чоп этилган ишлар билан боғлиқ. Шу нуқтаи назардан Ўзбекистонда 20 асрнинг биринчи чоп этилган ишлар ҳам эътиборга лойиқ. Масалан, 1932 йили Санжар Сиддиқ чоп эттирган “Адабий таржима асослари” китоби, ўша пайтдаги муҳим ишлардан биридир. 1936- йили мазкур китоб муаллифи уни қайта ишлаб ва тўлдириб “Адабий таржима санъати” сарлавҳаси остида чоп эттирган.

1936- йилда “ Литература и искусство Узбекистана” газетасининг 4 сониди ёзувчи ва таржимон М.Салъе “О художественном переводе” сарлавҳали мақоласи чоп эттирган. Ушбу мақола шу газетанинг 1939 йилга 5 сониди ҳам чоп этилган. Бу ҳол ўша пайтда Ўзбекистонда лотин ёзуvidан кирилл ёзувигига ўтилгани билан боғлиқ бўлган бўлиши ҳам эҳтимолдан ҳоли эмас. 1961- йилда Ўзбекистонда таржимонлик соҳасига оид яна икки муҳим воқеа рўй беради: 1. Ғ Саломовнинг (1932- 2000) “рус тилидан ўзбекчага мақол, матал ва идиомаларни таржима қилиш масаласига доир” китобини чоп эттиради. 2. “Таржима санъати” мақолалар тўпламининг 1 китоби нашр этилади.

Жуманиёз Шариповнинг “Ўзбекистонда таржима тарихидан” асари араб, форс ва рус тилларидан ўзбек тилига таржима қилиш тарихини ёритиш қўйилган биринчи қадамдир. Ушбу асарнинг қўлами жуда кенг, унда минг йиллик таржима тарихининг қисқача очерки берилган.

Мана шундай кенг қўламдаги ишлар ўзбек таржимашунослигининг халқаро миқёсидаги мавқеини янада ошириб борган. Жумладан, Ғ. Саломов соҳага оид илмий ижодий фаолияти давомида, Халқаро таржимонлар федерациясининг ўша пайтлардаги президенти Пьер Франсуа Кайе, Словакия Фанлар академияси профессори, қиёсий адабиётшунослик соҳасининг етук мутахассиси Диониз Дюришин, Таржимашунослик ва туркий тиллараро таржималар бўйича тадқиқотлари туфайли, Ўзбекистонда кўп бўлган Озарбайжон олими Байрам Хорун ўғли Тоҳирбеков уларнинг илми ва амалиётига оид муҳим мақолаларни “Таржима санъати ” мақолалар тўпламида мунтазам нашр эттириб борган.

Таржимашунослик фанига эътибор айниқса ўзбек тилига давлат тили мақоми берилгандан бошлаб ривожланишининг янги босқичига кўтарилди. Ўзбекистон фидойи олими Ғайбуллоҳ ас Салом илмий раҳбарлигида кўплаб тадқиқотчилар ва олимлар таржима назарияси, қиёсий адабиётшунослик, қиёсий тилшунослик, адабий алоқаларга оид мавзулар бўйича номзодлик ва докторлик диссертацияларни ҳимоя қилишган. Мана шундай кенг қамровли саъй ҳаракатлар эвазига ушбу олимлардан бизга бебаҳо китоб ва таржимонликка оид қўлланмалар қолган.

Шу ўринда 2012 йил июнида Ўзбекистон ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган таржима амалиёти масалалари муҳокамасида, раҳматли адабиётшунос ва таржимашунос олим М.Холбеков сўзга чиқиб Саломовнинг “Тил ва таржима” китоби ҳақида шундай фикр

билдирди:

“Бу китоб шундай яхши ёзилганки, агар унинг муаллифи ўзидани фақат китобни қолдирганида ҳам, шунинг ўзи ҳам буюк таржимашунос олим сифатида эътироф этилиши учун етарли бўлиши мумкин эди” деб ҳаққоний баҳолаган. Дарҳақиқат Юртимизда таржима ишлари бўйича ҳозирги кунда кенг кўламли ишлар олиб борилмоқда. Китоб расталарида жаҳон дурдоналари булган барча хорижий асарларни ўзбек тилида сотиб олиш мумкин.

Кутубхоналарда жавонлар барча хорижий муаллифларнинг китоблари ўзбек тилига таржима қилинган. Бундай саъй ҳаракатлар натижасида ўқувчиларда бадий адабиётга қизиқиш янада ортади. Ўқувчи хорижий тилни ўрганганда ўша тилнинг маданияти билан ҳам қизиқади. Шунда дастлаб ўзбек тилига таржима қилинган асарни ўқиб чиқиб сўнгра асл ўзининг тилида (хорижий) ўқиб чиқади. Шунда ўқувчи қанчалик хорижий тилни ўзлаштирди ва эгаллади сўз бойлиги ортиши ҳам кенгая боради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Хошимов Ў.Ёкубов И. Ингилиз тили ўқитиш методикаси.Т.: Шарқ 2003
2. Узлуксиз таълим. 2009 й. №5
3. “Бошланғич таълим” журнали 2012№6сон Тошкент
4. А.Ғаниев Садриддин Айнийнинг педагогик фаолиятиТ. “Ўқитувчи”,1965

РОЛЬ КРУЖКОВОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

Уринова Зайнура Иззатиллаевна

Учительница русского языка и
литературы школы номер 238

Учтепинского района г. Ташкента

Аннотация: В данной статье предлагается рассмотреть вопрос о значении и роли кружковой работы в развитии творческих способностей учащихся, посредством развития навыков самостоятельной работы повышать качество подготовки учеников к учебным предметам.

Ключевые слова: школа, ученик, учитель, творческий подход, творческие способности, творческий потенциал, кружковой работы.

В современных условиях в школах учителю, чтобы заинтересовать учеников предметом, мало им предоставления готовых учебных материалов для усвоения урока. И здесь немаловажную роль играет привлечение детей к кружковым занятиям. Кружковые работы дают возможность учащимся в полной мере раскрыться и продемонстрировать свои творческие способности и умения. Здесь каждый ученик имеет возможность выбрать дело по душе, проявить себя, ставить проблемы и находить пути их решения вместе с другими учениками. Ученика могут заинтересовать какие-либо определенные вопросы, которые возникают на уроке, но там он загнут в рамки урока и не может раскрыться. А на кружковых занятиях интересующий его вопрос может быть развит, углублен и решен. В кружках для ученика больше простора для развития его творческого потенциала. Предметный кружок отличается более гибкая организация работы учащихся по сравнению с факультативными занятиями.

Одно из первых педагогических требований, предъявляемых к процессу обучения с точки зрения творческого мышления, состоит в том, чтобы ни в коем случае не подавлять индивидуальность ученика. Часто встречаются педагогические ситуации, когда учащиеся, высказав догадку или предположение, не могут их логически обосновать. Тем не менее, их необходимо поощрить за попытку использовать интуицию и направить на дальнейший логический анализ выдвинутой идеи.

Для того чтобы у учащихся развивался творческий потенциал, необходимо формировать у них уверенность в своих силах, веру в способность решать творческие задачи. Тот, кто верит в себя, может достичь желаемого успеха. Развивать воображения и не подавлять склонность к фантазированию, даже если оно иногда граничит с выдачей выдумки за истину, особенно на начальных этапах обучения.

Целью кружковой работы является создание благоприятных условий для максимально эффективного, целостного развития личности ребенка, то есть создание условий для раскрытия и развития таланта, совершенствование умений и навыков, полученных на уроках; повышение мастерства и развитие творческих способностей учащихся.

Игра вносит разнообразие в повседневную учебную деятельность, способствуя развитию интереса учащихся к предмету. Она стимулирует умственную деятельность учащихся, тренирует мышление, укрепляет память, внимание, развивает познавательный интерес к предмету.

Эти дидактические игры можно использовать на уроках.

Игра «Четвертый лишний»

В столбцах даются слова. Ученики должны их сгруппировать в одну группу и найти лишнее.

Дедушка	Собака	Ручка	Зима
Сестра	Лев	Портфель	Ноябрь
Дядя	Овца	Вилка	Лето
Учитель	Корова	Дневник	Весна

Игра «От каждой буквы – столбик слов»

Ученики делятся на несколько команд. Учитель пишет на доске одно и то же слово столько раз, сколько команд будет участвовать. С каждой команды выходит по одному представителю и пишут по вертикали слова, которые начинаются с букв, составляющих записанное учителем слово.

Игра «Шифровальщики»

Играют в парах. Один – шифровальщик, другой – отгадчик. Шифровальщик задумывает слово и шифрует его.

рагаду – радуга	зоонкв – звонок
ранкадаш – карандаш	шинама - машина
кьоник - коньки	кнеднив – дневник

Важная роль этих занимательных игр состоит в том, что они способствуют снятию напряжения и страха ученика, они не почувствуют свою собственную несостоятельность, создает положительный настрой в классе. Ученик с удовольствием выполняет любые задания учителя. Учитель же, в свою очередь, стимулирует правильную речь ученика как устную, так и письменную.

В кружках проводятся так же занятия разного типа: проведение литературных вечеров, викторины, различных конкурсов, обсуждение произведений литературы, инсценировки, экскурсии, проектная деятельность, изготовление поделок, конкурсы детских рисунков, выставки и предметные фестивали. Проведения этих мероприятий рассчитаны на одновременный охват многих обучающихся, им свойственна торжественность, яркость, красочность, эмоциональное воздействие на детей и подростков. Массовая работа таит в себе большие возможности активизации учащихся и развития их творческого потенциала.

Использованная литература

1. Бенедский А.В Организация кружковой работы с детьми и подростками по изобразительному искусству в клубе: Методическое пособие.
2. В.А. Заверотов «Кружок, где всем интересно».
3. Б.П.Никитин «Развивающие игры».
4. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей.

РОЛЬ ИГР В ОБУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В УЗБЕКСКИХ ШКОЛАХ

Хўжаев Ўктамбой Давлетович

Учитель русского языка и
литературы средней школы № 31
Хазараспского района Хорезмской области

Аннотация: Предлагаемая работа раскрывает необходимость использования дидактических и других видов игр на уроках русского языка, так как русский язык в узбекских классах считается иностранным и для усвоения тем необходимы ролевые и ситуативные игры.

Ключевые слова: активная форма обучения, игровые технологии, активизация учебного процесса, повышение познавательной активности.

В настоящее время школа нуждается в такой организации своей деятельности, которая обеспечила бы развитие индивидуальных способностей и творческого отношения к жизни каждого учащегося, внедрение различных инновационных учебных программ, реализацию принципа гуманного подхода к детям. Иными словами, школа чрезвычайно заинтересована в знании об особенностях психического развития каждого конкретного ребенка. И не случайно все в большей степени возрастает роль практических знаний в профессиональной подготовке педагогических кадров.

В современной школе возникает насущная потребность в расширении методического потенциала в целом, и в активных формах обучения в частности. К таким активным формам обучения, недостаточно освещенным в методике преподавания русского языка, относятся игровые технологии.

Игру как метод обучения, передачи опыта старших поколений младшим люди использовали с древности. Широкое применение игра находит в народной педагогике, в дошкольных и внешкольных учреждениях.

В современной школе, делающей ставку на активизацию и интенсификацию учебного процесса, игровая деятельность используется в следующих случаях:

- в качестве самостоятельных технологий для освоения понятия, темы и даже раздела учебного предмета;
- как элемент общей технологии;
- в качестве урока или его части (введение, контроль);
- как технология внеклассной работы.

Игровые технологии являются одной из уникальных форм обучения, которая позволяет сделать интересными и увлекательными не только работу учащихся на творческо-поисковом уровне, но и будничные шаги по изучению русского языка. Занимательность условного мира игры делает положительно эмоционально окрашенной монотонную деятельность по запоминанию, повторению, закреплению или усвоению информации, а эмоциональность игрового действия активизирует все психические процессы и функции ребенка. Другой положительной стороной игры является то, что она способствует использованию знаний в новой ситуации, таким образом, усваиваемый учащимися материал проходит через своеобразную практику, вносит разнообразие и интерес в учебный процесс.

Любая технология обладает средствами, активизирующими и интенсифицирующими деятельность учащихся, в некоторых же технологиях эти средства составляют главную идею и основу эффективности результатов. К таким технологиям можно отнести игровые технологии. Именно их я буду использовать на уроках русского языка, например: игра «Составление предложений». Эта игра развивает способность быстро устанавливать разнообразные, иногда совсем неожиданные связи между привычными предметами, творчески создавать новые целостные образы из отдельных разрозненных элементов. Берутся наугад три слова, не связанных по смыслу, например «цветок», «карандаш» и «девочка». Надо составить как можно больше предложений, которые обязательно включали бы в себя эти три слова (можно менять их падеж и использовать другие слова). Ответы могут быть простыми, сложными, с выходом за пределы ситуации, обозначенной тремя исходными словами, и введением новых объектов и творческими, включающими эти

предметы в нестандартные связи.

Дидактические игры – более привычный для учителя метод обучения и вид игровой деятельности. Они делятся на наглядные (игры с предметами), а также словесные, в которых предметы не используются. Среди дидактических выделяются сюжетные игры, например «Магазин», «Почта», где в рамках заданного сюжета дети не только решают дидактическую задачу, но и выполняют ролевые действия. Цель игры – показать значение и сущность дидактической игры, которая используется на уроках обучения грамоте. Главное значение этих игр в следующем: значительно повышается познавательный интерес младших школьников к обучению грамоте; каждый урок становится более ярким, необычным, эмоционально насыщенным; активизируется учебно-познавательная деятельность младших школьников; развивается положительная мотивация учения, произвольное внимание, увеличивается работоспособность.

Рассмотрим сущность дидактической игры. Данный вид игры представляет собой сложное, многоплановое педагогическое явление, не случайно её называют и методом, и приемом, и формой обучения, и видом деятельности, и средством обучения. Мы исходим из того, что дидактическая игра – это метод обучения, в процессе которой в игровой ситуации решаются учебно-воспитательные задачи. Место игры в структуре урока зависит от той цели, с которой ее использует учитель.

Например, в начале урока дидактическая игра может применяться для подготовки учеников к восприятию учебного материала, в середине – с целью активизации учебной деятельности младших школьников или закрепления и систематизации новых понятий.

Дидактическая игра, являясь методом обучения, предполагает две стороны: учитель объясняет правила игры, подразумевающие учебную задачу; а учащиеся, играя, систематизируют, уточняют и применяют полученные ранее знания, умения, навыки, у них формируется познавательный интерес к предмету. В начальной школе могут быть и игры, в которых дети приобретают знания.

Главным условием для проведения любых игр с правилами является наличие у школьников представлений, необходимых для соблюдения правил игры. Поэтому дидактические игры целесообразно организовывать не в начале изучения темы, когда знания детей еще недостаточны, а в конце, когда требуется проверить, что усвоено хорошо, а что требует повторения.

Какой же вклад вносит дидактическая игра в развитие учебной деятельности?

Игры с правилами всегда имеют учебную задачу, которую нужно решить. В процессе этих игр ребенок усваивает систему эталонов сенсорных, этических, практических и других, уточняет свои знания об окружающем мире, учится применять их в других ситуациях. Игру с учением может объединять один и тот же способ действия, например, классификация, сравнение, анализ и др. Игры с правилами, так же как и учебная деятельность, обязательно дают положительный результат, развивают самоконтроль и самооценку. Таким образом, компоненты учебной деятельности совпадают со структурой игры с правилами. Исходя из вышесказанного, я предлагаю преподавателям применять дидактические игры на уроках. Я уверена, эффективное применение игр даст свой результат.

Список литературы:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. Методические основы. М.: Просвещение, 2002. - 192 с.
2. Бадмаева Д. Д. Активизация учебной деятельности школьников при использовании дидактических игр: Дис. Кпн.: Улан-Удэ, 2004 - 187 с.

ИНГИЛИЗ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Каландарова Саодат Нарбоевна,

Янгиариқ тумани 20-сон мактаб

2-тоифа ингиллиз тили ўқитувчиси

Каримова Ширин Ўринбоевна

ингиллиз тили мутахассис ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада ингиллиз тили фаниларида педагогик технологиялардан қандай фойдаланиш ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: фонетика, орфография, дидактик ўйинлар.

Ҳозирги даврда республикаимиз ижтимоий ҳаётидаги туб ижобий ўзгаришлар хорижий тилларни таълимнинг олдиға муҳим талаблар қўймоқда. Машғулотларни педагогик технологиялар асосида олиб бориш давлат таълим стандартлари талабларини бажариш, болаларнинг фикрлаш даражасини мунтазам равшда ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини ўстириб бориш, ўқувчиларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини тўла таъминлаш ана шу талаблар сирасига киради.

Чет тили ўқитиш методикасида ўқувчиларнинг саводини чиқариш, грамматик тушунчаларни шакллантириш, уларнинг нутқий ва имловий саводхонлигини оширишда қўлланадиган усуллар, машқлар вариантлари кўп.

Фонетик, грамматик. Орфографик тушунчаларни мустаҳкамлаш, нутқий малакани мукамал шакллантиришда методика фанидан белгиланган машқлар қаторида таълимий ўйинлар ҳам муҳим ўрин тутати. Таълимий ўйинларни бошқа машқ турларидан фарқи шуки. Бунда бир томондан, ўқувчиларнинг зерикаши, чарчоғига барҳам берилса, иккинчи томондан болаларнинг фикрлаш жараёни тезлашади, муаян белгиланган малакаларнинг муфассал шаклланиши осонлашади.

Маълумки ўқувчи қанча ёш бўлса, дарсларда қўлланадиган қизиқарли ўйин элементлари шунчалик кўп бўлиши лозим. Чунки дарсда қўлланадиган дидактик ўйин, бир томондан айрим болалар табиатиға хос бўлган қизиқувчанлик, шўхлик каби хусусиятларига мувофиқ келса, иккинчи томондан, баъзи болалардаги одамовилик, индамаслик, уятчанлик каби жихатларини бартараф этиб боради. Демак, ўйин жараёни ўқувчи психологиясида кескин ўзгаришлар ясайди. Ўйин давомида ўқувчи мавҳум грамматик орфографик тушунчалар моҳиятини англай бошлайди, унинг хотирасида кўпгина сўзлар учун умумий бўлган белгилар ўрин ола бошлайди, ёзма нутқидаги орфоэпик орфографик нуқсонлар камаяди.

Таълимий ўйинлар синф жамоасининг эркин тутишларини таъминлайди, дарснинг самарадорлиги ортади. Ўйинда кўпчилик ўқувчиларнинг фаол иштироки таъминланиб, рейтинг баллари қўйиб бориш имконияти туғилади. Ўйиннинг яна бир диққатға сазовор жойи шундаки, синфда иноқлик шиддат суради. Ўқувчилар бир бирларига ёрдам беришади синф жамоаси жипслиги янада ортади.

Хорижий тилларни ўргатишда таълимий ўйинлар қуйидагича тасниф қилинади:

1. Маруза.
2. Мисол келтириш
3. Намойиш қилиш
4. Бахс мунозара
5. Савол жавоблар

Ўйинларни ташкил қилишда ўқитувчи қуйидаги тамойилларға амал қилиши лозим: Ўйинлар қизиқарли, содда, тушунарли, аниқ бўлиши керак. Ўйин мавзуга мос, чуқур мазмунли булишлиги. Ўйинда иложи борича кўпроқ ўқувчи иштирок этилиши; Ўйин ўқувчиларни муаян кўникмалари ва малакаларини шакллантириш; Ўйин ғолибларини рағбатлантириб борилиши зарурлиги. Савол жавоб ва расмли ўйинлар (Discussion) усули дарсларни янада мазмунли ва қизиқарли ўтишиға имкон беради. Ўқувчи қўрқмай ўз фикрини айта олиши керак. Дидактик ўйинлар ўқувчиларнинг ўзаро ва ўқитувчилар билан ҳамкорлигини мухтакамлашда беқиёс аҳамият касб этади.

“Ким кўп сўз билади” ўйинида ўқувчиларнинг луғат бойлигини ўстиришга ёрдам беради. Бунинг учун гуруҳ иккига бўлинади. Биринчи гуруҳ ўқувчилари тезлик билан доскага унли билан бошланадиган сўзларни ёзиш берилса, иккинчи гуруҳга эса ундош билан тугаган сўзлар берилади. Сўз ёзишдан тўхтаган ютқазган ҳисобланади.

Ингилиз тилини ўқитиш усулларида яна бири замонавий интерактив усулидир. Унда дарс жараёнида янги грамматик мавзу эълон қилиниб, ўқитувчи уни турли йўллار билан аввалги мавзу билан таққослаб тушунтиради. Фонетик машғулотда эса асосан, аудиомагнитдаги суҳбатга айнан мос бўлган сўзлар тушириб қолдирилган қоғоздаги матн тўлдирилади. Матн тингланиб янги иборалар ёдда сақланиб борилади ва шу орқали ўқувчиларнинг тинглаб тушиниш кўникма ва малакалари шаклланиб боради.

Шунингдек бу ўйинда мавзуга оид сўзлардан ҳам фойдаланиш мумкин. Масалан, уй жиҳозларига оид сўзларни айтиш топшириғи берилиш мумкин.

Хар бир дарсда қизиқарли ўйинлар билан ўтказилса дарс янада қизиқарли ва мазмунли ўтилади. Чет тили фанига меҳри ва қизиқиши орта боради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Хошимов Ў.Ёқубов И. Ингилиз тили ўқитиш методикаси.Т.: Шарқ 2003
2. Узлуксиз таълим.2009й.№5
3. “Бошланғич таълим” журнари 2012№6сон Тошкент
4. А.Ғаниев Садриддин Айнийнинг педагогик фаолиятиТ. “Ўқитувчи”,1965

HOW TO INTEGRATE STEAM IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM

Abdullayeva Zuhra,
teacher of school No. 32,
Bagat district, Khorezm region.
Phone: +998993302933

Annotation: *In this thesis I explain why an integrated approach is useful, and how to integrate STEAM with your day to day teaching. The world is integrated, so teaching should be too. No learning takes place in a vacuum. Instead, students should always be using their knowledge of the world to connect ideas. This is especially true when it comes to STEAM subjects – science, technology, engineering, art and design and maths.*

Key words: *STEAM approach, science, technology, engineering and maths.*

Most people understand how STEM (science, technology, engineering and maths) subjects are connected. But for students to develop STEM skills, we need to integrate these subjects with the arts – and vice versa. The arts is an umbrella term for things like dance, music, drama, movement, painting, drawing, crafting, sculpture, and design. And as we mentioned above, scientists, technology developers, engineers and mathematicians need to be creative to innovate. Artists also need to observe, hypothesise and experiment – which in many ways is similar to a scientific process.

There are lots of benefits to creating connections across STEAM subjects and content areas in your curriculum. For example: Our brains are wired to make connections. When we connect two pieces of information in our brain, we are much more likely to understand, remember, and be able to apply this knowledge.

So, combining subjects mimics real life and prepares the brain for a world in which knowledge is integrated.

How to integrate STEAM in your language classes

1. Connecting STEAM subjects

STEAM subjects should facilitate interdisciplinary learning and always go hand-in-hand. For example, if you're teaching your learners about patterns in English, you could make connections between patterns in odd and even number sequences (maths) and patterns in sound waves (science). And you could bring in patterns in buildings (engineering), patterns used for coding (technology) and dance choreographies or abstract paintings (art). Find out how to plan a successful STEAM lesson.

2. Connecting STEAM and language

Learning objectives are a good starting point to develop STEAM connections. For example, when teaching the topic of animals and their habitats, there are lots of STEAM connections you can make. For example, you could ask students to build a habitat for an animal (engineering), decorate the habitat (art and design) and include what that animal needs to survive (science). You could then have students present their habitat creation to the rest of the class – practicing their English language presentation and speaking skills. Depending on their proficiency level, learners can also learn language skills used by a range of STEAM professions. Take a scientist, for example. These language skills include listening to others and negotiating, reading and interpreting text or data, writing down hypotheses, labelling designs, recording data, sharing explanations, communicating ideas and solutions, and publishing results.

3. Connecting STEAM and literature

You might decide to connect a STEAM challenge to a storybook you are reading in class. There are lots of books that develop creativity, thinking skills, critical thinking, and scientific thinking. For example, if you are reading *The Very Hungry Caterpillar* with your students, you can have them make the tiniest or biggest caterpillar they can out of different materials like bottle tops or egg cartons.

4. Connecting STEAM and Project-based learning

Project-based learning (PBL) helps learners identify a problem, generate other questions to research, think of solutions and present their ideas. And this process helps them make connections among different areas. Sounds a lot like STEAM, doesn't it? STEAM is all about discovery and problem solving. So, it's a great match for project-based learning.

References

1. Aho, A. V. (2012). Computation and computational thinking. *Computer Journal*, 55(7):832 – 835.
2. Antola Crowe, H., Brandes, K., Davison Avilés, B., Erickson, D. & Hall, D. (2013). Transdisciplinary teaching: Professionalism across cultures. *International Journal of Humanities and Social Science* 3(13).

HOW TO INTEGRATE STEAM IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM

Masharipova Ruxsora,
teacher of school No. 49,
Bagat district, Khorezm region.
Phone: +998992123414

Annotation: *In this thesis I explain why an integrated approach is useful, and how to integrate STEAM with your day to day teaching. The world is integrated, so teaching should be too. No learning takes place in a vacuum. Instead, students should always be using their knowledge of the world to connect ideas. This is especially true when it comes to STEAM subjects – science, technology, engineering, art and design and maths.*

Key words: *STEAM approach, science, technology, engineering and maths.*

Most people understand how STEM (science, technology, engineering and maths) subjects are connected. But for students to develop STEM skills, we need to integrate these subjects with the arts – and vice versa. The arts is an umbrella term for things like dance, music, drama, movement, painting, drawing, crafting, sculpture, and design. And as we mentioned above, scientists, technology developers, engineers and mathematicians need to be creative to innovate. Artists also need to observe, hypothesise and experiment – which in many ways is similar to a scientific process.

There are lots of benefits to creating connections across STEAM subjects and content areas in your curriculum. For example: Our brains are wired to make connections. When we connect two pieces of information in our brain, we are much more likely to understand, remember, and be able to apply this knowledge.

So, combining subjects mimics real life and prepares the brain for a world in which knowledge is integrated.

How to integrate STEAM in your language classes

1. Connecting STEAM subjects

STEAM subjects should facilitate interdisciplinary learning and always go hand-in-hand. For example, if you're teaching your learners about patterns in English, you could make connections between patterns in odd and even number sequences (maths) and patterns in sound waves (science). And you could bring in patterns in buildings (engineering), patterns used for coding (technology) and dance choreographies or abstract paintings (art). Find out how to plan a successful STEAM lesson.

2. Connecting STEAM and language

Learning objectives are a good starting point to develop STEAM connections. For example, when teaching the topic of animals and their habitats, there are lots of STEAM connections you can make. For example, you could ask students to build a habitat for an animal (engineering), decorate the habitat (art and design) and include what that animal needs to survive (science). You could then have students present their habitat creation to the rest of the class – practicing their English language presentation and speaking skills. Depending on their proficiency level, learners can also learn language skills used by a range of STEAM professions. Take a scientist, for example. These language skills include listening to others and negotiating, reading and interpreting text or data, writing down hypotheses, labelling designs, recording data, sharing explanations, communicating ideas and solutions, and publishing results.

3. Connecting STEAM and literature

You might decide to connect a STEAM challenge to a storybook you are reading in class. There are lots of books that develop creativity, thinking skills, critical thinking, and scientific thinking. For example, if you are reading *The Very Hungry Caterpillar* with your students, you can have them make the tiniest or biggest caterpillar they can out of different materials like bottle tops or egg cartons.

4. Connecting STEAM and Project-based learning

Project-based learning (PBL) helps learners identify a problem, generate other questions to research, think of solutions and present their ideas. And this process helps them make connections among different areas. Sounds a lot like STEAM, doesn't it? STEAM is all about discovery and problem solving. So, it's a great match for project-based learning.

References

1. Aho, A. V. (2012). Computation and computational thinking. *Computer Journal*, 55(7):832 – 835.
2. Antola Crowe, H., Brandes, K., Davison Avilés, B., Erickson, D. & Hall, D. (2013). Transdisciplinary teaching: Professionalism across cultures. *International Journal of Humanities and Social Science* 3(13).

THE ROLE OF MUSIC AND SONGS IN TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS

Ergasheva Gulnora Nematovna,

an English teacher of Namangan regional
in-service and retraining centre of public education staff

Tel:4040047

Annotation: The prime objective of this article is to investigate whether teaching English vocabulary with the use of songs contributes to developing students' better memorization of vocabulary.

Keywords: teaching, vocabulary, songs, memorization, interest, helps, music

Teaching English to young learners cannot be seen only as teaching the language. This challenging process needs to consider the social and cognitive development of learners. In order to do this, it is necessary to create an atmosphere that resembles the one which is natural to children. One of the best ways to create such a natural, anxiety-free environment is through interesting activities. Songs certainly belong to the group of fun activities which serve as useful tools for learning the language and which do not put pressure on students to immediately produce the language but to start doing it only when they are ready. Language and music are the two ways that human beings use to communicate and express themselves through sound. When songs and words match in stress and accent, the learner can experience gains in comprehension of word stress, attention span, anticipation of new text, and memory¹. By using song, the learners feel fun and enjoyable in learning and it can increase their motivation. Murphey names songs as 'adolescent motherese'.² According to him, 'motherese' means the highly affective and musical language that adults use to communicate with infants. Listening to music allows us to better assimilate the syntax and enrich our vocabulary because the lyrics of the songs are generally composed of informal expressions and words that we don't necessarily learn when studying a language. Music builds a supportive atmosphere. Music helps teachers to create the right atmosphere in the classroom, supporting and motivating students to work hard, sparking their interest in learning tasks and helping them to focus. Music can wake up a sleepy classroom. Songs can teach a variety of language skills, such as sentence patterns, vocabulary, pronunciation, rhythm, and parts of speech. Repetition of rhymes and stories is good for the brain, teaching how language works and building memory capabilities. Nursery rhymes help develop inferencing skills, both with encountering new words and in reading comprehension. Because these verses are made up of patterns, they are easy first memorization pieces. Additionally, the teacher can also use mime and gestures to convey the meaning of lexical items. Gestures, for example, may be quite a good idea when introducing action verbs to learners. Learning a foreign language through music can be seen as an informal method called edutainment. Edutainment software is all the applications that are used for example, in game-like activities or teaching or rely on visual materials. The principle of edutainment is to draw learners' attention, keep them emotionally involved and make them interested in the lesson. Activities which are conducted with the use of the edutainment method are done in an enjoyable way and this is why teaching with the use of music is the combination of the words education and entertainment. When young learners are disruptive the teacher can discipline them with a song. A song may be also a reward for a good behaviour. Songs play a meaningful role in life. Music can be heard almost in every place around the world. Such kind of entertainment as music may be applicable for students' to learn, efficiently and enjoyably. The songs are specially created for young ESL learners aged 3 to 6, although they do appeal to older children. The language is simple, repetitive and children learn it by heart quickly, much to the surprise and delight of many teachers and parents. Children will be happy to review the song if you have kept it fresh for them, which is why I prefer to teach a play or music over a series of lessons rather than doing it in a block. Of course, with faster learners, you will be able to finish in a single session, but with an average group of preschool beginners,

1 Palmer, C., & Kelly, M. (1992). Linguistic prosody and musical meter in song. *Journal of Memory and Language*, 31, 525-541.

2 Murphey, Tim, 1992. *Music and song*. Oxford: Oxford University Press.

this would be a feat indeed! Finally, finish playing the song once with children doing the actions and attempting to join in where we can. Use actions to go with each song. Any song can have appropriate actions, not just obvious ones like Head Shoulders Knees and Toes. Incorporating movement and mime pushes the boat out to reach more pupils by encompassing various learning styles in class.

If you're happy and you know it Song

If you're happy and you know it, clap your hands
If you're happy and you know it, clap your hands
If you're happy and you know it
And you really want to show it
If you're happy and you know it, clap your hands.

The hokey cokey Song

You put your left arm in, your left arm out
In, out, in, out, you shake it all about
You do the hokey cokey and you turn around
That's what it's all about.

In summary, teaching English through songs allows children to hear English in context, naturally. Students can listen to piece repeatedly, get involved with TPR activities (total physical response), and enjoy learning. Songs can help them focus and motivate them to remember and retain the language. Music also helps with classroom management. One may say that songs and music are a valuable means to introduce to foreign language practice. Such sort of entertainment as music may be appropriate for students' learning process, subconscious, and fun. Not only do they make a lesson more interesting because of authentic language and breaking the routine, but they also develop learners' language skills in many fields. Without doubt music may bring certain benefits into the classroom.

References:

1. Palmer, C., & Kelly, M. (1992). Linguistic prosody and musical meter in song. *Journal of Memory and Language*, 31, 525-541.
2. Murphey, Tim, 1992. *Music and song*. Oxford: Oxford University Press.

THE SIGNIFICANCE OF THEORETICAL PHONETICS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Ergasheva Gulnora Nematovna,

an English teacher of Namangan State University

Tel:4040047

Annotation: In this article it is spoken about the significance of theoretical phonetics in teaching English language. So, we need the theory of language production, that is phonetics and phonology. Phonetics is the study of speech sounds; how they are produced in the vocal tract or production of speech sounds (articulatory phonetics), the study of the transmission and their physical properties (acoustic phonetics), and how they are perceived (auditory phonetics).

Keywords: pronunciation, teaching, helps, improves, phonetic system, sounds

Learning English pronunciation is very important for all people studying English as a foreign language. Good pronunciation makes a learner's English understandable and communication between speakers and listeners successful. In order to help people with their speech and hearing, we need to be able to understand how things work normally. Thus, knowing how speech sounds are produced (Articulatory Phonetics) and how they are perceived (Auditory Phonetics). Learning phonetics help in recognizing both familiar and unfamiliar sounds, improves pronunciation skills, and develops autonomy in words and sound recognition. The word “phonetics” is derived from the Greek “φωνη” (sound). Phonetics is not a separate science. It is a branch of linguistics, like the other branches, such as grammar, lexicology and stylistics. It studies the phonetic structure of the language, i.e. speech sounds, word stress, syllabic structure and intonation. These four components form the pronunciation of a language. Therefore, the knowledge of the phonetic system of the language and the mastery of its pronunciation involve the study and mastery of each component of its phonetic structure. Phonetics is the branch of linguistics that examines sounds in a language. Phonetics describes these sounds using the symbols of the International Phonetic Alphabet (IPA). The IPA uses a single symbol to describe each sound in a language. Phonetics can also be practical and theoretical. Practical phonetics studies the material form of phonetic phenomena in relation to meaning. Theoretical phonetics is mainly concerned with the functioning of phonetic units in the language. There are branches of linguistics which are closely connected with phonetics because some phonetic information and facts are of great importance in their spheres of investigation. More specifically, the Course of Theoretical and Applied Phonetics introduces students to the International Phonetic Alphabet and other popular transcription systems, to the syllabic structure of English, the distribution of stress within a word, the consonant and vowel systems and the suprasegmentals, such as intonation in the broad sense of the word and rhythm.

Theoretical phonetics is mainly concerned with the functioning of phonetic units in the language. Phonetics studies the sound system of the language, that is segmental units (phonemes, allophones), suprasegmental units (word stress, syllabic structure, rhythmic organization, intonation). Phonetics is closely connected with general linguistics but has its own subject matter (Investigation). Thus phonetics is divided into two major components: segmental phonetics, which is concerned with individual sounds (i.e. “segments” of speech), their behaviour; and suprasegmental phonetics whose domain is the larger units of connected speech: syllables, words, phrases and texts. All speech sounds have 4 aspects (mechanisms): Articulatory – it is the way when the sound-producing mechanism is investigated, that is the way the speech sounds are pronounced. Acoustic – speech sound is a physical phenomenon. It exists in the form of sound waves which are pronounced by vibrations of the vocal cords. Thus each sound is characterized by frequency, certain duration. All these items represent acoustic aspect. Auditory – sound perception aspect. The listener hears the sound, perceives its acoustic features and the hearing mechanism selects from the acoustic information only what is linguistically important. English is not a phonetic language. Often, a letter does not correspond to only one sound. As a result, it's extremely challenging to learn the pronunciation of a word simply from its spelling. The two main problems in teaching pronunciation are linguistic and pedagogical. The linguistic problem involves the analysis and comparison of the native's language and the language to be learned. These are the issues in teaching the phonological aspects of English: Stress on words; Vowel and consonant sounds; Combined sounds; Physical

attributes; Translation between languages. Five difficult sounds are difficult for English learners to learn: The “TH” sound. This is one of the trickiest sounds and to add insult to injury, there are two distinct ways to pronounce it!; the “W” and “V” sounds; the “b” and “v” sounds; The “ed” sound; The “l” and “r” sounds.

To sum it up, pronunciation represents a complete unity of acoustic, motor and sense-differentiating factors that are specific for every language. The acquisition of correct pronunciation largely depends on the ability of learners to master skills in discrimination of speech sounds, their proper articulation, and integration into coherent speech units, prosodic organization and fluency. In other words, phonetics proceeds from observation by way of analysis to classification, description and practice. Practical realization of communicative strategy in teaching pronunciation covers the issues of the content and media of instruction, classification of pronunciation exercises that lead to formation of habits and skills realized in real-life communication. In addition, phonetics teaching gives learners the opportunity to develop their understanding of language variation.

References:

1. Celce-Murcia M. Teaching Pronunciation: a reference for teachers of English to speakers of other languages / M. Celce-Murcia, D. Brinton, J. Goodwin. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
2. Leonteva S.F. Teoreticheskaya fonetika angliyskogo yazika: Ucheb. dlya studentov vecher. i zaoch. otd-niy pedvuzov. – 2-e izd., ispr. i dop. / S.F. Leonteva. – M.: Vissh. shk., 1988.

PSEUDONYM S OF IMAM BARAKAT NASAFIY

Sodiqova Fotimakhon Makhmud qizi

Magister of International Islamic Academy of
Uzbekistan fotimasodiqova@gmail.ru

Abstract: This article covers the life of Imam Abul Barikat Nasafy and his role in the Islamic world.

Keywords: Hafiziddin, faqih, jurist, mongol invasion.

One of the leading scholars of Nasaf was Abul Barakat Nasafy, who was known for his prolific and universally accepted work in almost all fields of Islamic science.

Abul Barakat Nasafi's full name is Abdullah ibn Ahmad ibn Mahmud an-Nasafi. All books about his life are limited to mentioning his grandfather. The popular sobriquet of the scholar is "Hafiziddin" - "protector of religion." Most historians do not disagree on this point.

Abul Barakat Nasafy is so named because of the development of religious sciences during the Mongol invasion, his creative work in various fields and the spread of knowledge. According to scholar Abdulhai Laknavi, only two people deserved the title, both of whom spread science during the Mongol invasion in Bukhara. They were Abul Barakat Nasafy and Abul-Fazl Muhammad Kabir Bukhari, disciples of Shamsul-aimma Muhammad ibn Abdussattar Kardari (d. 642/1244).

The exact year of Nasaf's birth is not known in the sources. However, the year of his death is given in many sources as the year (710/1310).

Dates about Abul Barakat Nasafy are briefly and duplicated in many Arabic biographical sources. It is described in the literature as follows:

"Sheikh, a great imam, a leading scholar, a teacher of the people of the earth, a revitalizer of the Sunnah and Fard, a discoverer of the meanings of the Qur'an, a knower of the subtleties of interpretation, a translator of the divine word, a scholar of meaning and expression, a scholar of jurisprudence and jurisprudence. He is a supporter, a defender of religion and the nation, a leader of Islam and Muslims, an inheritor of the sciences of the prophets, a mature mujtahid, and a well-known scholar".

Although he was born in Nasaf, he was educated in Bukhara, spent his youth in a religious-scientific environment, traveled to many countries in search of knowledge and gained a great reputation. He was devoted to science, far from political processes, and gained great fame in scientific circles. His name is spread in many places. In about 1280, he taught at the al-Qutbiya as-Sultaniya madrasah in Kerman. Later, he came to Baghdad, here he taught students from Moturidi, Burhanuddin Marghinani and his works. During this time he taught and wrote reviews on the works of many famous scholars.

Nasafi was very pious and devout. He was fluent in Arabic and Persian. Abdulhay Laknavi described him as "the greatest imam of his time, the leader of the scholars of fiqh and usul al-fiqh, and a sharp scholar in the sense of hadith and its meanings," and Ibn Hajar al-Asqalani (773/1372852/1449) described him as "the scholar of the world."

The sources list several of Abul-Barakat's teachers, one of whom was Shamsul-aimma Abul-Wujud Muhammad ibn Abdussattar ibn Muhammad Imodi Kardariibul, a leading scholar of his time, who was born in Khorezm in 599 / 1202-3. From an early age, Kardari was interested in science and first studied in Khorezm, and later in Samarkand and Bukhara under such great teachers as Fakhriddin Kozikhan (d. 592/1195) and Burhaniddin Marginoni (512 / 1118-593 / 1197). Kardari died in 642/1244 and was buried in front of the Subazmuni tomb in Bukhara.

Shamsul-aimma Kardari wrote a book on theology called Ta'isul-qawaid (Introduction to the Rules). Although Kardari is said to have been famous in science and has not written many books, he has made great efforts to bring rare books to us and to educate dozens of students. He was recognized as the one who revived the science of jurisprudence after Abu Zayd Dabusi, and as a unique scholar he was awarded the title of "Shamsul-aimma" or "sun of the imams". There are very few scholars in history who have been awarded this title: Shamsulaimma Halvani, Sham-

1 Abu-l-Barakat an-Nasafi. Tafsir al-Nasafi al-Musamma Madarik at-Tanziyl and Haqqiq at-Tawiyl. Volume II. - Beirut: Doral-kutubal-ilmiya, 1995. - 411 p.

sul-aimma Sarahsi, Shamsul-aimma Zaranjari. All of them are recognized as respected scholars in the Muslim world according to the Hanafi denomination.

Abu Ala Fardi said: “Kardari was an absolute teacher of imams and he had several books. Abul Barakat, one of his disciples, said: Nasafi, Saifuddin Bukhari, and the scholar Hafizuddin Muhammad ibn Nasrul Bukhari are famous”¹.

Apart from Shamsul-aimma Kardari, Abul Barakat Nasafy learned a lesson from Badriddin Khoharzoda Muhammad ibn Mahmud ibn Abdulkarim (d. 751/1253) and Hamididdin Zarir Ali ibn Muhammad ibn Ali Ramishi from Bukhari (d. 666 / 1267-8).

Badriddin Khoharzoda was the nephew of Muhammad ibn Mahmud ibn Abdulkarim Shamsul-aimma Kardari, who received a good upbringing from his uncle. Later, because of his advanced knowledge, most scholars became accustomed to calling him “scientist”.

Hamiduddin Ash ibn Muhammad ibn Ali Hamiduddin Zarir Ramushi was a jurist, methodologist, muhaddith and commentator. This scholar was also educated by Shamsul-aimma Kardari. The scientist has trained several students. Abul Barakat Nasafy is one of them. It is said that Imam Abul Barakat Nasafy performed the funeral prayer for the scholar and buried him in his grave. About 50,000 people attended the funeral prayer.

These scholars were the teachers of Abul Barakat Nasafy mentioned in the books of Tabaqat, and it is noted that he got lessons from other scholars as well.

Abul Barakat Nasafy taught the students of the city of Kerman, and at the same time wrote his famous books “Kanzud-daqiq”, “al-Kafi fil-Wafiy” and organized his lessons in a circle of them.

Conclusion. In order to better understand the essence of the Shari’a of our holy religion of Islam, it is necessary to understand the essence of the principles of fiqh, as well as to be aware of the great deeds done by our mujtahid imams in the past and to follow them with kindness.

References:

1. Karimov I. A free and prosperous homeland, a free and prosperous life is our ultimate goal. - T.: Uzbekistan, 2000. T. 8. - 255 b.
2. Abu-l-Barakat an-Nasafiy. Tafsiral-Nasafi (Madarikattanziyl and haqqat-ta’wil) edited by Yusuf Ali Badiavi. In volume III. - Beirut: Dor Ibn Kasir, 1999. - 2246 p.
3. Abu-l-Barakat an-Nasafiy. Tafsiral-Nasafial-Musamma Madarikat-Tanziyl and Haqqiqat-Tawiyil. Volume II. - Beirut: Dor al-kutub al-ilmiya, 1995. - 1598 p.
4. Abdullah ibn Umar al-Bayzawi. Anwarat-tanziyl and asrarat-ta’viyl. - Beirut: Dor al-kutub al-ilmiya, 1999. - 586 p.
5. Abul-Barakat an-Nasafiy. Kanzad-daqiq. Research: Sheikh Said Bakdosh. Dorus-siroj. - 326 b.

¹ Abu-l-Barakat an-Nasafiy. Tafsir al-Nasafi (Madarik attanziyl and haqqat-ta’wil) edited by Yusuf Ali Badiavi. In volume III. - Beirut: Dor Ibn Kasir, 1999. - 317 p.

TOTAL PHYSICAL RESPONSE IN TEACHING GRAMMAR

Tumanova Shaxnoza No'monjon qizi,
an English teacher, Namangan region,
Yangikurgan district, school # 12
Tel: 991972893

Annotation: TPR stands for Total Physical Response and is a way of teaching language that uses both verbal communication and physical body movement. The technique was developed by Dr. James Asher, a professor from San Jose State University, in the 1970s.

Keywords: Total Physical Response, movement, method, children, actions

Foreign languages in modern society are becoming increasingly important, and at the same time the need for a high level of proficiency in them is growing. That is why the methodology of teaching a foreign language is a very important aspect to which the teacher should pay special attention. Total Physical Response (TPR) is a method of teaching language or vocabulary concepts by using physical movement to react to verbal input. The process mimics the way that infants learn their first language, and it reduces student inhibitions and lowers stress. This method was developed by James Asher, professor of psychology at San Jose State University, California in the 1960s. The method of complete physical reaction includes the theory of developmental psychology, humanistic pedagogy, as well as the theatrical nature of language learning. The main idea of this method is based on the principle of creating psychomotor associations that facilitate learning a foreign language. The teacher presents the language in the form of commands that are demonstrated and modeled by the teacher and performed by students, individually and/or in groups. Grammar is not explicitly taught, but is learned by induction. Students are expected to subconsciously acquire the grammatical structure of the language through exposure to spoken language input, in addition to decoding the messages in the input to find their meaning. This approach to listening is called code breaking. TPR has become a very popular technique, especially with children. In the classroom with young learners, using this method could be as simple as pairing commands such as “touch your nose” or “show me five fingers,” with the action of doing so yourself. Children can also easily sing along with the teacher to a song that integrates movement with language. Children are naturally curious and enthusiastic about new things, which makes them less shy or hesitant to express themselves using their entire bodies. It certainly can, though as you might suspect, adult learners are not always as enthusiastic about activities that involve TPR as young learners.

However, it is possible to use this method in certain situations with adults, such as a simple activity used to teach imperatives in which phrases such as “sit down,” “stand up” and “pick up your pencil” can be performed to connect the grammar with physical movement. You can use TPR to teach specific verbs, as mentioned in the example of imperatives with adults or, with kids, you can pick a fun song with lots of movement verbs in it and use it as a warm-up activity. You can also use TPR to teach nouns. As you can imagine, the technique works very well for nouns that have an obvious action, like headache. Other words that could easily be paired with actions might include toothache, banana, football, and swimming; these nouns can be taught in the same way that you would teach verbs. TPR doesn't work so well for more static nouns like table. TPR helps your English students better remember the words and phrases they're learning. Linking language with actions drives it deep into our memory. It's much harder to forget something that we have drilled physically. Think about when you learned to ride a bike. Have you ever forgotten how to ride since? Similarly, for ESL, TPR aids with long-term retention like no other technique for young learners. Even if some of your students don't understand the words, they will have fun with the actions. If you have to drill vocabulary a number of times, for example, the children who already understand it can still have fun doing the actions while you drill for the other students. When students are ready to talk, they command their teacher and classmates to perform any actions. Dialogic speech and role-playing games should be postponed a little. After about 120 hours of training, students will be ready. For role-playing games, everyday situations are taken, such as in a restaurant, in a pharmacy, in a store, etc. Slide presentations are used to provide a visual center of the teacher's narrative, followed by commands, as well as questions for the students. TPR activities, especially action games, can be used to introduce new language in a very effective

way. Learning new concepts through the body helps children understand the meaning without the teacher's explanation or translation. Below are some examples of using the TPR method in English lessons, taken from the textbook. Concept: Present Continuous I + You. Example of: I'm/you're walking/running/ drawing. Materials: a pair of paper wings for a child to use

A Flying Bird

1. You're a bird. 2. You're going to fly. 3. You're walking. 4. You're running.
5. You're running faster. 6. You're flapping your wings.

Concept: Wh-questions. Example of: What are you doing? What's your name?

Materials: a badge (can be made out of aluminum foil)

Thus, the TPR method is based on recreating the process of learning a native language in a classroom while learning a second language, because the human brain and nervous system are biologically programmed to master the language in a certain mode. Therefore, it can be concluded that our hypothesis that teaching a foreign language to primary school students will be effective if the TPR method is used in the learning process has been confirmed.

References:

1. Asher, J. W. (1977). Learning another language through actions: The complete teacher's guide book. California: Sky Oaks Productions.
2. Linse, C. (1983), The children's response: TPR and beyond. Washington, D. C: The Materials Branch, English language programs Division, USIA.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК НАУЧНАЯ ДИСЦИПЛИНА

Шукурова Мастура Абдуробовна

Учитель русского языка,
общеобразовательной школы № 15
Ферганского района Ферганской области.

Мирзаматова Гулнора Шахназимовна

Учитель русского языка,
общеобразовательной школы № 15
Ферганского района Ферганской области.

Аннотация: В данной статье методика преподавания русского языка как научная дисциплина.

Ключевые слова. Методика, предметом, задачи, целиобучения.

Методика — это междисциплинарная дисциплина, находящаяся на стыке педагогики, психологии, философии и специальной дисциплины; для методики преподавания русского языка это лингвистика.

Предметом методики является процесс обучения. Поскольку предмет методики совпадает с предметом других педагогических дисциплин, методику обычно относят к разряду педагогических наук.

Задачи методики преподавания русского языка состоят в определении целей, содержания и методов процесса обучения русскому языку как учебному предмету.

Цели обучения — это определение воспитательной, познавательной и практической цели учебного предмета, то есть его места в системе образования (на сегодняшний день с учетом разных типов учебных заведений). В понятие содержания обучения входят

- выбор определенной научной концепции,
- отбор необходимого и достаточного понятийного и терминологического аппарата,
- определение тех знаний, умений и навыков, которыми должен овладеть учащийся при изучении учебного предмета.

Методы обучения включают помимо собственно методов обучения разработку и изучение организационных форм и средств обучения. Таким образом, методика призвана ответить на вопросы, **зачем, чему и как** учить. При ответе на последний вопрос встает дополнительно проблема того, как контролировать результаты обучения. Методика преподавания русского языка связана с философией, психологией, педагогикой, лингвистикой.

Связь методики с философией состоит в том, что методика опирается на выводы философии о связи языка и мышления, взаимосвязи общества и отдельного человека, сущности человеческой деятельности. Эти положения лежат в основе разработки таких методических выводов, как целесообразность коллективных форм обучения, обучение речи как деятельности.

Связь методики с психологией состоит в использовании в методике выводов, касающихся психологии восприятия: анализ и синтез, абстрагирование и конкретизация и др. Методика учитывает выводы социальной психологии о целях обучения, формах работы, дифференцированном подходе к учащимся, использует психологические исследования об этапах учебных действий, возрастных возможностях усвоения знаний учащимися, пиках и спадах концентрации внимания. Связь методики с педагогикой и ее прикладным аспектом — дидактикой (общей теорией обучения) особенно тесна: в методике используются общедидактические принципы преподавания, разработанные педагогикой методы обучения и контроля, формы обучения, критерии оценки знаний, умений и навыков. Связь методики с лингвистикой заключается в определении частнодидактических принципов обучения и содержания обучения русскому языку как учебному предмету.

У методики, как и у любой дисциплины, есть определенные **методы исследования**. Методы исследования в методике — это способы выявления актуальных вопросов методики, поиски средств их решения и проверка эффективности. Выделяют следующие методы:

1. **Метод наблюдения** — целенаправленное наблюдение за работой учащихся на

уроках и анализ домашней работы учеников, выявление тенденций в усвоении знаний и приобретении умений и навыков при изучении различного материала.

2. Эксперимент:

1) *поисковый (ориентирующий) эксперимент* — выявление проблемных зон в процессе обучения определенному предмету, разделу, теме;

2) *констатирующий эксперимент* — экспериментальный срез, проводящийся для подтверждения определенной гипотезы посредством тестирования и анкетирования;

3) *обучающий эксперимент* — процесс обучения определенной группы учащихся по какой-либо новой методике, программе, учебному пособию и т. д.;

4) *корректирующий эксперимент* — устранение недостатков, выявленных в процессе обучающего эксперимента;

Литературы

1. Гозиев. Ё.Ё «Общая психология» 1-2 том Тошкент 2002
2. Русский язык: Учебник для класса общеобразовательных учебных заведений / М. М. Разумовская, С. И. Львова, В. И. Капинос, В. В. Львов; Под ред. М. М. Разумовской, П. А. Леканта. 7-е изд. М., 2003.

PHONETIC DIFFICULTIES OF THE ENGLISH LANGUAGE FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Nazarov Rustam Irkinovich,

an English teacher of Tashkent
state transport University.
Tel:+99897 410 44 55

Annotation: The main aim of our article is ways to overcome phonetic problems, both in the field of pronouncing individual difficult sounds, and stress in words and intonation in sentences, in particular, in all four types of questions.

Keywords: modern, approaches, activities, education, communication, foreign

Teaching English to students of technical universities has its own specific features. As for the phonetic aspect of language teaching, the efforts of language teachers of technical universities are mainly reduced to how to make students' pronunciation clearer and more understandable to others, as well as how to help them best develop phonetically understandable speech models for professional communication. It's no secret that good pronunciation skills are closely related to good established listening skills. Therefore, when teaching phonetics, it is advisable to demonstrate sound samples of various accents to students. Technologies that allow you to record how a student pronounces, better than others, can contribute to learning the correct pronunciation. If it is not possible to listen to each student in class, you can listen in absentia and evaluate the recordings they have made. There are special computer programs, such as Audacity or Wave Pad, which allow not only to record speech, but also to edit it. And for educational purposes, students can simply use the usual recording tools available on their mobile phones, or applications such as Recorder Pro. As the practice of teaching English in higher education shows, students of non-philological specialties face certain problems in the process of correct pronunciation of English. How to begin overcoming these phonetic obstacles in order to find practical ways to correct phonetic errors without focusing on theoretical prerequisites? And you need to start from the very beginning! With the alphabet, so that students, knowing the location of the letters, can quickly find an unfamiliar word in the dictionary! With transcription, so that they can independently and correctly read the difficult words found in the new text and thus be able to replenish their lexical minimum! With the study of irregular verbs, so that they can speak already in the first lesson! If, of course, these irregular verbs are explained correctly! At the very first lesson, the English teacher introduces students not only to the features of the most "difficult" consonants at first, but also gives them a table of four types of vowel reading, both British and American versions of English, if this is an advanced group. At the same time, the teacher emphasizes not "simplification", but the correct pronunciation of 4 vowels: e, i, y, u, paying attention to the fact that they are all pronounced the same [3:] in the third type of syllable: compare her, clerk, sir, first, Byrd, purse, hurry, courage. Copies of this table are distributed to all first-year students at the first seminar. We consider it our duty to explain to students the importance of the pronunciation of all 12 vowel phonemes of the front (4), back (6) and middle (2) rows, again paying special attention not only to the difference in the meaning of words due to the longitude of the same vowel sound of the front row, such as SHIP - SHEEP [I-I:] "ship" – "sheep", but also "dangers" of substitution of a long vowel sound[3:] middle row with a long vowel sound[O:] of the back row in words such as Word - Ward (word - hospital ward) and the words Work - Walk (work - walk): typical mistakes of schoolchildren.

I. To illustrate the 12 vowel phonemes (front, back and middle rows), we recommend taking the following simple examples (words and proverbs):

1) Front row vowels: [I], [I:], [e],[æ]: fill-feel-fell-fan-fill-feel-fell -fan (and fan).

As fit as a fiddle! Extremes meet! Well said [wel sed]! And that's that!

2) Back row vowels: [A-A:], [O-O:], [U-U]: cut-cart, cod-cord, full-fool -cut -cart, cod -cord, full-fool.

Hard bargain! All aboard! It looks good!

3) Vowels of the middle row: [3]–[3:]: Around, her, girl, purse - around, her, girl, purse. Joy and sorrow are as near as today and tomorrow. I'll see her further first!

Usually, students quickly learn the intonation in this type of question: suffice it to say that

with confidence, The Falling Tone is used in both the first and second parts of the question, and with doubt. (Yes? Right?) – The rising Tone is used in the second part of the question (we do not recommend considering the third option – The Rising + The Falling Tone in the university). Then we build a general question, where The Rising Tone is always used and where predicate verbs are represented by so-called “leaders” verbs, which are always ahead! That is, not in the “zero place”, but in the very first place, before the subject, and the “non-personal” forms of verbs (infinitive, participle) are after the subject. Of course, “speaking grammatically correctly does not mean speaking English.” According to Bernard Shaw, the “average Englishman” does not like to speak correctly. This means that the language is in a state of constant development.

In conclusion, we can say that, the task of the teacher is to create conditions for practical language acquisition for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show their activity, their creativity. The task of the teacher is to activate the cognitive activity of the student in the process of teaching foreign languages. Texts used in the process of teaching a foreign language in a non-linguistic university should have a clear pragmatic attitude.

References:

1. Gimson, A. An Introduction to the Pronunciation of English. – 3 rd ed. – London: Edward Arnold, 1988.
2. Roach, P. English Phonetics and Phonology. A Practical Course. – Cambridge University Press, 2004.
3. Wong, R. Teaching Pronunciation. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1987.

“TA’VIZ-UL OSHIQIN” DEVONIDA QO‘LLANGAN ZOONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI

Abdullayeva Gulasal Axmedovna

Xorazm viloyati Shovot tumani
32-son maktabining o‘zbek tili va adabiyot
fani o‘qituvchisi

Saparova Shaxla Ataxonovna

Xorazm viloyati Shovot tumani
32-son maktabining o‘zbek tili va adabiyot
fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. «Ogahiy poeziyasidagi zoonimlar» nomli maqolada hayvon nomlarini tizimli (sistem) tahlil qilish barobarida, ular orasida uchraydigan dialektal so‘zlarga ham munosabat bildirilgan

Kalit so‘zlar: ot, yilqi, tovushqon, sher, kiyik, mor (ilon), it, eshak, teva (tuya), matoyo (miniladigan hayvon), ablaq (ola-bula tusli ot), dadudum (yirtqich va xonaki hayvonlar), qumayt (to‘riq, chopqir ot), dad (yirtqich hayvonlar), ashxob (bo‘z ot), raxsh (chipor ot), yobu, toy, g‘unon, qulon, qo‘y, sibo‘ (yovvoyi vahshiy hayvonlar), yakron (to‘riqlar), yilon, mol, quyon, qo‘zi kabilarni kiritish mumkin.

Hayvonlar nomlari paradigmasidagi so‘zlar orasida dialektal so‘zlar, aslida, Ogahiy poeziyasida unchalik ko‘p emas. Bulardan tovishqon so‘zini, hududiylik semasi bo‘lganligi sababli, dialektal so‘zlar qatoriga kiritish mumkin.

Ogahiy poeziyasidagi hayvonlar nomlarining turli-tumanligi shoir yashagan davrda Xorazm vohasi hayvonot dunyosining ancha boy bo‘lganligini ko‘rsatadi. Haqiqatan ham, bu davrda yovvoyi hayvonlarning, xonaki hayvonlar, hayvonlarning yoshiga, jinsiga, rangiga ko‘ra turlari, biror maqsadda foydalanish bo‘yicha nomlanishining o‘zi ham buni isbotlaydi. Ana shunday yovvoyi hayvonlardan birining nomi tovushqon deb yuritilgan.

Tovushqon o‘zbek tili uchun dialektal so‘z hisoblanadi. U adabiy tilda hozir ham iste’molda yo‘q. «O‘zbek tilining izohli lug‘ati»da ham ushbu so‘z dialektal belgisi bilan berilgan bo‘lib, quyon ma’nosini anglatadi: oq tovushqon: U o‘zi uchun uya yasashga kirishgan tovushqonday qumni tirnay boshladi. Bu so‘z hatto S. Ayniyning «Qullar» romanida shu ma’noda ishlatilgan.¹ Ammo Xorazm shevalari bo‘yicha tuzilgan lug‘atlarda bu so‘z qayd etilmagan. Qoraqalpog‘istondagi o‘zbek shevalarida, xususan, To‘rtko‘l, Beruniy, Xo‘jayli, Qilichboyda quyon ma’nosini anglatadi: tavshan uyli–quyon yili.

Navoiy yashagan davrda tovushqon yovvoyi quyon, ya’ni dala quyonni ma’nolarida iste’molda bo‘lgan. Navoiy asarlarida quyon so‘zining ishlatilganligi, qolaversa, quyon boquvchi, quyon sotuvchi, quyon ovlovchi ma’nosida tovushqonchi so‘zining mavjudligi,³ ushbu so‘zning adabiy normaga o‘sha davrda mos kelishi va xalq tilida faol ishlatilganligini isbotlaydi. Keyinchalik, adabiy tilga quyon so‘zining kirib kelishi va faol ishlatila boshlashi, tovushqon so‘zining asta-sekin dialektal so‘zga aylanishiga sabab bo‘lgan. Aslida, tovushqon so‘zi juda qadimturkiy bo‘lib, u hatto O‘rxun bitiktoshlari sirasiga mansub «To‘nyuquq» bitiktoshining 8-matnida uchraydi:⁴ Käyik yäyü tabyışqan yäyü olurur ärtimiz. Bodun bog‘zy toq ärti (Kiyik eb, tovushqon eb yurar edik. Xalqning qorni to‘q edi).

Ogahiy davrida bu so‘z yovvoyi quyon ma’nosida ishlatilgan. Buni shoirning «To‘qayda ov» she’ridan o‘rin olgan tovushqon so‘zi ham isbotlaydi:

Chobuk qulon semiz tovishqon,

Ul besha aro adaddin oshqon.

O‘zbek adabiy tili uchun dialektal so‘z sanalgan tovishqon so‘zi hozirgi turkman tili uchun adabiy normadagi so‘z hisoblanadi. Turkman tilida bu so‘z tavshan tarzida berilgan bo‘lib, kemiruvchi oilasidan bo‘lgan, quloqlari eshak qulog‘i kabi uzun, terisi yumshoq, go‘shti eyiladigan, qo‘rq, sutemizuvchi hayvon ma’nosiga ega.⁶ Turkmanlarda, hatto Tavshan qizlarga ism sifatida qo‘yiladi.

Demak, quyon ma’nosida Ogahiy poeziyasida ishlatilgan tovishqon so‘zi qadimgi turkiy til davrida tabyışqan, so’ngra tovushqan>tovishqon>tovshan shaklini olgan va bu so‘z shoir she’rlarida leksik dialektizm sifatida qo‘llanilgan.

YObu so‘zi adabiy tilda yobi shaklida berilgan bo‘lib, nasli past ot ma’nosining folklor asarlarida ishlatilishi qayd qilingan.⁷ Xalq og‘zaki ijodi namunalarida, ko‘pincha, shevaga oid so‘zlar o‘rin olishini inobatga oladigan bo‘lsak, ushbu so‘zni ham bevosita dialektal xususiyatga ega deb, dialektizmlar tarkibiga kiritish mumkin.

Yabы so‘zining Xorazmning Shovot tumanida ishlatilishini F. Abdullaev qayd etib, uning ishchi ot; xashaki ot ma’nosiga egaligini ta’kidlaydi. O.Madrahimov ya:бы so‘zining o‘g‘uz shevasida jaydari ot, ishchi ot; ozarbayjon tilida yabы, turkman tilida ya:бы (ishchi ot) ma’nosida ishlatilganligini yozadi.

Demak, Xorazmning faqat Shovot tumanida ishlatiladigan va shu erda «YObili qangli» ovuli mavjud bo‘lsa, bu so‘zning qadimgi turkiy, ayni paytda, dialektal ekanligi ma’lum bo‘ladi.

Teva bila yobu haddin afzun,

Qo‘y birla qo‘zi adaddin afzun.⁴

Ogahiy poeziyasidagi hayvonlar nomlarining ko‘plab uchrashi shoir yashagan davrda Xorazm vohasi hayvonot dunyosining rang-barangligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov G‘., Shukurov Sh., Mahmudov Q. O‘zbek tilining tarixiy grammatikasi. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2008. – 528 b.
2. Abdurahmonov A. Ulug‘bek akademiyasi. – Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1993. 29 b.
3. Abdurahmonov G‘., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. –Toshkent: ‘O‘qituvchi, 1982. – 168 b.

XIV –XV ASRLARDA O‘ZBEK ADABIY TILIDA SO‘G‘DCHA O‘ZLASHMALAR

Allaqulova Moqsuda

Urganch tumani 38-son maktabning
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek adabiy tili va unga xos leksik tarkibning shakllanishi hamda rivojlanishida XIV asr ikkinchi yarmi – XV asr birinchi yarmi alohida ahamiyatga ega ekanligi va bu davr adabiy tildagi rang-barang uslub hamda janrlarning shiddatli taraqqiy etishi bilan xarakterlanishi alohida aytib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: adabiy tili, fors-tojik va mo‘g‘ul tili, uyg‘ur va braxma, eski turkiy til, fonetik.

XII-XIII asr adabiy tilining shakllanishida o‘zga tillardan kirib kelgan o‘zlashmalarning sezilarli rolini takidlashga shu davrga tegishli qo‘lyozma manbalardagi faktik materiallar izn bermasa-da, bu fikrni XIV asr ikkinchi yarmidagi o‘zbek adabiy tili leksikasi pozitsiyasidan turib bemalol aytish mumkin. Ijtimoiy hayotning turli sohalarida ro‘y bergan keskin o‘zgarishlar oqibatida makon va zamonda yangi-yangi narsa-predmetlar, ular bilan bog‘lik tushunchalarni ifodalash maqsadida yangi so‘zlar o‘zbek tiliga kiradi. XII-XIV asr birinchi yarmida arab, fors-tojik va mo‘g‘ul tillaridan o‘zlashgan o‘zlashmalar qatori XIV asr ikkinchi yarmi-XV birinchi yarmida yangi o‘zlashmalar hisobiga yanada kengayadi.

Davr obidalarini matnida so‘g‘d tilidan o‘zlashgan elementlar son jihatidan sanskritcha o‘zlashmalardan bir oz ortiqligi bilan farqlanadi. Turkiy va so‘g‘diylarning ayni bir hududda aralash istiqomat qilishi, o‘zaro turfa munosabatga kirishi kabi ijtimoiy-madaniy aloqalar negizida qadimdan turkiylar tilida so‘g‘dcha va aksincha so‘g‘diylar so‘z boyligida turkiycha unsurlar faoliyat ko‘rsatgan.

Jumladan, “olam, dunyo, jahon” ma’nosini ifodalovchi *achun*//*ajun* leksemasi ilk bor uyg‘ur va braxma yozuvida bitilgan Turfon matnlarida “bor bo‘lishlik, qayta tug‘ilish” ma’nosida qayd etilgan. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarida leksema “dunyo, olam, hayot” ma’nosini kasb etadi. Mahmud Qoshg‘ariy o‘zlashmani “dunyo, olam” ma’nosida ishlatib, foniy bunyoni *bu ajun*, boqiy dunyoni esa *ol ajun* tarzida ifodalaydi. Eski o‘zbek adabiy tilining XIV asr ikkinchi yarmi – XV asr boshida bunyod etilgan manbalari tilida o‘zlashmaning ham *achun*:

Yusuf erur zikri - anin subhu sham,

Jumla *achun* ayshi angadur haram (Yusuf va Zulayho, 11-1), ham

Tabiattin chiqardim nazmi bisyar,

Ajunda bo‘lmadim edgu haridar

fonetik variantlari qo‘llanavergan. Ayni paytda shu jihatga e’tibor berish zarurki, manbalar tilida tahlil etilayotgan so‘g‘dcha leksik element *alam - dunya - jahan - zamin - asman* — *ko‘k* leksik birliklari bilan ma’nodoshlik qatori hosil qilgan bo‘lsa-da, biroq *ajun* o‘zlashmasi “eskirganlik” belgisi bilan qolgan ma’nodoshlardan farqlangan.

Qadimgi turkiy til va eski turkiy tilda “malika, hukmdor javchasi” ma’nosini anglatuvchi *xatun* leksemasi davr obidalarini matnida qo‘llanishda davom etadi:

Jumla beklar *xatuni* sarbasar

Tapti Zulayhaning ishidin xabar (Yusuf va Zulayho, 45, 14).

Keltirilgan baytning birinchi misrasida Azizi Misr dargohida xizmatda bo‘lgan beklarning jufti halollari haqida so‘z ketmoqda.

Juda qadim zamonlarda turkiy tilga kirib kelgan bu leksik birlik ilk marta qadimgi run bitigi “Kultegin”da xonim, zadagon ayol, oqsuyak ayol ma’nosida *xotun* shaklida ishlatilgan. “Oltin yorug‘”da leksema hukmdor, bek xotini ma’nosini anglatadi: Bu savig‘ elig beqli qotunli eshidip “bek-hukmdor va uning xotuni bu so‘zlarni tinglab”.

Mahmud Qoshg‘ariy so‘zni “hukmdor, davlat boshlig‘i xotini; xonim, malika tarzida izohlaydi. *Xon ishi bo‘lsa qotun ishi qolur* “xon ishi oldida malika (xonim) ishi to‘xtaydi.

«Qutadg‘u bilig»da bu leksema ishlatilmagan. So‘zning fonetik shakli “ayol; zavja; beka; malika” ma’nolarida birinchi bor O‘rta Osiyo tafsirida uchraydi: *Fir‘avn xatuni Aysa* “Fir‘avn zavjasi Oysha”. Demak, XII asrda o‘zlashma umuman, “zavja, ayol kishi” yangi ma’nosi kasb etadi. XIV asr yozma manbalari tilida so‘zning keyingi fonetik shakli “xonim, beka” va “xotin, ayol kishi” ma’nolarida bir necha bor qayd etiladi: *qamug‘ xatinlarni xotun tema zinxar* (“Xusrav

va Shirin”); *bir xatun anga aytti* (“Guliston”); *Payg‘ambar alayhis-salam dunyadin naql qilmishda toquz xatuni qaldi* (“Nahjul-farodis”) XIV asr arab tilidagi filologik risolalardan “Kitob ul-idrok li-lison ul-atrok” (73) hamda “Tarjumon”da (32-16) biz leksemaning qadimgi fonetik shakli *qotun* “beka, xonim” bilan yana to‘qnash kelamiz. “At-tuhfa”da leksema *xotun* shaklida “xonim, beka” va “zavja” (18-8) ma’nolarida iste’molda bo‘lgan. Rabg‘uziy asarida *xotun* “zavja; ayol kishi” (23-5; 6-1) ma’nolari kasb etadi.

Xullas, *qatun//xatun* o‘zlashmasining ma’noviy taraqqiyot yo‘lini quyidagicha sharhlash mumkin. Dastlab u “zodagon ayol, xonim, malika”, so‘ngra “zavja; ayol kishi” ma’nolarini ifodalash uchun xizmat qilgan. Lekin “beka, xonim” ma’no ottenkasi ham ushbu so‘z tomonidan ifodalanavergan.

L.Z.Budagov lug‘atida leksemaning fonetik variantlari keltirilgan. Ular “zavja; xotin kishi; xonim” kabi ma’nolarni anglatgan. V.V.Radlov lug‘atida leksema ham *qatun* “malika” ham *qatin* “zavja; turmushga chiqqan ayol” fonetik shakllarida ko‘zga tashlanadi. Keyinchalik turkiy va mo‘g‘ul tillarida qo‘llangan *xatun* “xonim, malika” leksemasini V.Bartold so‘g‘dcha so‘zlardan biri ekanligini e’tirof etadi.

Rashiduddin ta’kidlashicha, Chingiziylar saltanatida xatun hukmdor zavjasi, ya’ni malikaga nisbatan qo‘llangan va ular taxt egasini saylash maqsadida chaqiriladigan qurultoylarda ishtirok etgan. Oltin O‘rda xonligida *ulu xatun* “ulug‘ xonim” va *kuchuk xatun* “kichik xonim” termin-so‘z birikmalari ishlatilgan. V.V.Radlov lug‘atida “ayol kishi” ma’nosidagi *qat* leksemasining teleut va qumanid tillarida mavjudligi haqida qayd berilgan.

Ushbu fonetik materiallarga suyangan holda turkiyshunoslikda *qatun//xatun* leksemasining ikki qism, ya’ni *qat* “qat, qavat, saf” hamda *-(u)n/ -(i)n* affiksida iboratli ekanligi xususida fikr-mulohaza ham yo‘q emas. J.Klason *qatun//xatun* “beka, xonim” terminini so‘g‘d tilidagi “hukmdor, zodagon zavjasi” leksemasining turkiycha va arabcha fonetik shakllari tarzida izohlaydi.

Fors-tojik tilida *xatun* leksemasi 1) “xonning zavjasi, xonim, 2) beka, zodagon ayol”; 3) “ayol kishi” ma’nolari kasb etadi. XIV asr qumanlar lug‘ati “Kodeks Cumanikus”da ham *qatun*, ham *xatun* fonetik variantlari keltirilgan bo‘lib, ular “zodagon ayol; beka; ayol kishi ma’nolarini ifodalagan. Lug‘atda *qan qatuni* “xonim” *sultan xatuni* “malika” so‘z birikmalari ham o‘z o‘rnini topgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Бегимов О. Жанубий Ўзбекистон топонимларининг ўзлашган қатлами: Филол. фанлари номзоди ... дис. автореф. – Тошкент:, 1999. – 25 б.
2. Асқаров А. Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихи. Тошкент. 2007

NEMIS TILINI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV

Avazova Malika Salayevna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
21-maktabning nemis tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ikkinchi til sifatida ingliz tilini ma'lum darajada o'zlashtirgan maktab o'quvchilariga nemis tilini kommunikativ yondashuv asosida o'rgatish prinsiplari haqida to'xtalib o'tilgan. Bu tillarning jihatlarini misolida tilni oson o'zlashtirish ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetensiya, kommunikativ-kognitiv prinsip.

Yosh avlod ta'lim tarbiyasi eng ustuvor vazifalardan biri sifatida katta e'tibor qaratib kelingan masalalardan biridir. Kelajak avlod har tomonlama barkamol tarbiyalanishi, har sohada yetuk mutaxassis bo'lishi uchun chet tillarini mukammal o'rgatishimiz, dunyoqarashini kengaytirishimiz lozim. Xorijiy tillarni o'qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'quvchining nutqiy faoliyati kommunikativ kompetensiyani har tomonlama rivojlantirishga asos bo'la oladi. Ma'lumki, kommunikativ kompetensiya — ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida hamda birorta xorijiy tilda o'zaro muloqotga kirisha olishni, muloqotda muomala madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi. Hech kimga sir emaski, mamlakatimiz o'quvchilarining ko'pchiligida chet tillari orasida ingliz tilini o'rganishga bo'lgan e'tibor kuchli. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, nemis tilini o'rganayotgan to'rt kishidan uchasi ingliz tilini birinchi xorijiy til sifatida o'rgangan va olingan tajriba, bilim, ko'nikmadan foydalangan holda ikkinchi 1 O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-yil, 14-son, 230-modda, Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qaroriga 3-ilova “Science and chet tiliga o'tilishi va uni o'rganishni osonlashtirishi mumkin. Aynan shunday holatlar maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiya olgan o'quvchilarning maktab yoshiga yetib, maktabga qabul qilinganlarida yuz beradi. Bunday hollarda ingliz tilini ma'lum darajada o'rganib kelgan o'quvchilarni nemis tili darslariga qiziqtirish uchun ma'lum bir prinsiplarga e'tibor berish lozim. Ingliz tilidan keyin ikkinchi til sifatida nemis tilini o'rganayotganda, har qanday chet tilini o'qitishda qo'llaniladigan umumiy qoidalarga tayanish kerak. Ushbu prinsiplar ko'p o'xshashliklarga ega bo'lishiga qaramasdan, ular ikkinchi tilga nisbatan qandaydir modifikatsiyaga ega, masalan, o'quv sharoitlarining o'ziga xosligi, uchta tilning o'quv jarayoni bilan aloqada bo'lishi (ona tili, ingliz tili va nemis tili) va hokazolar. Har qanday chet tilini o'qitishda bo'lgani kabi, kommunikativ maqsadlar ham o'rganishga umumiy uslubiy yondashuvni oldindan belgilab beradi. Ammo o'quvchilar ingliz tilini o'rganishda allaqachon tajribaga ega bo'lganligi sababli, ular ingliz va nemis tillarini o'ziga xos jihatlarini taqqoslashga intilishadi. Shuning uchun ikkinchi chet tilini o'rganishda umumiy uslubiy prinsipni kommunikativ-kognitiv deb ta'riflash mumkin, bu yerda kognitiv tomon kommunikativ tomonga bo'ysunadi va u sizga o'rganishni yengillashtiradigan har qanday o'xshashlikni topish yoki aralashishga yo'l qo'ymaslik uchun farqlarni aniqlash kerak bo'lgan joyda o'zini namoyon qiladi. Umuman olganda, ingliz tilini ma'lum darajada o'zlashtirgan o'quvchilar nemis tilini o'rganishni boshlashganda bu ikki til orasidagi quyidagi o'xshashliklarni sezishadi: 1) har ikki til ham lotin harflaridan foydalanadi; 2) lug'at va so'zlarning ishlatilish sohasi; 3) oddiy jumalarning tuzilishidagi o'xshashlik (bog'lovchi fe'lining mavjudligi). Deutsch: Mein Name ist Miller. English: My name is Miller. Deutsch: Sie ist krank. English: She is ill. Deutsch: Er spricht Deutsch. English: He speaks German. 4) Zamon shakllarini o'rganishda (fe'lining uchta asosiy shaklidan va yordamchi fe'ldan foydalanish haben = to have); Deutsch: Kommen – kam – gekommen English: come – came – come Deutsch: Bringen – brachte-gebracht English: bring – brought – brought Deutsch: Sprechen – sprach – gesprochen English: speak – spoke – spoken “Science and Education” Ammo shuni bilish muhimki, har bir yangi chet tilini o'rganish jarayonida, masalan, ingliz tili orqali nemis tilini o'rganish paytida o'quvchilar quyidagi ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin: - talaffuz qilganda; - o'qish qoidalari; - intonatsiyada; - ingliz va nemis tillaridagi ba'zi so'zlar bir-biriga o'xshash talaffuz qilinadi, ammo har xil ma'noga ega bo'lib, “tarjimonning yolg'onchi do'stlari” deb ataladi; -so'z tartibida; - fe'llarning biriktirilishida; - murakkab grammatik qurilishlarda va boshqalar. Statistika-ga ko'ra, tilni o'qitishda faqatgina 15% muvaffaqiyat o'qituvchiga, 50% o'quvchining qobiliyatlari

va harakatlariga bog‘liq. Qolgan 35% foizlarga asoslangan motivatsiyaga bog‘liq. O‘qituvchining kuchi grammatik paradigmalarining murakkab tizimida yangi tilga bo‘lgan qiziqishni tarqatishga imkon bermaydi. Dars jarayonida o‘quvchilar chet tilini oson o‘zlashtirishi uchun quyidagicha qiziqarli hamda nutqni zamonaviy usulda rivojlantiruvchi mavzulardan foydalanish samara beradi. “Kennenlernen” (“Tanishuv”), “Mein Klasse” (“Mening sinfim”), “Tiere” (“Hayvonlar”), “Meine Familie” (“Mening oilam”) kabi mavzular, albatta, o‘quvchilarimizning boshlang‘ich bilimini hamda nutqini rivojlantirish uchun ko‘mak beradi. Bolalarda kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishda dialog, fikr almashishning tinglash, o‘qish va yozish asosiy tajribalardandir. Masalan, yuqorida qayd etilgan “Mein Klasse” mavzusi asosida dars mashg‘uloti o‘tkazilayotgan jarayonda er/sie, ihr – shaxsiy olmoshlaridan, mein, dein – egalik olmoshlaridan, raqamlar, o‘quv qurollar, fanlarning nomlaridan foydalanish qo‘l keladi. Dialog – so‘rov o‘tkazish paytida esa fanlarning qaysi mavzulari sizga yoqadi, qaysi biri yoqmaydi; o‘g‘il bolalar qiz bola do‘stingiz haqida gapiring; aloqa jarayonida esa faol lug‘at bilan ishlash; o‘rganilayotgan lingvistik materiallar asosida qurilgan audio yozuvlarda kichik hajmdagi kirish matnlarini tinglash; og‘zaki ravishda eshitgan narsalarga munosabat bildirish yordam beradi. Nemis tilini o‘rganishni osonlashtirish uchun o‘quvchilar e‘tiborini ingliz va nemis tillardagi mosliklar va farqlarni topishga yo‘naltirish kerak. Xorijiy tillarni o‘qitish kompetensiyasi o‘quvchining xorijiy til bo‘yicha egallagan bilim, ko‘nikma va malakalarini kundalik hayotda, aniq bir sohada amaliyotda qo‘llay olish qobiliyatini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Shofqorov, A. M., & Shayxislamov, N. (2020). Ona tili ta’limda lingvistik mashqlarning o‘rni. Science and Education, 1(Special Issue 2).
2. Shayxislamov, N. Z., & Makhmudov, K. S. (2020). Linguistics and Its Modern Types. Academic Research in Educational Sciences, 1(1), 358-361.

BADIIY ASAR USTIDA ISHLASH JARAYONI

Bekchonova Reymajon Raximovna

Xorazm viloyati Xiva tumani

5 – maktab ona tili va adbiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada adbiyot darslarida badiiy asar ustida ishlash jarayoni haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: badiiy asar, obrazlar, sintez analiz sintez.

Badiiy asar ustida ishlash murakkab jarayon bo'lib o'qituvchi o'qish darslarining ta'lim-tarbiyaviy vazifalari badiiy asarning o'ziga xos xususiyatlari va o'quvchilarning tayyorgarligini hisobga olishni taqozo qiladi.

Badiiy asarda barcha komponentlar o'zaro bog'langan bo'ladi. Asarda obrazlar rivojlanib boradi. Voqealar rivojlanib borgan sari qahramonlarning yangi-yangi tomonlari ochila boradi. Bu xususiyatlari asar ustida ishlashda uni yaxlit o'qishni, idrok etishni, ya'ni sintezni talab qiladi. Asar boshidan oxirigacha o'qilgandan so'ng analiz qilinadi, so'ng yana yuqori sifatli sintezga o'tiladi. Asarni o'qishga kirishishdan oldin o'quvchilarni badiiy asarni o'qishga tayyorlash lozim bo'ladi. Demak, tayyorgarlik davri – sintez-analiz-sintez jarayonini beradi.

O'quvchilar asar mazmunini to'g'ri idrok etishlari uchun hayot haqida ma'lum tasavvurga ega bo'lishlari zarur. Buning uchun tayyorgarlik ishlari o'tkaziladi.

Tayyorgarlik ishlarining vazifalari:

1. O'quvchilarning asarda aks ettirilgan voqea-hodisalar haqidagi tasavvurlarini boyitish, matnni ongli idrok qilishga ta'sir etadigan yangi ma'lumotlar berish, badiiy asarda tasvirlangan faktlarni o'quvchilar o'z hayotida kuzatishlari bilan bog'lay olishlariga sharoit yaratish.

2. Yozuvchining hayoti bilan tanishtirish, yozuvchiga, uning hayotiga ijodiga qiziqish uyg'otish.

3. O'quvchilarni asarni emotsional idrok etishga tayyorlash.

4. Asar mazmunini tushunishga xalal beridigan so'zlarning lug'aviy ma'nolarini tushuntirishdan iborat.

Tayyorgarlik ishlarining shakllari xilma-xil bo'lib, o'qituvchi asar mazmunini va sharoitga qarab ish turini tanlaydi. Tayyorgarlik davri uchun 2-5 daqiqa ajratiladi.

Ekskursiya. Bu ish turidan tabiat tasviriga bag'ishlangan yoki ishlab chiqarish, qurilish, shahar, qishoq hayotiga doir mavzular o'rganilganda foydalanish mumkin. Chunonchi, 2-sinfda “Metropoliten”, 1-sinfda “Issiqxonada” kabi materiallarni o'rganishdan oldin ekstadqiqotiya qilish maqsadga muvofiq. Ekstadqiqotiya uchun reja beriladi va matn o'rganilishidan kamida bir hafta oldin o'quvchilarga e'lon qilinadi.

Film namoyish qilish. Inqilobdan oldingi hayot voqealari tasvirlangan matnlardan oldin film namoyish qilinsa, o'quvchilarning asarni idrok qilishlari faollashadi. Albatta, hozir o'quv filmlari yetarli emas. Ammo videofilmlardan foydalanish mumkin.

O'qituvchi hikoyasi. Asar muallifi haqida ma'lumot berishda eng samarali metod hisoblanadi. Chunonchi, 4-sinfda Quddus Muhammadiyning she'ri o'rganilayotganda shoirning bolalar uchun yozgan asarlari namoyish etilib, ular haqida qisqacha ma'lumot so'zlab berilsa, o'quvchilarning asarni o'qishga qiziqishlari ortadi. Tayyorgarlik davridan so'ng 1-bosqich amalga oshiriladi. Bu bosqichning asosiy matnni yaxlit idrok etish jarayonida asarning aniq mazmuni bilan, uning syujet chizig'i bilan tanishtirish, asarning emotsional ta'sirini aniqlashdir.

Matn ifodali o'qib beriladi. (2-sinfda o'rganiladigan “Mehribon qiz” matni magnitofon orqali o'qib eshittiriladi). O'qituvchi o'quvchilarga umumiy taassurotlarini aytishni talab qiladigan savollar beradi.

1. Hikoyani qaysi o'rni sizga yoqdi?

2. Qahramonlardan qaysi biri sizga ayniqsa yoqdi?

3. Hikoya o'qilganda siz qaysi o'rinda juda xursand bo'ldingiz? kabi savollar beriladi

Badiiy asar ustida ishlashning 2-bosqichi tahlil qilishdir. Bu bosqichning vazifasi: syujet rivojining sabab natija bog'lanishini belgilash, ishtirok etish shaxslarning xulq-atvorini va asosiy xususiyatlarini aniqlash, asar kompozitsiyasini ochishdir. Tahlil jarayonida matn ustida ishlashning quyidagi turlaridan foydalaniladi.

Tanlab o'qish. Bunda o'quvchi matnning berilgan vazifaga mos qismini o'qiydi. Vazifa

asarning faktik mazmunini oydinlashtirish, sabab-natija bog'lanishini belgilash, badiiy xususiyatini ochish, o'qilgan matnga o'z shaxsiy munosabatini ifodalashdan iborat bo'lishi mumkin. 4-sinfda “Tabiatdagi o'zgarishlar berilgan qismlarini topib o'qing (Oltin kuz)”, “Taqachining nasihati”ni o'qing.

Tanlab o'qish matn ustida ishlashning eng samarali usulidir. U o'quvchilarda yaxshi o'qish sifatlarini o'stirish bilan ularning ijodiy tasavvurini, nutqi va zihnini o'stirishga yordam beradi.

Berilgan savolga o'z so'zi bilan javob berish.

Mashqning bu turi o'quvchilarda o'qilganlar yuzasidan muhokama yuritish ko'nikmasini o'stirishga, qatnashuvchi shaxslarni baholashga muallif tasvirlagan hayotiy lavhalar bilan asar g'oyasi o'rtasidagi bog'lanishni aniqlashga imkon beradi. Ishning bu turida beriladigan savollar ma'lum maqsadga yo'naltirilgan va muayyan izchillikda bo'lishi kerak. Shu bilan bir qatorda o'quvchilarning mustaqil fikrlashga o'rgatilishi lozim. Boshlang'ich sinf darsliklarida savollarga javob berish ish turiga katta o'rin berilgan. O'qituvchining vazifasi ana shu savollardan unumli foydalanish va ijodiy xarakterdagi savollarni ko'proq berishi talab etiladi. 4-sinfda “Qodir bilan Sobir” matni yuzasidan o'quvchilarni o'z fikrini aytishga undovchi Sobir o'qishdan kechikish sababini ochiq aytib to'g'ri qildimi? Uning o'rnida siz bo'lganingizda nima qilardingiz? kabi savollar o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini, og'zaki nutqlarini o'stiradi va matnni yaxshi o'zlashtirishlariga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Adabiyot fanidan xalqaro baholash dasturiga o'quvchilarni o'qitish bo'yicha metodik qo'llanma.
2. Adabiyot darslik 9 sinf Toshkent 2018yil

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA NEMIS TILINI O'QITISH XUSUSIYATLARI

Boboyeva Erkinoy Karimovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

21-maktabning nemis tili o'qituvchisi

Telefon: +998976035540

Ollanazarova Mashxura Ixamboy qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

21-maktabning nemis tili o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu berilgan ilmiy maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilariga nemis tilini o'qitishning o'ziga hos xususiyatlari haqida pedagogik jihatdan ilmiy yondashishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: nemis tili, o'qish, ko'rgazma, ta'lim, boshlang'ich, harakat, o'qituvchi, vaziyat usuli, jarayon, loyiha, dizayn.

Faol o'rganish usuli sifatida loyiha texnologiyasining ahamiyati to'g'risida gap ketganda, shuni ta'kidlash mumkinki, loyiha nafaqat yuqorida aytib o'tilganidek eng keng tarqalgan usullardan biri, balki talabalarga “shaxsiy fazilatlarini, qarashlari va e'tiqodlarini amalda namoyish etish” uchun imkoniyatdir. Bu, ayniqsa, o'rta maktab o'quvchilari uchun juda muhimdir, ammo o'rta maktab o'quvchilari uchun loyiha ularni o'zlarining fikrlarini shakllantirishga va u uchun bahslashishni o'rganishga undovchi omil hisoblanadi. Shunday qilib, bola nafaqat muloqot qobiliyatini rivojlantiradi. Ammo o'zim ham shaxs sifatida. I. I. Petrichuk yozganidek: “O'rta maktabda chet tilini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda madaniyatlararo muloqot uchun zarur bo'lgan kommunikativ kompetentsiya darajasini rivojlantirish, shu bilan birga bola shaxsini shakllantirish va rivojlantirish bilan bir qatorda nafaqat chet tillarni o'rganishda o'z-o'zini tarbiyalashga qodir, balki olingan bilimlardan hayotning muhim muammolarini hal qilishda foydalanish”. Shunday qilib, loyiha talabalarning har tomonlama, erkin va ijodiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan eng yaxshi o'qitish usullaridan biridir. “Ularda ijobiy” men “- kontseptsiyani shakllantirish”.

Albatta, dizayn texnologiyasini sinf-dars tizimiga alternativa sifatida ko'rib bo'lmaydi. Loyiha faqat o'qituvchiga maktab o'quvchilarini o'rganilayotgan fanga qiziqishini uyg'otishga, o'quvchilarga o'rganilayotgan dasturga eng qiziqarli va o'quv-uslubiy majmualarga kiritilmagan narsalarini qo'shish imkoniyatini berishga yordam berish uchun mo'ljallangan. Katta yoshdagi o'quvchilar loyihalar va mavzularni tanlashda katta erkinlikka ega bo'lishlariga qaramay, ular ham til qobiliyatlari, ham shakllangan hayotiy pozitsiyasi tufayli eng yorqin va to'liq loyihalarni amalga oshirishga qodir, ammo quyi sinf o'quvchilari haqida unutmazlik kerak. ... Til o'rganishning dastlabki olti oyida allaqachon siz loyiha faoliyatining elementlarini darslarga kiritishingiz mumkin - “yorqin rasmlar yoki chizmalar bilan o'z rasmlari alifbosi yoki post-alifbosi yaratishni taklif qiling.” Shuningdek, siz yosh o'quvchilarni dam olish uchun devor gazetasini yaratishga taklif qilishingiz mumkin - Yangi yil, Rojdestvo, 8 mart va boshqalar. Shunday qilib, agar o'qituvchi talabalarni to'g'ri rag'batlantirsa, ularga bosim o'tkazmasa, tashabbus va vazifaga ijodiy yondoshishni rag'batlantirsa, ular erta yoshdan boshlab chet tilini o'rganishga qiziqishadi va passiv emas, faol o'rganishga odatlanib qolishadi.

Ushbu loyiha davomida talabalar ikki guruhga bo'lindi va har bir guruhning o'z vazifalari va ish bosqichlari bor edi. Loyihaning natijasi o'laroq, talabalar o'z ishlarining ikkita “yakuniy mahsulotlari” ni olishdi: birinchi guruh hayvonlari haqidagi multfilm va ikkinchisidan asirlikda bo'lgan hayvonlar hayoti haqidagi videofilm. Shunday qilib, talabalarning barcha sa'y-harakatlari yig'ilgan loyihaning umumiy natijasi darsning o'zi edi, uning davomida natijalar e'lon qilindi va har ikkala film ham namoyish etildi. O'qituvchi bir vaqtning o'zida bir nechta omillarni hisobga olgan holda talabalarni ikki guruhga ajratdi:

- 1) bilimlarning sifati va talabalarning o'qitish darajasi;
- 2) maktab o'quvchilarining individual xususiyatlari;
- 3) Maktab o'quvchilarining istaklari.

Shunday qilib, ikkala guruh ham qobiliyatlar bo'yicha teng bo'lib chiqdi va bundan tashqari, maktab o'quvchilari o'rtasida do'stona, norasmiy aloqa muhiti saqlanib qoldi, chunki ularning

istaklari ham guruhlarga bo'lishda hisobga olindi.

Garchi biz “loyiha” so'zi ishlatilsa, biz bir guruh talabalarni ifodalashga odatlangan bo'lsak ham, I. I. Petrichuk o'z amaliyotida yuz bergan individual loyihalar haqida yozadi. Uning ta'kidlashicha, ayniqsa yuqori darajada amalga oshirilgan muvaffaqiyatli loyihalar hatto o'quv va didaktik materiallar xazinasini to'ldirdi, chunki bunday loyihalarning natijalari nafaqat video yoki elektron taqdimotlar, balki, masalan, stol o'yinlari, axborot sayti.

Shunday qilib, dizayn texnologiyasidan foydalanish bir qator ijobiy natijalarga ega:

Nutq qobiliyatlari va qobiliyatlari yaxshilanadi;

Ijodiy g'oyalarni amalga oshirish imkoniyati taqdim etiladi;

Mustaqil ta'lim faoliyati ko'nikmalari yaxshilanadi, natija olishda tajriba to'planadi;

Talabalarning maqsadli tilda muloqot qilish istagini shakllantiradigan sharoitlar yaratilgan.

Loyihaviy faoliyatning kamchiliklari o'qituvchi har doim tayyor mahsulotdagi xatolarni tuzatishga qodir emasligidir, shu bilan birga u video yoki audio yozuv. Shunga qaramay, ko'plab amaliy o'qituvchilar ta'kidlaganidek, dizayn texnologiyasidan foydalanish talabalarni “fikrlaydigan va ijodiy shaxs” sifatida ko'rishga imkon beradi.

Shuningdek, dizayn texnologiyasining ma'lum bir turiga, xususan, e'tibor berishni istardim **vaziyat usuli**... Ushbu usul “rivojlanishning ta'lim shakllarini, shu jumladan individual, guruhli va jamoaviy rivojlanish, tinglovchilarning har xil shaxsiy fazilatlarini shakllantirish tartiblarini birlashtiradi”.

Nemis tilini o'qitishning maqsadi va usullari, darslarning o'ziga xos xususiyatlari. Ikki tilning umumiy lingvistik xususiyatlari. Nemis tilini o'qitish jarayonida ko'nikmalarni shakllantirish va ularning o'rni. Mashg'ulotlar, darslar va talabalar bilan ishlashning uslubiy uslublari, darslarning o'ziga xos xususiyatlari.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. E. V. Zarukina, N. A. Loginova, M. M. Novik “Ta'limning faol usullari: ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha tavsiyalar.” - SPb.: SPbGIEU, 2010.

2. Livshits A.L., Porkovnik Yu.M., Gidrovich S.R. Ta'limning faol usullarini tasniflash bo'yicha ko'rsatmalar. - L.: LIEI, 1986 yil.

IXTISOSLASHGAN MAKTABLARDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA TINGLAB SO'ZLASHISHNI O'RGATISH METODLARI HAQIDA

Buzrukova Maloxat Axmadjonovna

Toshkent viloyati Zangiota tumani

38 – IDUMI ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'limiy kompetensiyalarning turlari, funksiyalari, komponentlari va tashkiliy tuzilmasi yoritib berilgan. Shuningdek, umumta'limiy kompetensiyalarni loyihalashtirishning konseptual asoslariga tayangan holda ularni aniqlashtirishning bosqichlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: tinglab, eshitish, so'zlash, ta'lim texnologiyalari.

Bugungi tezkor rivojlanayotgan zamonda ilm-fan, texnika ham shiddat bilan o'sib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Xususan, ilm-fanda ham katta o'zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib talabalarga yetkazib berish bugungi kundagi ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi.

Ma'lumki og'zaki nutq tinglab tushunish va gapirish jarayonidan iborat. Tinglab tushunish nutq faoliyatining retseptiv-axborot qabul qilish turiga kiradi. Nutq faoliyatining ushbu turisiz til vositasida mumomila sodir bo'lmaydi. Bundan tashqari tilni o'rgatish jarayoni auditiv usul bilan ham amalga oshiriladi. Bu bilan o'quvchilar ongida bo'g'in, so'z, so'z birikmalari, jumlar shakllantiriladi.

Bu jarayonda tinglab tushunish til materialini esda saqlash uchun samarali usul sifatida xizmat qiladi. O'rta umumta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida tinglab tushunishni o'rgatish asosiy vazifalardan biridir. Inson ma'naviy kamolotga, odatda, ko'rish, eshitish (tinglash) va o'qish faoliyatlari orqali erishadi. Psixolingvistikada tinglab tushunishga tovush kanali bo'ylab keladigan axborot kodini ochish (rasshifrovka qilish) dan iborat jarayon, deb ta'rif beriladi. “Tinglab tushunish uch bosqichli faoliyat bo'lib, umumiy eshituv idroki (akustik appertsepsiya), so'zlarning tovush tomonini fonematik farqlash va mohiyatini anglash orqasida nutqdagi mazmun idrok etiladi, bilib olinadi va, nihoyat, tushuniladi” (J.J. Jalolov). Ona tilidagi nutqni tinglab tushunishda shakl va mazmun yaxlit ravishda idrok qilinadi, ingliz tilida esa ifoda vositasi (til materiali) hamda ifodalanmish mazmun (matn) uyg'unlashishi bir oz qiyinchilik bilan kechadi. Mazmunni yaxshi ilg'ash uchun o'quvchilar tilning leksik, grammatik va talaffuz ko'nikmalarini puxta o'zlashtirgan bo'lishlari talab etiladi. Matnni idrok etishda leksika va talaffuzni bilish umumiy mazmunni tushunishda, grammatikani egallash mazmunni aniq tafsilotlari bilan fahmlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Qisqasi, tinglab tushunish deganda, so'zlovchining nutqini bevosita yoki texnikaviy vositalar yordamida eshitib idrok etish yoki fahmlash tushuniladi. Boshqacha qilib aytganda, tinglab tushunish o'zgalar nutqini (jonli tarzda yoki mexanik yozuvdagisini) idrok etish hamda mazmunini fahmlab etish ma'nosini ifodalaydi. Tinglab tushunishda eshitish sezgisi va analizatori orqali axborot olishning asosiy manbalari sifatida muallim nutqi, auditiv-texnikaviy qurollardan – magnitafon yozuvi, radio eshittirish, ovozli diafilm, kino (video) film yoki undan parcha hamda televizion ko'rsatuvlar xizmat qiladi. O'rta maktablarda tinglab tushunish uchun manba sifatida muallim, audiokasseta, radioeshittirish, ovozli dia- yoki kinofilm va kinoko'rsatuvlardagi inglizcha nutq asos bo'lib xizmat qiladi. Audiomatn bir marta tinglab tushuniladi.

Ikki va undan ortiq marta tinglanganda, har bir holatda yangi o'quv topshirig'i beriladi. Masalan, (1) Listen and answer the questions; (2) Listen and give attention to ...; (3) Listen and find ... va h.k. KHKda tinglab tushunish, odatda, o'quvchilarni yangi material bilan tanishtirish yoki qayta esga olish, tegishli nutq mazmunini bayon etish, talaffuz va ohangni shakllantirish uchun xizmat qiladi. Tinglab tushunish ingliz tili o'qitishda ta'lim maqsadi va vositasi tarzida o'rganiladi. Tinglab tushunish maqsad sifatida tilni amaliy o'rganish – ingliz tilida axborot olishni nazarda tutadi. Tinglab tushunish ta'lim vositasi sifatida til materiali (leksik, grammatik va talaffuz birliklari) ni nutqda qo'llashni nazarda tutadi. Tinglab tushunish nutq faoliyatining asosiy turlaridan biri sifatida o'rta maktab sharoitiga tatbiqan maqsad va vosita tarzida o'rgatiladi: (1) og'zaki muloqotni egallash, ya'ni bir paytning o'zida gapirish va tinglab tushunishda suhbatdoshlar navbatma-navbat gapirish va tinglab tushunish amallarini bajaradilar; (2) tinglab tushunish kommunikativ

faoliyatning alohida turi sifatida egallanadi, boshqacha aytganda, ogʻzaki hikoya, kinofilm tarzida tinglanadigan nutqdagi axborot(informatsiya)lar oʻzlashtiriladi. Tinglab tushunishning muvaffaqiyati bir qator omillarga bogʻliq boʻlib, ulardan eng muhimlari jumlasiga tinglovchining individual yosh xususiyatlari, idrok qilish surʼati, sharoiti (tezlik, axborotlar miqdori va xajmi, idrok qilish tayanchlari) kabilarni kiritish mumkin. Tinglab tushunish nutq faoliyatining oʻqish va gapirish turlari bilan chambarchas bogʻliq. Shu tufayli nutq faoliyati turlarining oʻhshashlik va farqlovchi xususiyatlari bor. Bular quydagilar: Tinglab tushunish oʻqish axborot qabul qilishga qaratilganligi uchun ham nutq faoliyatining retseptiv turlariga kiradi. Nutq faoliyatini bu turi oldindan bilish, faraz qilish hisoblanadi. Oʻqish jarayonida asosiy analizator sifatida koʻrish, tinglab tushunishda esa eshitish sezgilari xizmat qiladi. Nutq materiali sifatida tinglab tushunish uchun ogʻzaki nutq, oʻqish uchun esa yozma nutq xizmat qiladi. Endi tinglab tushunishning gapirishga boʻlgan munosabatini aytib oʻtsak. Tinglab tushunish va gapirish bir-biri bilan uzviy bogʻliq.

Adabiyotlar:

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modular learning technologies. - T .: Science and Technology Publishing House, 2007
2. Ishmuhamedov R., Abdukodirov A., Pardaev A. Innovation in education technology / Practical recommendations. - T .: Talent Fund, 2020

ОНА ТИЛИ ФАНИНИ О‘ҚИТИШНИНГ О‘ЗИГА ХОСЛИГИ

Eshmurodova Dilnoza Shavkatovna

Zarafshon shahri 3-KBTCHO‘IDUM

ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi

e-mail:eshmurodovadil@mail.ru

Annotatsiya: maqolada umumta’lim maktablarida ona tili fanini o‘qitish va uning o‘ziga xos tomonlari yoritilgan. Ona tili fanining bo‘limlari haqida fikr-mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili fanini o‘qitish, til hodisalari, so‘z ma’nodoshlari, bilim, ko‘nikma, malaka

Ma’lumki, til bir-biridan ajralgan hodisalar yig‘indisi emas, balki yaxlit bir butunlikni tashkil etadigan muayyan sistemadir.

Ona tili mashg‘ulotlarida so‘zning ma’nodoshlari ustida ishlashning bir butun sistema ekanligini ochishdan oldin shu tushunchaning mohiyatini aniqlab olishga to‘g‘ri keladi. «O‘zbek tilining izohli lug‘ati» da bu tushuncha quyidagicha sharhlanadi: «Sistema-o‘zaro uzviy bog‘langan qismlardan: elementlardan tarkib topgan butunlik» Biz quyida sistema va tizim so‘zlarini ma’nodosh sifatida qo‘llaymiz.

Ona tili mashg‘ulotlarida muayyan bir malaka yoki ko‘nikma bir-ikki mashq qilish mahsuli bo‘lmay, uzluksiz, doimiy mashq natijasida tarkib topadi. Bu mashqlar bir-birini aynan takrorlamay, biri ikkinchisini to‘ldiradigan, muayyan xususiyati bilan o‘zaro bog‘langan va o‘quvchini oddiydan murakkabga olib boradigan dialektik jarayondir.

So‘zning ma’nodoshlari ustida ishlash ham xuddi ana shunday murakkab pedagogik jarayon bo‘lib, u barcha til bo‘limini o‘rganishda asta-sekinlik bilan tarkib topadi, takomillashadi va rivojlanadi.

So‘zning ma’nodoshlari ustida ishlashni yaxlit pedagogika tizimga aylantirish avvalo til bo‘limlari orasida uzviy aloqadorlikni ta’minlash orqali amalga oshiriladi. Pedagogik adabiyotlarda fan ichidagi bog‘lanishning 2 xil ko‘rinishi ma’lum. Bog‘lanishning birinchi ko‘rinishi yuqoridan pastga qarab bog‘lanish bo‘lib, bunda o‘rganilayotgan mavzu oldin o‘rganilgan bo‘lim yoki mavzular bilan o‘zaro aloqadorlikda, bog‘liqlikda amalga oshiriladi. Chunonchi

«Morfologiya»dan har bir so‘z turkumi o‘rganilar ekan «Leksikologiya» bo‘limidan o‘rganilgan materiallar bilan uzviy bog‘lanadi va o‘quvchilarni yangi bilim, ko‘nikma hamda malaka bilan qurollantirish, egallangan bilim, ko‘nikma va malakalarga tayangan holda amalga oshiriladi.

Ma’lumki, o‘quvchilar sinonim so‘zlar haqidagi dastlabki ma’lumotni boshlang‘ich sinflarda olgan. Ular 5-sinfga kelganga qadar tovush va harflar ularning o‘zaro munosabati, unli va undosh tovushlar, bo‘g‘in hamda urg‘u haqida ma’lumot oladi, so‘z tarkibini (o‘zak, so‘z yasovchi, so‘z o‘zgartiruvchi qo‘shimchalarni), so‘z turkumlarini o‘rganadi, ularning leksik ma’nosi so‘roqlari, so‘z o‘zgartirish (turlanish, tuslanish) formalari asosida farqlanishini bilib oladi.

Ana shu jarayonda ular shu sinf doirasidagi ayrim sodda so‘zning ma’nodoshlari bilan ham tanishish imkoniyatiga ega. 5-sinfda «Leksikologiya» bo‘limidan «Sinonim so‘zlar» mavzusini o‘rganish jarayonida shu mavzu yuzasidan hosil qilingan bilim, ko‘nikma va malakalar poydevor vazifasini o‘taydi hamda dars mashg‘ulotini induktiv asosida o‘tish imkoniyatini beradi.

O‘quvchilar sinonim so‘zlar yuzasidan oldin o‘rganganlarini xotirada tiklaydi, shu egallangan bilimga tayangan holda muayyan ijodiy-amaliy topshiriqlarni bajaradi va mazkur mavzu yuzasidan yangi ma’lumotga ega bo‘ladi.

Keyingi bosqichlarda, xususan tilning eng katta bo‘limi «Morfologiya» ni o‘rganishda shu egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar yangi mazmundagi ijodiy-amaliy ishlar bilan to‘ldirib boriladi.

So‘z ma’nodoshlari ustida ishlashni til bo‘limlarining tarkibiy qismiga aylantirish, avvalo amaldagi ta’lim mazmunini takomillashtirishni taqozo etadi.

Ma’lumki, o‘quvchilar «Morfologiya» bo‘limiga oid o‘ta zaruri bilim, ko‘nikma va malakalarni boshlang‘ich sinflarda egallagan. Chunonchi, ular ot, uning ma’nosi va so‘roqlari, birlik va ko‘plikda qo‘llanishi, kelishik qo‘shimchalari bilan turlanishi, kelishiklar nomi, qo‘shimchalari, so‘roqlari, egalik qo‘shimchalari sifat va uning ma’nosi va so‘roqlari, sifatlarda –roq qo‘shimchasining qo‘llanishi, son, uning ma’nosi va so‘roqlari, olmosh, kishilik olmoshlari, fe’l, uning ma’nosi va so‘roqlari, bo‘lishli va bo‘lishsiz fe’llar, fe’llarning tuslanishi, fe’l zamonlari, yordamchi

so‘z turkumi bilan tanishgan. 5-7-sinflarda «Morfologiya»ni o‘rganishdan ko‘zlanadigan asosiy maqsad avvalo o‘quvchilarning so‘z boyligini oshirish so‘zdan nutqda to‘g‘ri va o‘rinli foydalanish malakasini takomillashtirishdan iboratdir. Bu muhim vazifa birinchi navbatda sinonim so‘zlar bilan ishlash orqali amalga oshiriladi. O‘quvchilar nutqini so‘zlarning ma‘nodoshi bilan boyitishda mustaqil so‘z turkumlari ham, yordamchi so‘z turkumlari ham keng imkoniyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarova M, Qosimova K. O‘zbek tili darsligi 5-sinf uchun 16-nashr T. 1990 y.
2. A.Q.G‘ulomov., M.Qodirov. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent, «Universitet», 2001 yil, 29-bet.
3. Mirjalolova K. Ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil ishlari. Til va adabiyot ta’limi jurnali. 2009 yil 10-son.
4. Nurmonov A, Ikromov I, Boynazarov F. Yangi pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent, 2007 yil.
5. To‘xliyev B, Shamsiyeva M, Ziyatova T. O‘zbek tili o‘qitish metodikasi. (o‘quv qo‘llanma). Toshkent, 2006 yil.

SIMILARITIES AND PECULIARITIES OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS

Ithomova Sevara Iqromovna

Xorazm viloyati shovot tumani

32-son umumiy o'rta ta'lim maktab

ingliz tili fani o'qituvchisi.

Email:sevara32maktab@umail.uz

Jumanazarova Munisa Qahramon qizi

Xorazm viloyati shovot tumani 49-son umumiy

o'rta ta'lim maktab ingliz tili fani o'qituvchisi.

Email:munisa49maktab@umail.uz

Annotation: *This article is devoted to help to learn English proverbs in the variants of Uzbek proverbs. The article demonstrates the similar and peculiar features between English and Uzbek proverbs. With the help of various examples, the cases of usage are presented in this article.*

Key words: *folklore, proverb, meaning.*

Every nationality has their folklore. Folklore goes as far back as every people's past. Folklore passed from one generation to another verbally. Nobody knows about its author who was he. There are some genres of folklore, particularly, fairy-tales, proverbs, adages, folk music and riddles. Proverb is a genre of oral folk. Proverbs which are particular importance within them are faced up a lot in human's life. Proverbs offer advice about how to live our life. Proverbs can also give us good example sentences which you can memorize and use as models for building our own sentences. In general, we face up to proverbs a lot in our daily life.

In Uzbek language proverb is a wise adage, which is short, figurative and grammatically and logically complete, a phrase which has a deep meaning. In proverbs found its reflection people's life-related observations, their attitudes to the society, their history, spiritual state, ethical and aesthetic feelings and positive qualities. In Uzbek language can also be used in a literal or figurative sense in oral and written speech. For instance, —you don't postpone today's work tomorrow (bugungi ishni ertaga qo'yma) is literal sense, —crows do not pick crow's eyes (qarg'a qarg'aning ko'zini cho'qimaydi) is figurative sense. There are also proverbs which are dedicated to such themes as motherland, labor, knowledge, skill, friendship, parents, unity, wisdom, good and bad qualities, etc.

In English language proverb is a traditional saying which offers advice or presents a moral in a short and pithy manner. Paradoxically, many phrases which are called —proverbial are not proverbs as we now understand the term. Proverbs are popularly defined as a short expressions of popular wisdom. Efforts to improve on the popular definition have not led to a more precise definition. The wisdom is in the form of a general observation about the world or a bit of advice, sometimes more nearly an attitude toward a situation. —A proverb is a short, generally known sentence of the folk which contains wisdom, truth, morals, and traditional views in a metaphorical, fixed and memorable form and which is handed down from generation to generation, - said Wolfgang Mieder.

Nothing defines a culture as distinctly as its language, and the element of language the best encapsulates a society's values and beliefs is its proverbs. Proverbs are short and pithy sayings that express some traditionally held truth. They are usually metaphorical and often, for the sake of memorability, alliterative. And, as so many proverbs offer advice and uplift, many of them are religious in origin.

Proverbs are used in a variety of senses in every nation and country. Nevertheless, sometimes their senses may appropriate to each other. For example, we compare Uzbek and English proverbs.

1. “Birds of a feather flock together” proverb in English language. The meaning of proverb is —people like spend their time with each other who are similar to them. There is a proverb which has the same meaning in Uzbek language. For example, —you will not meet if you don't like similar (O'xshatmasdan uchratmas). The meaning of the proverb is —if two people's character is not similar, they will never be able to agree on each other, that's why especially people who have similar character become a friend.

2. “Too many cooks spoil the broth” proverb in English language. The meaning of proverb is

—when there are too many people trying to lead and give their opinions, it’s confusing and leads to bad results. Jobs and projects should have one or two strong leaders. The Uzbek version of this proverb is —if shepherd increase, sheep die quickly (Cho’pon ko’paysa, qo’ylar harom o’ladi). The sense of proverb is —if everyone tries to become a leader, the government or group destroys, because everyone’s opinions are different.

3. “Actions speak louder than words” proverb in English language. The meaning of proverb is —just saying that you will do something does not mean much. Actually doing it is harder and more meaningful. The version of proverb in Uzbek language is —Productivity will be in attempt (Harakatda barakat). This sense is —if someone wants to achieve his goals, he must try in this way. *God helps those who help themselves.*

4. “There is no time like the present” proverb in English language. The meaning of proverb is —if you need to do something, do not wait until later. Do it now. The version of proverb in Uzbek language is —don’t postpone today’s work (Bugungi ishni ertaga qo’yma). The meaning of proverb is you never postpone today’s work, because *it snows work which put off (Qolgan ishga qor yog’ar).*

5. “Good things come to those who wait” proverb in English language. The meaning of proverb is “be patient. Eventually something good will happen to you”. The version of the proverb in Uzbek language “the bottom of patience is gold (Sabrning tagi sariq oltin)”. The sense of proverb is “if people have patience, they will obtain success. If we imagine the patience as gold, the more we have patience in awkward situations, the more we get gold”.

6. “Two heads are better than one” proverb in English language. The meaning of the proverb is “when two people cooperate with each other, they come up with better ideas”. The Uzbek version of the proverb is “joint strength is invincible (Birlashgan kuch yengilmas)”. The sense of the proverb is “If a person tries to do something alone, he will not achieve anything. If that person joins with his friends, they will be capable of destroying the mountain, because *strength is in unity. Dust of the only horse does not rise, if its dust rises, horse will not gain fame (yolg’iz otning change chiqmas, changi chiqsa ham dong’i chiqmas).*

7. “Look before you leap” proverb in English language. The meaning of the proverb is —Don’t rush into things! Make sure you know what is going to happen next. You would not jump off a cliff without first checking how far the ground is below or what there is to land on. You should wait a few moments and make sure it’s a good idea to jump from that cliff. The version of the proverb in Uzbek language is —You should cut measuring seven times (Yetti o’lchab bir kes). The sense of the proverb is —Before you begin something, you should think overall. You really understand it before you take a big action.

8. “Honesty is the best policy” proverb in English language. The meaning of the proverb is —Do not lie. This proverb is used for fibbers. The Uzbek version of the proverb is —honesty is happiness, fibber is unfortunate (Rostgo’ylik – baxt, yolg’onchi – badbaxt). The proverb mean that nobody achieve happiness with lie, that’s why we should try not to lie.

9. “Knowledge is power” proverb in English. The sense of the proverb is —humans have to study, learn. Knowledge which is the important strength or weapon in our life does not leave us. The variant of the proverb in Uzbek language is —Knowledge is lamp of intellect. The proverb means that knowledge which is one of the best friends in our life helps us. Knowledge which learns in childhood is as carving which engraves stone (yoshlikda olgan bilim toshga o’yilgan naqsh kabidir).

10. “A bad tree does not yield good apples” proverb in English language. The sense of the proverb is “a bad parent does not raise good children”. The Uzbek version of the proverb is “apple comes down the under of apple tree (Olmaning tagiga olma tushadi)”. The meaning of the proverb is “children grow with their parents’ upbringing, how to grow children depends on their upbringing which their parents give”.

References:

1. “The proverb” by Archer Taylor. Harvard University Press, 1931.
2. “Proverbs” by Martin H. Manser, 2002.
3. “Uzbek folk proverbs” To’ra Mirzayev. —Sharq publishing house, 2005.
4. “The Prentice-hall encyclopedia of world proverbs” by Wolfgang Mieder.

THE ORIGINS OF GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE MODERN WORLD

Kodirova Xurshida Ulug'bekovna

Shovot tumani 14-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 680 00 11

kodirovaxurshida_0011@inbox.uz

Annotation: In this article highlights of the serve as suggestions for the study of the processes and features of intercultural communication.

Key words: universal, culture, intercultural communication, socio-cultural approach, history, status, foreign languages.

In this paper we will study the following problems as: the origins and causes of the spread of the English language; the reasons for the increasing role of the English language in the modern world; whether there is a relationship between the well-being of the population and their knowledge of English. This issue can be solved only in two dimensions: historical-geographical and socio-cultural.

First of all, taking into account the historical and geographical facts, it happened due to the active life position of the English seafarers. Their first expeditions were sent to such countries as Asia, Australia, America, Africa, New Zealand, India, etc. Such expeditions had a specific purpose — colonization of peoples and territories, enrichment. With the rights to the native language of the local population, no one was considered.

So the English language spread to England in the fifth century and came there from Northern Europe, then it spread to the territory of the modern British Isles. In the XI century was the Norman conquest of England, and many members of the nobility were forced to migrate North to Scotland, for this reason, the English language began to spread in this country.

In XII century English began to spread in Ireland due to the numerous military campaigns of the Anglo-Norman knights. By the end of the XII century Ireland finally fell and fell under

English domination. Since the end of XV and the end of XVI centuries began active conquest of America. Due to the natural process of assimilation of immigrant families who came to America from Europe, English has become much more widely used as a mother tongue. In other words, more than 90 % of the population speaks English in modern America.

At the same time, the spread of English in Canada. For the first time speech in English sounded at the end of the XV century. At the beginning of the XVI century, African slaves were brought to America to work on sugar plantations. America's population grew rapidly through the forced migration of black slaves. The children of these slaves also began to learn English, and therefore it became perceived as their mother tongue. Meanwhile, the prestige of the English language grew in the world. In the XVIII century, English sailors began to actively explore the southern hemisphere of our planet, for example, Australia and New Zealand.

Australia was inhabited by British prisoners, as the authorities of England sought to release the country's prisons. Colonization of New Zealand was not so fast, however, and here there was an inevitable spread of the English language among the local population due to a decent influx of immigrants from England. Our work is devoted to the analysis of political and cultural events of the British Empire. The study of the geopolitical situation in England indicates its powerful colonial policy. For example, I. Pitman in 1873 wrote that this Empire occupies about a third part, and its subjects make up a quarter of the entire population of the planet.

Analysis of colonial policy in England showed that the appetite and aggression of this country has no boundaries, and the spread of the English language occurred and occurred for historical and geographical reasons. W. Shakespeare allowed England to become famous for centuries, and forever go down in history, in terms of literature and drama. Some discoveries in the scientific field and technological progress were made by well-known English scientists. Skillful public policy and a strong economy provided access to knowledge and education, thus turning England into a leading cultural, military, industrial and economic country.

Over time, English language only strengthened, and at the beginning of the XX century English became the language of world politics and economy. The cultural heritage and achievements of

the technical revolution of England attracted more scientists, researchers, etc. Support of the government to maintain and expand the scope of the English language is not in vain, strengthening its position, raising it to prestigious and popular. The density and intensity of long-term contacts between representatives of different cultures have increased significantly and continue to increase. The globalization process has brought intercultural communication to a new level. Research in the field of intercultural communication is becoming increasingly important. The main goal is to acquire and improve the skills of intercultural communication between representatives of different cultures.

References:

1. Ilyin A.N. Subject in mass culture of modern consumer society: Monograph. - Omsk: Amphora, 2010. - 376 p.
2. carmine A.S., Bernatsky G.G. Philosophy. - SPb.: The publisher DNA 2001-536

TEACHING VOCABULARY TO B1 LEVEL LEARNERS THROUGH CORPUS LINGUISTICS

Ne'matjonov Sharifjon Rustamjonovich,
deputy dean of English philology faculty
Tel: +998 94 1744666

Annotation: In this article it is spoken about B1 level learners have interest to use corpora in the language lessons to improve their vocabulary acquisition and real language development.

Keywords: Level B1, vocabulary, corpus, collection of texts, communicate

In the teaching and learning of a second language or foreign language, vocabulary is an essential component of all comprehension. There were some factors that caused students' difficulties in learning vocabulary (1) the written form is different from the spoken form in English, (2) The number of words that students need to learn is exceedingly large, (3) the limitations of sources of information about words, (4) The complexity of word knowledge. B1 Preliminary for Schools is an intermediate level qualification in practical everyday English language skills. It follows on as a progression from A2 Key and gives learners confidence to study for taking higher level. It's the intermediate or third level in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), the entity in charge of defining the distinct levels of a language established by the Council of Europe. Students at level B1 can understand straightforward texts on subjects related to their fields of interest. Level B1 corresponds to independent users of the language, i.e. those who have the necessary fluency to communicate without effort with native speakers. Teaching vocabulary at the intermediate (B1) level is a difficult task because students require more attention than their enthusiasm for learning. A useful tool in teaching vocabulary is analysis of corpus data. It provides valuable information for both students and teachers about how language is used in real-life situations. A corpus is a collection of authentic texts (written or spoken transcripts) that are stored in an electronic form: Its size can range from a few sentences to millions of words. As in any science, linguists here also differ in definitions. V.P. Zakharov and S.Y. Bogdanova in their textbook "Corpus Linguistics" give the following definition to this section: "corpus linguistics is a section of computational linguistics engaged in the development of general principles for the construction and use of linguistic corpora (text corpora) using computer technology." The use of language corpora, which are nowadays accessible online, allows students to check the probability of the co-occurrence of two words. For teachers language corpora are as useful source of linguistic data for preparing teaching activities. Since technology and computers have been developed, corpus based teaching also become useful tools in language teaching. However, using corpus based activities are difficult to teachers and learners, because not all English as second language classes are provided internet access classes. And also teachers will find challenge to make classroom corpora. Activities will aim at developing students' vocabulary, grammar knowledge. A corpus is a collection of texts, written or spoken, which is stored on a computer. In the past the term was more associated with a body of work, for example all of the writings of one author. However, since the advent of computers large amounts of texts can be stored and analysed using analytical software. Teaching of vocabulary has regained interest in applied linguistics in recent years. It is mainly due to the development of new 'word-centered' approaches to language teaching, as well as to the access to the internet databases of words (language corpora) which comprise a limitless number of various types of vocabulary used in authentic texts. Language corpora can also be used as invaluable sources of various activities for teaching grammar and vocabulary. What can teachers do to facilitate their learners' acquisition of new words? The first part of this paper presents some theoretical information on processing, storing and producing new words, whereas the second part offers learning tasks which aid at vocabulary memorizing. The last section of this paper shows how to teach learners the ways to cope with gaps in their vocabulary. Whether in real-world tasks such as asking for travel information or in academic tasks such as textbook reading, vocabulary is essential for the success of language learners. Corpus linguistics is a relatively recent and rapidly developing branch of linguistics. A large body of natural language text used for accumulating statistics on natural language text. The plural is corpora. A corpus can help them identify the most important words to be taught; as well as provide some important information to help learners

become more fluent. Furthermore, it is due to the huge enterprise of learning vocabulary that it is equally important to help students not only with what to learn, but also with how to learn, so that they can become more autonomous learners and more capable of ensuring the continuity of their learning outside the class. Dictionaries are designed as follows. Students draw a table on the spread of a notebook sheet:

Word	Definition (translation)	Derivatives, Synonyms, Antonyms	Collocations	Example

To conclude, a corpus-based approach to the raising of vocabulary awareness, combined with the use of a concordancer and learning tasks, which guide the students' vocabulary examination can, it may be argued, be effectively used in foreign language classes at university level. Most corpus-derived learners' dictionaries do now give this kind of frequency information, together with natural examples and grammatical information for each meaning of a word.

References:

1. MCCARTEN, J. Teaching Vocabulary: Lessons from the Corpus, Lessons for the Classroom. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
2. Römer, U. (2011). Corpus research applications in second language teaching. Annual Review of Applied Linguistics, 31.
3. Stevens, Vance (1991), Concordance-based Vocabulary Exercises: A Viable Alternative to Gapfillers. In: Johns, Tim/King, Philip (eds.), Classroom Concordancing (ELR Journal 4), 47 63.

ОНА ТИЛИ ФАНИНИНГ О'QITISH METODLARI

Nizomova Nazira Mamirjon qizi

Farg'ona viloyati Yozyovon tumani

16 – maktab ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada ona tili darslarining o'qitish metodlari haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: metodika, uslub, usul, o'qitish metodlari.

Ona tili darslarida o'quvchilarga beriladigan bilimlar keyingi yillarda asosan nazariy asosga qurilayotganligi amaliy malakalarning sayozlashuviga olib kelmoqda.

Darsda asosan o'rganilayotgan qoidani yod oldirish va unga darslikdan misol keltirish va mashq ishlash bilan cheklanilmoqda. Dars davomida faqat darslik bilan ishlanmoqda.

Oqibatda o'qituvchi darslik o'qituvchisi, o'quvchi darslik o'quvchisi bo'lib qolmoqda. Shu sababli o'quvchilar darslikdan tashqari talablarni bajara olmayaptilar, hayotning o'zi misol va qoida ekanligini anglab yetmayaptilar.

Shunday ekan, amaliy bilimni shakllantirish asoslarini ishlab chiqishga diqqat qaratish lozim. Buning uchun darsda faqat mashqlar bilan cheklanmay, o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, lug'at ustida ishlashga o'rgatish, ularda to'g'ri talaffuz normalarini shakllantirish hamda fikrlash, tafakkur qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar berish kerak.

Hozir o'quvchilarni har bir darsda faol ishtirok etishga undovchi noan'anaviy dars metodidan foydalanilyapti. Bu dars metodi hozirda turli joylarda o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatyapti.

Ona tili darslarida eng ko'p qo'llanadigan metod o'qituvchining bayoni metodi hisoblanadi. Bayon yordamida murakkabroq, ayniqsa, o'quvchilarga oldindan ma'lum bulmagan mavzular izohlanadi. Shuningdek, grammatik ta'rif mohiyatini tushuntirish, o'quvchilarga qo'shimcha ma'lumot berish, ularning savollariga javob berishda bayon metodidan foydalaniladi.

Ona tilidan o'rganiladigan material o'quvchilarga qisman oldingi sinfda tanish bo'lsa yoki yangi mavzu biror tomoni bilan oldin o'tilgan materialga bog'lansa, darsda suhbat metodidan foydalaniladi.

Suhbat o'quvchilar faolligini oshiradi. Ular o'qituvchi rahbarligida berilgan dalillarni kuzatadilar, o'zaro qiyoslaydilar va muhokama qiladilar, so'ng umumlashgan xulosa chiqaradilar. Suhbat o'quvchilarning nutq madaniyatini o'stirishda muhim omillardan biridir.

Suhbat 3 xil bo'ladi: axborot xarakteridagi suhbat, evristik suhbat, o'tilgan temani mustahkamlash maqsadida o'tkaziladigan suhbat.

O'tilganlarni mustahkamlash darslarida ko'proq bir bo'lim o'rganilsa yoki chorak yakuni, yil yakunida, ko'proq o'quvchilarning o'zlari ishlagan holda darslarni tashkil qilinadi. O'tilganlarni mustahkamlash maqsadida test savollarini yechish ham aytiladi.

Yil yakunidagi takrorlash darsida deyarli barcha o'quvchi test savollari va o'zaro savollar tuzadilar. Dars yanada jonli, qiziqarli chiqadi.

Til dalillarini kuzatish metodida grammatika, orfografiya yozuvchi tilini o'rganishda ko'p foydalaniladi. Til faktlarini tahlil qilinganda, uch yo'nalish asos qilib olinadi.

1. Til dalillarini kuzatish.

O'qituvchi rahbarligida o'quvchilar til hodisalarining biror tomoni bo'yicha muayyan reja asosida kuzatish ishlari olib boradilar.

Mashqlar metodi.

O'quvchilarning ona tilidan olgan bilim-malakalari turli mashqlar orqali mustahkamlanadi. Natijada o'quvchilar:

- a) bilimlarni ongli o'zlashtira boradilar;
- b) bilimlarni amalda qo'llay oladigan bo'ladilar;
- v) fikrlash malakalari ham orta boradi, mashq davomida til dalillarini ko'proq kuzatadilar, solishtiradilar, umumlashtira-dilar;
- g) o'z nutq madaniyatini takomillashtirish imkoniga ega bo'ladilar.

Mashqlar o'quvchilarning anglash va bora-bora o'quv faoliyatlarini yaxshilaydi: ayrim dalillarni yodlab olish yo'li bilan ham puxta o'zlashtira boshlaydilar. Shunday ham bo'ladiki, ko'p yozish yo'li bilan ko'p yozish tufayli o'quvchida ayrim so'z shakllarini yoki tinish belgilarini to'g'ri qo'llab ketaverish ko'nikmasi shakllanib qoladi.

Mashqlar qat’iy bir tizim asosida o’tkaziladi. Dastlab, o’quvchilar matn ustida ishlaydilar, so’z va gaplarni guruhlaydilar. Bular grammatik shakllarni anglash mashqlari hisoblanadi. Maktablarda bunday mashqlarning misollar tanlash, chizmalar ustida ishlash, matnni shaklan o’zgartirish kabi turlari o’tkaziladi.

“Sayohat” metodi.

Sayohat metodi ko’proq tarix, geografiya, biologiya, adabiyot fanlarida ko’proq qo’llanib, ona tili o’qitishda nisbatan oz qo’llansa ham mohiyat e’tibori bilan ona tili o’qitishda o’ziga xos o’rin tutadi.

Sayohat ko’proq insho yozish uchun material beradi, shuning uchun o’quvchi, masalan, muzeyda insho mazmuniga mos bo’lgan predmet va uning belgilariga alohida e’tibor beradilar, ana shu tushunchalarni ifodalovchi so’zlarni yozib olish lozim.

5-sinf o’quvchilari bilan “Shevaga xos so’zlar” mavzusini o’rganishda sayohat metodidan foydalanish mumkin.

Har bir o’quvchi bilan alohida ishlash natijasida o’rganilganlarni ko’proq takrorlash va mustahkamlash mumkin bo’ladi.

Tavsiya qilinadigan adabiyotlar ro’yxati:

1. Tolipov M., Xudoyberganov Sh., Abduqodirov R. Hozirgi zamon darsining didaktikuslubiy masalalari. Toshkent, «Tafakkur», 1998 yil.
2. Yangi pedagogik texnologiyalarning yo’nalishlari, muammolari va yechimlari. Toshkent, 1999 yil.

INNOVATIVE WAYS TO TEACH ENGLISH

Ortiqova Muharramxon Mirzajonovna

Qodirova Gulnoza Ahrorjonovna

English teachers of 16 schools
of Yozyovon district of Fergana region

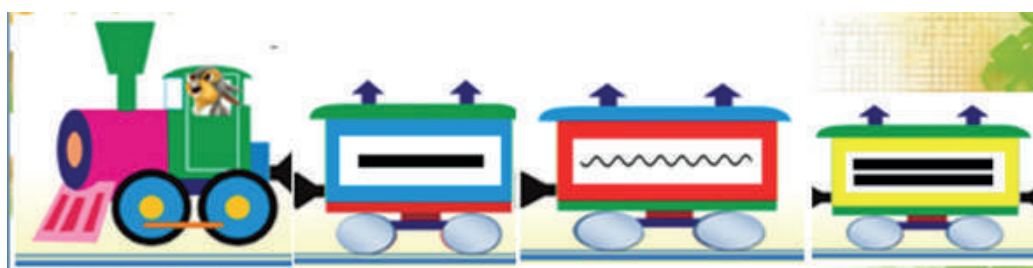
ABSTRACT: This article describes the steam approach, interactive methods that can be used in English lessons, and their importance in English.

KEYWORDS: STEAM, rolling snow pile, ripe grapes, garden laundry method.

STEAM is one of the most innovative methods in the world education system today. This method allows you to conduct a mixed type of education and develop the skills to apply the acquired theoretical knowledge in everyday life. STEAM is an in-school and out-of-school project is an innovative technology that allows you to carry out educational and research activities. With this method, sciences are taught in an integrated way, not in separate networks, showing the general interdependence. In addition to showing that science is relevant to everyday life, technology can also show students 'creativity.

Today, foreign language skills are becoming an integral part of vocational education. Specialists in various fields have a high level of cooperation with foreign partners, so they have a high demand for language learning. In modern society, foreign languages are becoming an important part of vocational education. Such knowledge is first acquired by people in schools, colleges, high schools, and later in institutes, training courses, or by familiarizing themselves with basic information sets that help them learn a foreign language independently. Today, there are many collections of study materials for people with different levels of language skills. Success in achieving this goal depends on the practical methods and skills of teachers. The ability to use information technology and modern teaching methods helps to quickly understand new material. By combining different methods, the teacher will be able to solve specific curricula. In this regard, teachers and students should get acquainted with modern methods of teaching foreign languages. As a result, they develop the skills to choose the most effective ways to achieve their goals. Using a variety of teaching and learning methods can be effective. Teaching is done in small steps and is based on the student's existing knowledge system. There are many different styles of language teaching. When it comes to teaching English, the learner's ability and level, depending on their age, gives good results in a step-by-step way. Students are divided into groups based on elementary education, intermediate education, and advanced education. A special program will be developed by the teacher for each stage. Pronunciation is important at the beginning. According to Harmer, the first requirement for those who know their native language during the conversation is pronunciation. At the beginning of the learning process, the teacher should focus on the student's pronunciation. Although grammar and vocabulary are important, it is useless if the speaker mispronounces them. Native speakers can also understand speech with grammatical errors if the speaker pronounces the words correctly. Therefore, in teaching, the emphasis is first on pronunciation. In this case, the use of different audios of native speakers gives good results. The teacher should teach the correct pronunciation of letters and words during the lesson. There is also a strong emphasis on oral and reading skills in the early stages. If we look at the types of speech activities of foreign language teaching, it is necessary to perform the following tasks in their teaching:

- a) Establish a reading mechanism;
- (b) Improving oral reading techniques;
- c) Teach them to understand what they are reading.

In the early stages, the emphasis is on reading aloud. Reading texts are also simpler and easier to read. However, it should be noted that although the work in the early stages is mainly focused on the development of oral skills, it does not solve the problem of developing oral communication in English. She is only in the process of preparing for a real oral presentation. In addition, reading words beautifully and fluently will increase a student's love of learning the language. In addition, students will be introduced to The Present indefinite Tense, The Past indefinite Tense. They need to be familiar with verb tenses such as The Future indefinite Tense and be able to use verb forms brilliantly in these tenses.

Students learn that nouns are used in the singular and the plural, that suffixes are added to the third person singular form of a verb in the present indefinite tense, and that interrogative, negative, and imperative forms of sentences are also introduced at an early stage. during the study period. In the middle stage of teaching English, the focus should be on using techniques that help to increase thinking, speaking, and initiative in reading and understanding larger texts. Students will be given homework assignments.

References:

1. Пассов Э. И. Общительный метод обучения иностранного разговора. – Москва., 1985: – 10 - bet.
2. Johnson, K. E. The Sociocultural Turn and Its Challenges for Second Language Teacher Education. // TESOL Quarterly., – London., 2006: – 235- bet.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London., 2001: – 64-bet.
4. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent., 2012: – 48-bet.

THE IMPORTANCE OF DIDACTIC GAMES IN TEACHING ENGLISH

Normengliyev O'tkir Davlatovich
 Surxondaryo viloyati Boysun tumanidagi
 62-umum ta'lim maktabi Ingliz tili
 fani o'qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqola “Ingliz tilini o'qitishda didaktik o'yinlarning dolzarbligi” deb nomlangan bo'lib, unda ingliz tilini o'qitishda didaktik o'yinlar hamda ulardan darslarda qanday foydalanish yo'llari bo'yicha tushunchalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *didactic, game, teaching.*

As we know nowadays Uzbekistan expands more and more relations with foreign countries, hence the interest in studying a foreign language is growing steadily. In the methodology of foreign language teaching there are various ways of optimization the educational activity, including the game. Games are covered in the methodological literature due to the fact that they attract foreign language teachers' interest because of the possibility using them as a mean of emotional release, motivation in educational activity, training, way to test students' knowledge and skills. The work is dedicated to the problem of using language games at English lessons within the framework of communicative classroom. Taking part in various games impacts the development of attention, memory, thinking, imagination, all cognitive processes. For example, the pedagogical and didactic value of a game is that it allows participants to discover themselves, learn to act according to the circumstances; learn norms of behavior; leads to the development of certain language skills, ability to communicate, memorize the material. However, it is important to state that the effectiveness of games as the educational way depends on their compliance with certain requirements, such as the presence of an imaginary situation, in which students will take part; children's awareness of the outcome of the game, its rules. The game is not just collective fun. This is the main way to achieve all of the tasks in education, therefore, teachers should know exactly what skills needed to improve. The game is a teaching tool that activates the mental children's activity, allows to make educational process more attractive and interesting, makes them worry in order to create a powerful stimulus in language acquisition. It is important and appropriate to use various types of games, what games are effective and. Using games during the lesson is very important. Children like indoor and outdoor games, puzzles, crosswords, competitions. Conducting this activity, teacher is obliged to create a friendly atmosphere during a lesson, to accept children's ideas concerning the rules of the game itself, remember that all participants are in equal conditions, maintain children's interest to the material. Learning foreign language is the organization of children's education through games, which is caused by a number of factors. Firstly, intensification of educational process puts forward the objective of finding means of maintaining children's interest to the material and enhance them. One of the most effective means of solving this problem is the didactic games. Moreover, one of the major problems in teaching a foreign language is learning the spoken language, which in its turn creates the conditions for realizing communicative functions. The language allows to approach the learning process to the real training conditions which increase motivation for learning a foreign language. Methods of communication techniques are used in communication games, in which students solve communicative and cognitive tasks using the means of the foreign language being studied. Therefore, the main goal of communication games is to organize foreign language communication in the course of solving a set communicative task or problem. Game technologies are one of the forms of education that allows you to make the process of learning a foreign language interesting and exciting. ¹The communicative game promotes the use of knowledge in a new situation, that is, the material that students learn goes through a kind of practice, brings variety and interest to the learning process. The main goal of communication games is not to solve linguistic problems, but to organize unprepared communication. Successful completion of a communication game consists in completing a specific task (drawing a route on a map, filling in a diagram, or finding two matching images), rather than building the correct sentence structure (using language). The communicative game should be used on pre-worked out and brought to automatism language

1 .Florez, M. A. C. (1991). Communication language Teaching: The State of Art. TESOL, Quarterly

material. At an early stage of learning a foreign language, this condition is mandatory, otherwise, the communicative game will be impossible, and as a result, meaningless. Communication games involve working in pairs, groups large and small, and as a whole class, with participants being able to move freely through the class. The role of the teacher in the game: monitoring, resource centre, the teacher must move from group to group, listen, provide the necessary information, (that is, provide language assistance) to notice mistakes, but not interrupt or correct.

To use games effectively in the classroom the teacher should adhere to the following rules. The game must have a clear learning objective and purpose. It should be clear what the students are learning and practicing in the activities and procedures of the game. For example, for vocabulary identification the students can draw or act out the word. These games have a clear purpose and their format can be repeated in different sections or units. The teacher should assign students to teams. The grouping may depend on many things but it should ultimately depend on the task the students will be completing. Be sure to explain all necessary procedures and rules clearly and slowly. Make sure everyone is listening and understands. If necessary, ask the students to restate them. With games that have been played before, ask the students to state the rules and procedures prior to beginning game play. Be consistent. If necessary, use a timer to make sure that everyone has the same amount of time to answer. Decide if only the first answer will be accepted because sometimes students say things incorrectly, realize it after they say it and then fix it. Be prepared. Make sure that there are enough materials, time, questions, etc.

References:

1. President Shavkat Mirziyoyev Decree 4947 «On Uzbekistan's development Strategy “ February 7, 2017.
2. Anderson, R., Hiebert, E., Scott, J., & Wilkinson, I. (1995). Becoming a nation of readers: The report of the commission on reading. Washington, DC: National Institute of Education and the Center for the Study of Reading.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA LUG'AT USTIDA ISHLASH VA NUTQ O'STIRISH METODIKASI

Qalandarova Iqbol Ergashovna,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

38-maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 94 230 97 21

Annotatsiya. Boshlang'ich sinflar o'quv dasturida „ona tili, o'qish bolalarning lug'atini boyitish, bog'lanishli nutqni o'stirish, adabiy-estetik tafakkurini kamol toptirish, nutq madaniyatini shakllantirish, nutq ta'sirchanligini ta'minlashning muhim omilidir“, deyiladi. Bu vazifalar grammatik mavzularni o'rganish, mashq matnlarini kuzatish va tahlil qilish, maxsus lug'aviy-grammatik mashqlar orqali bajariladi.

KALIT SO'ZLAR: metod, nazariya, ta'limot, og'zaki va yozma, yozma ishlar, lug'at, bayon va insho, oraliq va ijodiy mustaqil ishlar.

Ona tili o'qitishning bosh maqsadi ham tilning jamiyatda tutgan o'rni, vazifasi bilan belgilanadi. Til - aloqa vositasi, chunki so'zlovchi fikr-mulohazalarini til orqali bayon qiladi, tinglovchi esa til vositalari orqali ro'yobga chiqqan fikrni anglaydi. Ona tili fani o'quvchilarni fikr bayon qilish va uni uqib olish faoliyatiga tayyorlaydi. Fikr til vositasida ro'yobga chiqadi, shu sababli har bir kishi tilni va undan foydalanishni bilishi zarur. Tilni bilish uning grammatik qonun-qoidalarini, ta'rifini o'zlashtirishgina emas, balki ona tilining boy imkoniyatlaridan amaliy foydalana bilish hamdir, ya'ni fikrni og'zaki va yozma shaklda to'g'ri, tushunarli va savodli ifodalay bilishdir. Bunga erishish uchun ona tili darslarida lug'at ustida ishlashga alohida e'tibor qaratish lozim. Lug'at ishida so'zning ma'nosi, talaffuzi va imlosi e'tiborda tutiladi. Bular ustida ishlashdan asosiy maqsad ehtiyoj sezilgan paytda o'quvchilarning ulardan nutqda foydalanishlariga erishish, o'zgalar nutqini anglashlarini ta'minlashdir. Buning uchun o'qituvchi ona tili darslarida qo'llangan har bir so'zning va ta'limiy jarayonlarda: ekskursiya, o'zaro suhbat, turli tadbirlarda ishlatilgan so'zlarning ma'nosiga e'tibor bilan qarashi, ularning qaysilari maxsus ishlashni taqozo etishini belgilab olishi kerak. Tilning lug'at boyligini o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi uchun ona tili darslarida so'zlar va ularning ma'nolari quyidagicha tanishtiriladi: 1. O'quvchilarni notanish so'z va iboralar bilan tanishtirish. O'quvchilar darslikdagi so'z va iboralarga birinchi marta duch kelayotgan bo'lishi mumkin. Bu so'z yangi paydo bo'lgan so'z bo'lmasa ham, o'quvchi uning ma'nosini bilmaydi, demak, o'quvchi uchun yangi so'z hisoblanadi. Masalan, 1 -sinf „Ona tili“ darsligida xabib (do'st), darparda (oyna o'rniga shaffof qog'oziyopishtirilgan derazaparda), mag'rur (kekkeygan, mag'rur — kamtar), kamol (har tomonlama yetuk, to'kis, kamol topmoq — xazon bo'lmoq), xaroba (qarovsiz qolgan vayrona), qardosh (do'si, birodar, qarindosh-urug), safdosh (harbiy xizmatda birga, tashkilotda birga), sarkarda (qo'mondan, lashkarboshi), zeb (bezak, ko'rk, husn), qasr (hashamatli saroy, ko'shk) kabi so'zlarga duch keladilar. Bunday so'zlarning ma'nosini sinonimlar keltirib kengaytirish yo'li bilan, qarama-qarshi ma'noli so'zlar bilan izoh berish yo'li bilan, gap tuzish orqali ma'nosini yechish, rasmlar orqali tushuncha hosil qilish yo'li bilan tushuntirish mumkin. Bunday ishlash o'quvchilarda so'z ma'nolariga nisbatan sezgirlikni yuzaga keltiradi.

2. O'quvchilarni so'zning yangi ma'nolari bilan tanishtirish. O'quvchilar ko'p ma'noli so'zlarning bir ma'nosini tushunsa, boshqa ma'nosini bilmasliklari mumkin. Bolalar so'zlarning hamma ma'nolarini birdaniga o'zlashtirib ololmaydilar. Ularning ma'nosini o'zlashtirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. 1—2-sinflarda o'quvchilar ko'p ma'noli so'zning bir-ikki ma'nosi bilan tanishsa, 3—4-sinflarda yana boshqa ma'nolarini bilib oladi. Tilning barcha sathlari: fonetika, leksika, so'z tarkibi, morfologiya, sintaksis (boshlang'ich sinfda bu bo'limlar „Tovushlar va harflar“, „So'z“, „Gap“, „Bog'lanishli nutq“ deb nomlanadi)ni o'rganish jarayonida tasviriy ifodalar, iboralar, ma'nodosh, shakldosh, zid ma'noli so'zlarning ma'nolari turli ish turlari asosida tushuntirib boriladi. Masalan, „niyati buzuvchi“ iborasini tushuntirishda quyidagicha savol va topshiriqlardan foydalaniladi:

- Bu iborani „soat buzuvchi“ birikmasi bilan taqqoslang.
- Qaysi biri o'z ma'nosida qo'llanyapti? (soat buzuvchi)
- Qaysi birikma boshqa ma'noda qo'llanyapti? (fikri buzuvchi)

— „Niyati buzuq“ birikmasi qanday maʼnoni ifodalayapti? (Oʻquvchilar oʻylab, niyati yomon kishilarni „niyati buzuq“ deyishadi, deb izoh beradilar) Koʻrinadiki, taqqoslash usuli soʻz maʼnolarini izohlashda samarali usul sanaladi. „Ouloch otib“, „tanbeh yedi“, „koʻzi oʻynar“, „qalbi olov“, „til topisluli“ kabi iboralarning maʼnosi ustida ham shu tarzda ishlanadi. I-sinf darsligida „Xiva ona tarix tilmochi“, „urush yoʻlini taqqa bekitdik“, „biz maʼnosiga zeb bersak“, „rediskaga akainan“, „karvon boʻlib kelamiz“ („Turnalar“), „chehrasiga tabassum yugurdi“, „bahor oq bulutni yetaklab ketdi“, 2-sinf darsligida „dov-daraxtning sochsoqolin qirishdi“, „Biz oqlagan daraxtlar oppoq paypoq kiyishdi“ kabi badiiy-tasviriy til vositalari ustida ishlash oʻquvchini soʻz va iboralardan nutqda toʻgʻri va oʻrinli foydalanishga undaydi, nuqtaning emotsionalligini oshiradi.

Maʼlum bir guruhdagi soʻzlar roʻyxatini tuzish ishini alifbo asosida yozdirish ham mumkin. Bu jarayonda guruhlash uchun quyidagi topshiriqlardan foydalanish mumkin:

1. Bolalar oʻyinlari nomining lugʻatini tuzing.
2. Oʻzingiz bilgan shoir nomlari roʻyxatini tuzing.
3. Ertak nomlari roʻyxatini tuzing.
4. Joy nomlari roʻyxatini tuzing.
5. Maʼnodosh soʻzlar roʻyxatini tuzing va boshq.

Bular oʻrganilayotgan mavzularga, mashq matnlariga bogʻliq holda tashkil etiladi. Soʻzlarning izohli lugʻatini sinf yoki maktab miqyosida tuzib, osib qoʻyilib, umumisteʼmolga kiritish mumkin. Bunda „Oʻquvchilar pochtasi“ tashkil etilishi ham mumkin. Oʻquvchilar qaysi soʻzning maʼnosini bilib olishda qiynalsalar, shu soʻzni yozib yashikka tashlaydilar. Hafta oxiridagi darsda shu soʻzlar maʼnosi, imlosi, izohi ustida ishlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Yu.K.Babanskiy. Hozirgi zamon umumiy taʼlim maktabida oʻqitish metodlari. - T.: „Oʻqituvchi“, 1990
2. Internet materiallari. www.google.uz.

“TA’VIZ-UL OSHIQIN” DEVONIDA QO’LLANGAN FITONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI

Radjabova Ozoda Baxromovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
18-son maktabining ona tili va adabiyot
fani o’qituvchisi

Ibragimova Shoir Rashidovna

Xorazm viloyati Xiva shahar
3-son maktabining o’zbek tili
fani o’qituvchisi

Annotatsiya. «Ogahiy poeziyasidagi fitonimlar» nomli maqolada o’simlik nomlarini tizimli (sistem) tahlil qilish barobarida, ular orasida uchraydigan dialektal so’zlarga ham munosabat bildirilgan

Kalit so’zlar: sozoq, sipand, arg’uvon, sunbul, shamshod, sanavbar, ar’ar, tok, bug’doy, mosh, juvan, kadu, bodom, nilufar, gul, ko’lcha, badrav, yop, rosh

Ogahiy poeziyasida boshqa soha so’zlari qatori, fitonim (o’simliklar nom) larga ham duch kelinadi. Uning she’riyatidan yovvoyi, madaniy, xonaki, ko’p yillik o’simliklar nomlari o’rin olgan. O’simliklar nomlari o’z ma’nosida, shuningdek, ko’chma ma’noda qo’llanilgan. Bunday o’simliklar va qishloq xo’jaligiga oid so’zlarga sozoq, sipand, arg’uvon, sunbul, shamshod, sanavbar, ar’ar, tok, bug’doy, mosh, juvan, kadu, bodom, nilufar, gul, ko’lcha, badrav, yop, rosh kabilar misol bo’la oladi. Bularning ayrimlari Xorazm shevalariga taalluqli bo’lib, Ogahiy poeziyasida leksik dialektizm sifatida ishlatilgan:

Qish mavsumida qurilsa bir toza o’tov,
YOnsa ichida quruq sozoq birla olov,
Armoni bo’lurmu dahr aro ul kishining –
Kim, anda tuzub bazm, esa yog’li palov.

Ogahiy ruboiysida ajratib ko’rsatilgan sozoq so’zini professor F.Abdullayev saksovlarning mayda turi ekanligini qayd etadi: ras bir mashym sazaq o’dymni vosa, hāzātip yaqyb yassañ (Hazorasp).

O.Madrahimov bu so’zning Xorazm shevalaridan tashqari, turkman tilida sazak, ozarbayjon tilida sazag tarzida uchrashini qayd etadi.⁵

Qoraqalpog’istondagi o’zbek shevalarida esa sazaq, botanikaga oid termin sifatida aynan saksovlarni ifodalashi ta’kidlangan.

Ogahiy poeziyasida iste’molda bo’lgan o’simlik nomlaridan yana biri isiriq ma’nosidagi isvānd//sipand hisoblanadi. F.Abdullaev Xorazmning Gurlan, Mang’it, Yangibozor tumanlari aholisi nutqida isiriq+ādrāsmān, Xiva, Urganch, Xonqa, Hazoraspda esa isvānt tarzida ishlatilishini qayd etgan.

O. Madrahimovda ādrāsmān varianti uchramaydi. U isvānt so’zining o’g’uz shevasiga xos bo’lib, bu o’simlikning toshloq joyda o’sadigan giyohli-gini, bundan tashqari, ысыгық so’zi qipchoq hamda o’g’uz shevalarida mavjudligini ko’rsatadi.

Qoraqalpog’istondagi o’zbek shevalarida, xususan, To’rtko’l va Beruniyda isvānt⁵; Xo’jayli, Qo’ng’irot, Mang’itda adyrasman//adrasman shaklida uchraydi.

Demak, Xorazm vohasi o’zbek shevalarida pastki cho’l mintaqasida o’sadigan tuyatovonlar oilasiga mansub isiriq o’simligi nomi isvānt// ысыгық//adyrasman//adrasmin//ādrāsmān kabi variantlarda uchraydi.

Ogahiy poeziyasida esa bu o’simlikning nomi vazn talabiga ko’ra, sipand//ispand tarzida qo’llanilgan:

Savodi zulfini ko’rgach yumor Ogahiy tun deb ko’z,
Yuzig’a nozir o’lg’och ham tutar qo’l birla kun deb ko’z,

Ko’ngul hayratda qolma ko’rmas oni ne uchun deb ko’z,
Ul oy o’tlug’ yuzin ochsa, Navoiy, tegmasun deb ko’z,
Muhabbat tuxmidin o’zga ul o’t uzra sipand etmas.⁷

Tadqiqotchi H.Norimov bir maqolasida, jumladan, ispand va adrasman soʻzlariga ham eʼtibor berib, isvant soʻzining «Avesto»dagi sipanta; sipanta bilan bogʻliqligi, isvant soʻzining asp (ot) va band (bogʻlovchi, band qiluvchi) soʻzlaridan iboratligi, sababi isvant oʻsimligidan qadimda otga arqon tayyorlanganligi, ana shuning uchun ham bu soʻz aspband (otni bogʻlovchi) soʻzining fonetik oʻzgarishga uchragan shakli deb baholanishi, keyingi tadqiqotlarda «Avesto»dagi sipanta (ezgu, muqaddas) soʻzi bilan aloqadorligi, sipanta>isvant>ispant tarzi talaffuz qilinishi, shuningdek, Yangibozor va Gurlan shevalaridagi adraspan soʻzining ham isvant soʻzi bilan bogʻliqligi, oʻz navbatida, adraspan adr va spanta komponentlaridan tashkil topishi, spanta soʻzidagi -ta elementining tushib qolishi, bundan tashqari, adr komponentining avesto tilidagi oʻt, olov maʼnosini bildiruvchi atar bilan aloqadorligi, pirovardida, ator-adar-adr shakli vujudga kelib, adraspan soʻzining muqaddas olov, ezgu olov maʼnolarini anglatishini taʼkidlaydi.

Ogahiyning “Toʻynoma” sheʼrida tilga olingan, dorbozlar oyogʻiga kiyib oʻyin, tomosha koʻrsatadigan kadu soʻzi, aslida, tojikcha boʻlsa-da, Xorazm shevalarida oshqovoq maʼnosida ishlatiladi. Xorazm shevalarida: kadi+qovoq–oshqovoq, nas+qovoq; Qoraqalpogʻistondagi oʻzbek shevalarida kadi–qovoq: sälläkadi//markadi (Beruniy–anjir oshqovoq); dasmal kadi–idish-tovoq yuvadigan qovoq; shāñgil kadi–suv qovoq (krujka sifatida ishlatiladi); almakadi–tomosha qovoq; naskadi–nosqovoq; chilim kadi–chilim solinadigan oshqovoq; palav kadi–yaxshi nav oshqovoq; suvkadi–suv solib keladigan, suv turadigan qovoq; dästärkadi–katta oshqovoq; kadi bäräk (Toʻrtkoʻl) - qovoq chuchvara; kadi shoʻrva–qovoq shoʻrva; kadi gömmä–qovoq somsa; O. Madrahimovda kadi:di oʻgʻuz shevasida: 1) oshqovoq; 2) gʻaltak; bir kadi ip maʼnolariga ega.

Shuni taʼkidlash joizki, Ogahiyning prozaik asarlariga nisbatan nazmiy asarlarida oʻsimliklar nomlari va qishloq xoʻjaligiga oid soʻzlar kamroq uchraydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov Gʻ., Shukurov Sh., Mahmudov Q. Oʻzbek tilining tarixiy grammatikasi. – Toshkent: Oʻzbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2008. – 528 b.
2. Abdurahmonov A. Ulugʻbek akademiyasi. – Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1993. 29 b.
3. Abdurahmonov Gʻ., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. –Toshkent: Oʻqituvchi, 1982. – 168 b.

RUS TILI VA ADABIYOTI DARSLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

Rahmatullayeva Barno Zafar qizi

Xorazm viloyati shovot tumani 32-son
umumiy o'rta ta'lim maktab rus tili fani o'qituvchisi.

Email:barno32maktab@umail.uz

Rahimova Norjon Karimovna

Xorazm viloyati shovot tumani 34-son umumiy
o'rta ta'lim maktab rus tili fani o'qituvchisi.

Email:norjon32maktab@umail.uz

Annotatsiya: maqolada rus tili va adabiyotining zamonaviy darsi haqida so'z boradi, u ta'lim, tarbiya, rivojlanish va qiziqarli bo'lishi kerak. O'quv jarayoniga kompyuter texnologiyalarini joriy etish maktab ta'limining ajralmas qismidir.

Kalit so'zlar: rivojlanish, ta'lim, o'z-o'zini hurmat qilish, texnologiya.

Bugungi kunda yangi ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning intellektual, ijodiy va ma'naviy rivojlanishi uchun zarur shartdir. "Rivojlanish" pedagogik jarayonning asosiy so'zi, ta'limning muhim, chuqur tushunchasi bo'lib qoladi. Zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan sifatlarni, o'quvchilarni ta'lim va tarbiya jarayonida rivojlantirishdan iborat:

a) talabalarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini, axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, bitiruvchining o'z-o'zini anglash, mustaqil fikrlash, o'zi uchun muhim qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishi;

b) o'quvchilarning o'quv faoliyati muvaffaqiyati uchun mas'uliyatini oshirish;

c) ob'ektiv o'z - o'zini baholash qobiliyatini shakllantirish-aks ettirish. Ushbu maqsadlarga erishish, o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda, shaxsiyatga yo'naltirilgan o'quv jarayonini qurishga yordam beradi. O'quv jarayonining markazida talaba, uning bilim va ijodiy faoliyati. Rus tili va adabiyotining zamonaviy darsi ta'lim, tarbiya, rivojlanish va qiziqarli bo'lishi kerak. Shu bois, darslarda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bugungi kun talabidir. Bugungi kunda kompyuter texnologiyasini o'quv jarayoniga kiritish maktab ta'limining ajralmas qismidir. Zamonaviy o'quvchi allaqachon ta'limning boshlang'ich bosqichida shaxsiy kompyuter foydalanuvchisining boshlang'ich ko'nikmalariga ega, shuning uchun o'qituvchining asosiy aloqasi faol ishlatilishi kerak zamonaviy interaktiv texnologiyalar, bolada kundalik hayotda zarur axborot tizimlari bilan ishlash qobiliyatini rivojlantirmoqda. Ta'lim sohasida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish muqarrar, chunki ta'lim samaradorligi va rivojlanayotgan bilim va ko'nikmalar sifati sezilarli darajada oshadi. Rus tili va adabiyoti darslarida kompyuter dasturiy vositalaridan foydalanish o'qituvchiga nafaqat an'anaviy ta'lim shakllarini diversifikatsiya qilish, balki turli vazifalarni ham hal qilish imkonini beradi: ta'limning ko'rinishini yaxshilash, uni differentsiatsiyalashni ta'minlash, bilimlarni nazorat qilishni osonlashtirish, mavzuga qiziqishni oshirish. Axborot texnologiyalaridan foydalanishning muhim omillaridan biri o'quv materiallari manbalarining etishmasligi, noyob axborot materiallarini (rasmlar, qo'lyozmalar, videofilmlar, audio yozuvlar va boshqalar) taqdim etish qobiliyatidir. Shu bilan birga, kompyuter texnologiyalari yordamida biz nafaqat ta'lim maqsadlariga erishishga qaratilgan ta'lim jarayonini qurishning professional muammosini hal qilamiz, balki ta'lim muhitini yaratish va undan foydalanish, respublikamiz uchun muhim bo'lgan kasbiy ta'limni loyihalashtirish va amalga oshirish imkoniyatiga egamiz. Axborot texnologiyalarini qo'llashda adabiyot o'qituvchisi oldida turgan vazifalar matn bilan, badiiy so'z bilan, kitob bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Rus tili o'qituvchisi kuchli matn terish va punktuatsiya qobiliyatlari va ko'nikmalarini shakllantirishi, o'quvchilarning so'z boyligini boyitishi, adabiy til normalariga ega bo'lishni o'rgatishi, bolalarga lingvistik va adabiy atamalarni bilishi kerak. Ushbu muammolarni hal qilishda shubhasiz yordamchi AKT hisoblanadi.

Kompyuter texnologiyalari bolani kompyuter bilan muloqot qilishni, shuningdek, o'qituvchi tomonidan o'quv jarayonini tuzatishni ham o'z ichiga oladi. Individual va guruh ishlarining optimal kombinatsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Kompyuterni ta'limga jalb qilishning ustuvorligi-bu o'z-o'zidan ta'lim olish sohasining keskin kengayishi bo'lib, bu, albatta, barcha ta'lim mavzulariga taalluqlidir. Kompyuter tomonidan ta'lim jarayoniga kiritilgan asosiy yangilik - faol - faol ta'lim shakllarini rivojlantirishga imkon beruvchi interaktivlik. Bu yangi sifat, o'z-o'zini o'rganish ishlarining funktsional imkoniyatlarini kengaytirish uchun umid qilish imkonini beradi - ta'lim maqsadlari uchun foydali va vaqt sarf-xarajatlari jihatidan samarali. Rus tili darsida kompyuter faoliyati an'anaviy ta'lim kursini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lib, bu holda u nafaqat o'quvchini mavzudan chalg'itibgina qolmay, balki bolaning unga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Taqdimotda sxemalar, jadvallarni qurish vaqtini tejash, materialni yanada estetik qilish imkonini beradi.

Shunday qilib, maktabda rus tilini o'qitish, kompyuterlashtirish asosan ish usullarini va, eng muhimi, uning natijalarini o'zgartirishi mumkin bo'lgan sohadir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Azizov O. Safaev A. Jamolxonov. O'zbek va rus tillarining qiyosiy grammatikasi. T., 1986.
2. Киссен И.А. Курс сопоставительной грамматики русского и узбекского языков. Т., 1979.
3. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. T., 1965.

XORIJIY TILLARNI O'RGANISHNING AHAMIYATI

Rajabova Klara Kalandarovna

Shovot tumani 42-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (90) 062 23 23

klarakalandarovna_2323@inbox.uz

Nazarova Dilnoza Ashirovna

Qo'shko'pir tumani 29-son maktab o'qituvchisi

Telefon: + 998 (94) 112 73 79

nazarovadilnoza_29@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola xorijiy tillarni o'rganishning ahamiyati hamda, til o'rganish davrlari haqida.

Kalit so'zlar: Xorijiy tillar, zamonaviy metodlar, til o'rganish, boshlang'ich sinflarda chet tili.

Bugun yurtimizdagi har bir umumta'lim maktablari xorijiy tillarni katta qiziqish va ishtiyoq bilan o'rganmoqda. Ta'lim muassasalariga ilk bor qadam qo'ygan boshlang'ich sinf o'quvchilarining xorijiy tillarni qunt bilan o'rganayotgani, bunda mashg'ulotlarning og'zaki va o'yin tarzida olib borilayotgani alohida e'tiborga molik.

Mamlakatimizda chet tillarni nafaqat maktablarning boshlang'ich sinflarida, balki uzluksiz ta'limning barcha bosqichlarida mukammal o'rgatish samaradorligini oshirish borasida keng qamrovli ishlar olib borilmoqda. 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror bu borada asosiy hujjat bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu qarorda chet tillarni o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda innovatsion uslublarni joriy etish, chet tillarda erkin so'zlasha olish, o'zaro hamkorlik va muloqotni yo'lga qo'yishda zarur barcha shart-sharoitlarni yaratib berish kabi vazifalar alohida belgilangan.

2013-2014-o'quv yilidan boshlab xorijiy tillarni boshlang'ich sinfdan o'qitila boshlangani chet tillarni puxta egallash, yoshlikdan ko'nikma hosil qilib borish imkonini bermoqda. 1-2-sinflar uchun ingliz tilidan yaratilgan darsliklar o'quvchilar o'rganishi uchun osonligi, rang-barangligi, o'yin, audio-video materiallariga tayangan holda va milliy an'analarimizga asoslanib tayyorlanishi uning muhim jihatlaridan hisoblanadi. chunki o'quvchi qaysi xorijiy tilda gapirishidan qat'i nazar, o'zbekona ismlarni, milliy qahramonlarimiz nomini yod aytadi, xalq o'yinlari, urf-odatlarini tushuntirib beradi.

Ta'kidlamoq kerakki, xorijiy tilni o'rganishda asos ona tili bo'lmog'i lozim. Chet tilini samarali egallash faqatgina o'quvchining o'ziga bog'liq bo'lmay, balki uni o'rgatayotgan o'qituvchining malakasiga ham bevosita bog'liq. Bu maqsadga erishishda yordam beruvchi asosiy omil o'qituvchining o'quvchiga pedagogik ta'sirining samaradorligini oshirishdan, darslarda o'quvchi va o'qituvchi orasidagi muloqotning ijtimoiy-psixologik jihatdan o'zaro mosligidan iborat.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tez charchashi, diqqatining ixtiyorsizligi, eslab qolish darajasi hali yetarli darajada rivojlanmaganligi ularning yosh va psixologik xususiyatlariga xosdir. Ma'lumki, ushbu yosh davrlarida o'yin yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Negaki 3 yoshdan boshlab 6,7 yoshgacha bo'lgan bolalarda o'yin faoliyati va uning ahamiyati boshlang'ich sinflatda ham yo'qolmaydi, chunki, chet tilida o'yinning ta'limiy imkoniyatlari keng bo'lib, belgilanhan mavzu bo'yicha talab etilayotgan bilim, ko'nikma va malakalarga o'yin orqali erishish mumkin. Ma'lumotlarda e'tirof etilishicha, chet tili bo'yicha maxsus mashqlarni 4 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan bolalarga o'rgatish ijobiy natija beradi.

Buning uchun boshlang'ich sinflardan boshlab chet tilini o'rgatishda darslarda o'yin usulidan foydalanish samarali bo'lib, bunda bolalarning kommunikativ ko'nikmalari, aqliy imkoniyatlarining safarbar etilishi, ta'limiy qobiliyatlari, gapirish malakalari, ijodiy tashabbuskorlikni rivojlantiruvchi usul - ingliz tilining vositalari yordamida tasavvur qilish qobiliyatlari kengayadi. Bunda lug'at boyligi faollashib, maqsad shakllanadi. Tasvirlab berish orqali esa o'quvchilarni so'z boylıklaridan foydalangan holda muloqot jarayoniga jalb qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Galskova N.D. Sovremennaya metodika obucheniya inostrannim yazikam. M. ARKTI-2004
2. Hazratqulov U.M, Usmonboyeva M.N, Rustamova S.S. Ta'limni tashkil etishda zamonaviy interfaol metodlar. O'quv uslubi tavsiya/ Toshkent - 2016

INGLIZ TILI DARSLARIDA OG‘ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH MASHQLARI

Raxmanova Anabibi Jalolatdinovna

Urganch shahar 1-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (90) 737 25 00

anabibijalolatdinovna_2500@inbox.uz

Zaxidova Muslima Shakirovna

Urganch shahar 1-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: + 998 (97) 525 88 85

muslimashakirovna_8885@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchiarni ingliz tilidan og‘zaki nutqini o‘stirish va nutq ko‘nikmalarini shakllantirish haqida.

Kalit so‘zlar: Ingliz tilidan og‘zaki nutqini o‘stirish, savod o‘rgatish davri, nutq ko‘nikmalari.

O‘quvchiarni ingliz tilidan og‘zaki nutqini o‘stirish bola maktabga ilk qadam qo‘ygan kundan, yani savod o‘rgatish davridan boshlanadi. Nutq ko‘nikmalari izchil va muntazam olib boriladigan amaliy ishlar natijasida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun o‘qituvchi ingliz tili darsidan grammatik tushunchaga doir har bir mashg‘ulotda o‘quvchilarning nutq malakasini o‘stirishga e‘tibor berish zarur. Bu ko‘nikmaga erishish uchun, avvalo, nutqning ixcham, sodda, ravon va mazmundor bo‘lishini ta‘minlash lozim. Shunday ekan, boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini o‘stirish ingliz tili darsining asosiy vazifasi sanaladi. Boshlang‘ich sinflar ingliz tilini o‘qitish metodikasida bog‘lanishli nutqdan mashq turlari amaliy ko‘rinishga ega bo‘lib, ular nazariyasiz, aniq reja asosida o‘tkazilmoqda yaniy: - aniq savolga ravon mukammal javob; - lug‘atni faollashtiradigan har xil topshiriqli mashqlar;

- kuzatish, rasm yoki berilgan mavzu bo‘yicha o‘quvchining ijodiy hikoyasi. Bulardan tashqari, pedtexnologiya asosidagi nutqiy mashqlardan foydalanish bolalarni mustaqil fikrlashga o‘rgatadi va ularning nutqini yangi lug‘at bilan boyitadi. Boshlang‘ich ta‘limda ingliz tilidan berilgan bilimlarni o‘quvchilar qanday o‘zlashtirishini muntazam tekshirib borish didaktik talablardan biri hisoblanadi. Davlat ta‘lim standartlari o‘quv dasturida boshlang‘ich ta‘lim har bir bosqichi uchun o‘quvchilarning bilim, malaka va ko‘nikmalariga alohida-alohida talablar qo‘yilgan. Binobarin, to‘rt yilda o‘quvchilar o‘qish texnikasi bo‘yicha bir daqiqada 40-50 so‘zni, diktant yozish malakasi bo‘yicha 35-40 so‘zdan iborat matnni quyidagi talab asosida yoza olishi takidlanadi:

- ilmoviy xatoga yo‘l qo‘ymaslik - berilgan izohlarning aniqligi – lug‘atning to‘g‘ri va aniq berilishi. Bu talablar ingliz tili darsi zimmasiga mas‘uliyat yuklaydi. Har bir dars o‘quvchilarning bilim sifatini, o‘z navbatida, shakllantirilayotgan malakalardan qay darajada foydalana olishini ta‘minlaydi. Me‘yoriy bilimni, ko‘nikma va malakalarni izchillik bilan tekshirib borish ana shu

talablar asosida amalga oshadi. Tekshirish, avvalo, o‘quvchilarning yangi materialni o‘rganishga tayyorligini aniqlashga, darsda qo‘llanilgan usul va metodlarning samaradorligini bergilashga imkon beradi. Maktab tajribasida o‘zlashtirilgan bilimlarni tekshirishning og‘zaki va yozma shkli keng qo‘llanadi. Har ikki shaklda tatbiq etiladigan jihatlar ikki ko‘rinishda olib boriladi:

1. Kundalik mavzu bo‘yicha tekshirish.
2. Yakuniy bilim va malakalarni tekshirish.

Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilidan o‘zlashtirilgan bilim, malaka va ko‘nikmalar og‘zaki yoki yozma shaklda tekshirilsa-da, o‘quvchiga bitta umumiy baho qo‘yiladi. Bunda quyidagilar hisobga olinadi:

- o‘quvchilar bilimidagi grammatik aniqlik - imlo qoidalariga amal qilish darajasi – o‘zlashtirilgan bilimni yozma nutqqa (diktant) tatbiq etish. Ingliz tilidan bilimlarni og‘zaki tekshirishda savol-javob, test variant, mantiqiy o‘yla, izla, top kabi usullar qo‘llanilsa, yozma tekshirish uchun, asosan diktant, leksik – grammatik va so‘z yasashga doir, ko‘chirib yozish va ilmoga doir topshiriqlarni tashkil etib boriladi. Bundan tashqari, o‘quv yili davomida mashg‘ulot turining xarakteriga qarab, bir necha marta bir xil diktantlar, testlar o‘tkaziladi. Davlat ta‘lim standartlari o‘quv dasturi tekshirish maqsadida o‘tkaziladigan diktantlardagi so‘zlar sonini quyidagicha ko‘rsatadi: Yozma ish shakli 1-sinfda, 2-sinfda, 3-sinfda, 4-sinfda Tekshirish diktant 10-15 20-25 30-35 40-45 lug‘at ustida ishlash 20-25 30-35 40-45 50-60 Ingliz tilidan bilim, ko‘nikma va malakalarni muntazam tekshirib borish o‘quvchilar savodxonligini oshiradi, nutq madaniyatini egallash uchun

tilga doir nazariy bilimlarni puxta o'rganish ko'nikmasini takomillashtirib boradi. O'quvchilarni boshlang'ich sinfda ingliz tili darslarida og'zaki nutqini o'stirishda inglizcha she'rlarni yod oldirish ham muhim o'rin egallaydi. Bolalarga she'r yodlatishning asosiy maqsadi va ahamiyati ularga she'riyatga bo'lgan muhabbatni, badiy didni tarbiyalash, poeziyaning eng yaxshi namunalarini idrok etishni shakllantirishdir. Shuningdek, bolalarga estetik tarbiya berishda ham she'r yod oldirishning ahamiyati benihoya kattadir. She'rlar asosan boshlang'ich sinflar uchun sodda, oson yani ularning hayotidan olingan bo'lib, ular quvnoq o'yinlar, o'yinchoqlar, uy hayvonlari, tabiat to'g'risidagi she'rlardir. She'r yod oldirishda tarbiyachi oldida bir qancha vazifalar turadi:

1. O'qilgan she'rni hamma bolalar esda saqlab qolishlariga erishish.
2. Bolalarda she'rga nisbatan qiziqish uyg'ota olish va mustahkamlash.
3. She'r mazmunini va undagi ayrim qiyin so'zlarning ma'nosini tushunib olishlariga yorda berish.
4. Tinglovchilar oldida she'rni ifodali aytib berishga o'rgatish. Bu vazifalarning barchasi bir vaqtda omalga oshiriladi.

Yodlatish uchun she'r tanlashda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga, esda saqlash qobiliyatlariga e'tibor berish kerak. Inglizcha she'rlarni yodlatish uchun shuninhisobga olish kerakki, she'r hajmi jihatidan uncha katta bo'lmasligi, birinchi sinfda 1 banddan oshmasligi, ikkinchi sinfda 1-1,5 banddan oshmasligi, uchinchi va to'rtinchi sinflarda esa 1,5-2 banddan oshmasligi kerak. O'qituvchi o'quvchilar bilan she'r yod oldirish mashg'ulotini tashkil etishdan avval guruhdagi o'quvchilarning qaysisi tez, qaysi biri sekin, qaysilari puxta, qaysilari bo'sh yod olishlarini aniqlab olishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Sattorov T.Q. Bo'lajak chet tili o'qituvchisining uslubiy omilkorligini shakllan-tirish texnologiyasi (ingliz tili materialida). –T.:TDYuI, 2003. –192 b.
2. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам в средней школе / Под ред. А.Д. Климентенко, А.А. Миролюбова. –М.: Педагогика, 1981. 3.Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. – М.: Высшая школа, 1987. – 207 с.

TIL MILLATNING RAMZI

Sadikova Gulnura Askarovna

Shovot tumani 25-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (91) 435 19 26

sadikovagulnura_25@inbox.uz

Botirova Salomat Karimovna

Shovot tumani 38-son maktab o'qituvchisi

Telefon: + 998 (90) 557 18 82

salomatkarimovna_38@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola Davlat tilimiz bo'lgan o'zbek tilini rivojlantirish masalalari hamda, O'zbekiston fuqarolari bo'lgan boshqa millat vakillarining o'zbek tilimizga bo'lgan munosabati haqida.

Kalit so'zlar: Til, milat, ramz, iftixor, kitobxon, moziy, mustaqillik, qadriyat.

Ona tilimizning O'zbekiston Respublikasining davlat tili sifatida mamlakatimizda asosiy ijtimoiy-iqtisodiy va rasmiy muloqot tiliga aylanib borayotganligi istiqbol bergan buyuk ne'matlardan biridir. Bugungi kunda respublikamizda fuqarolarning davlat tilidagi savodxonligiga, xususan, Respublikamizda yashovchi boshqa millat vakillarining o'zbek tilida erkin og'zaki va yozma muloqot yurita olishlariga jiddiy e'tibor qaratilmoqda.

Jamiyatda tilning amaliy ahamiyati nihoyatda katta, shu bois har bir mamlakatda tillarni o'qitish, o'rganish masalalariga jiddiy e'tibor qaratiladi. Til ta'limida tilni ona tili sifatida, ikkinchi til yoki xorijiy til sifatida o'qitilishi o'ziga xos xususiyatlari bilan farqlanadi. Bu o'quv fanlarining nomlanishida ham aks etadi. Ma'lumki, har bir tilning davlat miqyosidagi maqomi uning mintaqadagi ijtimoiy-iqtisodiy o'rni, jug'rofiy-siyosiy holati kabi qator omillardan kelib chiqib belgilanadi. omillardan kelib chiqib belgilanadi. Jumladan, O'zbekistonda umumiy o'rta ta'lim 7 tilda olib borilishi, bular orasida qozoq, qirg'iz, turkman, qoraqalpoq tillari bir oilaga mansub qardosh tillar ekanligi e'tiborga olinsa, ularga nisbatan “o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitish” atamasini qo'llash, albatta, nojoiz bo'ladi. Ayni paytda, ta'lim rus tilida olib boriladigan guruhlarda turli millatlar vakillari, hatto o'zbeklar ham ta'lim olayotgani va eng asosiysi, ushbu turli millat vakillarining O'zbekistonda tug'ilib, respublikamizda muqim yashayotganligi ham nazarda tutilsa, o'zbek tilini ikkinchi til yoki xorijiy til sifatida emas, aynan davlat tili sifatida o'qitish maqsadga muvofiqligi ham yaqqol ko'rinadi. Respublikamizda istiqomat qilayotgan 30 milliondan ortiq aholi orasida 130dan ortiq millat vakillari borligi e'tiborga olinsa, bu davlat ahamiyatiga ega bo'lgan muhim ijtimoiy-siyosiy masala ekanligi yaqqol ko'rinadi.

Ma'lumki, davlat ta'lim standartlari har bir fan bo'yicha o'quvchilar va talabalarning tayyorgarligiga, saviyasiga qo'yiladigan minimal daraja ko'rsatkichlari bo'lib, ta'lim mazmuni, shakllari, usullari, baholash tartibini belgilab beradi va ta'lim mazmunining asosi hisoblanadi. Bunda o'zbek tili ta'limi oldiga qo'yiladigan asosiy talab, avvalo, o'quvchini o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda savodli bayon qila olish, o'zgalar bilan turli nutqiy vaziyatlarda muloqot yurita olishga o'rgatish, ya'ni kommunikativ savodxonlikni shakllantirishdan iborat. Hozirgi kunda standartlashtirishning ana shu umumiy talab va mezonlaridan kelib chiqib, o'zbek tilini o'qitishda kommunikativ modelga asoslangan ta'lim mazmuni ishlab chiqilgan.

O'zbek tilidagi faol nutqiy qurilmalarini o'rgatish, grammatik bilimlar, so'z va so'z birikmalarining bog'lanish qoidalarini esa nutqiy ehtiyoj, fikr ifodalash maqsadidan kelib chiqqan holda o'rgatish talab qilinadi. Ko'rinadiki, tilni ona tili sifatida o'qitish bilan ikkinchi til sifatida o'qitish o'zaro qat'iy farqlanadi va alohida tamoyillarga tayanadi. Til o'rganishda asosan nutq, muloqot yuritish, kommunikatsiya masalalariga yetakchi o'rinda turgani uchun til ta'limi tamoyillarini belgilashda ko'proq shu jihatga ustuvor ahamiyat beriladi.

Demak, Respublikamiz ta'lim bosqichlarida o'zbek tilini o'qitishni takomillashtirish, buning uchun esa, avvalo, o'zbek tili ta'limi mazmunini til ta'limining xalqaro standartlariga muvofiqlashtirish zarur.

Ona tilimizning respublikamiz hududida millatlararo asosiy muloqot vositasiga aylanib borishi ko'p jihatdan umumta'lim maktablari, akademik litseyilar, kollejlilar hamda oliy ta'lim tizimida o'zga tilli guruhlarda o'zbek tilining o'qitilishi, ularda amal qilayotgan o'quv dasturlari va

darsliklar mazmuniga bog‘liq.

O‘zbekistonda yashovchi barcha millat vakillarining o‘qish va ishlash jarayonida mahalliy millat vakillari bilan teng munosabatda bo‘lishlari, barcha sohalarda erkin fikr almashishlari uchun o‘zbek tili ta’limi xalqaro standart talablariga javob berishi, o‘zbek tilining kommunikativ-nutqiy va lingvistik kompetensiyasi bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni yetarli darajada egallashlari ko‘zda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Ikromova R. Grammatika, imlo va nutq o‘stirishdan tarqatma materiallar. T., «O‘qituvchi», 2003.
2. Ishmuhamedov R. va b. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. T.: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Iste’dod» jamg‘armasi, 2008.
3. Ikromova R. Grammatika, imlo va nutq o‘stirishdan tarqatma materiallar. T., «O‘qituvchi», 2003.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILIDAN BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI NAZORAT QILISH METODIKASI

Sadikova Xaljan Axmedovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

21-maktab o'qituvchisi

Telefon: +998976023270

Bobonazarova Bekposhsha Ergash qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

21-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya. Boshlang'ich sinflarda ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish metodikasi o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini o'stirish, tafakkur doirasini kengaytirish, ona tili faniga qiziqishni rivojlantirishdan iborat.

KALIT SO'ZLAR: metod, nazariya, ta'limot, og'zaki va yozma, yozma ishlar, test, bayon va insho, oraliq va ijodiy mustaqil ishlar.

Metod aslida yunoncha „metodos“ so'zidan olingan bo'lib, „bilish va tadqiqot yo'li“, „nazariya“, „ta'limot“ kabi ma'nolarni bildiradi. Metodika (yurt, „methodike“) biror ishni bajarish, amalga oshirish, ado etish metodlarining, usullarining yig'indisi yoki o'qitish usullari haqidagi ta'limot 2 — ta'lim berish metodlari, yo'llari va vositalari haqidagi fandir. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining predmeti o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari va vositalari, ona tilini egallash, ya'ni nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olish to'g'risidagi ilmdir. Metodika maktab oldiga qo'yilgan ta'lim va tarbiyaviy vazifalardan kelib chiqib, ona tilini o'rgatishning vazifalarini va mazmuni belgilaydi, ta'lim-tarbiya berish jarayonini tekshiradi, shu jarayonning qonuniyatlarini va ta'lim berish usullarining ilmiy asoslangan tizimini belgilaydi.

Metodika fani quyidagi masalalarni o'rganadi:

1. O'qitishning vazifalari va mazmuni aniq qilib beriladi. Nimani o'qitish kerak? savoliga javob beradi, ya'ni boshlang'ich sinflar ona tili kursining dasturlarini, ta'lim mazmunini belgilab beradi, o'quvchilar uchun darsliklar va qo'llanmalar yaratib, ularni takomillashtirib, samaradorligi va muvofiqligini doimiy nazorat qilib boradi. 2. O'qitish metodlari, tamoyillari, usullari, dars va uning turlarini, o'quvchilar amaliy ishlari - mashqlar va yozma ishlarning izchil tizimini ishlab chiqadi, ya'ni „Qanday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlab beradi.

3. O'quvchilarga ona tilidan bilim berish va ko'nikma hosil qilishda ilmiy nuqtai nazardan eng foydali shart-sharoitlar haqidagi masalalarni hal qiladi, ya'ni „Nega xuddi mana shunday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlaydi. Eng foydali materiallarni, metodlarni o'rganadi, tanlangan metodlarni asoslaydi, tavsiyalarni eksperimental tekshiradi.

Bilimlarni o'zlashtirishda didaktik talablardan biri bilimlarni o'quvchilar qanday o'zlashtirganini muntazam tekshirib va baholab borish hisoblanadi. Tekshirish o'quvchilarning bilim sifatlarini, shakllantirilgan malakalardan qanchalik foydalanishini aniqlashni ta'minlaydi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning yangi materialni o'rganishga tayyorligini aniqlash, shuningdek, qo'llanilgan metod va usullarning samaradorligini baholashga, ish metodlariga ayrim o'zgartirishlar kiritishga imkon beradi. Tekshirish o'quvchilar uchun, birinchidan, to'g'ri shakllantirilgan bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi, ikkinchidan, ish sifatini yaxshilaydi, o'z-o'zini tekshirishni o'stiradi. Maktab tajribasida tekshirish og'zaki va yozma shaklda amalga oshiriladi; bilimlarni kundalik mavzuga oid va yakuniy tekshirish tatbiq etiladi. Boshlang'ich sinflarda ona tilidan bilim, ko'nikma, malakalar og'zaki va yozma shaklda tekshirilsada, bir umumiy baho qo'yiladi. Bunda o'quvchilarning grammatik aniqlik, imlo qoidalarini bilishlari, so'zni va gapni tahlil qila olishlari, bilimni yozma nutqqa (diktant, bayon, inshoga) tatbiq etadishlari hisobga olinadi. O'quvchilar yozma ishlarni qanday bajarganliklari muntazam tekshirib boriladi. O'qituvchi 1-sinfda o'quvchilarning barcha yozma ishlari (uy va sinf ishlari)ni tekshiradi. Boshqa sinflarda yangi mavzu o'rganilgan davrdagi yozma ishlarni tekshiradi, boshqa vaqtda tanlab tekshiradi. Ona tilidan yozma tekshirish uchun asosan diktant, bayon, insho, shuningdek, grammatik, so'z yasashga oid, leksik va imloga oid topshiriqlarni bajarish, tekshiruv ko'chirib yozishdan foydalaniladi. Yakunlovchi tekshirish uchun har bir chorakda bir marta tekshiruv ishi o'tkaziladi. Bulardan tashqari, o'quv yili davomida bir necha martadan diktant,

grammatik topshiriqli yozma ishlar, test, bayon va insho o'tkaziladi. Tekshirish ishlarining hajmi quyidagicha bo'lishi mumkin:

	1-sinf	2-sinf	3-sinf	4-sinf
Nazorat diktant O'quv yilining I yarmida	-	25-30	40-45	55-70
O'quv yilining II yarmida	15-20	35-40	45-50	75-80
Bayon	-	45-60	70-80	100-110

Tekshiruv diktanti, grammatik topshiriq, bayon va insho uchun baho me'yori boshlang'ich sinflar ona tili dasturida aniq berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.— T.: „O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi“ Davlat ilmiy nashriyoti, 2003,— 5-jild, 613-bet..
2. Yu.K.Babanskiy. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktabida o'qitish metodlari. - T.: „O'qituvchi“, 1990

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI

Samandarova Sanobar Kurbandurdiyevna,
Xorazm viloyati Bog'ot tumani
37-maktab o'qituvchisi

Boboyeva Malohat Olimbayevna,
Xorazm viloyati Bog'ot tumani
37-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya. Hozirda mamlakatimizda ona tilini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilib, maktablarda, ta'lim muassasalarida ona tilini o'qitishda turli innovatsion va pedagogik texnologiyalardan foydalanish ustuvorlik kasb etmoqda. Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish metodikasiga bag'ishlangan.

KALIT SO'ZLAR: ilmiylik, tizimlilik, izchillik, onglilik, ko'rsatmalilik, faollik, mustaqillik prinsplari, ijodiy tafakkurni o'stirish, matn yaratish.

Darsni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishda o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga qo'yiladigan talablar, didaktik qoidalar ta'lim prinsplari hisoblanadi. Bu prinsplar har fanda o'ziga xos tadqiq etiladi. Biz quyida ona tili fanini o'qitishda qo'llaniladigan prinsplar xususida so'z yuritamiz. Tizimlilik va izchillik prinspi. O'zbek tili o'qitishda tizimlilik va izchillik prinsipi muhim o'rin tutadi. Til fanining bo'limlarini bir tartibda o'rganish shu prinspga mos tushadi. Ona tili fanini o'rgatishda dastlab fonetika, leksika haqida, shundan so'ng so'z yasash, so'z tarkibi, morfologiya va sintaksis haqida ma'lumot beriladi. Bu esa yuqoridagi prinspga amal qilinganligini bildiradi. Ona tili o'qitishda nazariyani amaliyotga bog'lash ham muhimdir. Buning uchun fonetika va grammatikadan har bir mavzu orfografiya yoki punktuatsiya bilan, orfoepiya yoki lug'at bilan bog'liq holda o'tilishi lozim. Bu prinspni amalga oshirish uchun grammatik qoidalarga mos misollarni jonli nutqdan olish, qoidalarni mustahkamlashda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini o'stirishga yordam beradigan mashqlardan foydalanish zarur bo'ladi. Ona tili o'qitishda onglilik ham muhim o'rin egallaydi. Onglilik prinspi ta'rif yoki qoidaning o'quvchilar tomonidan ongli o'zlashtirilishiga tirishmoqni talab etadi: 1. O'qitishda ongli verbal-kognitiv ta'limga (OVKT) asoslanish 2. Til materiali va ta'lim oluvchilarning yosh psixologiyasi mutanosibligiga e'tibor berish. 3. O'quvchilarda mustaqil va ijodiy mushohada malakalarini mustahkamlash 4. Darsni ma'lum bir tizimda olib borish 5. Mavzulararo bog'lanishga e'tibor berish 6. Nutqiy malakalarni mustahkamlash va til sezgirligini oshirish Mustaqillik va faollik prinsipi. Mustaqillik va faollik orqali o'quvchi ta'limining faol ishtirokchisiga aylanadi. Mustaqillik faollik uchun sharoit yaratilsa, faollik mustaqillikni tarbiyalashga asos bo'ladi. Mashg'ulotlarda mustaqil ishlarni tashkil etish qo'yilgan muammo, savol va topshiriqlar mohiyatidan kelib chiqib o'quv jarayonini boshqarish yosh avlodda mustaqillik va faollikni tarbiyalaydi. Buning uchun o'quvchi har bir mashg'ulotda mustaqil va ijodiy ishlashi, tilning mavjud imkoniyatlaridan unumli foydalanishi, so'z boyligini oshirib borishi, ravon va aniq so'zlash malakasini egallashi darkor. Ilmiylik va tushunarlilik prinsipi. Ilmiylik prinsipi o'quv predmetlarini hozirgi fan yutuqlari zaminida bayon qilishni talab etadi. Tushunarlilik prinsipi esa o'quv predmetini bolalarning yoshi, shaxsiy xususiyatlari, hayotiy tajribalari, tayyorgarlik darajasiga moslashtirishni taqozo etadi. Bu ikki prinsp bir-birini to'ldiradi. Bu prinsplarni amalga oshirishda quyidagilarga etibor berish talab etiladi: - til sathlarini o'zaro bog'liqlikda o'rgatish; - o'qituvchining fan yangiliklaridan xabardor bo'lib turishi kerak; - o'qituvchi butun fikrini ilmga asoslanib bayon etishi lozim; - til va nutqni farqlab o'qitishning, ixcham va talaffuz meyorlariga mos bo'lishi; - ayrim o'quvchilarga individual munosabatda bo'lish. Ko'rsatmalilik prinsipi. Ko'rsatmalilik o'quvchilar bilimini oshirish va o'qituvchining mehnatini samarali qilish vositalaridan biridir.

Ko'rgazmali quroldan yangi bilim berishda ham, o'tilganlarini qaytarish va ayrim faktlarni izohlashda ham foydalanish mumkin. Ko'rgazma sifatida turli jadvallardan, boshqotirmalardan, fikrlash jarayonini tezlashtirishga qaratilgan o'quv topshiriqlaridan, kompyuterda ishlashga yo'naltirilgan dasturlardan, audio-video o'quv dasturlaridan foydalanish mumkin. O'zbek tili o'qitishning o'ziga xos prinsplari 1. Til o'qitishda tabiiylikka rioya qilish. Maktabda til o'qitish maktabgacha tilni o'zlashtirish jarayonining tabiiy davomi bo'lishi kerak. Tilni o'qitishda tabiiylik prinspiga amal qilishda o'quvchilarning boshlang'ich sinfda olgan bilimlarini hisobga olish,

til materiallarini jonli nutq tarkibida o'rgatishga e'tibor berish lozim bo'ladi. 2. Yozma nutqni og'zaki nutqqa chog'ishtirib o'rgatish. Og'zaki va yozma nutqni o'zaro chog'ishtirib o'rgatish o'quvchilarning imlo savodxonligini oshiradi, ular orfoepik va orfografik qoidalarining farqlarini ongli ajratadigan bo'ladi. Bunday o'qitish o'quvchilarning nutq madaniyatini oshiradi. Bu prinsip quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi: tovushni harf bilan chog'ishtirish, punktuatsiyani ohang bilan chog'ishtirish, og'zaki mashqdan yozma mashqqa qarab borish. 3. O'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirib borish prinsipi. Nutqning ifodaliligi va ta'sirchanligini ta'minlashga xizmat qiluvchi ko'nikma va malakalar ona tili mashg'ulotlarida shakllanadi. Tilning barcha bo'limlari ham nutqiy mahoratni rivojlantirishda keng imkoniyatga ega. 4. Til bo'limlari va ular orqali ifodalangan ma'nolarni ajratish. O'quvchilar tilni yaxshi egallashlari uchun uning fonetikasini puxta bilishlari lozim. Fonetik qoidalar esa talaffuz meyorlarini belgilashda muhim o'rin tutadi. Fonetikani yaxshi o'rgatish imlo, leksikologiya va grammatikani yaxshi o'rgatishga ham yordam beradi. 5. O'quvchilarda yoshlikdan "til sezgirligi" tuyg'usini shakllantirish. Bu qobiliyat tufayli o'quvchilar har bir so'z va shaklni o'zidagi mavjud bilim va malakalar yordamida tez uqib, ularni amaliy nutqqa tadbiiq etadilar. 6. O'quvchilarning yozuv madaniyatini, savodini uzluksiz oshirib borish. O'quvchilarning orfografiya va punktuatsiyaga doir bilim-malakalarini oshirish uchun og'zaki va yozma nutq doimo qiyosiy ravishda o'rganilishi kerak. Masalan, tinish belgilarini to'g'ri qo'yish uchun oquvchi gapning sintaktik qurilishini yaxshi bilishdan tashqari nutqning ohang tomonini ham fahmlay olishi zarur. Og'zaki nutq bilan yozma nutq orasidagi munosabatni to'g'ri belgilash orqali o'quvchilarning yozuv malakalari ham takomillashib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Pespublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonuni". 1997-y 29- avgust.
2. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyadova. "O'zbek tili o'qitish metodikasi" Toshkent. "Yangi asr avlodi" nashriyoti. 2006-y.
3. A.G'ulomov, M.Qodirov "Ona tili o'qitish metodikasi" Toshkent. "Universitet" nashriyoti. 2001-y

MANAGING THE TEACHING AND LEARNING PROCESS

Shoxidova Mashxura Kobuljonovna,
an English teacher of Namangan State University
Tel:+998905969996/ shohidova80@mail.ru.

Annotation: This article is about the management of teaching and learning. This leads us into an exploration of the challenges of effectively planning, implementing, monitoring and evaluating a curriculum that needs constantly to change and reinvent itself in line with the changing needs of a changing society. In particular, we focus on what is required to improve teaching and learning in order to produce enhanced learner outcomes. This paves the way for the identification and development of the skills and processes needed to lead and manage effective teaching and learning.

Keywords: management, student, behavior and learning, communication

Learning Management is the capacity to design pedagogic strategies that achieve learning outcomes for students. Teaching and learning process can be defined as a transformation process of knowledge from teachers to students. As organizers, teachers with teaching and management activities are one of the most significant variables on the teaching and learning process. Therefore, it should not be forgotten that teachers accomplish their educational objectives by using these two activities simultaneously. The main properties of the educational activity management model in the process of teaching a foreign language is integrity, which is achieved during the organic interrelation and interaction of goals, objectives, principles, functions, methods, means, and pedagogical interaction of the teacher and students. Classroom management systems are effective because they increase student success by creating an orderly learning environment that enhances students' academic skills and competencies, as well as their social and emotional development. Emphasize student expectations for behavior and learning. The best Learning Management System gives you the ability to keep track of learner progress and ensure that they are meeting their performance milestones.

According to Kounin, good classroom management depends on effective lesson management.¹ Kounin's model focuses on preventive discipline -- techniques and strategies designed to prevent the occurrence of discipline problems in the first place. Maintaining momentum in a lesson, smooth transitions, and preventing satiation will prevent misbehavior. Teachers should create a management plan that prevents student behavior issues. Here's a short summary of how you can put Kounin's ideas to work for you. Be aware of what is happening in all areas of the gym. Scan frequently and systematically; Keep you back to the wall. Intervene early before the behavior escalates. Correct the appropriate student and deal with the most serious issues first. Learn to deal with competing demands at the same time. Gain the students attention. Use routines, concise explanations, and smooth transitions to keep students on-task. Keep students involved through active supervision and accountability. Reduce satiation or boredom by using challenges, extending tasks, informing students of progress, and adding variety to lessons. The main thing in the modern lesson is to put the student in the position of a subject of activity, a knowledge earner, in a situation of independent search, the realization of all his creative possibilities, full communication with the teacher and friends. It follows from this that the learning process should also be a development process. This is also required by the main objectives of training, which are to prepare for future independent work. Based on this, it follows that the only task of teaching is not to communicate certain knowledge to the child, but only to develop certain abilities in him: it does not matter what material to tell the child, but it is important to teach him to observe, think, etc. This is how the theory of formal education teaches, which sees the task of education not in the fact that the student has mastered a certain amount of knowledge, but in developing certain abilities necessary for him to acquire them.

Thus, learning can be characterized as a process of active, purposeful interaction between the teacher and the student, as a result of which the student develops certain knowledge, skills, experience of activity and behavior, as well as personal qualities. This is where the two-sidedness of the learning process affects: teaching is the activity of the teacher, and teaching is the activity

¹ Kounin, J. (1977). *Discipline and group management in classrooms*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

of students who appear in unity when transferring social experience to the latter in the form of educational content. If the teacher fails to arouse the activity of students in mastering knowledge, if he does not stimulate their learning, then no learning takes place, and the student can only formally sit in class. In the learning process, it is necessary to solve the following tasks for managing the behavior of trainees: stimulating the educational and cognitive activity of students; organization of their cognitive activity to acquire scientific knowledge and skills; development of thinking, memory, creativity; improving learning skills; development of scientific worldview and moral and aesthetic culture. If, you assist learners, you increase their chances of success and the effectiveness of the practice activity as a whole. Such assistance may take the form of allowing plenty of time to think, of making the answers easier through giving hints and guiding questions, of confirming beginnings of responses in order to encourage continuations, or, in group work, of moving around the classroom making yourself available to answer questions.

References:

1. Kounin, J. S. (1970). *Discipline and Group Management in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
2. Isaev, I.F. *Professionalno-pedagogicheskaya kultura prepodavatelya: ucheb. posobie dlya stud. vissh. ucheb. zavedeniy.* – M.: Akademiya, 2002.
3. Hammond, L., & Bransford, J. (Eds.) (2007). *Preparing teachers for a changing world: What teachers should learn and be able to do*. San Francisco: John Wiley & Sons.

IMPROVING THE STUDENTS' ENGLISH SPEAKING COMPETENCE THROUGH FLASHCARDS

Turdaliyeva Gulchehra Ne'matjonovna,

an English teacher of Andijan region,

Oltinkul district, school № 14

Tel: +998 99 4383354

Annotation: This article is aimed at improving students' speaking activeness using flashcards media in teaching learning process. The study aimed to know whether flashcard can enhance the students speaking skill through vocabulary mastery and whether flashcard can enhance students' interest in learning vocabulary.

Key words: game, mental, improve, didactic, aim, intellectual, education

Speaking is one of the most important skills to master. The success is measured in terms of the ability to carry out conversation in language speaking in an interactive process of constructing meaning that involves producing, receiving, and processing information. According to Thornbury speaking is a skill and such need to be developed and practiced independently of the grammar curriculum¹. Flashcards are the suitable media in improving students' activeness in speaking. Flashcards are the simple picture on a piece of card or paper, which are probably the most widely used visual aids in language teaching. It means that flashcards are the media which can help the teacher to teach English easily. Speaking is one of language skill which is very important to be mastered by students in order to be good communicator. Having a good speaking ability is must in order to have a good communication skill. It is because being able to speak well is an important part of communication. Students with good speaking ability will get easy in communicating and participating effectively and actively. Flashcards are the one of the media education. Flashcards are thought to be a particularly effective deliberate learning tool for studying vocabulary. It contains of picture and words. It is classified based on kind and the class such as the flashcards of food, fruits, vegetable, animal, household, transportation and clothes. Flashcards means small cards contain picture, text or symbol to remind and to stimulate the students on certain something.

The teacher also actively to show flashcards of patient that common in students' mind. By this way, the students could enthusiastic to answer because they are familiar with the flashcards that the teacher given. Teacher gives example how to make flashcards and give the students several tips to learn flashcards, after they finished their own flashcards the teacher asked them to play the game in pair or in a group by using their flashcards or teacher's flashcards. Finally, it can improve the student's vocabulary mastery by repeated last and new word by doing activities or playing games through flashcards.

The teacher also looked welcome to give some helps once the students raised their hands. As the result the students became active to speak in the process of teaching learning English speaking. Flashcards media as one of teaching speaking media was suitable to be implemented in English class. This media could improve the students' speaking activeness in the process of teaching learning English speaking. Through this media, the students made themselves to get involved in practicing their English speaking. When flashcards was applied in the classroom, the students showed their progress slowly but sure.

The students got better discussion in teaching learning English process. The students slowly tried to speak English with the teacher and their friends, even it was hard for them to try to communicate in English but finally they could do it well. They were not nervous anymore when answering the question from the teacher and their friends. They also looked enthusiastic to follow the activities of the class. Learning is a process to acquire knowledge. It

¹ Thornbury, S. (2005). How to Teach Speaking. Newyork: Longman Inc

needs hard work and sometimes will make students frustrated and get bored, so that they lose their attention to a lesson. In this case, the use of media in teaching learning process is needed to attract students' attention and to make teaching learning activities more interesting and also effective. Students do not learn much just by sitting in class listening to teachers, memorizing the material and do assignments.

In conclusion, we can say that, flashcard may be defined as a simple and economical medium of teaching especially if it is compared to other media of teaching. In addition, flashcard can increase students' creativity and understanding English materials in particular when they are taught materials by the teachers related to the mastery of vocabulary. Additionally when teachers decided to use flashcard with the insertion or inclusion of some games, the teachers have to ensure that some factors are taken into consideration first such as the number of students in the classroom, the level of students' English knowledge or skill, time availability, theme of learning, class management and among others. Using flash cards could make the students learn faster because they enjoy. Flashcard improve students' participation in learning vocabulary and it proved that flashcard could enhance students' interest in learning vocabulary.

References:

1. Nurseto. 2011. Flash Card Is A Learning Media. Unpublished, Journal. IKIP Mataram.
2. Tyson & Caroll. 2009. Teaching Is A Way And Process. Cambrigde: Cambridge
- 3, Soraya, IffaIsmi.2011. Motivating Students' in Learning Vocabulary Through Flashcards.

THE IMPORTANCE OF INTERACTION PATTERNS IN CLASSROOM LANGUAGE LEARNING

Xodjibabayeva Nargiza Ravshanovna,

an English teacher, Namangan city , school # 44

Tel: 991972893

Annotation: Patterns of interaction, or interaction patterns, as the name says, are the different possibilities in which students can interact with each other and with the teacher in the classroom

Keywords: interaction, opportunities, interaction, increase, community, lead

Interaction plays an important role in language learning process in classroom setting. Then, they also point out one specific student to answer the question or do the required task (Teacher fronted student interaction). Changing interaction patterns helps vary the pace, while choosing a right pattern help achieve learning aims and learning productivity. Analyzing the patterns of interaction has been a research interest leading to a major direction in educational research. Why is interaction important for language learning? Interaction through pair and group work maximizes the opportunities to practice as more learners speak for more of the time. Interaction gives learners the opportunity to use language successfully and to measure their progress which in turn should lead to an increase in motivation. Student-to-student interaction is vital to building community in an online environment, which supports productive and satisfying learning, and helps students develop problem-solving and critical thinking skills. To communicate effectively with their students, teachers focus on teaching clearly, making course content relevant, and acting in an assertive manner. In essence, their in-class communication behaviors center on performing their classroom functions as lecturer and discussion leader and managing the classroom. Applying the

right patterns of interaction is a fundamental factor in the success of any activity and the achievement of aims. In the classroom, different interaction patterns may support the aims of different kinds of activities such as pair work (a student with a student) and group work (students with students).

Why is individual work important in the classroom? Working individually can increase your independence, and it can also make you more creative. In-class assignments where students think individually about a question, talk to their peers about an idea, and then report their findings back to the class.

Why use pair work? Pair work is a natural way for students to talk and learn more. It gives them the chance to think and try out ideas and new language. It can provide a comfortable way for students to work through new skills and concepts, and works well in large classes. Working in pairs gives individual students a lot of speaking time. If working together, students will often have more confidence than when completing exercises individually. If students are competing with their partners, they will be more motivated.

Why is group work important for teachers? Group work can be an effective method to motivate students, encourage active learning, and develop key critical-thinking, communication, and decision-making skills. But without careful planning and facilitation, group work can frustrate students and instructors and feel like a waste of time. Group work can be an effective method to motivate students, encourage active learning, and

develop key critical-thinking, communication, and decision-making skills.

In conclusion, we can say that, Individual work may take the form of silent reading activities, problems or case studies. When students work together in pairs or small groups, the quantity of interaction is increased. Learning in small-group contexts enhances students' overall learning experiences in several ways. Help students develop skills in critical thinking, problem-solving, communication, interpersonal relations, teamwork, team leadership and lifelong learning skills, which are all highly valued by employers. Students can learn how to work together with others.

References:

1. Cooper, J. (1990). Cooperative learning and college teaching: tips from the trenches. *Teaching Professor*, 4(5), 1-2.
2. Rod Ellis (2005) summarizes the advantages of pair/group work (based on Jacobs, 1998).

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ БЕГЛОГО, ОСОЗНАНОГО ЧТЕНИЯ И ПУТИ ИХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Юнусматова Мадина

Зангиатинский район

38 СГОШ учитель начальных классов

Аннотация: В данной статье методика преподавания русского языка как научная дисциплина.

Ключевые слова. Методика, предметом, задачи, целиобучения.

« Чтение - вот лучшее учение! »

А. С. Пушкин

Одна из главных задач начального обучения – научить детей беглому, осознанному, правильному чтению. Эта задача очень актуальна. Чтение играет огромную роль в образовании, воспитании и развитии человека. Чтение – это окошко, посредством которого дети познают мир и самих себя.

Главное умение человека в жизни, без которого он не может понять окружающий мир – это чтение. Учитель начальной школы должен придавать огромное значение обучению чтению, так как он несёт ответственность перед учеником, его родителями, учителями, которые будут обучать его дальше. Ведь именно учителя среднего звена упрекают начальную школу в том, что учащиеся, пришедшие в 5 класс, медленно читают, не умеют пересказывать, рассуждать и оценивать прочитанное. Научить детей читать, конечно же трудно, но гораздо труднее научить их полюбить чтение. В связи с изменениями ценностей начального образования в условиях обновлённого содержания образования, я применяю систему упражнений, которая составлена с учетом индивидуальных особенностей учащихся, где собраны воедино упражнения и задания, которые способствуют формированию навыков беглого, осознанного, выразительного чтения.

Что такое навык чтения? Какие способы формирования и совершенствования навыка чтения существуют? Итак. Выделяют 4 вида речевой деятельности : говорение, аудирование, письмо и чтение. Эффективно развиваться эти 4 качества могут только во взаимодействии, если идёт работа над всеми четырьмя компонентами. В процессе формирования первоначального навыка на каком-то этапе может возникнуть такой момент: ребёнок научился читать, навык освоен, но при этом читать не хочет. Эта проблема возникает в возрасте 7-8 лет, когда закончен период обучения грамоте, начинается новый период.

«Навык чтения» и «умение читать» – равны ли эти понятия?

Навык чтения – это комплекс различных умений и навыков, который включает в себя речедвижение, зрительное восприятие, серьёзную мыслительную деятельность, кроме того, очень важная характеристика, которая есть у каждого навыка – это автоматизированное умение. В отличие от простого умения читать, то есть складывать буквы в слова, озвучивать и понимать, какое слово за этими буквами скрыто, навык чтения включает в себя более широкие понятия.

Очень долго в традиционной школе существовало такое понимание навыка чтения, как техническая сторона. Проверая навыки чтения, мы смотрели только лишь на такие качества, как скорость, правильность. В своё время психолог-лингвист А.А. Леонтьев писал : «Сегодня школа учит, в основном, технике чтения, но оказалась не способной учить, собственно, чтению, смысловому восприятию, адекватному пониманию содержательной стороны целого текста».

Но за последние десятилетия ситуация со смысловым чтением в начальной школе довольно благоприятная. Мы научились давать ребёнку тот уровень навыка чтения, который включает в себя не только технику, но и смысловой компонент

Историко-критический обзор методов чтения. Этапы формирования навыка чтения – *аналитический, синтетический, и этап автоматизации.*

Аналитический этап включает в себя тот период, когда дети осваивают звуковую сторону языка, учатся обозначать звуки буквами, соотносить буквы и звуки. Это тот период, когда

каждая операция в чтении оторвана друг от друга, каждая операция осознаётся ребёнком.

Синтетический этап. На этом этапе происходит серьёзный перелом. Ребёнок начинает читать целыми словами, переходит на другой уровень сознательности чтения, на уровень понимания не только текста, но и подтекста.

Автоматизация – это этап, который происходит довольно долго и имеет совершенно индивидуальные границы. Этап связан тем, что все операции чтения слиты воедино, этот навык автоматизирован, продолжают развиваться и применяться в разных областях жизни.

Рассматривая компоненты навыка чтения, мы определяем для себя ядро этого навыка, как «внутренняя речь» и отдельные составляющие – *этосознательность, способ чтения, темп, выразительность и правильность*.

В целом навык чтения складывается из двух сторон – *смысловой*, которая обеспечивается процессом понимания читаемого, и *технической*, подчинённой первой и обслуживающей её.

Главное место в этом комплексе занимает смысловая сторона, то есть осознанность, понимание читаемого текста. Смысловая сторона чтения – это совокупное понимание читающим:

- 1) значений слов;
- 2) содержания каждого предложения;
- 3) содержания и смысла отдельных частей текста;
- 4) основного смысла всего содержания текста.

Литературы

1. Гозиев. Ё.Ё «Общая психология» 1-2 том Тошкент 2002
2. Русский язык: Учебник для класса общеобразовательных учебных заведений / М. М. Разумовская, С. И. Львова, В. И. Капинос, В. В. Львов; Под ред. М. М. Разумовской, П. А. Леканта. 7-е изд. М., 2003.

ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ СЛОВОУПОТРЕБЛЕНИЯ

Каримова Оксана Юлдашевна

Учитель Ургенчской городской
средней школы No 28.

Телефон: +998 (99) 074 05 30

karimovaoksana_28@mail.ru

Саидмуратова Шохиди Казаковна

Учитель Шовотский район
средней школы No 25.

Телефон: +998 (90) 713 57 50

saidmuratovashoxida_25@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматривается важность знания лексического значения и нюансы в употреблении слов. Особое внимание уделяется методике и методам формирования компетентного словоупотребления.

Ключевые слова: лексическое значение, единица языка, грамматические и синтаксические функции.

Слово представляет собой важнейшую единицу языка. При помощи слов называются все многообразные явления окружающего нас мира. Выполнять эту роль слово может потому, что оно имеет определенный смысл, значение, которое называется лексическим значением.

В лексическом значении слова получают отражение сложившиеся у людей представления о существенных сторонах предметов, действий, признаков (1, с.7). Большинство слов называют предметы, их признаки, количество, действия, процессы и выступают как полноточные, самостоятельные слова, выполняя в языке номинативную функцию. Обладая едиными грамматическими и синтаксическими функциями, слова объединяются в разряды, части речи.

По нашему мнению, в учебном процессе прежде всего по каждой теме нужно указывать задачи и планируемые результаты ее изучения. Это поможет учителю сделать работу над темой более целенаправленной, уделяя на каждом уроке большое внимание именно тем вопросам, которые являются в ней главными.

Приступая к изучению той или иной темы, важно особенно внимательно отнестись к поставленным конкретным задачам работы над новым материалом, заранее уяснить себе, какие вопросы из ранее пройденного материала должны быть рассмотрены в связи с изучением нового, что должно получить дальнейшее развитие при изучении данной темы. Учитель должен сам осуществить подбор упражнений для устных вычислений. Важно продумать организацию каждого упражнения, чтобы была обеспечена дифференциация и индивидуализация заданий с учетом особенностей восприятия, памяти, мышления каждого ученика, уровня овладения им соответствующими знаниями, умениями и навыками.

Так, слово лиловый имеет лексическое значение «светло – фиолетовый», «цвета сирени или фиалки»; в этом значении отразились наши представления существенных признаках такого признака. Точность словоупотребления и состоит в соблюдении лексических норм русского литературного языка, в умении пользоваться словами в письменной и устной речи в полном соответствии с их сложившимися и закрепившимися в языке лексическими значениями. При выборе слова необходимо учитывать и его возможную, сложившуюся в языке сочетаемость с другими словами. Слова входят в словосочетания и предложения, из кото-рых образуется речь. Звуки, морфемы, слова, словосочетания, предложения изучаются в разделах науки о языке (3, с.5). Итак, можно резюмировать следующие моменты:

1. чтобы употреблять слова точно, надо хорошо знать их лексическое значение и при сомнении обращаться к справочникам, прежде всего к толковым словарям русского языка. Богатая и разнообразная лексика русского языка собрана в словарях.

2. чем правильнее и точнее речь, тем она доступнее для понимания; чем красивее и выразительнее, тем сильнее она воздействует на слушателя.

3. Необходимо развивать чувство прекрасного, формировать высокие эстетические вкусы, умение понимать и ценить произведений, обратить внимание на лексические значения слов.

4. Надо помочь ученику глубже осознавать свои мысли и чувства, яснее мыслить и глубже чувствовать; надо помочь ученику это познание самого себя сделать средством познания других, средством более тесного сближения с коллективом, средством через коллектив расти вместе с другими и идти сообща к совершенно новой, полной глубоких и значительных переживаний жизни.

Литература:

1. В.Ф.Греков, С.Е.Крючков, Л.А.чешко. Пособие для занятий по русскому языку. – М, 1990.
2. М.Т. Баранов, Т.А. Ладыженская, М.Р. Львов. Методика преподавания русского языка, - М., 1990.

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИЗУЧЕНИИ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Қаландарова Мафтуна Даврон қизи

Учитель Янгиарикский район
средней школы No 25.

Телефон: +998 (97) 607 89 19

qalandarovamaftunaf8919@mail.ru

Аннотация: В данной статье освещено об использовании инновационных педагогических технологий в изучении русской литературы.

Ключевые слова: Инновация, образования, русская литература.

Смысл образовательных технологий XXI века в том, что они не только обучающие, но и воспитывающие на основе лично-ориентированного подхода и общения с учащимся во время занятий. инновации в образовании связаны с применением интерактивных методик обучения, при которых в процесс познания вовлечены все учащиеся, имеющие возможность свободно выступать по поводу того, что они знают и о чём думают.

Сегодня основные тенденции совершенствования образовательных технологий характеризуются переходом:

- от учения как функции запоминания к учению как процессу умственного развития, позволяющему использовать усвоенное;
- от чисто ассоциативной, статической модели знаний к динамически структурированным системам умственных действий;
- от ориентации на усредненного ученика к дифференцированным и индивидуализированным программам обучения;
- от внешней мотивации учения к внутренней нравственно-волевой регуляции. каждому учителю необходимо ориентироваться в широком спектре современных инновационных технологий, идей школ, направлений, не тратить время на открытие уже известного. Сегодня быть педагогически грамотным специалистом нельзя без изучения всего обширного арсенала образовательных технологий.

Интерактивная методика помогает развить творческое начало в личности, усилить познавательную деятельность учащегося, оптимально организовать его самостоятельную работу.

Этому, на наш взгляд, во многом может способствовать сравнительное сопоставление творческих лабораторий таких, казалось бы, «разных» классиков русской литературы: М. Ю. Лермонтова и а. П. Чехова.

Лермонтов и Чехов – это два художественных мира. они жили в разные исторические эпохи, и это определило различие в содержании их творчества. однако в их произведениях, творческих приёмах есть то, что роднит двух корифеев русской литературы, прослеживаются определённые параллели, подтверждающие особое внимание Чехова и творческому наследию М. Ю. Лермонтова.

«Я не знаю языка лучше, чем у Лермонтова...», - этим признанием Чехов говорил о влиянии на него творчества Лермонтова.

Чехов учился у лермонтова сжатости и простоте, благозвучности и психологической точности: общность приёмов наиболее заметна в произведениях Лермонтова и Чехова: «Княжна мери» и «верочка», «Тамань» и «воры», «княжна мери» и «дуэль», «странный человек» - «Иванов».

Чеховский герой признаётся, что в его отказе от любви проявилось «бессилие души, неспособность воспринимать красоту, ранняя старость, приобретённая путём воспитания...». душе его ещё открыты наслаждения природой, красотой. но о нём, как и о большинстве его поколения, можно сказать словами поэта: «в бездействии состариться...».

Несмотря на близость некоторых элементов Лермонтовского и чеховского произведений, писательская индивидуальность чувствуется во всём - в своеобразном пейзажном оформлении, в лиризме повествования. несомненно, Чехов испытал благотворное влияние лермонтова. вместе с тем он спорил с ним, шёл дальше, отвечал на запросы своего времени,

приходил к другим выводам. в таком сложном процессе продолжают и усваиваются традиции, затем преодолеваются и на этой основе возникает подлинное новаторство, основанное на идейно – тематической и стилистической общности.

Литературы:

1. Беспалко В.П. слагаемые педагогической технологии - м.: Педагогика, 1989.
2. Голиш Л.В. Технологии обучения на лекциях и семинарах: учебное пособие //Под общ. ред. акад. с.с. гулямова. - Т.: Тгеу, 2005.

РУСЧА ТАРЖИМАЛАРГА БИР НАЗАР

Казакова Раъно Машрабаевна,

Наманган вилояти ХТХҚТМОХМ, Тилларни

ўқитиш методикаси кафедраси ўқитувчиси

Тел: 998 939428084

Аннотация: ушбу мақолада “Бобурнома”ни рус тилига таржима қилинганлиги ва олиб борилган илмий изланишлар, рус тилидаги илк нашрлар ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: нашр, таржима, ўриниш, ёдгорлик, фольклор дурдонаси.

“Бобурнома”ни рус тилига таржима қилишга бир неча бор уриниш бўлганлиги, лекин у таржималар айрим парчалардангина иборат бўлиб, асар тўлиқ шаклда ўғирилмаган.

1948 йилда М.Салъе (1899-1961) таржимасида “Бобурнома”нинг русчаси чоп этилди. Бироқ бу таржима ҳам мукаммал эмас эди. Нашр сўзбошисида ёзилишича, у мутлақ илмий мақсадларни кўзда тутмаган ва кенг ўқувчиларга мўлжалланган. Шунинг учун айрим ўринларда таҳририятнинг қарори билан баъзи жойлари қисқартирилган ва таржима тилини оғирлаштирмаслик учун таржиманинг мутлақ мос келишидан ҳам воз кечилган. Илмий нашр бўлмагани сабабли изоҳ ва шарҳлар деярли йўқ, кўрсаткичлар ҳам берилмаган. Камчиликларидан қатъий назар, мазкур нашр “Бобурнома”ни рус тилига тўлиқ таржима қилишда дастлабки жиддий ўриниш эди ва улуғ асарнинг оммалашувида маълум хизмат адо қилди.

“Бобурнома”нинг М. Салъе таржимасида биринчи тўлиқ нашри орадан ўн йил ўтгач, чоп этилди¹. Нашрга С. А. Азимжоновна сўзбоши ёзган. Унда таъкидланишича, ушбу нашр ҳам илмий-филологик мақсадларни кўзламаган ва кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган. Нашрнинг мақсади- ўқувчини эски ўзбек адабиётининг машҳур ёдгорлиги билан таништиришдан иборатдир.

Ушбу таржима асосан Ҳайдаробод нусхаси асосидатайёрланган, баъзи ҳоллардагина Н. Ильминскийнинг Қозон босмасидан фойдаланилган. Изоҳ ва шарҳлардан ташқари “Бобир даврида (XVI аср) Ўрта Осиё, Қобул ва Ҳиндистон” номли харита ҳам илова қилинган. 1982 йилда ушбу асарнинг яна бир нашри амалга оширилди.

Т. И. Султонов “Бобурнома”нинг 1958-йил нашридаги камчиликлар тўғрисида бундай деб ёзади: “М. Салъенинг таржимаси ҳақиқатан ҳам тадқиқотчи оригинал матнига мурожаат қилмасдан туриб фойдаланадиган даражада илмий-филологик аниқликка эга эмас: таржимада ноаниқликлар, тушиб қолган жойлар бор, шарқ терминологияси деярли бутунлай тушуриб қолдирилган”². 1993 йилда русча таржиманинг янги нашриёлон қилинди. Нашрда С. А. Азимжонованинг “Бобур ва унинг Бобурнома асари” номли мақоласи сўзбоши сифатида келтирилган. Ушбу нашрни тайёрлаш жараёнида Ҳайдаробод қўлёзмаси ва Қозон босмаси билан қайтадан солиштирилиб чиқилган бир қатор камчиликлар тўғриланган. Нашрда киши исмлари ва жўғрофий номлар кўрсаткичлари келтирилган, изоҳ ва шарҳлар илова қилинган.

Таниқли шарқшунос М. Салъе “Бобурнома”нинг таржимаси устида ўн йилдан ортиқ вақт мобайнида меҳнат қилган, асар тилини чуқур ўрганган, кўплаб атама, ибора ва номлар транскрипциясини тўғри бериш устида бош қотирган. Бу таржима “Бобурнома”ни оммалаштиришда, унинг шухратини ёйишда, асар бўйича тадқиқотлар кўламини кенгайтириш учун янги имкониятлар очиб берди. Лекин шунча меҳнат қилинганига қарамасдан мазкур таржимада ноаниқлик ва хатолар мавжуд. Масалан, бир қанча исмлар, номлар хато беирлган-“Қутлугбеги” “Катакбеги” бўлиб кетган, “буқаламун”, “муча” каби баъзи сўзларга тушунарсиз бўлиб қолган³. Проф. Н.Комилов ҳам “Салъе таржимасида ҳамон талай ноаниқликлар мавжуд” лигини қайд этиб, “шеърий парчалар насрий таржимада берилиб, уларнинг қайси тилда ёзилгани ҳам кўрсатилмаган”⁴ деб ёзади. Шу фикр бошқа

1 Бабура-наме(Записки Бабура). Пер.М.Салъе.Отв. ред. С.А.Азимжоновна. Изд-во АН Узб.Т., 1958

2 Т.И.Султанова “Записки Бабура как источник по истории моголов Восточного туркестана и Средней Азии”. Сб.Туркология, А., Наука, 1986, с.254

3 Отажанов Н. “Бобурнома” жаҳон кезади., Т., 1984, 65-б

4 Комилов Н. “Бобурнома” таржималари. Гулистон, 1977, № 3, 28-б

мақолада ҳам таъкидланади.

Русча таржимадаги камчиликларга бошқа мутахассислар ҳам эътибор қилганлар. Жумладан, Н. Дехқонов бундай деб ёзади: “Географик номларни беришда ҳам номувофиқликлар анчагина: “Тарозкент” ўрнига “Ўтрор”, жуда кўп тарихий шаҳарлар русчада бузилиб берилган: Фанокат-Финакет ва ҳоказо”. Фикрини давом эттириб, муаллиф яна ёзади: “бундай хатолар “академик”нашрнинг ҳуснини бузади, асарнинг тили ва мазмунини чучмаллаштиради ... зарурат туғилса, русчага нисбатан изчилроқ қилиб қайта таржима қилинишга муҳтож”¹.

Юқорида айтилган хатолардан ташқари бир қатор бошқа камчиликлар ҳам бор. Масалан, жўғрофий номлар имлосининг турлича ёки хато берилиши-1993 йил нашрида 386-бетдаги изоҳда “Лехур” кўрсаткичларда эса “Лахор” (“Лахур”), “Боғи шамол” ни “Баг-и Шимал” шаклида берилган. 1993 йил нашрида 166-бетда Қандаҳорда зилзила тўғрисида маълумот бор. Шунга берилган изоҳда (387-б.) эса “Қандаҳор” ўрнига “Агра” дейилган ва ҳ. к.

1958 йил нашрида “Почерк бабури” га изоҳ берилиб, “Махфий хатни бир тури бўлса керак”. (455-б.) дейилган. 1993 йил нашрида ҳам шу тушунчага (бу нашрда “Алфавит бабури” деб ўзгартирилган) яна айнан ўша изоҳнинг ўзи келтирилган. “Хатти Бобурий” алифбоси 1958 йилда кашф этилган ва шу сабабли 1958 йил нашрига кирмай қолган, лекин орадан 35 йил кейин чиққан нашрдаги изоҳда яна ўша эски маълумотни такрорлашни эътиборсизлик оқибати, деб ҳисоблаймиз.

“Бобурнома” кўп нашрларда уч қисмга бўлинган: Моварауннаҳр, Кобул ва Ҳиндустон. Маълумки, Заҳриддин Бобур 1525 йил ноябрида бешинчи марта “Ҳиндустон” сари қўшин суради ва 1526 йил апрелида уни фатҳ этади. Шунинг учун “Ҳиндустон” қисмининг 1525-26 йил воқеаларидан бошланиши мантиқан тўғридир ва деярли барча нашрларда, жумладан “Танкидий матн”да ҳам, шундай йўл тутилган. Бироқ русча 1958 йил нашрида ҳам, 1993 йил нашрида ҳам “Ҳиндустон” боби 1506-1507 йил воқеаларидан бошланиши тушунарсиздир.

Камчиликларидан қатъий назар, “Бобурнома” нинг русча таржимаси асосан яхши савияда бажарилган ва “Бобурнома” ни ҳар жиҳатдан ўрганишда, уни оммалаштиришда катта аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. Бобур-наме(Записки Бабура). Пер.М.Салье.Отв. ред. С.А.Азимжонова. Изд-во АН Узб.Т., 1958
2. Т.И.Султанова “Записки Бабура как источник по истории моголов Восточного туркестана и Средней Азии”. Сб.Туркология, А., Наука, 1986, с.254
3. “Бобур-наме” (Записки Бабура), пер.М.Салье. изд.второе, 1993
4. Н.Дехқонов “Бобурнома”нинг русча таржимаси.туплам: “Бобур ва ўзбек миллий маданияти тараққиётининг айрим масалалари.76 -б.
5. Комилов Н. “Бобурнома” таржималари. Гулистон, 1977, № 3, 28-б
6. Отажанов Н. “Бобурнома” жаҳон кезади., Т., 1984, 65-б
7. Отажанов Н., Комилов Н. “Бадий таржима ва илмий тафсир”, Таржима санъати, 4-китоб, Т., 1978, 112-б

1 Отажанов Н., Комилов Н. “Бадий таржима ва илмий тафсир”, Таржима санъати, 4-китоб, Т., 1978, 112-б

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Тожибоева Дильноза Акбаржоновна,
Учитель высшей категории начальных
классов средней школы № 1
Алтыарыкского района Ферганской области

Аннотация: в статье анализируются проблемы, возникающие при обучении русскому языку в национальных школах, и пути их решения.

Ключевые слова: обучение языку, основные аспекты обучения, развитие речи, звук и фонема, лексема.

Важнейшей задачей обучения русскому языку в национальной школе является развитие связной речи учащихся, что обусловлено принципом коммуникативной направленности обучения. Решение коммуникативных задач должно привести к тому, чтобы оканчивающие национальную школу хорошо владели родным и русским языками.

Использование текстов художественных эффективны лишь в том случае, если учитель ведёт системную работу, параллельно связывая уроки языка с литературой. Именно языковой материал позволяет учителю раскрыть перед нерусскими школьниками богатство и красоту русского языка, а также увидеть закономерности русского языка, в результате чего у учащихся развивается орфографическая зоркость, вырабатываются пунктуационные навыки и формируется мышление.

Рассмотрим некоторые аспекты преподавания русского языка в национальной школе.

1) Это языковой барьер. В узбекской школе доминантным является узбекский язык. Дети с русским языком контактируют в ситуации урока и во внеурочных мероприятиях. Многие старшеклассники не могут грамотно излагать своё мнение, не могут найти в русском языке эквиваленты слов при общении, соответственно вставляют слова из родного языка, автоматически больше предпочитают отвечать на узбекском языке;

- незнание лексических значений некоторых слов, даже из контекста учащиеся не могут установить значение слова;

- на уроке некоторые учащиеся зачастую отмачиваются из-за боязни допустить ошибки в речи. Таким учащимся нужна своевременная помощь учителя, лингвистическая поддержка до определённого времени.

2) Значительные трудности для учащихся узбекской школы представляет правильная постановка ударения в русских словах. В узбекском языке ударение обычно падает на последний слог слова (китоб, гулчечак, қара, яшил). Ударение в русском языке разноместное и подвижное. Это значит, что в русских словах ударение может быть на любом слоге: торты, средства, отрочество, закупорить, добраться. Метод сопоставления произнесения слогов под ударением в родном и русском языках поможет определить причины нарушения акцентных норм, наметить методические приёмы обучения нормам ударения. Учащиеся часто анализируют не звуки, опираясь на законы устной речи, а буквы, которые изображают их в письменной речи. Например, словоформа *тортов* произносится с ударением на последнем слоге, хотя правильным считается звучание *тòртов*; многие считают нормативным ударение *позвòним* (правильно: *позвонím*).

3) Существует трудность, связанная с различием существительных по одушевлённости и неодушевлённости. При постановке вопросов к существительным *лошадь (от)*, *корова (сигир)*, *собака (ит)*, *рыба (балиқ)*, *галка (қарға)* учащиеся автоматически задают вопрос *что?* (нарса?)

4) На письме наблюдается замена букв *щ* - *ч* (маскировщик, очутился). Порой орфографические ошибки носят самый элементарный характер и допускаются даже в часто употребляющихся словах: *счастливый* (вм. счастливый), *честность* (вм. честность).

5) Есть трудности при осмыслении учащимися глаголов движения. Если в русском языке движение по земле дифференцируется на движение пешком и при помощи транспорта, то в узбекском языке подобная дифференциация отсутствует: глаголы *ехать* и *идти* передаются одним словом (*бормоқ*). В итоге создаётся путаница между навыками в родной и русской

речи.

7) Определение рода существительных. Трудность усвоения категории рода вызвана разными морфологическими способами обнаружения рода существительных. Род существительных с нулевым окончанием (конь - степь) определяется по окончаниям Р.п. и по суффиксам. Существительные муж. р. в Р.п. имеют окончание **-а, -я**, а женского рода – окончание **-и**; суффиксы **-тель, -арь** указывают на принадлежность к мужскому роду (*писатель, пахарь*), а суффикс **-ость** – показатель женского рода (*новость, гордость*).

Считаю, необходимо учитывать вышеуказанные особенности, потому что учащиеся закономерности русского языка понимают через многогранностью узбекского языка.

Следует обратить внимание на приёмы формулировки домашнего задания. Эту весьма важную форму связи урока с внеурочными видами работы нельзя оставлять на самые последние минуты урока. Ученики при записи домашнего задания должны быть убеждены, что оно является необходимым продолжением проведенного на уроке закрепления материала, без которого невозможно успешное восприятие последующего. Такая установка заставит учащихся серьёзно относиться к домашнему заданию, особенно если они сами участвовали в его формулировке.

Таким образом, в преподавании русского языка важным становится развитие личности школьника, способного жить и трудиться, творчески реализовывать себя в современном обществе XXI века.

ИГРОВЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

Умарова Замира Хударгеновна

Учитель Ургенчской городской
средней школы No 26.

Телефон: +998 (90) 559 71 81

umarovazamira_26@mail.ru

Якубова Шохсанам Алишер кизи

Учитель Ургенчской городской
средней школы No 25.

Телефон: +998 (93) 748 55 35

yakubovashoxsanam_5535@mail.ru

Аннотация: В данной статье освещено использование игровых педагогических технологий в процессе обучения русского языка.

Ключевые слова: Обечение, русский язык, игра.

Игра рассматривается как любое соревнование или состязание между играющими, действия которых ограничены определенными условиями (правилами) и направлены на достижение определенной цели (выигрыш, победа, приз).

В процессе игры: правила поведения и роли, приобретаются навыки совместной коллективной деятельности, отрабатываются индивидуальные характеристики учащихся, накапливаются культурные традиции, внесенные в игру участниками, учителями, привлеченными дополнительными средствами - наглядными пособиями, учебниками, компьютерными технологиями.

Игра служит подготовкой к серьезной дальнейшей деятельности; в игре человек, упражняясь, совершенствует свои способности. источник игры усматривается в избытке сил: избыточные силы, не израсходованные в жизни, в труде, находят себе выход в игре. Теория игры как деятельности, порождаемой удовольствием. в игре видят реализацию вытесненных из жизни желаний, поскольку в игре часто разыгрывается и переживается то, что не удастся реализовать в жизни.

Игровая форма занятий создается на уроках русского языка при помощи игровых приемов и ситуаций, выступающих как средство побуждения, стимулирования к учебной деятельности. реализация игровых приемов и ситуаций происходит по следующим основным направлениям: дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи, учебная деятельность подчиняется правилам игры, учебный материал используется в качестве ее средства, в учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводит дидактическую задачу в игровую, успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом. игра отличается тем, что человек, обучаясь в ходе игры, и не подозревает о том, что чему- то учится. игровые мотивы:

1.Мотивы общения: учащиеся учатся общаться, учитывать мнение товарищей, при решении коллективных задач используются разные возможности учащихся, совместные эмоциональные переживания способствуют укреплению межличностных отношений.

2.моральные мотивы: каждый ученик может проявить себя, свои знания, умения, свой характер, волевые качества, свое отношение к деятельности, к людям.

3.Познавательные мотивы: игра стимулирует учащегося к достижению цели (победе) и осознанию пути достижения цели (нужно знать больше других), результат зависит от самого игрока, уровня его подготовленности, способностей, выдержки, умений, характера, обезличенный процесс обучения в игре приобретает личностные значения, ситуация успеха создает благоприятный эмоциональный фон для развития познавательного интереса, состязательность притягательна для детей.

Удовольствие, полученное от игры, создает комфортное состояние на уроках и усиливает желание изучать предмет, в игре всегда есть некое таинство - неполученный ответ, что активизирует мыслительную деятельность ученика, толкает на поиск ответа, в процессе достижения общей цели активизируется мыслительная деятельность.

Использованная литература:

1. кукушин в.с. современные педагогические технологии. начальная школа. – р-н/д.: «феникс», 2004.
2. Педагогические технологии. Т.П. сальникова. – м.: сфера, 2005.

THE DRAMATICS OF BERNARD SHAW IS A STAGE IN THE DEVELOPMENT OF THE ENGLISH LITERATURE OF THE XX CENTURY

Dolimova Qunduzxon Abdusamatovna

Namangan viloyati Norin tuman 40-sonli maktabning ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotation: This article is devoted to the life and work Bernard Shaw. His philosophical and views are analyzed.

Keywords: B. Shaw, literature, drama, aesthetic, view Pygmalion, Saint Joan,.

George Bernard Shaw 26 July 1856- 2 November 1950, known at his insistence simply as Bernard Shaw, was an Irish playwright, critic, polemicist and political activist. His influence on Western theatre, culture politics extended from the 1880s to his death and beyond. He wrote more than sixty plays, including (1902), *Pygmalion* (1912) and *Saint Joan* (1923). With a range incorporating both contemporane satire and historical allegory, Shaw became the leading dramatist of his generation, and in 1925 was awarded the Nobel Prize in Literature.

George Bernard Shaw – the largest English playwright of the late XIX- XX century. He managed to bring the English drama out of the ideological and artistic imperasse character of the 60-70 s of the century. He gave in a social edge, a problem character and the brilliant satirical-paradoxical form.

George Bernard Shaw was born in Dublin in the family of a sales clerk. The family was mostly by a mother, a music teacher singer. There was disagreement in the house, children were treated carelessly. But there was no shortage of music and interesting, intellectual conversations, to which the teenager hungrily listened.

When the boy was 15 years old, mother left the house and went to London in search of earnings. The future writer, never having received a systematic secondary education, got a job as a clerk in a land office.

His own va va knowledge Shaw acquired self-taught. He did not have to study at the university. The middle school, with its scholastic method of teaching, corporal punishment, and mechanical cramming left him with the most painful memories.

The adolescent years of the writer coincided with the rise of the national liberation movement, which, however, never ceased in Ireland. In 1858, the revolutionary organization of the Fenians arose.

In 1867, an armed insurrection broke out, which was brutally suppressed. The leaders of the movement were executed. The Irish people responded to the execution with a powerful demonstration of sorrow.

B. Shaw was during these events 11-12 years. He, like his whole family, fervently sympathized with the Fenians. Recalling his school years, Shaw writes: “Answering the lessons of history, I sang the praises of Ireland. The boys were surprised, the teachers, smiling, kept silence. All these teachers were secret Fenians; I, too, was a young Fenian”.

It is characteristic that Shaw's first speech in the press was anti-religious. In 1875, two prominent evangelist preachers arrived in Dublin from New York. The show came out against them in the Dublin newspaper “Public of the Oppium” with a witty article that had sensational success.

In 1876, 20-years-old Shaw went to London. He found a job at the telephone company; the main goal of his life from now on was literary creativity. He earned a pittance, poorly fed and wore torn shoes, but wrote a novel after the novel and unsuccessfully sent them to the publishing house. Subsequently, he argued that his novels were rejected by 60 publishing houses.

The show was acutely aware of its difference from the English bourgeois society. “I was a foreigner”, he writes in his memoirs, “I was an Irishman, that is, more than a foreigner. I was not uneducated. But all that I knew was not studied in English universities. And what was taught there, I did not know and could not believe in it. I was a provincial. I had to change the mindset of London”. 2. Five novels by B. Shaw written in the 70 s and 80 s (“Immaturity”, “Unreasonable Marriage”, “Love of Artists”, “The Profession of cache Byron “and ” The Socialist - one”), only literary critics are interested now. But sharp, concise descriptions, reminiscent of scenic remarks, a vivid, often saturated with paradoxes dialogue – all this foreshadows the young novelist brilliant

playwright. The social color of the novels is still insignificant. So, in the novel “The Profession in a Cachel Byron” the problem of equality between people gets its expression in a marriage between an educated aristocrat and a boxer. In the novel Socialist – loner, Shaw makes the wealthy Trefuses carrier ideas, trying to instill in the bourgeoisie the ideas of the inevitability and even the profitability of socialism.

In the 80 years before the Shaw opened the road of the publicist, and on it he achieved success. He works first as a music critic in the newspaper “Star” under the Italian pseudonym Cornot di Basseto, and then as a theater reviewer in number of newspapers and magazines.

By the end of the 1980 s, Shaw’s social views also took shape, although they had a somewhat eclectic and contradictory character until the end. Initially, Shaw was carried away, like most of his Irish compatriots, by the theories of the American economist Henry George, who considered the purchase of land rent to be the most important issue and proposed to arrange the purchase of land by farmers. Propagating these views, Shaw very soon encountered the Marxist doctrine of the struggle. The just reproaches of ideological opponents in ignorance of Marxism forced Shaw to study Marx, first of all “Capital”. This book made a strong impression on him. “Marx opened my eyes to the facts of history and civilization, discovered the purpose and meaning of life”, he wrote subsequently. Shaw often later called himself a Marxist, but in essence he did not become a Marxist.

In 1884, Shaw, together with his wife Webb, organized the so-called “Fabian Society and became his ardent propagandist. It was a social reformist organization that appropriated its name of the Roman commander Fabius Cunctator (Medlitel), who was able to deal a decisive blow to the Carthaginian leader Hannibal precisely because he had long waited and waited a long time. Such expectant, passive tactics regarding capitalism were also suggested by the Fabians. They categorically denied the class struggle and the revolution and believed that socialism can be built through reforms, by “impregnating liberalism with socialism”. They placed special hopes on the so-called “municipal socialism”, on the penetration of the Fabians through elections to the organs of city self – government. “Fabian society in many ways preceded modern Labor and had nothing to do with the genuine socialist labor movement. It was a typically intellectual organization that considered the proletariat ignorant and rude, incapable of fighting for its own liberation, and therefore graciously deigned to lead this struggle. This is how Engels characterizes the Fabians, calling them “Intellectuals jar excellence”

Since Shaw’s death scholarly and critical opinion about his works has varied, but he has regularly been rated among British dramatists as second only to Shakespeare; analysts recognise his extensive influence on generations of English – language playwrights. The word Shawian has entered the language as encapsulating Shaw’s ideas and his means of expressing them..

Entering the “Fabian Society”, Shaw discovered the extraordinary abilities of a meeting speaker and propagandist. He participates in all Fabian periodicals, treatises and manifestos, uses any platform.

Sources:

1. Adams, Elsie Bonita (1971). Bernard Shaw and the Aesthetes. Columbus: Ohio State University Press. ISBN 978-0-8142-0155-8.
2. Conolly, L.W.(2005). “Introduction”. Bernard Shaw : “Mrs Warren’s Profession”. Peterborough, Ontario: Broadview Press. ISBN 978-1-55111-627-3.

O'QUVCHI YOSHLAR O'RTASIDA VA ONA TILI ADABIYOT DARSLARIDA – HADISLARINING INSON MA'NAVİY KAMOLOTIDAGI O'RNI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR

Dexqonova Dilnoza Valijonovna

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani
8-sonli maktabning ona tili adabiyot o'qituvchisi
Telefon:+998950270588

Anotatsiya: Ushbu maqola metodik tavsiya sifatida ijtimoiy fanlari o'qituvchilari o'z faoliyatlari davomida hadis ilmidan qanday usullarda va qaysi sinflarda foydalanish imkoniyatlari, ijobiyatlari haqida yoritishga doir manbalardan unumli qo'llash uchun ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Abu Dovud, Abu Iso at-Termiziy, Nasoiy, Ibn Moja, Imom Abdulloh ibn Muborak al-Marvaziy; Buxoriy, Ahmad ibn Hanbal al-Marvaziy, Ishoq ibn Rohavayh al-Marvaziy, Haysam, Ibn Kulayb ash-Shoshiy, Abu Bakr Ahmad ibn Muhammad al-Barakotiy, Ibrohim ibn Ma'qul an-Nafasiy “musnad”, “sahih”, “sunan”,

Bugungi kun o'quvchi yoshlarni foydali ilmlarga qiziqtirish uchun pedagoglarning o'zlari ham yetarlicha bilim va salohiyatga ega bo'lishlari lozim. Chunki texnika rivojining yuqori pag'onalarida yashayotgan o'quvchilarga oddiy ahloq-odob to'g'risidagi bilimlar qiziqarsiz, zerikarli bo'lib tuyilishi hech kimga sir emas. O'quvchilarni har tamonlama komil inson bo'lishlariga bugungi hayotimizda hamma sharoitlar yetarli. Faqat chiroyli qilib yetkazib bera olish o'quvchining mahoratiga bog'liq. Shu o'rinda pedagoglarni asal ariga o'xshatgim keladi, millionlab gullardan yigilgan shiralarni eng foydali ne'matlardan biri asalni iste'mol qiladigan holatgacha qancha mashaqqatlarni bosib o'tadi. Bugungi kun zamon talablariga javob bera oladigan muallim bo'lish uchun ham birgina ona-tili, matematika, geografiya fani o'qituvchisi o'z fanini ustasi bo'lishi yetarli emas. O'z tajribalarimdan kelib chiqib shuni to'liq ishonch bilan ayta olamanki, farzandlarimizni tarbiyali bo'lishida hadislarining o'rni kattadir. Yuqori sinf o'quvchilariga darsga kirganda ayniqsa ularni to'liq darslarga jalb etib olishda ehtiyotkor va salohiyatli bo'lmasangiz maqsadingizga erisha olmasligingiz mumkin. Buyuk vatandoshimiz hadisshunos olim Imom Buhoriyning “Sahih” hadislar to'plamidagi hadislardan eng go'zallarini dars boshlashdan avval 2-3 daqiqada yetkazib, so'zlab berishimiz o'quvchilar bilimi, aqliy rivojini yanada baquvvat qiluvchi eng foydali vitamindir. Chunki hadislardagi xikmatlarni eshitgan o'quvchilar aql va jahlni o'z vaqtida jilovlab, tarbiyaga va undan albatta ma'rifatga erishib, o'z hayot yo'llaridagi o'rnilarini topishda bir mayoq bo'lib xizmat qilishiga ishonaman. O'quvchilarim qayta-qayta eshitishga tayyor bo'lgan ana shunday hadislardan quyidagilarni keltirishimiz mumkin.

Imom Buxoriy sahihi hadislarida shunday keltiradilar...

Rasululloh (sav) majlisida o'tirgan edilar. Uch kishi kirib keldi. Ulardan ikkitasi Rasulullohga yuzlanib, to'xtab qoldi, bittasi qaytib ketdi. Qolgan ikki kishi bosh o'rinni ko'rib o'sha joyga borib o'tirdilar. Rasululloh (sav) so'zlab bo'lgach dedilar: “Uch kishi to'g'risida sizga xabar aytaymi? 1-Alloh rasulining majlisidan joy oldi. Alloh taolo unga oxiratda Arsh soyasidan o'rin beradi, ikkinchisi esa qaytib ketishdan uyaldi, Alloh taolo ham uni azoblashdan uyaladi, ammo uchinchisi majlisidan yuz o'girdi, Alloh taolo ham undan yuz o'giradi”... Buni darsimizga o'yinqaroqlik yoki nimanidir bahona qilib kirmagan o'quvchilarga misol qilib, darsga shoshilgan o'quvchini kelajagi farovon bo'lishini, uyalib darsdan chiqib ketolmagan o'quvchini hayotda xor bo'lmasligini, darsga kirmagan o'quvchilarni esa hayot yo'llarida o'z vaqtida olmagan ilmi uvoliga qiyinchiliklardan chiqish yo'llarini topishda muommolari javobsiz qolishi mumkinligini aytib to'g'ri yo'lga solish jahldorlik bilan aytilgan gaplardan foydasi mo'ltiq bo'lishiga erishishimiz mumkin.

Qur'oni Karimda har bir musulmon erkak va ayol uchun bilim olish farz ekanligi, eng ko'p keltirilgan so'zlar qatorining bosh o'rinlarida ilm so'zi borligini aytib o'tish farzandlarimizning buyuk allomalar davomchilari bo'lishga yetaklagan bo'lamiz.

Ushbu maqolada yana o'quvchilar va o'qituvchilar uchun qiziqarli bo'lgan darsliklarda kam uchraydigan ma'lumotlarni ham keltirib o'tish va bu manbalar dars samaradorligini yanada oshishi uchun foydalanishni tavsiya etmoqchiman.

Hadis- arabcha –xabar, gap, yangilik- Muhammad (sav) aytgan so'zlari, qilgan ishlari, iqrorlari to'g'risidagi rivoyat. Islom dinida Qur'oni Karimdan keyin ikkinchi manba hisoblanadi. Hadis ikki

qismdan iborat bo'lad: matn va isnod. Hadis ikki turga – Hadisi qudsiy (ma'nosi Alloh taolloniki, aytilishi rasululloh tomonidan bo'lgan hadislar) va Hadisi nabaviyga bo'linadi. Hadislar e'tiborga olinishi jihatdan 3 qismga bo'linadi: 1) sahih (ishonchli); 2) hasan (yaxshi) 3) zaif.

Qur'onda barcha huquqiy va ahloqiy masalalar umumiy tarzda bayon etilgan. Ularga aniqlik kiritish va izohlash uchun Muhammad (sav) o'z hadislarini aytar edilar. Bu hadislarini payg'ambarning safdoshlari yodda saqlashga harakat qilardilar. Payg'ambar vafotidan so'ng, Hadislarni naql qilish odat tusiga kirdi. Shu munosabat bilan bir qancha musulmonlar uni yozma shaklda to'play boshladilar. Birinchi hadis kitobini Ibn Shihob az-Zuhriy yozdi. Undan keyin birinchi hadis to'plamlari tasnif etila boshladi. Lekin bu to'plamlar muayyan tartibga solinmagan, boblarga ajratilmagan bo'lib, ularda payg'ambar hadislar bilan sahobalar va tobeinlarning fatvolari chalkashtirib yuborilgan edi.

Hijriy uchunchi yilda hadis tasnif etish sohasida “musnad”, “sahih”, “sunan” deb atalmish turli yunalishlari vujudga keldi. “Musnad” yonalishida tasnif etilgan tuplamlarda turli mavzudagi hadislar bir joyga keltirilib, ular hadis rivoyat qiluvchi sahobalarning islom dinini qabul qilgan vaqtiga ko'ra alifbo tartibda joylashtirilgan. Abu Hanifa, Ahmad ibn Hanbalg'ining hadis kitoblari shu yonalishga mansub. “Sahih” yunalishiga to'g'ri ishonarli hadislar kiritilgan. Bu yunalishga Imom Buxoriy asos slogan. “Sunan” yunalishidagi to'plamga esa, to'g'ri ishonarli hadislar bilan bir qatorda “zaif” hadislar ham kiritilgan. Abu Dovud, Abu Iso at-Termiziy, Nasoiy, Ibn Moja to'plamlari shu yunalishga mansubdir.

Movarounnahrda birinchi bo'lib Imom Abdulloh ibn Muborak al-Marvaziy hadis to'plamini ta'rif etgan. Bundan tashqari Ahmad ibn Hanbal al-Marvaziy, Ishoq ibn Rohavayh al-Marvaziy, Haysam Ibn Kulayb ash-Shoshiy, Abu Bakr Ahmad ibn Muhammad al-Barakotiy, Ibrohim ibn Ma'qul an-Nafasiy va boshqalar hadis to'plamlarini tasnif etganlar.

Xulosa qiladigan bo'lsak, hadislar ilmidan darslardan foydalanish o'quvchining ma'naviy kamolotga, komil inson darajasiga ko'tarilishida eng samarali metodlardan desak mubolag'a bo'lmaydi. Faqatgini to'g'ri va o'z vaqtida qo'llay olsak bo'lgani.....

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Imom Buxoriy “Al-Jome'as-Sahih” Toshkent “Ma'naviyat” 2017.
2. Muhammadjon Quronov. Bolam baxtli bo'lsin desangiz... Toshkent.: “Ma'naviyat” 2014
3. Internet sayti. Ziyonet.uz.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 1-ҚИСМ

(7-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович

Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович

Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.01.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
